

МЕТОДИЧКИ ПРИРУЧНИК ЗА НАСТАВНИКА

УЗ УЏБЕНИК ИСТОРИЈА
ЗА СЕДМИ РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

**Методички приручник за наставника
уз уџбеник Историја за седми разред**

Ауторка

Марина Копиловић, професор енглеског језика
у ОШ „Стеван Сремац“ у Борчи

Рецензенткиња

Драгана Хаџић, наставница историје
у ОШ „Арсеније Лома“, Рудник
и ОШ „Живко Томић“, Доња Шаторња

Издавач

Data Status, Београд
Тел. 0800 300 033 (бесплатан позив)
www.datastatusudzbenici.rs

За издавача

Предраг Ђурковић

Уредница

Вера Шћекић

Лектор

Марко Артуковић

Технички уредник

Владимир Нешковић

Прелом

Зоран Грујић

Штампа

SP Print, Нови Сад

Тираж

400 примерака

Београд, 2020

ISBN 978-86-7478-635-2

Сва права задржана. Ниједан део ове књиге не може бити репродукован, снимљен или емитован на било који начин: електронски, механички, фотокопирањем или другим видом, без писане дозволе издавача.

САДРЖАЈ

УВОД.....	5
МЕТОДИЧКЕ НАПОМЕНЕ	6
Стилови учења	6
Неформалне технике формативног оцењивања.....	7
Интерактивне методе и технике рада	10
Опште препоруке	14
МЕТОДИЧКА ОБРАДА САДРЖАЈА УЏБЕНИКА.....	15
1. ОСНОВИ ПРОУЧАВАЊА ПРОШЛОСТИ.....	17
1.1. Опште карактеристике новог века од индустријске револуције до завршетка Првог светског рата	18
1.2. Историјски извори за историју новог века од индустријске револуције до краја Првог светског рата	22
2. ЕВРОПА И СВЕТ ОД ИНДУСТРИЈСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ ДО СРЕДИНЕ XIX ВЕКА.....	25
2.1. Индустријска револуција.....	26
2.2. Енглеска и америчка револуција.....	29
2.3. Просветитељство и просвећени апсолутизам.....	33
2.4. Француска револуција.....	37
2.5. Наполеоново доба	41
2.6. Европа након Наполеонових ратова	45
2.7. Источно питање до средине XIX века	48
3. СРПСКА ДРЖАВА И НАРОД ДО СРЕДИНЕ XIX ВЕКА	51
3.1. Срби под туђинском влашћу крајем XVIII и на почетку XIX века	52
3.2. Први српски устанак.....	56
3.3. Други српски устанак и борба за аутономију	61
3.4. Доба уставобранитеља	65
3.5. Црна Гора у доба владичанства	67
4. ЕВРОПА И СВЕТ У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ XIX ВЕКА.....	73
4.1. Револуције 1848/49. године	74
4.2. Уједињење Италије и уједињење Немачке.....	79
4.3. Балкански народи и Источно питање у другој половини XIX века	82
4.4. Успон САД и борба за колоније	85
4.5. Промене у привреди, друштву и култури на крају XIX века.....	88

5. СРПСКЕ ДРЖАВЕ И НАРОД У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ XIX ВЕКА	93
5.1. Друга владавина Кнеза Милоша и Кнеза Михаила	94
5.2. Како је Србија стекла независност?	98
5.3. Независна Србија за време краља Милана	101
5.4. Србија у време краља Александра Обреновића.	105
5.5. Стицање независности Црне Горе	109
5.6. Срби у Аустроугарској и Османском царству у другој половини XIX века	112
6. ЕВРОПА, СВЕТ И СРБИЈА НА ПОЧЕТКУ XX ВЕКА	117
6.1. Међународни односи на почетку XX века	118
6.2. Развој науке и културе на почетку XX века.	123
6.3. Краљевина Србија од Мајског преврата до балканских ратова (1903–1912) ...	126
6.4. Црна Гора на почетку XX века	130
6.5. Срби под влашћу Аустроугарске и Османског царства на почетку XX века	133
6.6. Балкански ратови	136
7. ЕВРОПА, СВЕТ И СРБИЈА У ВЕЛИКОМ РАТУ.	139
7.1. Почетак Првог светског рата и ратне операције 1914–1916. године	140
7.2. Србија и Црна Гора 1914–1916. године.	144
7.3. Први светски рат 1917–1918. године и револуције у Русији	147
7.4. Завршетак Првог светског рата у Србији и Црној Гори	150
7.5. Друго лице Великог рата.	154
НАСТАВНИ МАТЕРИЈАЛИ ЗА ФОТОКОПИРАЊЕ	157
ПРОЈЕКТИ.	215

УВОД

Пред вама је трећи у серији *Методичких приручника за наставнике*, које развијамо уз наше уџбенике за историју. Као и претходна два, и овај приручник смо осмислили са намером да вам пружимо подршку у реализацији наставе историје. Приручник доследно прати садржаје уџбеника Историја за 7. разред, издавачке куће Data Status и пружа детаљну методичку обраду сваке наставне јединице из уџбеника.

Имајући на уму чињеницу да ученици воле новине, изазове, изненађења, акцију, да воле да решавају проблеме, испитују, доказују, истражују, експериментишу и стварају, одлучили смо се за методички приступ у којем ће ученици бити активни учесници у учењу и раду, а не пасивни посматрачи и слушаоци.

Један од важних предуслова оптимизације процеса наставе и учења јесте уважавање различитих способности и стилова учења ученика и, сходно томе, примена различитих интерактивних метода и облика рада које обезбеђују максималну сарадњу међу ученицима и радно окружење у којем ће сваки ученик моћи да постигне одређени успех.

Управо зато су методе и технике рада, предложене у овом приручнику, у великој мери усмерене на самостално откривање и усвајање знања, било кроз рад у пару или групни рад ученика. Наставник је неко ко их води и усмерава, поставља питања и упућује на повезнице помоћу којих их подстиче да активно учествују и самостално доносе закључке. Тамо где је процењено да ће ученицима бити потребна већа подршка у учењу, предложен је фронтални облик рада.

Приручник можете примењивати доследно, или пак бирати оне методе и облике рада који вам се највише свиде. Ако процените да неке од предложених метода због објективних околности не можете да реализуете, увек вам остаје могућност да се определите за неки традиционалнији начин обраде наставних садржаја.

Наша жеља је била да овим Приручником понудимо више, јер су и користи од примене активне наставе вишеструке, како за ученике тако и за наставника. Надамо се да смо у томе успели.

Data Status

МЕТОДИЧКЕ НАПОМЕНЕ

СТИЛОВИ УЧЕЊА

Код планирања наставе, између осталог, важно је водити рачуна о различитим способностима и предзнањима ученика, као и о њиховим интересовањима и стиливима учења. Сваки ученик има свој стил учења, а задатак наставника је да открије и подржи њихову јединственост.

ВАК теорија препознаје три стила учења:

1. визуелни;
2. аудитивни;
3. кинестетични.

Постоје тестови којима се поуздано може утврдити ком стилу учења ученици припадају. Међутим, наставник може лако да препозна стилове учења својих ученика и без тестова, на основу спољних, видљивих манифестација и карактеристичних понашања.

У табели испод дат је преглед најтипичнијих понашања ученика, као и савети за прилагођавање метода рада наставника.

Стил учења	Карактеристична понашања	Савети
Визуелни Уче на основу онога што виде.	<ul style="list-style-type: none"> • пишу белешке, уредни су, имају леп рукопис; • брзо говоре; • шарају док слушају; • лако уочавају детаље; • воле да читају; • не омета их бука и углавном су мирни; • не реагују на усмена упутства, морају да их виде/прочитају; • теже проналазе речи којима би рекли оно што знају. 	<ul style="list-style-type: none"> • користите визуелна наставна средства: мапе, дијаграме, табеле, цртеже, слајдове, филмове и слично; • дајте им писмена упутства; • пишите на табли питања, тезе, кључне речи, повезнице; • користите боје; • дајте им времена да формулишу одговоре.
Аудитивни Уче на основу онога што чују.	<ul style="list-style-type: none"> • воле дискусије и дебате; • не воле буку; • воле да читају наглас; • причљиви су; • не воле да пишу и немају леп рукопис; • дају детаљне описе; • теже се сналазе у активностима које захтевају визуелизацију. 	<ul style="list-style-type: none"> • дајте им усмена упутства; • организујте дискусије и дебате; • дозволите им да питања у тесту прочитају довољно гласно да чују себе и довољно тихо да не ометају друге; • пуштајте им аудио-записе.
Кинестетични Уче кроз покрет и физичку активност.	<ul style="list-style-type: none"> • гестикулирају док говоре; • имају проблем са концентрацијом; • не могу дуго да седе мирно, врте се, шкљоцају оловком, мрдају ногама, стално нешто врте у руци; • уче кроз покрет и воле да глуме; • радо праве макете; • не воле да читају и најчешће подвлаче текст прстом; • не воле да пишу и немају леп рукопис. 	<ul style="list-style-type: none"> • омогућите им да у току часа устану; • планирајте активности које захтевају покрете и глуму; • планирајте пројекте у којима се нешто прави; • саветујте им да користе рачунар (куцање на тастатури им нарочито погодује).

Наравно, није могуће увек испланирати наставу тако да сви ученици буду задовољни у сваком тренутку часа, али је могуће испланирати је тако да свако од њих буде задовољан у **неком** тренутку часа.

На пример, ако раде на некој слици у уџбенику, дозволите им да наглас коментаришу док раде и прстом показују делове слике који се описују. На овај начин истовремено су задовољена сва три стила учења: визуелни типови имају пред собом слику, аудитивни типови имају могућност да коментаришу наглас, а кинестетични могу да показују прстом.

Или можете да започнете час разговором/дискусијом која одговара аудитивним типовима ученика. Затим им дате задатак да прочитају пасус у уџбенику и писмено одговоре на питања у пару. У овом делу часа биће задовољни визуелни типови и делимично аудитивни, с обзиром на то да морају да разговарају док одговарају на питања. Ако им дозволите да устану и упореде своје одговоре са одговорима осталих парова, биће задовољни и кинестетични типови ученика.

НЕФОРМАЛНЕ ТЕХНИКЕ ФОРМАТИВНОГ ОЦЕЊИВАЊА

Предложене технике формативног оцењивања требало би да вам помогну да брзо и лако стекнете увид у оно што се дешава на самом часу (колико ученици суштински активно учествују у наставном процесу, колико разумеју, шта знају/умеју/могу, шта им је нејасно, шта би још волели да сазнају, колико им одговарају ваше стратегије подучавања и сл.). Ове информације се не оцењују. Оне нам служе да унапредимо наставни процес и прилагодимо методе и технике рада различитим потребама и интересовањима ученика.

1. Четири ћошка

Брз и лак „снимак” колики број ученика разуме/зна оно што се ради. Наставник постави питање и понуди четири одговора – за сваки ћошак по један. Ученици одлазе у онај где мисле да је тачан одговор. Ова стратегија је корисна, између осталог, и зато што, уколико ученик изабере погрешан одговор и оде у погрешан ћошак, вероватно неће бити једини и неће му бити непријатно. С друге стране, научиће тачан одговор или ће можда затражити додатна објашњења.

2. Напред – назад

Слично као код претходне технике, наставник може да поставља да/не, тачно/нетачно питања и каже ученицима да скоче један корак унапред уколико је одговор **да**, односно један корак уназад уколико је одговор **не**. Ову технику можете искористити и када желите да „раздрмате” успаване ученике и унесете мало ведрине у час. Ученици је радо прихватају.

Варијација:

Уместо да скоче један корак унапред уколико је одговор **да**, односно један корак уназад уколико је одговор **не**, ученици могу да ураде било који други покрет (нпр. да подигну десну руку за **да**, а леву за **не**, да почешу нос, односно браду, подигну палац леве или десне руке нагоре, односно спусте на доле и сл.).

3. Шетња галеријом

Наставник на зидовима учионице постави станице (постере) са одређеним информацијама које се односе на тему која се обрађује. Ученици иду од станице до станице и уписују своје идеје, коментаре или питања. Наставник може да „обради” добијене податке и да своје коментаре или одговоре на питања на истом или наредном часу.

4. 3-Ж-Н табела (З – знам, Ж – желим да знам, Н – научио/ла сам)

3-Ж-Н табела помаже ученицима да организују информације пре, за време и након обраде теме или лекције. Може да послужи као увод у нову тему кроз који ученици активирају своја предзнања о датој теми, а наставнику је корисно средство за процену остварености исхода и праћење напредовања ученика.

Поступак:

1. Дајте ученицима папир А4 формата и кажите им да **нацртају табелу** како је приказано.

Направите и ви исту такву, главну, табелу на великом пакпапиру и причврстите је на видно место у учионици. Оставите је да стоји онолико часова колико планирате да радите дату тему/лекцију.

НАСЛОВ ТЕМЕ/ЛЕКЦИЈЕ		
ЗНАМ	ЖЕЛИМ ДА ЗНАМ	НАУЧИО/ЛА САМ

2. Позовите ученике да попуне прву колону – **Шта знаш о овој теми?** Ученици могу да је попуне индивидуално или у мањим групама.
3. Позовите ученике да попуне другу колону – **Шта желиш да знаш о овој теми?** Овде можете да их подстакнете питањима – Ко? Шта? Где? Када? Зашто? Како?
4. Позовите ученике да вам кажу шта су записали у првој колони. **Запишите све одговоре у прву колону** главне табеле. Уколико се деси да ученици понуде нетачне информације, можете или одмах да их исправите, или да сачекате да их ученици сами исправе по завршетку обраде теме.
5. Позовите ученике да вам кажу шта су записали у другој колони и **запишите све њихове одговоре у другу колону** главне табеле. С обзиром на то да уважавање интересовања ученика позитивно утиче на мотивацију, ови одговори могу да вам буду добра смерница да, на лицу места, промените план часа и да, колико год је то могуће, одговорите на очекивања ученика.
6. Ученици ревидирају своју 3-Ж-Н табелу током или након обраде теме/лекције. У другој колони штриклирају сва питања која су поставили на почетку, а на која сада могу да одговоре (дозволите им да накнадно додају нова уколико желе) и самостално попуњавају трећу колону – **Шта си научио?** Овај корак можете да реализуете након сваког часа или након више часова, по завршетку обраде теме/лекције. Важно је да се све информације бележе и у главну табелу, како бисте могли да процените степен остварености исхода, односно како бисте имали увид у то да ли је потребно да се вратите и објасните неке ствари поново. Истовремено, све што сте радили и научили остаје видљиво ученицима током целе обраде теме/лекције.

5. Црвено и зелено светло

Током одређене активности, ученици у руци држе картицу на којој је са једне стране нацртан зелени круг, а са друге црвени. Док прате, показују зелени круг уколико разумеју, а црвени уколико не разу-

меју. Наставник, затим, може да их групише – у једној групи су они који разумеју и којима може да да додатне задатке за самосталан рад, а у другој су они које не разумеју, са којима наставник или неко од вршњака може да ради и даје им додатна објашњења. Варијација на ову технику може да буде семафор који садржи и жуто светло, које значи *нисам сигуран*. Ученици картице праве сами код куће.

6. Графити

На зид се причврсте четири већа бела папира. На првом, ученици треба да напишу или нацртају оно што већ знају о некој теми, на другом – шта би волели да сазнају/науче, на трећем – шта су сазнали/научили, и на четвртном – оно што им је остало нејасно. Графити остају на зиду неколико часова – од почетка до краја обраде неке теме. Информације прикупљене на овај начин имају непроцењиву вредност: представљају јасну слику о очекивањима ученика и о ономе шта су научили, а служе и као подсетник наставнику на шта би требало да се врати или обрати већу пажњу. Ово је техника слична З-Ж-Н техници.

7. Излазна карта 3-2-1

На крају часа, наставник затражи од ученика да на папирићу напишу три ствари које су запамтили, две које су им се свиделе и једно питање на које ће добити одговор на наредном часу. Папирић дају наставнику пре изласка из учионице.

8. Обична излазна/улазна карта

Наставник на крају часа постави питање или да неку реч у вези са темом. Ученици напишу одговор на питање или асоцијацију на задату реч на парчету папира, који предају приликом изласка из учионице. Уместо овога, ученици могу да напишу питање у вези са темом – нешто што нису разумели или нешто што су делимично разумели, или нешто о чему би хтели да сазнају више. Од ученика може да се затражи да код куће на парчету папира напишу питање које дају наставнику као улазну карту на вратима учионице, а на које добијају одговор на часу.

9. Аналогије

Ово је једноставна и корисна техника формативног оцењивања. Наставник затражи од ученика да направе аналогију између нечега што већ знају и информација које су тек научили.

10. Размисли–размени–подели

Наставник постави питање *Шта си научили данас?* или *Како можете да повећате свој свакодневни живот са овим што си научили?* и одреди неко време да ученици размисле о том питању индивидуално. Након тога, упоређују и размењују идеје са учеником до себе. Пошто их размене у паровима, деле их са осталима у одељењу кроз кратку дискусију.

Ова стратегија наставнику обезбеђује прилично добар увид у то да ли је са ученицима постигао оно што је желео; ако није, знаће чему ће морати више да се посвети на неком од наредних часова.

11. Три тачне чињенице и једна нетачна

Ово је техника која подразумева рад у већим групама, али може да се ради и са целим одељењем. Сваки ученик на свом парчету папира напише три ствари које је на часу научио и које су тачне и једну која није тачна. Пошто их напишу, ученици размене папириће и откривају нетачне информације. Док ученици раде, наставник обилази и прати. Уколико примети да нека важна информација није нигде забележена, може да је истакне на истом или на неком од наредних часова.

ИНТЕРАКТИВНЕ МЕТОДЕ И ТЕХНИКЕ РАДА

У наставку следи преглед изабраних метода и техника интерактивне наставе. У предлозима за обраду садржаја уџбеника *Историја 7* нису искоришћене све интерактивне методе и технике које су наведене овде. Све наведене методе и технике можете сами разрадити и применити на часу, независно од начина обраде који је предложен у приручнику. Можете их користити као замену за постојеће предлоге или их једноставно додати.

1. Да те питам

Ова игра је згодна за понављање градива. Направите онолико картица колико имате ученика. На половини укупног броја картица напишите питања, а на другој половини одговоре на та питања. Држите картице лицем надоле и дајте ученицима да извуку једну. На знак *крени* ученици устају и упарују се тако што они који имају питања траже ученика која има одговор на дато питање. Када се упаре, ученици враћају картице, хватају се под руку и формирају круг. Када је круг формиран, постављају питања и одговарају на њих по сећању, али тако што особа која је имала одговор сада поставља питање, а особа која је имала питање даје одговор.

Варијација – Уколико имате већи број ученика на напредном нивоу, можете да затражите да прочитају питања и одговоре на својим картицама, да их запамте, одложе на клупу, и да се по сећању упарују.

2. Експертске групе

Ова кооперативна метода рада има за циљ развијање сарадње међу ученицима и одговорности како за сопствено учење и напредовање тако и за успех групе у којој раде. Као таква, представља добар пример вршњачког учења.

Лекција се подели на нпр. четири дела. Формирају се четири групе са истим бројем ученика у свакој. Свака група добије задатак да обради по један део лекције. Пошто заврше, наставник сваком ученику у групи додељује један број. Формирају се нове групе. Сви којима је додељен број један су група један, сви којима је додељен број два су група два и тако за све остале бројеве.

У новоформираним групама ученици подучавају једни друге, то јест, презентују наставне садржаје који су им били додељени у претходним групама и обједињују их у целину.

Варијација: експертски парови - Лекција се подели на нпр. четири дела. Формира се осам група, а у оквиру сваке групе по четири пара. Сваки пар добија задатак да обради по један део лекције и пошто заврше једни другима презентују садржаје које су обрадили унутар групе.

3. Ко пита, не скита

Ова активност је згодна за понављање градива. Направите онолико картица колико имате ученика. На свакој картици напишите питање и одговор, и сваком ученику дајте једну. На знак *крени*, ученици устају, шетају по учионици (водећи рачуна да се не сударају, а ако се и сударе, морају да се извиње), а на знак *сџој* формирају парове са особом која им је најближа. Договоре се ко је особа А, а ко особа Б. Особа А прочита питање са своје картице, а особа Б одговара. Уколико је одговор нетачан, особа А прочита одговор са своје картице. Затим особа Б прочита питање, особа А одговара и уколико је одговор нетачан, особа Б даје тачан. Пошто заврше, размене картице и подигну руке увис. То је знак да су завршили. Сачекају да неки други пар заврши и упарују се са њима. Процедура је даље иста, а игра се завршава у тренутку када сваки ученик одговори на онолико питања колико има картица или траје до истека времена које је наставник одредио за ову игру.

Варијација – Ако имате велики број ученика у одељењу, можете да их поделите у две велике групе и направите онолико картица колико има ученика у свакој групи. Игра се игра на исти начин као и са целим одељењем.

Уколико имате непаран број ученика, можете и ви да се укључите у активност.

4. Ланчана прича

Ова техника је згодна за понављање градива. Један ученик изговори реченицу на задату тему. Следећи наставља, али тако што понови претходну и дода своју. Трећи понови претходне две и дода трећу. Активност се наставља док се не понови оно што се радило. Број реченица у ланцу зависи од узраста и сложености градива.

Ова активност може да се ради и писмено. Ученици се поделе у групе од по пет до шест ученика. Свако напише по једну реченицу на дату тему на папиру и дода папир ученику до себе са леве стране. Тај ученик дописује нову реченицу (али не сме да понови оно што је већ написано) и додаје папир следећем ученику. Круг се затвара када се папир врати до ученика који је написао прву реченицу.

5. Ланчано излагање

Ова техника је применљива и за обраду и за понављање градива. Ученици у себи читају одређени текст и записују тезе. Када заврше, наставник прозива три до пет ученика (у зависности од дужине текста) да изађу испред табле и стану један поред другог, лицем окренутим ка одељењу. Након тога наставник прозива једног од ученика да започне излагање помоћу теза које је записао. На знак стоп прозвани ученик прекида излагање, а наставник прозива другог ученика који наставља излагање тамо где је претходни ученик стао и тако редом наставник наизменично зауставља и прозива ученике све док не изложе садржај текста који су проучавали. Активност је динамичнија и занимљивија уколико се ученици не прозивају редом како стоје. Важно је нагласити ученицима да не смеју да понове оно што је неки од предходних излагача већ рекао.

6. Трчећи диктат

Ова активност је добра и за обраду и за понављање лекције. Како бисте је успешно реализовали, важно је да унапред испланирате број група и број ученика у свакој групи. У наставку је описана реализација ове активности са пет група од по пет ученика.

Припремите **пет комплета исецканих картица**, нумерисане бројевима од 1 до 5 као у примеру испод.

- | | |
|----|---|
| 1. | Током лета 1789. године, обичан народ широм Француске устаје против повлашћених слојева друштва. |
| 2. | Уставотворна скупштина наставља са радом и у августу 1789. године је укида феудализам, а самим тим и повластице племства и свештенства. |
| 3. | Истог месеца, Скупштина усваја најзначајнији документ донет у време Француске револуције – Декларацију о правима човека и грађанина. |
| 4. | У Декларацији се истичу грађанске слободе (слобода говора, удруживања, окупљања и сл.) и права. |
| 5. | Према Декларацији, сваки Француз се рађа слободан, једнак је пред законом и слободно располаже својом имовином. |

Формирајте **групе од по пет ученика** методом случајног избора и **доделите сваком ученику у групи по један број од 1 до 5.**

Ослободите један сто на средини учионице и на њега ставите комплете исецканих картица сложених редом, тако да број 1 буде на врху, а број 5 на дну. Покажите свакој групи који је њихов комплет кар-

тица. Водите рачуна о томе да размак између стола на којем су картице и столова око којих су окупљене групе ученика буде приближно једнак.

Реците ученицима да у свескама напишу бројеве од 1 до 5 са већим размаком и објасните правила игре. Наставник гласно изговара бројеве од 1 до 5 (редом). Када ученици чују свој број, долазе до стола са картицама, из комплета картица који је намењен њихој групи узимају картицу са својим бројем, читају њен садржај, памте га и враћају картицу наставнику. Након тога одлазе до својих група и диктирају осталим члановима групе садржај картице, а они записују под одговарајућим бројем у свесци.

Када се заврши прозивање и диктирање, позовите чланове група да упореде реченице које су записали и допуне их ако је потребно.

7. Сазнај информацију

Ова активност се ради у пару и подразумева висок степен сарадње и комуникације међу ученицима. Може да се ради и код обраде и код утврђивања.

Поступак:

1. Направите по један примерак питања и одговора за ученика А и за ученика Б, али тако да ученик А има одговоре на питања која су нумерисана парним, а ученик Б има одговоре на питања која су нумерисана непарним бројевима. Број питања и одговора није ограничен, али за овај узраст не би требало да их буде више од десет. Уколико је одговор дугачак, можете да га започнете. Процените према саставу одељења и расположивом времену на часу.

Пример (на бази четири питања):

Ученик А	Ученик Б
<p>1. Где су се населили Турци Османлије у XIII веку?</p> <p>У Малој Азији.</p>	<p>1. Где су се населили Турци Османлије у XIII веку?</p> <p>_____.</p>
<p>2. Шта су Турци Османлије били по вероисповести?</p> <p>_____.</p>	<p>2. Шта су Турци Османлије били по вероисповести?</p> <p>Муслимани.</p>
<p>3. По коме су Турци Османлије добили име?</p> <p>По Осману, оснивачу њихове династије?</p>	<p>3. По коме су Турци Османлије добили име?</p> <p>_____.</p>
<p>4. Где је Осман основао државу почетком XIV века?</p> <p>_____.</p>	<p>4. Где је Осман основао државу почетком XIV века?</p> <p>У Малој Азији.</p>

2. Ученик А прочита наглас питање број један. Ученик Б прочита одговор на то питање наглас и сачека да га ученик А запише. Након тога, ученик Б прочита питање број два наглас, а ученик А прочита одговор на то питање и сачека да га ученик Б запише. Ученици на исти начин, наизменично, постављају питања и дају/записују одговоре. Веома је важно да раде наизменично и редом.

8. Спајање картица

Ова игра је згодна и за обраду и за понављање градива. Ради се у пару или мањим групама. Направите одговарајући број комплета картица, у зависности од тога колико парова (мањих група) можете да формирате. На половини укупног броја картица напишите питања, а на другој половини одговоре на та питања. Картице са питањима нумеришите, а картице са одговорима оставите без нумерације (погледајте прилог 8Б у материјалима за копирање). Сваки пар добија по један комплет измешаних картица. Њихов задатак је да најпре раздвоје картице са питањима и одговорима, а затим поређају картице са питањима једну испод друге и поред сваке ставе картицу са одговарајућим одговором.

9. Пронађи одговор на зиду

Ова техника може да се примени и код обраде и код утврђивања градива.

Поступак:

1. На зидове учионице наставник поставља текстуалне материјале у којима ће ученици пронаћи одговоре на питања која добију, а затим формира групе од по 5 до 6 ученика.
2. Свакој групи наставник даје комплет од 10 до 12 нумерисаних питања (свако питање на посебном папиру) са предвиђеним простором за уписивање одговора.
3. Ученици се договарају ко ће одговорити на које питање (могу и да их извлаче), а пожељно је да свако од њих одговори барем на два питања. Наставник ограничава време за завршетак активности.
4. На наставников знак „крени“, ученици устају, шетају од једног текста до другог, проналазе одговоре на своја питања и записују их. Када време истекне, на наставников знак „стоп“, ученици се враћају у своје групе и ређају папире један испод другог, редом. Након тога следи квиз.
5. Пожељно је да се за квиз припреми *PowerPoint* презентација - за свако питање и одговор по један слајд. Наставник показује и чита питање наглас, а тачан одговор показује тек пошто свака група каже свој одговор. Веома је важно да се са ученицима претходно постигне договор да не коментаришу одговоре других група уколико су нетачни, као и да сам наставник не каже да ли је нечији одговор тачан или нетачан пре него што га покаже на слајду.

Варијација

Следи пример примене ове технике у одељењу од 30 ученика, а ви је може прилагодити броју ученика у свом одељењу.

Припремите и одштампајте 15 картица са питањима и 15 картица са одговорима на та питања. Важно је да текст питања и одговора буде написан крупним словима. Картице са питањима нумеришите бројевима од 1 до 15, а картице са одговорима оставите нунумерисане.

Доделите сваком ученику по један број од 1 до 15, методом разбројавања. Кажите ученицима да се упаре по броју који им је додељен: ученици којима је додељен број 1 су пар 1, ученици којима је додељен број 2 су пар 2 и тако редом до броја 15.

Док се ученици упарују, причврстите картице са одговорима на зидове учионице.

Парови се хватају под руку и ређају у круг редом, по бројевима од 1 до 15. Када се поређају, поделите им картице са питањима: пар 1 добија картицу са питањем под редним бројем 1, пар 2 добија картицу са питањем под редним бројем 2 и тако редом до броја 15.

Објасните им да на својим картицама имају питање, а да се одговор крије негде на зиду учионице, те да је њихов задатак да га, држећи се под руку, пронађу и стану испод њега.

Пошто заврше, проверите да ли су сви парови стали испод одговарајућег одговора и преместите оне који нису. Позовите их да скину одговоре са зида и да се поново поређају у круг, пар до пара, редом од првог до петнаестог. Дајте им минут-два да још једном прочитају своје питање и одговор и покушите картице.

Објасните им да сада један ученик у пару, по сећању, треба да изговори питање које им је било додељено, а други ученик изговара одговор. Крените редом, од пара 1 до 15 и пратите питања и одговоре. Уколико неко погрешно кажите *сџој*, вратите пару картицу са питањем и текст са одговором, и дозволите им да се подсети. Након тога тражите да поново покушају да изговоре питање и одговор.

Пошто сви парови заврше, постављајте им питања тако да на њих одговарају свим осим пара коме је конкретно питање иницијално било додељено.

10. Ученик у улози наставника

По завршетку обраде одређене теме/лекције, кажите ученицима да замисле да су они наставници историје који желе да провере колико су њихови ученици научили. Позовите их да, у паровима или мањим групама, смисле што више питања и да их запишу. Пошто заврше, замолите један пар/групу да постави питања која су смислили. Након тога, позовите остале парове/групе да поставе своја питања, али само она која нису претходно већ постављена. Уколико желите да активност буде забавнија, кажите им да ће, у случају да понове неко питање, морати нешто да отпевају или изрецитују.

Варијација – Можете да затражите да ученици запишу своја питања на папиру. Пошто заврше са међусобним „пропитивањем”, њихова питања можете искористити за неку од наредних усмених или писмених провера знања.

Ово је веома корисна техника више разлога. **Прво**, ученици су навикнути да само одговарају на питања, а не и да их постављају. Правилно постављено питање указује на то да су ученици прочитали и научили задате садржаје. **Друго**, свакодневна комуникација је увек двосмерна и подразумева пристојно обраћање и реаговање на одговоре које не очекују. **Треће**, морају пажљиво да слушају јер им није дозвољено да понове иста питања. **Четврто**, веома је пожељно да ученици учествују у свему, па и у састављању питања за провере знања. Уколико се одлучите за опцију која је описана под *Варијација*, обезбедили сте и ову врсту партиципације ученика у наставном процесу.

ОПШТЕ ПРЕПОРУКЕ

Наставне методе и активности обрађене у овом приручнику осмишљене су тако да се могу реализовати у свим школама, без обзира на степен њихове техничке опремљености. Зато предложене методе предвиђају да наставник пише на табли тезе, повезнице, питања и слично.

Уколико ваша школа располаже одговарајућом опремом, уместо записивања на табли можете унапред да припремите **PowerPoint презентацију** са тезама, повезницама, квизовима или сликама које ученици треба да анализирају.

Препоручујемо да наставу освежите занимљивим **видео-записима** који су доступни у **дигиталном издању уџбеника**, а на које смо у приручнику указали јасно издвојеним боксом. С обзиром на то да обрада садржаја често предвиђа да ученици анализирају слике из уџбеника, предлагемо да за овакве и сличне активности искористите **опцију увећивања** доступну у дигиталном уџбенику.

Већина историјских карата које су дате у уџбенику могу се пронаћи и у нашем **Историјском атласу**, у већем и прегледнијем формату. Зато препоручујемо да га користите уз уџбеник.

МЕТОДИЧКА ОБРАДА САДРЖАЈА УЏБЕНИКА

ОСНОВИ ПРОУЧАВАЊА ПРОШЛОСТИ

- 1.1. Опште карактеристике новог века од индустријске револуције до завршетка Првог светског рата
- 1.2. Историјски извори за историју новог века од индустријске револуције до завршетка Првог светског рата

По завршеној теми, ученици ће бити у стању да:

- ▶ објасне појам нови век;
- ▶ одреде када је почео, а када се завршио нови век;
- ▶ изврше поделу новог века на преиндустријско и индустријско доба и објасне разлику између ових периода;
- ▶ наведу основне одлике индустријског доба;
- ▶ наброје најзначајније историјске изворе за проучавање новог века од индустријске револуције до краја Првог светског рата;
- ▶ препознају врсту историјских извора на основу њиховог садржаја и одреде њихову сазнајну вредност;
- ▶ препознају историјске изворе у свом окружењу и одреде хронолошке оквире у којима су настали.

1.1. ОПШТЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ НОВОГ ВЕКА ОД ИНДУСТРИЈСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ ДО ЗАВРШЕТКА ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> • игра концентрације • самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја
Додатни наставни материјали:	/
Припрема:	/
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	1.1 Европско откриће Аустралије

Пожелите ученицима добродошлицу у седми разред и позовите их да наведу назив историјског периода који су изучавали на крају шестог разреда. Затим **напишите на табли наслов**.

Питајте их на које периоде је подељена историја и најавите да ће основне карактеристике историјских периода које су раније изучавали поновити кроз **игру концентрације**.

Позовите ученике да устану и објасните им да ће усмено наводити појаве и догађаје који су обележили стари, средњи и нови век (до индустријске револуције), а да они треба да изведу одређене покрете у зависности од тога на који историјски период се дата појава или догађај односи.

Препоручени покрети:

1. Лева рука на десни кук, десна рука на браду уколико се односи на стари век.
2. Десна рука на лево колено, лева рука на десно колено уколико се односи на средњи век.
3. Десна рука на лево раме, лева рука на теме уколико се односи на нови век (до индустријске револуције).

Појаве/догађаји које наставник изговара:

1. Проналазак штампарске пресе;
2. Настанак првих цивилизација;
3. Сеоба Словена;
4. Појава писмености;
5. Велика географска открића;
6. Робовласничко друштво;
7. Развој феудалног друштва;
8. Успон Византије;
9. Галилео Галилеј и Никола Коперник;
10. Грчко-персијски ратови;
11. Хамурабијев законик;
12. Настанак ислама;
13. Развој мануфактуре;
14. Пад Цариграда;
15. Пад Западног римског царства;
16. Појава реформације.

ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ НОВОГ ВЕКА ОД ИНДУСТРИЈСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ ДО ЗАВРШЕТКА ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА

Позовите ученике да у себи прочитају **први, други и трећи пасус** испод овог поднасловa **на странама 4 и 5** и да затим усмено наведу:

- а) догађај који је допринео развоју и ширењу културе на целом европском континенту;
- б) догађај који је донео велике промене прво у југоисточној, а затим и у средњој Европи;
- в) догађај који је европским државама омогућио ширење утицаја и наметање власти на просторима изван Европе;
- г) догађај који је изазвао поделу католичанства на римокатоличку и протестантску цркву;
- д) назив епохе у култури и уметности која је променила начин размишљања и свест људи и додатно ослабила моћ Цркве.

Одговори:

- а) *Откриће шtamпарске пресе;*
- б) *Пад хришћанских држава у југоисточној Европи под турску власт;*
- в) *Колумбово откриће Америке 1492. године, које је обележило крај средње и почетак новог века;*
- г) *Реформација унутар католичког света, до које је дошло када је Мартин Лутер изложио своју критику католичке цркве и закуцао 95 теза, која је изазвала је поделу Цркве и слабљење њеног утицаја;*
- д) *Хуманизам и ренесанса.*

Питајте ученике који период обухвата епоха хуманизма и ренесансе и затражите да наведу најзначајније представнике ове епохе. Реците им да у себи прочитају текст у сегменту **За размишљање на страни 4** и продискутујте дата питања.

Подсетите ученике на основне одлике феудализма и помените да је након феудализма, захваљујући једном великом открићу, дошло до низа друштвених и економских промена у Европи тога доба, а и шире.

Позовите их да прочитају **пасус** изнад слике **на страни 5** и, када заврше, усмено наведу:

- а) догађај који означава прекретницу у новом веку;
- б) промене које су уследиле у Европи након тог догађаја.

Одговори: а) *Откриће парне машине;* б) *Убрзан индустријски развој и увођење капитализма као нове економске система.*

Објасните ученицима шта је капитализам, а затим их упутите на **слику** фабрика за прераду гвожђа **на страни 5** и продискутујте са њима дата питања.

Подстакните ученике да размисле и претпоставе како се индустријски развој одразио на тадашњи живот у Европи – да ли је донео апсолутни бољитак или је можда изазвао незадовољство људи и сукобе међу европским државама. Тражите да аргументују своје претпоставке и немојте им откривати да ли су оне исправне и у којој мери.

Позовите их да прочитају **пасус** испод слике фабрика за прераду гвожђа **на страни 5**; када заврше, **постављајте следећа питања:**

1. Зашто су велике европске државе биле захваћене таласом револуције? (*Зашто ишло су људима била ускраћена права и грађанске слободе; били су незадовољни условима рада, увођењем машина у процес производње и айсолутистичком владавином својих монарха.*)
2. Зашто су балкански народи дизали устанке? (*Желели су да се ослободе османске власти.*)

3. Како је слабљење Османског царства утицало на однос европских сила према Балкану? (*Евројске силе су се све више мешале у њриликe на Балкану.*)
4. Шта је изазвало сукоб између великих европских сила? (*Борба за стварање нових колонија.*)
5. Зашто је дошло до борбе европских сила за стварање нових колонија? (*Ради обезбеђивања јефтине радне снаге, коришћења рудних дојатастава, освајања њржиштва и ширења њолијичкој ушцаја на друје континенте.*)
6. Шта је био резултат поделе и сукоба међу великим силама које су настојале да спроведу своје интересе на другим континентима? (*Први светски рат.*)
7. Када је почео, а када се завршио Први светски рат? (*Почео је 1914, а завршио се 1918. године.*)
8. Који историјски период се завршио, а који је почео окончањем Првог светског рата? (*Завршио се нови век и њочело је савремено доба.*)

ХРОНОЛОШКИ ОКВИР НОВОГ ВЕКА ОД ИНДУСТРИЈСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ ДО КРАЈА ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА

Кажите ученицима зашто је извршена хронолошка подела нововековне епохе. Упутите их на **табелу 1.1 на страни 6** и тражите да усмено наведу називе периода на које је подељена нововековна епоха, као и догађаје и године којима су ти периоди омеђени.

Позовите ученике да у себи прочитају **текст** испод овог поднаслова **на странама 5 и 6**; када заврше, читајте наведене тврдње наглас објаснивши ученицима да треба да подигну палац (👍) уколико је тврдња тачна, односно да га спусте (👎) уколико је тврдња нетачна. Тражите да за сваку нетачну тврдњу наведу тачну.

Тврдње:

1. Преиндустријско доба је трајало 277 година. (👍)
2. Преиндустријско доба карактеришу развој науке, технике и културе и велика историјска открића. (👎) (*Преиндустријско доба карактеришу развој науке, технике и културе и велика географска открића.*)
3. Парну машину је изумео Џејмс Ват 1769. године. (👍)
4. Индустријско доба карактерише умерен развој индустрије. (👎) (*Индустријско доба карактерише нагли развој индустрије.*)
5. Индустријализација није утицала на промену броја становника у градовима. (👎) (*Фабрике су запошљавале велики број радника који су се у њојрази за њослом масовно селили из села у град.*)
6. Миграције становништва из села у град су утицале на промене у друштву индустријског доба. (👍)
7. Индустријализација је утицала на развој културе, науке и уметности током XIX века. (👍)

ПРОСТОРНИ ОКВИР ИНДУСТРИЈСКОГ ДОБА

Питајте ученике зашто нови век, за разлику од средњег века, који је обухватио само историју Европе и Средоземља, обухвата историју читавог света – шта је омогућило да се просторни оквир новог века прошири на читав свет.

Позовите ученике да погоде називе земаља које су биле носиоци политичких и друштвених промена у индустријском добу док наглас изговарате следеће асоцијације:

1. У овој земљи рођен је један од највећих драмских писаца, Вилијам Шекспир. (*Енглеска.*)
2. То је држава из које је Колумбо са својом експедицијом испловио пут Америке. (*Шпанија.*)
3. У тој држави живео је владар са надимком Краљ Сунце, који је изградио велелепни дворца Версај. (*Француска.*)
4. То је држава у којој се налази град Амстердам. (*Холандија.*)

5. То је држава у којој је рођен морепловац и истраживач Васко да Гама. (*Португалија.*)

Питајте ученике зашто су ове државе биле носиоци политичких и друштвених промена у индустријском добу.

Упутите их на **мапу на страни 6** и помозите им да ураде наведени задатак.

Завршите обраду ове лекције причом о томе када су историчари почели да се баве изучавањем америчког континента пре доласка Европљана, односно културом и обичајима староседелачког становништва. Реците им и услед чега је дошло до пораста интересовања за Азију, Африку и Аустралију.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања и урадити задатке у одељку **Провери своје знање на страни 7**.

1.2. ИСТОРИЈСКИ ИЗВОРИ ЗА ИСТОРИЈУ НОВОГ ВЕКА ОД ИНДУСТРИЈСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ ДО КРАЈА ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја
Додатни наставни материјали:	прилог 1
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> по једна копија радног листа за сваког ученика (прилог 1)
Видео-материјали у дигиталном уџбенику:	1.2 Прве новине 1.3 Филм и уметничка слобода
Пројекат:	1. Драгоцени извори знања (страна 222)

Најавите ученицима о чему ће бити речи у овој лекцији и **напишите наслов на табли**.

Питајте их шта су историјски извори и како се они деле. Затражите да наведу неке изворе којих се сећају. Најавите им да ће историјске изворе за историју новог века проучавати углавном самостално.

ПИСАНИ ИСТОРИЈСКИ ИЗВОРИ У ИНДУСТРИЈСКОЈ ЕПОХИ НОВОГ ВЕКА

Позовите ученике да размисле о научним и техничким открићима у раном новом веку. Тражите да наведу које откриће је омогућило постојање знатно већег броја писаних историјских извора за проучавање новог века у односу на број писаних историјских извора за проучавање средњег века.

Поделите им по једну копију радног листа (**прилог 1**) и реците им да у пару ураде **зadataк А** (погледати налог у задатку). Напомените им да почну да читају **текст од другог пасуса на страни 8**, као и да обрате пажњу на објашњење појма **сџајистика** на страни 9. Урадите проверу.

Решење:

ПИСАНИ ИСТОРИЈСКИ ИЗВОРИ ЗА ИНДУСТРИЈСКО ДОБА	
Врста извора	Значај
Новине и часописи	Праћење друштвених, политичких и културних дешавања и одређивање тачног времена дешавања
Документа институција, међународни уговори, белешке о раду различитих организација и сл.	Проучавање <i>политичке историје неке државе или народа</i>
Пописи становништва	Упознавање са структуром становништва неког насеља или државе у прошлости

Статистички прегледи становништва (пол, старост, рођени, умрли итд.)		Проучавање њивредне, друштвене и културне историје
Аутобиографски извори	Аутобиографије	Проучавање дејала из живота аутора
	Мемоари	Проучавање учешћа аутора у неком значајном догађају, а не детаља из његовог приватног живота
	Дневници	Проучавање развоја догађаја из дана у дан у времену када се он одвијао
Чувају се у архивима и библиотекарима.		

Усмерите пажњу ученика на текст **Српски лејопис** у одељку **ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР** на страни 8 и урадите дати задатак.

Кажите ученицима да у себи прочитају први одељак **Помоћ њри учењу на страни 9**, у коме се објашњава шта представља **међународни уговор**, а потом усмено објасне шта се може сазнати из међународних уговора.

Кажите им затим да у себи прочитају други одељак **Помоћ њри учењу на страни 9**, који говори о разлици између аутобиографија и мемоара, и тражите да одговоре на дата питања.

Усмерите их на **слику** Архива Србије на страни 9, кажите им да прочитају текст у одељку **Историја и ми данас** на страни 10, а затим их питајте који историјски извори се чувају у архивима, а који у библиотекама.

МАТЕРИЈАЛНИ ИСТОРИЈСКИ ИЗВОРИ

Упутите ученике на **задатак Б (прилог 1)** и тражите да вам на основу заглавља табеле наведу шта спада у материјалне историјске изворе. Позовите их да ураде задатак у пару и урадите проверу.

Решење:

МАТЕРИЈАЛНИ ИСТОРИЈСКИ ИЗВОРИ ЗА ИНДУСТРИЈСКО ДОБА		
Грађевине	Предмети	Значај
зграде, куће, цркве, манастири, фабрике, нађродни сјоменици...	оружје, оруђе, накити, њечайи, новац, одећа, итд.	њроучавање њолиитичкој, друштвеној, културној и свакодневној животиа у њрошлости
Прочавају их њреवासходно археолози.		
Чувају се углавном у музејима или на месњима њде су насњтали.		

Усмерите ученике на **слику** Градске куће у Суботици на страни 10 и напомените да је то највећа, а по мишљењу многих и најлепша грађевина у Суботици, као и то да ова зграда има статус споменика културе од изузетног значаја.

Позовите ученике да опишу **слику** Ордена Карађорђевог звезде на страни 10 и реците им где се он чува. Продискутује са њима дата питања.

Кажите ученицима да прочитају текст у одељку **Историја и ми данас** на страни 11. Питајте их која се врста историјских извора најчешће чува у музејима и како су они подељени.

АУДИО-ВИЗУЕЛНИ ИСТОРИЈСКИ ИЗВОРИ

Објасните ученицима шта спада у аудио-визуелне историјске изворе. Реците им да у пару ураде **задатак В (прилог 1)**. Урадите проверу.

Одговори:

1. Слике, цртежи и фотографије.
2. Значајни су за проучавање културе народа и проучавање друштва у прошлости.
3. Године 1826. настала је прва фотографија, а 1895. сниман је први филм, који су направили браћа Лимијер.
4. Филмови су у почетку били црно-бели, без звука и снимали су стварне догађаје.
5. Аудио-визуелни историјски извори су од посебне значаја за проучавање периода новог века који обухвата другу половину XIX и почетак XX века.

Именујте парове ученика који седе у истој клупи као парове А и Б по редовима како је приказано у шеми испод, водећи рачуна о томе да у сваком реду пар Б буде последњи.

А	А
Б	Б
А	А
Б	Б

Кажите ученицима који су **пар А** да прочитају текст у одељку **За радознале на страни 11**, а ученицима који су **пар Б** текст у одељку **За радознале на страни 12**. Када заврше, позовите парове А да се окрену ка паровима Б и **међусобно размене** информације које су сазнали. Урадите проверу.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања у одељку **Провери своје знање** на страни 13.

ЕВРОПА И СВЕТ ОД ИНДУСТРИЈСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ ДО СРЕДИНЕ XIX ВЕКА

- 2.1. Индустијска револуција
- 2.2. Енглеска и Америчка револуција
- 2.3. Просветитељство и просвећени апсолутизам
- 2.4. Француска револуција
- 2.5. Наполеоново доба
- 2.6. Европа након Наполеонових ратова
- 2.7. Источно питање до средине XIX века

По завршеној теми, ученици ће бити у стању да:

- ▶ објасне како је индустријска револуција утицала на развој друштва у индустријском добу;
- ▶ наведу разлоге незадовољства народа апсолутистичким режимом у Европи;
- ▶ наброје основне тековине Француске револуције и упореде их са данашњим вредностима;
- ▶ именују најзначајније европске и светске личности од средине XVIII до средине XIX века;
- ▶ покажу на историјској карти правце Наполеонових ратова и објасне њихов утицај на европске народе;
- ▶ препознају утицај књижевности и уметности на развој националног духа код европских народа;
- ▶ објасне положај и начин живота припадника различитих друштвених слојева у Европи и свету на почетку индустријског доба.

Најавите ученицима шта ће проучавати у овом поглављу, а затим их упутите на временску ленту **на странама 14 и 15** и затражите да наведу значајне догађаје ове епохе. Упутите их на слику Версајског дворца и укратко представите његов значај од времена када је саграђен до данас.

2.1. ИНДУСТРИЈСКА РЕВОЛУЦИЈА

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима, групни рад
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја индивидуалне експертске улоге
Додатни наставни материјали:	прилози 2А, 2Б и 2В
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> по једна копија прилога 2А за сваког ученика умножене и изрезане картице (прилог 2Б и прилог 2В), онолико комплета картица колико имате група
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	2.1 Први пароброд

Напишите на табли наслов **ИНДУСТРИЈСКА РЕВОЛУЦИЈА** и постављајте ученицима **питања** која су наведена испод уводног текста **на страни 16**.

ПОЧЕТАК ИНДУСТРИЈСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ

Напишите на табли следеће тезе и позовите ученике да их запишу у своје свеске (или их издиктирајте):

- почетак XVIII века – мануфактура у текстилној индустрији у Великој Британији;*
- откриће летеће чунка 1733. године, предрице 1765. године и механичкој раздоја за ткање влайна и сукна – најредак текстилне индустрије у Великој Британији.*

Објасните ученицима шта је летећи чунак. Прозовите једног ученика да вам на основу теза **усмено** објасни разлику између текстилне индустрије у Великој Британији почетком XVIII века и након примене наведених изума.

Позовите ученике да у себи прочитају **трећи и четврти пасус на страни 16** и скрените им пажњу на објашњење значења појма **макадам на страни 16**. Поделите свима по један радни лист са питањима (**прилог 2А**).

Доделите сваком ученику по један број од 1 до 4 и позовите их да писмено одговоре на питање из прилога 2А под бројем који им је додељен. Урадите проверу тако што ћете прозвати једног ученика којем је додељен број 1 да прочита свој одговор наглас, друге ученике са истим бројем позвати да га евентуално допуне или исправе, а осталим ученицима рећи да запишу прочитани одговор у свој радни лист. Након тога прозовите ученика којем је додељен број 2, поновите поступак и на тај начин обрадите сва питања редом закључно са питањем 4.

Одговори:

1. Почетак индустријске револуције је означило откриће парне машине.
2. Са открићем парне машине и других изума из XVIII века дошло је до најлој технолошкој развоја и убрзане производње, што је довело до великих промена у привреди, трговини, саобраћају и култури.

3. Фабрике су почеле да се граде и у градовима који нису у близини река зато што је парна машина радила на парни погон, те фабрике нису више зависиле од енергије воде, тј. од близине река.
4. Након индустријске револуције, повећала се производња робе, а како би роба брже стигла до веће броја људи, указала се потреба да се градови (фабрике) међусобно боље повежу и зато се почело са изградњом нових путева – макадама.

Позовите ученике да прочитају **последњи пасус** испод овог поднаслова **на странама 16 и 17** и у пару, писмено, у виду **теза**, наведу четири последице све веће примене парне машине. Урадите проверу.

Одговори:

- мануфактурни рад је замењен фабричким;
- лакша и бржа производња;
- већа количина производа и повољније цене;
- роба је постала доступна ширем кругу људи.

Позовите ученике да прочитају биографију Џејмса Вата поред **слике на страни 17** и усмено наведу у чему се огледа значај његовог открића парне машине у развоју индустрије уопште.

Реците ученицима да у себи прочитају текст **За радознале на страни 17**, а затим усмено објасне на који начин је функционисала парна машина и које су биле њене предности у односу на машине које су се користиле раније.

ЗАМАХ ИНДУСТРИЈСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ

Овај део лекције обрадите помоћу технике **индивидуалних експертских улога** (погледајте упутство на страни 10).

Поступак:

1. Формирајте групе од по пет ученика. Кажите свима да у свеске напишу редне бројеве од 1. до 5. један испод другог са већим размаком.
2. Ставите свакој групи на сто по један комплет картица (**прилог 2Б**). Позовите све ученике да извуку по једну картицу и индивидуално ураде задатак. Објасните им да су они у улози стручњака за онај део замаха индустријске револуције који су извукли.
Нагласите им да у овој фази пишу одговоре у свесци у простору који је под истим редним бројем као задатак који су извукли, а да ће остатак попунити касније. На пример, ученик који извуче картицу са бројем 3 пише свој одговор у свесци у простору који је нумерисао редним бројем 3, а остало оставља празно.
3. Пошто заврше, позовите их да у оквиру групе размене одговоре и да их упишу у одговарајући простор који су претходно нумерисали у свесци, редом од 1. до 5. (почиње ученик који је извучео картицу број 1, а завршава ученик који је извучео картицу број 5).
4. Ставите свакој групи на сто по један примерак **решења** задатака (**прилог 2В**). Кажите ученицима да упореде своје одговоре са одговорима у решењима и да евентуално допуне и исправе своје одговоре. Напомените да њихови одговори не морају да буду формулисани на потпуно исти начин као у решењима, али да морају да садрже све елементе траженог одговора.



Напомена: Уместо штампаног решења, можете да направите PowerPoint презентацију и одговоре прикажете на слајдовима.

По потреби урадите проверу.

Усмерите ученике на **слику** пароброда „Делиград” на страни 18. Реците им да прочитају текст поред слике и кажу колико је година протекло од настанка пароброда до тренутка када је Кнежевина Србија купила први државни пароброд (55 година).

ДРУШТВЕНЕ ПРОМЕНЕ И СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ

Овај део лекције урадите **фронтално**. Објасните ученицима последице индустријске револуције, пратећи следећи или сличан редослед излагања:

- укидање феудализма и миграције слободних сељака у град;
- формирање радничке класе и положај радника у друштву;
- положај жена и деце из сиромашних породица у градовима;
- положај жена из богатих породица у градовима;
- промене које су уследиле на селу, односно у пољопривреди.

Реците ученицима да у себи прочитају текст **За рагознале** на страни 19 и затражите да објасне зашто је појава машина у индустрији изазвала незадовољство великог броја људи у Великој Британији, до чега је то незадовољство довело и по коме је покрет *лудизам* добио име.

Усмерите их на **слику** уништавања машина на страни 19 и позовите их да је опишу.

На самом крају, позовите ученике да прочитају текст у одељку **Историја и ми данас** на страни 20 и наведу остала научна открића из периода индустријске револуције без којих би живот данас био незамислив.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их опишу својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања и урадити задатке у одељку **Провери своје знање** на страни 20.

2.2. ЕНГЛЕСКА И АМЕРИЧКА РЕВОЛУЦИЈА

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима, групни рад
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја
Додатни наставни материјали:	прилози 3А и 3Б
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> по једна копија радног листа за сваког ученика (прилог 3А) по једна копија радног листа за сваког ученика (прилог 3Б)
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	2.2 Прва енглеска насеобина на тлу Северне Америке

Напишите на табли наслов лекције, најавите о чему ће бити речи и усмено поставите питања наведена испод уводног текста на страни 21.

ПОКУШАЈ СТВАРАЊА АПСОЛУТИСТИЧКЕ МОНАРХИЈЕ

Овај део лекције обрадите путем самосталног рада ученика на тексту и писменог формулисања објашњења.



Напомена: Када будете објашњавали ученицима шта је њихов задатак, нагласите им да је важно да повезују реченице из текста и да у што већој мери формулишу одговоре својим речима.

Питајте ученике који је облик владавине био успостављен у Енглеској у средњем веку и реците им да он није доживео веће промене у новом веку. Позовите их да у себи прочитају **први пасус** испод овог поднаслова на страни 21 и у пару, једном реченицом, писмено објасне зашто је процес успостављања апсолутистичке монархије у Енглеској текао веома споро. Урадите проверу.

Одговор:

Процес успостављања апсолутистичке монархије у Енглеској текао је веома споро зато што је у политичком животу, поред краља, велику улогу имао Парламент, чији је циљ био ограничавање краљеве власти.

Позовите ученике да прочитају **други пасус** на страни 21 и у пару, кроз највише три реченице, писмено објасне зашто је у Енглеској дошло до грађанског рата који је трајао од 1642. до 1649. године и наведу под којим називом је познат овај период у историји Енглеске. Урадите проверу.

Одговор:

Енглески краљ Чарлс I Стјуарт (1625–1649) покушао је да влада самостално не уважавајући Парламент. Присилнице Парламента, предвођене Оливером Кромвелом, добиле су се и ипак је дошло до грађанског рата, који је трајао од 1642. до 1649. године. Овај период у енглеској историји познат је под називом Енглеска револуција.

Позовите ученике да прочитају **трећи пасус** на страни 21 и у пару, кроз највише три реченице, писмено објасне како се грађански рат завршио и шта се након тога догодило у Енглеској.

Одговор:

Краљеве ирисџалице су доживеле иораз, а краљ је био заробљен. Парламент му је ионудио да се иовуче, шџо је он одбио, а одбио је и моиућности да се драни иред судом, смаиџрајући да је власи додио од Боџа, а не од Парламентиџа. Краљ Чарлс I је јавно иоиубљен 1649. иодине када су ирисџалице Парламентиџа иреузеле власи и укинуле монархију.

ЕНГЛЕСКА КАО РЕПУБЛИКА (1649–1660)

Објасните ученицима какво је било државно уређење Енглеске након укидања монархије, ко је био главна личност у држави и шта му је омогућило добијање титуле лорда протектора.

Остатак овог дела лекције обрадите помоћу технике **негирања тврдњи**.

Реците ученицима да прочитају **други пасус** овог поднаслова **на странама 21 и 22**; када заврше, **изговарајте наведене тврдње**, позвавши ученике да их усмено негирају и формулишу тачне тврдње. Урадите прву тврдњу као пример и по потреби им помозите код осталих.

Тврдње:

1. Кромвел је владао демократски. (*Не, Кромвел није владао демократиџски, већ дикџиџиџорски.*)
2. У тадашњем Парламенту су се налазили и они који су били за Кромвела и они који су били против њега. (*Не, у иџадашњем Парламентиџу налазиле су се само Кромвелове ирисџалице.*)
3. Кромвел је подражавао игранке, позоришта и друге видове забаве и због тога је република постала врло популарна у народу. (*Не, Кромвел је забранио иџгранке, иџозориштиџа и друџе врстиџе забаве и реиудлика је иосџиџала врло неиџоуларна у народу.*)
4. Након Кромвелове смрти, народ је поставио његовог сина Ричарда за новог лорда протектора. (*Не, Ричарда за новоџ лорда иџроиџекџора није иосџиџавио народ, већ Парламентиџ.*)
5. Ричарда су насилно збациле са власти присталице монархије и 1660. године власт је преузео Чарлс II, син Чарлса I. (*Не, Ричард није насилно збачен са власиџи, већ се сам иџовукао услед иџриџиџсака које су на њеџа вршиле ирисџалице монархије и 1660. иодине власиџ је иреузео Чарлс II, син Чарлса I.*)

ЕНГЛЕСКА ОД 1660. ГОДИНЕ

Поделите ученицима по једну копију радног листа (**прилог 3А**) и позовите их да у пару ураде **задатак А**. Урадите проверу.

Решење: (1) Парламентџ (2) монархиџа (3) ослањао (4) краџ (5) документиџ (6) Хабеас (7) неиџовредивосџиџи (8) ухайшен (9) судскоџ

Усмерите ученике на одељак **Помоћ иџри учењу на страни 22** и тражите да наведу значај Хабеас корпус акта.

Позовите их да у пару ураде **задатак Б (прилог 3А)** и затим упореде питања коџа су саставили са питањима пара коџи им је најблиџи. Помозите им по потреби и урадите проверу.

Моиућа иџиџања:

1. Ко је наследио краља Чарлса II након њеџове смртиџи?
2. Које две иџолиџиџичке иџруџиџације су биле у јеку сукоба када је Џеџмс II дошао на власиџи?
3. За шџиџа су се залаџали иџџориџевџи?
4. За шџиџа су се залаџали виџџовџи?
5. Коџа иџолиџиџичка иџруџиџациџа је чинила већину у иџадашњем Парламентиџу?
6. Проиџив које одлуке краља Џеџмса II су виџџовџи снажно иџроиџесџиџовали?

7. Шта су чланови Парламента највише замерали краљу Џејмсу II?
8. Шта је био резултат акције виооваца у Парламенту?
9. Које године је краљ Џејмс збачен са власти?
10. Како је овај догађај остао познат у историји?

Као занимљивост, можете да наведете да перике, као статусни симбол, потичу још из старог Египта, а да су временом еволуирале и постајале све сложеније и раскошније. Француски краљ Луј XIV је са 17 година почео да губи косу па је, у страху да му се не наруши репутација, наручио да му се направи перика. Ту моду је преузео и краљ Чарлс II када је коса почела да му седи. Перике су тада биле врло популарне и због тога што су харале вашке, а перике су могле да се носе на обријаној глави. Судије у Енглеској и данас носе перике.

Позовите сада ученике да у пару ураде **задатак В (прилогу 3А)**. Урадите проверу.

Решење: *краљ – Парламент; Парламентом – краљем; свака – ниједна; моћна – није моћна; сестра – кћерка; Ирска – Шкотска.*

Објасните ученицима ширење утицаја Велике Британије током XVIII и XIX века. Позовите их да у себи прочитају текст у одељку **За радознале на страни 22** и објасне однос Холандије и Енглеске током XVII века.

Пожељно је да на крају урадите финалну **усмену проверу** којом ћете обухватити све садржаје који се односе на Енглеску до 1660. **помоћу следећих питања:**

1. Како се назива најзначајнији документ који је донет за време краља Чарлса II и у чему је његов значај?
2. Које политичке групације су биле у сукобу када је на краљевски престо ступио Џејмс II и за шта су се оне залагале?
3. Шта су виговци највише замерали краљу Џејмсу II и до чега је довела њихова акција?
4. Како се назива догађај којим је краљ Џејмс II смењен с власти?
5. Који правни акт је донет 1689. године и како су тим актом била уређена права краља и Парламента?
6. Ко је наследио краља Џејмса II и које две државе су се ујединиле у Велику Британију?
7. У ком веку је Велика Британија постала водећа светска сила и у чему се огледала њена снага?

АМЕРИЧКИ РАТ ЗА НЕЗАВИСНОСТ

Питајте ученике када је откривена Америка и објасните им како је текло насељавање и формирање држава на овом континенту током XVII и XVIII века. Упутите их на **на карту 2.1 (САД уочи рата за независност) на страни 23**; реците им да проуче легенду и урадите са њима наведени задатак.

Реците им да је однос британских власти према колонијама изазвао велико незадовољство међу насељеницима и најавите им да ће у наставку часа, помоћу текста и задатака које сте припремили, сами откривати како су се ствари даље одвијале.

Поделите им по једну копију радног листа (**прилог 3Б**). Позовите их да индивидуално ураде задатак и, пошто заврше, упореде своје одговоре са одговорима ученика до себе. Напомените им да пре решавања задатка прочитају све пасусе у целини. Урадите проверу.

Решење:

3.	<u>САД остаје независна држава</u>
2.	<u>Велики број насељеника</u>
1.	<u>Почетак борбе колонија за независност</u>
4.	<u>САД остаје јавно уређена држава</u>

Објасните ученицима разлике између законодавне, извршне и судске власти и нагласите да је Устав САД, који је донет 1787. године, најстарији устав на свету који је и даље на снази.

Пожељно је да након провере урадите финалну усмену проверу **помоћу следећих питања**:

1. Који догађај представља почетак Америчке револуције и до које године је она трајала?
2. Који догађај је био увод у Амерички рат за независност и од које до које године је тај рат трајао?
3. Који документ је потписан на Конгресу у Филаделфији 1776. године и у чему се огледа његова важност?
4. Како је Велика Британија реаговала на побуну колониста?
5. Захваљујући чему је Велика Британија из Америчког рата за независност изашла као губитник?
6. Ко је био на челу француско-америчке војске и који догађај је означио крај ратних операција?
7. Када је и где Велика Британија признала независност САД?
8. По чему је значајан састанак у Филаделфији 1787. године?
9. На који начин је била извршена подела власти?
10. Ко је био први председник САД?

Кажите ученицима да у себи прочитају **текст *За радознале на страни 24*** и погледају **слику**. Тражите да **усмено наведу** име аутора највећег дела Декларације о независности, имена неких од потписника и твораца Декларације који се сматрају „оцима оснивачима”, као и који потписници су постали председници САД након Џорџа Вашингтона.

Кажите ученицима да пажљиво погледају **слику** Џорџа Вашингтона (1789–1797) **на страни 25**. Питајте их колико пута је он био председник САД ако један мандат траје четири године.

Упутите ученике на текст ***Сиварање Сједињених Америчких Држава*** у одељку **ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР на страни 25**. Позовите их да у себи прочитају текст и усмено одговоре на дата питања.

Заокружите обраду лекције радом на тексту у одељку ***Историја и ми данас*** на **страни 25**. Реците ученицима да прочитају текст у себи, а затим усмено наведу четири тековине Америчке револуције које су се одржале до данас.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања и урадити задатке из одељка ***Провери своје знање*** на **страни 20**.

2.3. ПРОСВЕТИТЕЉСТВО И ПРОСВЕЂЕНИ АПСОЛУТИЗАМ

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима, групни рад
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја експертске групе
Додатни наставни материјали:	прилог 4
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> по једна копија радног листа за сваког ученика (прилог 4)
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	2.3 Волфганг Амадеус Моцарт

Напишите на табли **ЉРПОСЕТИЕСТВВОТ И ПРОСВЕЂЕНИ ПАЗЛМСОУТИА** и позовите ученике да премештањем слова погоде прву и последњу реч у наслову (**ПРОСВЕТИТЕЉСТВО, АПСОЛУТИЗАМ**). Најавите о чему ће бити речи у овој лекцији и поставите ученицима **питања** наведена испод уводног текста **на страни 27**.

ПРОСВЕТИТЕЉСТВО – НОВО ПОГЛАВЉЕ У ФИЛОЗОФИЈИ И ДРУШТВУ

Напишите на табли наведене тезе, позовите ученике да их запишу у свеске, а затим постављајте питања.

Тезе:

- XVII и њрва њоловина XVIII века
- разум и њримена научних сазнања
- знање, слобода и срења

Питања:

1. У ком временском периоду се развијало просветитељство као нови филозофски и интелектуални правац у Европи?
2. На чему се заснивала идеја просветитељства?
3. Који су, по мишљењу просветитеља, главни циљеви којима би свако људско биће требало да тежи?

Подсетите ученике на улогу Цркве у средњем веку и појасните им **идеје просветитељства**. Затим затражите да објасне у чему се огледа разлика између доминантног доживљаја света у средњем веку и доминантног доживљаја света просветитељске епохе. (*У средњем веку, доминантан доживљај света био је религијски, а током просветитељске епохе, доминантан доживљај света заснивао се на разуму и искуству.*)

Реците ученицима у којој држави се јављају најистакнутији представници просветитељства и наведите њихова имена. Објасните шта је био предмет њихове најоштрије критике, у чему су они видели главне узроке заосталости и сиромаштва код већине народа, као и за шта су се залагали.

Истакните да су **Волтер, Монтеѕкје и Жан Жак Русо**, упркос томе што су делили иста основна начела са просветитељима осталих држава Европе, имали различите идеје о начину на који се могу остварити жељене промене у држави и друштву. Најавите да ће детаље о томе сазнати сами.

Поделите им радни лист са задацима (**прилог 4**); позовите их да индивидуално ураде **задатак А**, а затим упореде своје одговоре са одговорима ученика до себе. Урадите проверу.

Одговори: 1. Монџескје 2. Жан Жак Русо 3. Волџер 4. Монџескје

Након провере, **поставите следећа питања:**

1. Који је назив дела у којем Монџескје предлаже своју идеју о подели власти? (*О духу закона.*)
2. На коју се државу Монџескје угледао и зашто се залагао за поделу власти на законодавну, извршну и судску? (*Угледао се на Енџлеску, а залагао се за поделу власти како би се оџраничила самовоља једноџ човека – владара или једноџ сџалежа – џлемсџтва.*)
3. У ком делу се Жан Жак Русо залаже за организовање друштва у демократску државу где би сви грађани били једнаки пред законом? (*У делу Друшџвени уџвор.*)
4. За какав облик владавине у држави се залаже Волџер? (*Волџер се залагао за облик владавине у коме образован и добронамеран владар у своју државу уводи џромене које ће служиџи за оџишџе добро свих њеџових џоданика.*)

Позовите ученике да погледају **слику** Волџера **на страни 27**, у себи прочитају текст поред ње, а затим усмено наведу од које до које године је Волџер живео, против чега се борио, шта је писао и како се зову његова најистакнутија дела.

Кажите ученицима да у себи прочитају одељак **ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР** под називом *Друшџвени уџвор* **на страни 28** и усмено одговоре на наведена питања.

ЕНЦИКЛОПЕДИЈА – ВРХУНАЦ ПРОСВЕЂЕНОСТИ

Питајте ученике да ли знају шта је енциклопедија и по потреби објасните. Прозовите једног ученика да наглас прочита **прву реченицу** испод овог поднаслова **на страни 28**. Помоћу **наведених питања** подстакните ученике да се сете захваљујући чему је дошло до бржег ширења знања у епохи просветитељства.

1. Које откриће је омогућило брже и повољније умножавање књига? (*Гуџенберџова шџтамџарија.*)
2. Каква открића су Европљанима омогућила додир са другим културама? (*Геоџграфска оџкрића.*)
3. Шта је омогућило брже путовање вести до удаљених места? (*Развој саобраћаја.*)

Реците ученицима на коју идеју је дошла група француских интелектуалаца XVIII века и нагласите да је тако настала **Енциклопедија**.

Позовите ученике да у себи прочитају **текст на страни 29** (од другог реда); када заврше, **постављајте следећа питања:**

1. Шта је *Енциклопедија*? (*Зборник знања о џеоретџској и џримењеној науци и уметџности.*)
2. На који начин је организован садржај *Енциклопедије*? (*Садржај Енциклопедије је оџанизован у виду речника џојмова џоређаних абецедним редом.*)
3. Из колико томова (свезака) се састоји *Енциклопедија* и од које до које године су томови били објављивани? (*Састоји се из 28 џомова. Били су објављивани од 1751. до 1772. џодине.*)
4. Ко су били уредници *Енциклопедије* и колико је аутора учествовало у њеном настајању? (*Уредници су били филозоф Дени Дидро и маџемаџичар Жан Даламбер, а у настајању Енциклопедије је учествовало џреко сџоџину ауџора – научника, џисаца и уметџника.*)
5. У чему се огледа значај *Енциклопедије*? (*Извршила је велики уџицај на учене џуде у Евроџи и Америци.*)
6. Како је руска царица Катарина II (1762–1796) помогла енциклопедистима? (*Била је велики џокровишељ енциклопедиста. Сама је обезбедила део средсџтава за шџтамџање Енциклопедије.*)

Позовите ученике да прочитају текст у одељку *Историја и ми данас на страни 29* и затражите да наведу које врсте енциклопедија постоје данас, као и да одговоре на дата питања.

ПРОСВЕЂЕНИ АПСЛУТИЗАМ

Објасните ученицима шта је просвеђени апсолутизам и наведите имена владара – истакнутих представника просвећеног апсолутизма. Најавите им да ће самостално обрадити остатак лекције помоћу технике **експертских група**.

Поступак:

Усмено доделите сваком ученику по једно слово од А до Г. Позовите их да формирају групе према слову које им је додељено. Објасните им да:

- **група А** истражује руску царицу **Катарину II**;
- **група Б** пруског краља **Фридриха II Великог**;
- **група В** аустријску царицу **Марију Терезију**;
- **група Г** њеног сина **цара Јозефа II**.

Упутите их на **задатак Б (прилог 4)** и позовите их да га ураде. Помозите им да издвоје само оне информације које се траже у задатку, а остале занемаре.

Пошто заврше, урадите **извештавање**: позовите по једног ученика из сваке групе да наглас прочита записане информације, а ученике из осталих група да слушају и записују те информације у одговарајући део табеле на својим радним листовима.

Мојући одговори:

Царица Русије Катарица II Велика (1762–1796)

Финансијски је помагала објављивање Енциклопедије и лично се дописивала са Дидроом. Настојала је да побољша положај свих својих поданика, нарочито сиромашних. Била је велики покровитељ уметности; за време њене владавине основана је Царска опера и балетска кућа у садашњој опероници Санкт Петербургу, као и чувени дворца Ермитаж.

Пруски краљ Фридрих II Велики (1740–1786)

Био је узор Волтеровој учења о мудром и добронамерном владару. Користио је своју моћ да прошири државу, али и да попомогне развој науке и уметности. Унапредио је пруски законски и образовни систем и подстицао верску толеранцију између протестаната и католика.

Царица Марија Терезија (1740–1780) – Хабзбуршка монархија

Спровела је велике реформе у друштву: донела је закон о грађанским правима, укинула мучење и смртну казну, отворила једну од највећих болница у Европи и увела обавезно образовање за сву децу од шест до дванаест година без обзира на пол.

Цар Јозеф II (1780–1790) – Хабзбуршка монархија

Наставио је реформе које је заочела његова мајка, царица Марија Терезија. Године 1781. донео је Едикт о верској толеранцији, који је православцима, протестантима и Јеврејима дозвољавао уједињавање својих верских обичаја и похађање државних универзитета. Донео је Акт о ослобађању кметова. Укинуо је цензуру и тиме допринео процвају књижевности и слободне штампе. Био је велики покровитељ уметности; чувеном композитору Моцарту доделио је сјајус слободне уметника у Бечу.

Усмерите ученике на **слику** Ермитажа **на страни 29**. Скрените им пажњу на архитектуру и раскошне орнаменте и објасните да је овај некадашњи зимски дворца руских царева сада један од највећих музеја на свету.

Реците ученицима да у себи прочитају текст у одељку ***За радознале на страни 30*** који се односи на краља Фридриха II и објасне чиме се, осим државничких послова, бавио овај владар.

Заокружите лекцију тако што ћете позвати ученике да у себи прочитају текст у одељку ***За радознале на страни 30*** који се односи на царицу Марију Терезију.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања и урадити задатке из одељка ***Провери своје знање*** на **страни 31**.

2.4. ФРАНЦУСКА РЕВОЛУЦИЈА

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима, групни рад
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> • трчећи диктат • сазнај информацију • ланчано излагање • сажимање текста помоћу кључних речи
Додатни наставни материјали:	прилози 5А и 5Б
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> • комплети умножених и изрезаних картица за трчећи диктат (прилог 5А) • по једна копија изрезаних радних листова за ученике А и ученике Б (прилог 5Б)
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	2.4 Тврђава Бастиља 2.5 Устанак у Вандеји

Нацртајте на табли две линије (_____) и позовите ученике да погоде наслов помоћу **наведених асоцијација**, које изговарате наглас.

Асоцијације за прву реч (ФРАНЦУСКА):

1. Најмлађа кћи царице Марије Терезије била је краљица те државе.
2. Луј XVI био је краљ те државе у XVIII веку.

Асоцијације за другу реч (РЕВОЛУЦИЈА):

1. Енглеска је трајала од 1642. до 1649. године.
2. Америчка је започела побуном британских колонија у Северној Америци против матичне земље.

Напишите речи наслова на линије (**ФРАНЦУСКА РЕВОЛУЦИЈА**) и најавите о чему говори ова лекција. Поставите ученицима **питања** наведена испод уводног текста **на страни 32**.

ДРУШТВО У ФРАНЦУСКОЈ ПРЕ РЕВОЛУЦИЈЕ

Нацртајте на табли следећу табелу и реците ученицима да је прецртају:

Назив сталежа	Бројност	Положај у друштву / Ко га је чинио?
Племство		
Свештенство		
Трећи сталеж		

Позовите ученике да прочитају **текст** испод овог поднаслова **на страни 32** и у пару попуне табелу. Урадите проверу.

Одговори:

Назив сталежа	Бројност	Положај у друштву / Ко га је чинио?
Племство	3% укључујући сјановништва Француске	<ul style="list-style-type: none"> • њовлашћени друштвени слојеви
Свештенство		
Трећи сталеж	97% сјановништва Француске	<ul style="list-style-type: none"> • занатлије, сељаци, трговци • образовани људи укључујући лекара, учитеља, адвоката • бољши банкари и трговци

ПОЧЕТАК РЕВОЛУЦИЈЕ

Позовите ученике да прочитају **први пасус** испод овог поднасловa **на страни 32** и прокоментаришу га са учеником до себе, а затим усмено објасне шта је довело Француску до финансијске кризе пред крај XIX века и зашто је краљ Луј XVI одлучио да сазове Скупштину сталежа.

Позовите ученике да прочитају **други пасус** испод овог поднасловa **на странама 32 и 33** и да га прокоментаришу са учеником до себе, а затим усмено наведу где је и када била сазвана Скупштина сталежа, који сталеж је имао највећи број представника у њој и зашто су се представници тог сталежа прогласили за Народну скупштину.

Питајте их који се сталеж придружио Народној скупштини, како је краљ Луј XVI реаговао на потез трећег сталежа и до чега је довела интервенција војске коју је наредио краљ Луј XVI.

Позовите ученике да у себи прочитају текст у одељку **За радознале на страни 33** који се односи на Марију Антоанету и усмено наведу какав је био њен живот и како се завршио.

Кажите ученицима да прочитају **трећи пасус** испод овог поднасловa **на страни 33** и затим усмено објасне како је дошло до стварања Уставотворне скупштине, који је био њен циљ и ко је био изабран за њеног председника.

Објасните ученицима који се датум узима као званични датум почетка Француске револуције и зашто. Позовите их да у себи прочитају текст у одељку **За радознале на страни 33** који се односи на пад Бастиље и усмено објасне значај овог догађаја у француској историји.

ДАЉИ ТОК ФРАНЦУСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ

Овај део лекције обрадите помоћу технике **трчећи диктат**. Погледајте упутство на страни 11.

Поступак:

Формирајте тимове од по седам ученика методом случајног избора и доделите сваком ученику у тиму по један број од 1 до 7.

Ослободите један сто на средини учионице и на њега ставите комплете изрезаних картица (**прилог 5А**). Сложите картице редом, тако да број 1 буде на врху, а број 7 на дну. Важно је да на столу буде онолико комплета картица колико имате тимова у одељењу, да се сваком тиму покаже који је њихов комплет картица, као и да размак између стола са картицама и формираних тимова буде приближно једнак.

Пре него што им објасните правила игре, позовите ученике да у свеске запишу редне бројеве од 1. до 7. један испод другог, са већим размаком.

Објасните им да ћете ви изговарати бројеве гласно, редом, а да они, када чују број који им је додељен, треба да дођу до стола са картицама, подигну са своје гомиле картицу са одговарајућим бројем, прочитају и запамте њен садржај, а затим је дају вама. Након тога, враћају се до својих тимова и диктирају садржај картице осталим члановима.

Пошто заврше, позовите чланове тимова да упореде реченице које су записали.

Урадите проверу тако што ћете прозивати ученике наизменично, сваки пут из другог тима, да прочитају реченице наглас, а остале позвати да их слушају и исправљају грешке.

Објасните ученицима да се Декларација није односила на робове у француским колонијама и покушајте да их наведете да сами закључе зашто (*зашто што нису били Французи*). Нагласите да је овај документ касније преведен на неколико европских језика и да је представљао узор свим европским народима у XIX веку.

Пожељно је да урадите финалну проверу помоћу следећих питања:

1. Чије повластице је укинула Уставотворна скупштина укидањем феудализма? (*Повластице њемачке и шведске.*)
2. Који документ је усвојила Скупштина 1789. године? (*Декларацију о правима човека и грађанина.*)
3. У чему се огледа значај Декларације о правима човека и грађанина? (*У Декларацији се истичу грађанске слободе – слобода говора, удруживања, окуљања и слично. Сви Французи су једнаки пред законом и слободно располажу својом имовином.*)
4. Којим документом је Француска прешла из апсолутистичке у уставну монархију? (*Уставом из 1791. године.*)
5. На који начин је власт краља била ограничена? (*Власт је била подељена између краља и Скупштине.*)

Позовите ученике да у себи прочитају текст **Рађање грађанских права и слобода** у одељку **ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР** на страни 34 и затражите да усмено одговоре на дата питања.

СТАЊЕ У СКУПШТИНИ

Овај део лекције обрадите помоћу технике **сазнај информацију**. Погледајте упутство на страни 12.

Формирајте парове и поделите ученицима радне листове са питањима и одговорима (**прилог 5Б**), водећи рачуна о томе да један ученик у пару добије лист А, а други лист Б. Позовите их да ураде задатак; када заврше, урадите проверу.

Позовите ученике да у себи прочитају текст у одељку **Историја и ми данас** на страни 35 и усмено објасне како су у историји настали појмови левица и десница.

УКИДАЊЕ МОНАРХИЈЕ

Позовите ученике да у себи прочитају текст испод овог поднасловa **на странама 35 и 36** и реците им да у свеске записују тезе у сарадњи са учеником до себе. Уколико желе, дозволите им да раде у малим групама. По потреби им помозите да организују тезе, јер ће им касније бити потребне. Пошто заврше, пређите на **ланчано усмено излагање**. Погледајте упутство на страни 11.

Четири ученика (било која) стану испред табле, један до другог, лицем окренути ка одељењу. Наставник прозове једног од њих да започне излагање о тексту помоћу теза које је записао. На знак *свој* прозвани ученик се зауставља и наставник прозива другог ученика, који наставља излагање тамо где је претходни ученик стао. Наставник поново каже *свој*, прозове следећег ученика и тако наизменично зауставља и

прозива ученике све док не изложе оно што се од њих тражи. Важно је нагласити да није дозвољено да се понови оно што је већ речено. Уместо наставника, водитељску улогу може да преузме неко од ученика.

Ученици који не излажу имају право да зауставе излагаче и затраже додатно објашњење. Када га добију, излагање се наставља на описани начин.

ЈАКОБИНСКА ДИКТАТУРА 1793–1794.

Позовите ученике да у себи прочитају **први пасус** текста испод овог поднаслова **на страни 36**. Док ученици читају, **напишите на табли** следеће **кључне речи**:

криза, Комитет јавног спаса, јакобинци, нижи слојеви

Пошто заврше, затражите да у пару **усмено сажму** овај пасус користећи задате кључне речи, а затим урадите проверу тако што ћете прозвати једног ученика да исприча своју верзију сажетка.

Позовите сада ученике да у себи прочитају **други и трећи пасус** истог текста **на страни 36**. Док ученици читају, **напишите на табли** следеће **кључне речи**:

обрачун, јакобинска диктатура, терор, револуционарни календар, завереници

Обрадите ова два пасуса на исти начин као први.

ЗНАЧАЈ ФРАНЦУСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ

Напишите на табли поднаслов и кажите ученицима да га запишу у свеске. Позовите их да у себи прочитају **текст** испод овог поднаслова **на страни 36** и у виду теза, у пару, наведу значај и тековине Француске револуције. Урадите проверу.

Решење (тезе):

- борба за грађанске слободе и права;
- једнакост пред законом;
- ојшће право гласа;
- ораничена власт владара;
- укидање феудализма и стварање капитализма;
- коначни ударац айсолутистичкој монархији.

Позовите ученике да у себи прочитају текст у одељку **Историја и ми данас** **на страни 36** и усмено објасне значење и распоред боја на француској застави, као и како је изглед француске заставе утицао на изглед застава многих земаља у свету, укључујући и Србију.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања и урадити задатке у одељку **Провери своје знање** **на страни 37**.

2.5. НАПОЛЕОНОВО ДОБА

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима, групни рад
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја колективна улога
Додатни наставни материјали:	прилог 6
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> по један примерак изрезаних картица са инструкцијама (прилог 6)
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	2.6 Династија Бонапарта 2.7 „На крају света” – острво Света Јелена
Пројекат:	2. Француски алманах (страна 223)

Напишите наслов на табли, најавите о чему говори ова лекција и направите увод у тему помоћу питања наведених испод уводног текста **на страни 38**.

ДОЛАЗАК НАПОЛЕОНА НА ВЛАСТ

Питајте ученике да ли су чули за Наполеона и шта знају о њему. Укратко им испричајте шта се дешавало у Француској након збацивања јакобинаца с власти, зашто је дошло до формирања Директоријума и који је био његов циљ. Објасните разлоге због којих је заповедништво над војском поверено Наполеону.

Најавите ученицима да ће у наставку сазнати нешто више о Наполеону кроз драмску технику која се зове **колективна улога**.

Поступак:

1. Поделите ученике у пет група, али тако да у једној обавезно буду четири члана. Тој четворочлавној групи објасните да ће три ученика бити у улози Наполеона, а један у улози научника. Осталим групама реците да ће они, из улоге историчара, разговарати са Наполеоном и научником.
2. Позовите групе историчара да заузму своја места, а ученике из групе Наполеона и научника да поређају столице испред табле једну поред друге и седну. Овој групи напомените да је потребно да код себе имају своје уџбенике, свеске и оловке. Пожељно је да испред себе имају клупе.
3. Ставите свакој групи историчара на сто по једну **картицу са инструкцијама за историчаре (прилог 6А)** водећи рачуна о томе да их поделите редом, од 1 до 4.
4. Ученицима из групе Наполеона и научника поделите **картице са инструкцијама за Наполеона и научника (прилог 6А)** тако да ученици који су Наполеон добију картице 1, 2 и 3 (поделите их редом), а ученик који је научник добије картицу број 4.
5. Објасните историчарима да њихове картице садрже описе информација које треба да саопште или сазнају од Наполеона или научника и да је њихов задатак да на основу датих описа саставе и запишу одговарајуће реченице, односно питања којима ће се обраћати својим саговорницима. Нагласите да је потребно да се једни другима обраћају са „Ви”.
6. Објасните ученицима који имају улогу Наполеона да је свако од њих добио описе информација које треба да саопшти историчарима. Позовите их да прочитају и упореде садржаје својих картица, а затим извуку тражене информације из уџбеника, формулишу их и запишу их у свеске.

Нагласите им да је важно да сарађују и пореде своје одговоре како би се стилски усагласили и избегли понављање информација.

Ученику који је добио картицу број 4 објасните да ће он радити исто што и ученици који су у улози Наполеона, али сам. Реците му да пронађе у уџбенику део текста на који упућује његова картица и на основу њега формулише и запише тражене информације. По потреби му помозите.

7. Дајте групама највише десет минута да ураде задатке и најавите разговор. Позовите групу историчара која је имала картицу са бројем 1 да прочита своја питања, једно по једно, и Наполеона који је имао картицу нумерисану бројем 1 да одговара на дата питања. Поновите поступак са остале три групе.

Враћајте ученике да поново саставе реченице или питања уколико нису испоштовали дате инструкције. Помозите Наполеону и научнику ако се не снађу у давању адекватног и прецизног одговора.

Док једна група историчара разговара са Наполеоном/научником, остале групе слушају и праве белешке.

На крају, покуните питања која су ученици саставили, читајте их наглас и тражите од ученика да на њих усмено одговоре. Водите рачуна о томе да не поставите питање групи која га је иницијално саставила.

Расформирајте групу ученика који су имали улогу Наполеона и научника и придружите их осталим групама.

ОД ГЕНЕРАЛА ДО ЦАРА

Напишите на табли следеће тезе и реците ученицима да их запишу у свеске:

- криза
- државни удар 1799.
- збачен Директоријум
- именован првоглавни Конзулај
- први конзул Наполеон

Позовите их да на нивоу групе, а на основу датих теза, **продискутују** шта се дешавало у Француској након повратка Наполеона из Египта. Урадите проверу.

Одговор:

Француску је прва захватила криза. Наполеон је 1799. извео државни удар. Директоријум је збачен и именован је првоглавни Конзулај. Први конзул био је Наполеон.

Реците ученицима шта су радила друга два конзула, а затим **напишите на табли наведене године** и позовите ученике их препишу у свеске. Кажите им да у себи прочитају други и трећи пасус испод овог поднаслова **на страни 39** и, у сарадњи са свим члановима групе, поред датих година допишу одговарајуће догађаје. Урадите проверу.

- 1799. –
- 1800. –
- 1802. –
- 1804. –

Одговори:

- 1799. – донећ нови Устав
- 1800. – Наполеон именован за првој конзула Француске

- 1802. – Наполеон изабран за доживотног конзула
- 1804. – Наполеон свечано крунисан за цара у Богородичиној катедрали у Паризу

Питајте ученике какву је власт имао Наполеон као конзул (*неофицијелно*) и шта је за Француску, у смислу државног уређења, значило крунисање Наполеона за цара.

Упутите ученике на **слику** Наполеона **на страни 39** и затражите да је опишу – како је Наполеон одевен, са које стране му је заденут мач, какав је његов став, на шта показује десном руком и шта то представља.

Позовите ученике да погледају **слику** крунисања Наполеона **на страни 40** и у себи прочитају текст испод слике. Реците им да усмено наведу ко је аутор ове слике, у ком музеју се она данас чува и којих је димензија. Питајте их у чијем присуству је Наполеон крунисан за цара и у чему се огледа необичност овог чина крунисања. Подстакните их да размисле и одговоре на питања испод текста.

НАПОЛЕОНОВА УНУТРАШЊА ПОЛИТИКА

Кажите ученицима да је Наполеон имао велики број противника и питајте их шта мисле како се он према њима односио – да ли их је толеришао или их је хапсио, забрањивао, контролишао итд.

Позовите их да у себи прочитају **први пасус** текста испод овог поднаслова **на страни 40** и провере своје претпоставке. Тражите да усмено наведу шта је подразумевала Наполеонова диктатура, а затим их питајте да ли је Наполеон можда могао да реши своје проблеме на неки други начин – на пример, позивом на договор.

Објасните ученицима која је била најзначајнија тековина Наполеонове унутрашње политике. Наведите под којим називом је познат **Грађански законик** и када је донет. Објасните која су права дата Французима и како је држава била подељена према Грађанском законнику.

Реците им да је Наполеон посветио велику пажњу стварању војске и објасните разлоге за то и начин на који је то чинио. Нагласите да је Наполеон строго водио рачуна о финансијама државе и да је значај Француске у Европи захваљујући јачању економије и војним успесима поново порастао.

НАПОЛЕОНОВИ РАТОВИ

Позовите ученике да у себи прочитају **први пасус** испод овог поднаслова **на странама 40 и 41**; пошто заврше, **постављајте следећа питања**:

1. Који је био Наполеонов основни циљ у спољној политици? (*Да илустрира Велику Британију.*)
2. Зашто су многе европске земље попут Аустрије, Русије, Пруске и Шведске биле против Наполеона? (*Зашто ишло су се илустрира да би ширење идеја Француске револуције уздрмало њихово уређење, њихову власт.*)

Опишите ученицима **битку код Трафалгара** – када се одиграла, ко је предводио британску поморску флоту и ко је победио.

Реците ученицима када се и где догодила **битка код Аустерлица**, против којих војски је Наполеон у њој ратовао и ко је изашао као победник.

Кажите ученицима када је склопљен **мир у Тилзиту** и објасните шта је све Наполеон добио склапањем овог мира.

Испричајте ученицима на који је начин Наполеон решио да економски уништи Велику Британију и како се **континентална блокада** одразила на економију Велике Британије.

Упутите ученике да у себи прочитају текст **Континентална блокада** у одељку **ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР на страни 42** и усмено одговоре на дата питања.

Позовите ученике да у себи прочитају **последњи пасус** овог дела лекције **на страни 42**, а затим **постављајте следећа питања**:

1. Зашто је Наполеон одлучио да крене на Русију 1812. године? (*Зашто ишло је Русија, поред Велике Британије, била једина држава ван његовој утицаја.*)
2. Шта је подразумевала тактика „спаљена земља” коју су Руси употребили у повлачењу пред Французима и зашто су се Руси определили за ту тактику? (*Тактика „спаљена земља” одразувала је уништавање свега пред собом како би се непријатељској војсци онемогућило снабдевање храном.*)
3. Ко је однео победу у бици код Бородина? (*Наполеон.*)
4. Зашто је Наполеон наредио повлачење када је француска војска дошла до Москве? (*Због хладне зиме, глади и великог броја жртава.*)
5. Како се руска војска понашала према Французима приликом њиховог повлачења? (*Нападала их је.*)

Упутите ученике на **карту 2.2 (Наполеонови райони)** **на страни 41** и урадите са њима дати задатак.

КРАЈ НАПОЛЕОНОВЕ ВЛАДАВИНЕ

Позовите ученике да прочитају **први пасус** испод овог поднасловa **на странама 42 и 43**, а затим **постављајте следећа питања**:

1. Како се пораз Наполеона у Русији одразио на расположење европских земаља? (*Охрабрио их је.*)
2. Шта се догодило 1813. године? (*Уједињене војске Аустрије, Русије, Пруске и Шведске су напаале Француску у бици код Лајпцига.*)
3. Зашто је битка код Лајпцига позната као битка народа? (*Зашто ишло је у њој учествовао велики број војника различитих народа.*)
4. Како се завршила битка код Лајпцига? (*Наполеон је доживео пораз.*)
5. Шта се догодило 1814. године? (*Наполеон је свргнут и отеран наострво Елда, а на чело Француске дошао је краљ Луја XVI, његов краљ Луј XVIII (1814–1824).*)

Реците ученицима да погледају слику и у себи прочитају текст у одељку **За радознале на страни 43**, а затим их позовите да објасне зашто је битка код Лајпцига највећа од свих битака које је Наполеон водио, колико је било Наполеонових, а колико аустријских, руских, пруских и шведских војника и колико је било жртава.

Објасните ученицима шта се догодило са Наполеоном почетком 1815. године и како су се његов повратак на царски престо и владавина од сто дана одразили на европске државе. (*Ујединиле су се против Наполеона.*)

Испричајте им у којој бици је Наполеон доживео свој коначни пораз и шта се са њим догодило након тог пораза.

Опишите ученицима како су Наполеонови ратови утицали на однос снага између великих сила у Европи и како је ширење идеја о револуцији и просвећености утицало на схватање значаја грађанских права и слобода међу осталим европским народима.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања и урадити задатке у одељку **Провери своје знање** на страни 44.

2.6. ЕВРОПА НАКОН НАПОЛЕОНОВИХ РАТОВА

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима, групни рад
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја експертске групе
Додатни наставни материјали:	прилози 7А, 7Б и 7В
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> по један примерак радног листа за сваког ученика (прилог 7А) изрезане картице са називима улога (прилог 7Б) по једна картица са инструкцијама за групе (прилог 7В) четири папира већег формата за постере четири маркера кутија за картице са улогама
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	2.8 Јулска монархија
Пројекат:	3. Судбина Европе је у нашим рукама (страница 224) 4. Романтизам (страница 226)

Напишите наслов на табли, најавите о чему говори ова лекција и поставите ученицима **питања** наведена испод уводног текста **на страни 45**.

БЕЧКИ КОНГРЕС 1814–1815. ГОДИНЕ

Реците ученицима да је Бечки конгрес имао велики историјски значај у обликовању читаве Европе након Наполеонових ратова и најавите им да ће детаље о Бечком конгресу откривати самостално.

Поделите им по један примерак радног листа (**прилог 7А**) и позовите их да у пару ураде **задатак А**. Скрените им пажњу на **непознате речи на страни 45** и реците да обавезно прочитају њихова значења. Урадите проверу.

Одговори:

ИНФО-КАРТИЦА – Бечки конгрес 1814–1815. године
Време и место сазивања: <i>септембар 1814. године у Бечу</i>
Сврха: <i>креирање нове мапе Европе и успостављање политичког система који је био на снази пре Француске револуције</i>
Земље учеснице: <i>Велика Британија, Аустрија, Русија, Пруска и Француска</i>
Централна личност: <i>канцелар Клеменс Метерних</i>
Циљ: <i>поштивање идеје Француске револуције и успостављање дуодинамичног мира међу државама у Европи</i>
Тежња: <i>да суверенитет власни буде у рукама владара, а не нације</i>

Тражите од ученика да усмено објасне како разумеју тежњу Бечког конгреса – шта значи то да суверенитет власти буде у рукама владара.

Упутите ученике на **слику** Клеменса Метерниха **на страни 45**, питајте их коју је политичку функцију имао у Аустрији и тражите да вам објасне значење појма **канцелар**.

Позовите ученике да ураде **зadataк Б (прилог 7А)** у пару. Урадите проверу.

Одговори: 1815. одузете, враћене, измене, ироширују, разједињене, иризнаје, сћаишус

Кажите ученицима да у пару ураде **зadataк В (прилог 7А)** и урадите проверу.

Одговори:

1. Бечким конгресом је усвојен принцип леиимизма, по којем право на престоло владарске династије не зависи од воље народа.
2. Успостављање принципа леиимизма омогућило је династијама које су Наполеоновим ратовима биле збачене с власти да се врате на престоло и поново успоставе асолутистичку монархију у циљу сузбијања грађанских права и слобода.

Позовите ученике да ураде **зadataк Г (прилог 7А)** у пару и урадите проверу.

Одговори:

Владавина династије Бурбон у Француској	
Временски период / година:	Владар/догађај:
1815–1824.	Луј XVII
1824–1830.	Шарл X
1830.	Јулска револуција
1830–1848.	Луј Филип Орлеански

1. Промене закона и увођење цензуре, чиме су биле ораничене грађанске слободе.
2. Период владавине Луја Филипа познат је као Јулска монархија.

Реците ученицима да проуче **карту 2.3. (Европа након Бечког конгреса)** на страни 46 и урадите са њима наведени задатак.

СВЕТА АЛИЈАНСА

Објасните ученицима значење појма **алијанса**, а затим **напишите на табли следеће:**

Света алијанса

- **Циљеви оснивања:**
- **Година оснивања и иницијатори:**
- **Заједнички мотив држава чланица:**
- **Водеће државе:**

Реците ученицима да у себи прочитају **први и други пасус** испод овог поднаслова **на страни 46** и у пару наведу податаке који недостају. Урадите проверу.

Позовите ученике да у себи прочитају **трећи пасус** испод овог поднаслова **на страни 46**; када заврше, постављајте следећа питања:

1. Како се Света алијанса понашала у каснијем периоду свог постојања? (*Слала је своје њрује да љуше револуционарне љокреће у Шпанији и Италији.*)
2. Зашто Света алијанса није слала своје трупе у Грчку? (*Зашто шћо је љодржавала љобуњенике; циљ јој је био да сћречи сћрадање хришћана и љрошири свој уљицај на Балканско љолуосћрво.*)
3. Када је и зашто престала да постоји Света алијанса? (*Године 1830, зашћо шћо су љосћојали различити интереси међу европским државама.*)

РОМАНТИЗАМ

Овај део лекције обрадите помоћу модификоване верзије технике **експертских група**.

Реците ученицима шта је романтизам и најавите да ће сами истраживати детаље.

Ставите картице са улогама (**прилог 7Б**) у кутију; позовите ученике да извуку по једну картицу и да се групишу према улогама које су добили. Пошто формирају групе, ставите им на сто одговарајућу картицу са инструкцијама (**прилог 7В**), по један папир за постер и по један маркер.

Позовите ученике да прочитају инструкције и реците им да имају највише 10 минута да проуче одговарајући текст и направе постер. Док ученици раде, обилазите их и по потреби им помозите.

Када време истекне, позовите групе да изаберу по једног члана који ће представити садржај постера и крените са презентацијама. Скрените пажњу да је свака група припремила питања за проверу знања на која ће остали ученици одговарати након сваке презентације.

Пошто заврше, упутите ученике да у себи прочитају текст ***Сћрадање шћанских цивила на слици Франциска Гоје*** у одељку **ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР на страни 48** и усмено одговоре на дата питања.

Усмерите ученике на **слике** Александра Сергејевича Пушкина и Лудвига ван Бетовена **на страни 48** и испричајте занимљивости из њихове биографије.

Позовите ученике да у себи прочитају текст у одељку ***Историја и ми данас*** **на страни 48**; када заврше, питајте их ко је аутор текста ***Оде радосћи*** и од које године Европска унија ову композицију користи као своју химну.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања и урадити задатке у одељку ***Провери своје знање*** **на страни 49**.

2.7. ИСТОЧНО ПИТАЊЕ ДО СРЕДИНЕ XIX ВЕКА

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима, групни рад
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја пронађи одговор на зиду
Додатни наставни материјали:	прилози 8А, 8Б и 8В
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> по један примерак радног листа за сваког ученика (прилог 8А) изрезане картице са питањима и одговорима (прилози 8Б и 8В) причврстити картице са одговорима насумично по зидовима учионице (прилог 8В)
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	/

Напишите наслов на табли. Најавите о чему говори ова лекција и поставите ученицима **питања** наведена испод уводног текста **на страни 50**.

ИСТОЧНО ПИТАЊЕ

Напишите на табли следеће **исказе** и позовите ученике да их запишу у свеске:

- Збој райова и унушрашњих криза.*
- Источно њишање.*
- Ширење свој ушницаја на Балканском њолуосџрву.*

Позовите ученике да прочитају **први пасус** испод овог поднаслова **на страни 50** и у пару писмено поставе питања чији су одговори горе наведени искази. Урадите проверу.

Позовите ученике да прочитају **други пасус** испод овог поднаслова **на странама 50 и 51** и у пару, писмено, одговоре на дата питања из **прилога 8А**. Урадите проверу.

Одговори:

- Тада је окончан руско-џурски рай њоразом Османлија.*
- Мир који је џада склоџљен између Руској царсџива и Османској царсџива њознаџ је њод називом Кучук-Кајнарџијски мир, који је добио њо местџу џде је њоџџисан.*
- Једна од одредби овој мира обезбеђивала је Русији њраво заџџџише њравославних хришћана у Османском царсџиву.*
- Навели су их слабосџ џџурске државе и ширење ушницаја Русије.*

Усмерите ученике на **слику** Стефана Торелија и **текст испод ње на страни 50** и затражите да одговоре на дата питање.

Реците ученицима да у себи прочитају текст у одељку **За радознале на страни 51** и усмено објасне зашто су Европљани Османско царство називали „болесник са Босфора”. Тражите да то поткрепе одговарајућим подацима из текста.

Кажите ученицима да прочитају **трећи пасус** истог текста **на страни 51** и усмено објасне у чему су се по питању опстанка Турског царства разликовали ставови Аустроугарске и Русије са једне и Велике Британије и Француске са друге стране. По потреби им помозите.

НАЦИОНАЛНИ ПОКРЕТИ НА БАЛКАНУ У ПРВОЈ ПОЛОВИНИ XIX ВЕКА

Обрадите овај део лекције помоћу технике **пронађи одговор на зиду**. Погледајте опис методе на страни 13, где је објашњена подела на групе у одељењима са различитим бројем ученика.

Доделите сваком ученику по један број од 1 до 12, методом разбројавања. Кажите им да се упаре или групишу по бројевима који су им додељени. Позовите их да се ухвате подруку и поређају у круг редом од броја 1 до броја 12. Поделите им **картице са питањима (прилог 8Б)**: пар/група 1 добија картицу са питањем под редним бројем 1, пар/група 2 добија картицу са питањем под редним бројем 2 и тако редом до броја 12.

Објасните им да на својим картицама имају питање чији се одговор налази негде на зиду учионице, и да, држећи се подруку, треба да пронађу одговор и стану испод њега. Напомените им да прошетају и прочитају одговоре од почетка до краја пре него што одлуче који је њихов. Пошто заврше, проверите да ли су стали испод одговарајућег одговора. Уколико нису, преместите их.

Позовите ученике да скину своје одговоре са зида и да се поново поређају у круг редом од броја 1 до броја 12. Дајте им минут-два да још једном прочитају питања и одговоре и покушају све картице.

Објасните им да сада један ученик у пару/групи треба да постави питање са картице, а други да одговори на њега. Идите редом, од пара/групе 1 до 12. Пратите и, када неко погрешно, кажите *сџој*, вратите им картицу са питањем/одговором и тражите да их поново прочитају и сами исправе грешку.

Напомените да је важно да слушају једни друге јер ћете им на крају постављати питања са картица које им иницијално нису биле додељене. Пошто заврше, постављајте им питања.

Реците ученицима да у себи прочитају текст у одељку **Помоћ њри учењу на страни 51** и усмено објасне период трајања и историјски значај Српске револуције.

Позовите ученике да 20 секунди посматрају **слику** војда Карађорђа **на страни 51** и одиграјте са њима **игру меморије**. Кажите им да прекрију слику и постављајте следећа питања:

1. На који страну је усмерен поглед војда Карађорђа у односу на положај његовог тела? (*На десну сџрану.*)
2. Којом руком држи мач? (*Левом.*)
3. У ком положају му је десна рука? (*Заденуџа је у џојас.*)
4. Са које стране на грудима му вири звезда? (*Са десне сџране.*)
5. Војд Карађорђе је поседовао врсту тешког пиштоља која се назива кубура. Колико кубура му је заденуто у појас? (*Две кубуре.*)



Напомена: Помоћу ове активности ученици ће лакше запамтити изглед историјских личности, што им може бити од помоћи приликом тестирања, на завршном испиту или такмичењима, где се могу појавити питања препознавања историјских личности са слика.

Упутите ученике да погледају слику и у себи прочитају текст **Грчка револуција кроз сликарски џриказ** у одељку **ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР на страни 52**, а затим усмено одговоре на дато питање.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања у одељку **Провери своје знање на страни 53**.

СРПСКА ДРЖАВА И НАРОД ДО СРЕДИНЕ XIX ВЕКА

- 3.1. Срби под туђинском влашћу крајем XVIII и на почетку XIX века
- 3.2. Први српски устанак
- 3.3. Други српски устанак и борба за аутономију
- 3.4. Доба уставобранитеља
- 3.5. Црна Гора у доба владичанства

По завршеној теми, ученици ће бити у стању да:

- ▶ опишу живот Срба под Хабзбуршком монархијом и под Турцима у XVIII и првој половини XIX века;
- ▶ наведу узроке и повод за избијање Српске револуције;
- ▶ опишу значај најважнијих догађаја у Српској револуцији;
- ▶ наброје најзначајније личности код Срба до средине XIX века и објасне њихову улогу и значај;
- ▶ тумаче основне историјске изворе који се односе на историју српског народа у XVIII и првој половини XIX века;
- ▶ објасне утицај српских интелектуалаца на развој националног идентитета српског народа;
- ▶ користе карте које се односе на историју српског народа у XVIII и првој половини XIX века.

3.1. СРБИ ПОД ТУЋИНСКОМ ВЛАШЋУ КРАЈЕМ XVIII И НА ПОЧЕТКУ XIX ВЕКА

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја
Додатни наставни материјали:	прилог 9
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> по један примерак радног листа за сваког ученика (прилог 9)
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	3.1 Текелијанум

Напишите наслов на табли, најавите о чему говори ова лекција и поставите ученицима **питања** наведена испод уводног текста **на страни 56**.

СРБИ СЕВЕРНО И ЈУЖНО ОД САВЕ И ДУНАВА

Питајте ученике у ком веку су српске земље потпале под турску власт. Најавите им да ће судбину српског народа након пада под турску власт откривати самостално.

Поделите им по једну копију радног листа (**прилог 9**) и позовите их да у пару ураде **задатак А**. Урадите проверу. За сваку нетачну тврдњу тражите да наведу тачну.

Одговори:

- Н – Након пада српских земаља под турску власт, Срби су живели у три државе – у Млеђачкој републици, Хабзбуршкој монархији и Османском царству.
- Т
- Т
- Т
- Н – Срби који су током Велике сеобе дошли у Хабзбуршку монархију добили су од цара Леополда I (1658–1705) извесне повластице, али и обавезу да иђу преко њихове територије дуж Саве и Дунава од ујака Турака.



Напомена: Код четврте тврдње, затражите да један ученик наглас прочита део пасуса на основу ког се може закључити да је она тачна. (Срби северно од Саве и Дунава, укључени у систем Војне крајине, ишли су Хабзбуршку монархију од османских најада. Један део Срба који су живели јужно од Саве и Дунава, под Османлијама, рађивали су на њиховој територији, као турски војници.)

Усмерите ученике на **на карту 3.1. (Просјор на којем су Срби живели у XVIII веку)** на страни 56 уџбеника или **карту Српски крајеви у XIII веку** у Атласу, на страни 87. Реците им да проуче легенду и урадите са њима наведени задатак.

Реците им да у себи прочитају питања у одељку **Помоћ при учењу на страни 57** и усмено одговоре на њих.

СРБИ У ХАБЗБУРШКОЈ МОНАРХИЈИ КРАЈЕМ XVIII И ПОЧЕТКОМ XIX ВЕКА

Упутите ученике на **задатак Б (прилог 9)**. Реците им да га ураде индивидуално, а затим упореде своје одговоре са одговорима ученика до себе. Урадите проверу.

Одговори:

1. Били су сврсјани у две групе.
2. Прву групу Срба чинили су војници. Живели су на простору Војне крајине и ратовали су на страни Монархије у сукобима са Османским царством.
3. Другу групу Срба чинило је углавном сеоско становништво. Живели су изван Војне крајине.
4. Имали су Српску цркву и црквено-народне саборе.

Позовите сада ученике да ураде **задатак В (прилог 9)** у пару. Проверите да ли им је налог јасан и по потреби појасните. Урадите проверу.

Мојћи одговор:

Српска црква је окуљала српски народ и неговала српску традицију. Почетком XVIII века она постоје митрополија, названа Карловачка митрополија јер јој је седиште било у Сремским Карловцима; на њеном челу је био митрополит који је био вођа српског народа у Хабзбуршкој монархији.

Усмерите ученике на **слику** Сремских Карловаца данас **на страни 57**. Питајте их да ли су некада били у Сремским Карловцима, шта су тамо видели и да ли препознају цркву која је приказана на слици. Уколико нису посетили Сремске Карловце и/или не знају о којој цркви је реч, реците им да је то Саборна црква.

Питајте ученике да ли знају значење појма **сабор** и по потреби им објасните, а затим тражите да ураде **задатак Г (прилог 9)** у пару. Урадите проверу.

Мојћи одговори:

1. Црквено-народни сабори били једна од најважнијих институција српског народа у Хабзбуршкој монархији зато што су се на њима окуљали угледни Срби који су се бавили важним питањима као што су избор митрополита, сјање у српским црквама, школству и слично.
2. Темешварски сабор је одржан 1790. године. Значајан је по томе што је на њему за новој митрополији Карловачке митрополије изабран Стефан Стратимировић, који је остао на челу митрополије до 1836. године, као и по томе што су Срби тада захтевали посебну територију у оквиру Хабзбуршке монархије, што је бечки двор одбио.

Позовите ученике да у себи прочитају текст **Српска територија у Хабзбуршкој монархији** у одељку **ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР на страни 57** и усмено одговоре на дата питања.

Реците им да је српско школство напредовало док је Стефан Стратимировић био на челу Карловачке митрополије. Затим их позовите да прочитају **трећи пасус на страни 58** и, у сарадњи са учеником до себе, запишу у свеске називе образовних институција, као и место и годину њиховог оснивања. Урадите проверу.

Одговори:

1. Гимназија у Сремским Карловцима, 1791. године.
2. Богословија у Сремским Карловцима, 1794. године.
3. Српска православна велика гимназија у Новом Саду, 1810. године.

Позовите ученике да у себи прочитају текст у одељку **Историја и ми данас на страни 58** и затражите да објасне значај оснивања Карловачке гимназије за српски народ тога времена, а и данас. Питајте их за које су међу набројаним личностима до сада чули и шта о њима знају, а потом објасните значај и улогу личности које им нису познате.

Кажите ученицима да је и култура Срба на простору Хабзбуршке монархије доживела успон у XVIII веку. Затим их позовите да прочитају **четврти пасус на страни 58** и писмено, у пару, објасне на који начин су Христифор Жефаровић, Јован Рајић и Доситеј Обрадовић допринели развоју српске културе. Урадите проверу.

Питајте ученике да ли знају чије басне је превео Доситеј Обрадовић (*Езојове*), као и који је назив његовог познатог аутобиографског дела (*Живот и њриклученија*).

Реците им који је догађај из овог периода био један од најзначајнијих за културну историју Срба на простору Хабзбуршке монархије (*оснивање Матице српске*). Позовите их да у себи прочитају **први пасус на страни 59**; када заврше, **постављајте следећа питања**:

1. Када је и где основана Матица српска? (*1826. године у Пешици.*)
2. У чему се огледа значај Матице српске у културном животу Срба у Хабзбуршкој монархији? (*Објављивала је многа дела и неговала српску културу и њрадицију.*)
3. Како се називао часопис који је Матица српска издавала по оснивању, а како се он назива данас? (*Српски лепопис, а данас Лепопис Матице српске.*)
4. Где је данас седиште Матице српске и када је ту пресељена? (*У Новом Саду, где је ѡресељена 1864. године.*)
5. Ко је био Сава Текелија и на који начин је он помагао у оснивању и деловању Матице српске? (*Био је ујарски ѡлемић који је ѡружао финансијску ѡмоћ у деловању Матице српске и образовању српске деце.*)

Реците ученицима да у себи прочитају текст у одељку **За радознале на страни 59** и усмено наведу ко је и када покренуо *Српски лепопис* и чиме се тај часопис бавио.

Питајте ученике ко је био Вук Караџић и шта о њему знају. По потреби допуните наводе ученика. Истакните значај Вука Караџића као реформатора српског језика, затим циљ његове реформе, назив дела у ком је Вук Караџић објавио своје идеје и годину штампе тог дела, те наведите шта је и које године означило победу Вукових идеја.

Поставите ученицима питања из одељка **Помоћ ѡри учењу на страни 59** и тражите да на њих усмено одговоре.

Усмерите ученике на **истакнуте речи у трећем пасусу на страни 59** и тражите да наведу имена владара који су били на челу Хабзбуршке монархије када се одиграо културни процват Срба у монархији.

СРБИ У ОСМАНСКОМ ЦАРСТВУ УОЧИ СРПСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ

Питајте ученике шта мисле у каквом су положају били Срби у Османском царству – да ли је њихов положај био исти, бољи или лошији у односу на положај Срба у Хабзбуршкој монархији.

Позовите их да прочитају **први пасус** испод овог поднасловa **на страни 59** и, у сарадњи са учеником до себе, **запишу четири тезе** којима ће указати на разлике у положају Срба у Османском царству у односу на положај Срба у Хабзбуршкој монархији. Урадите проверу.

Одговори:

- живели су у селима и бавили се пољопривредом
- били су на знатно нижем друштвеном и културном степену развоја
- појавило се није било писмених Срба
- били су изложени исламизацији, порезима и наметима

Затражите од ученика да опишу **слику** Београда **на страни 60** и објасне на основу чега могу да закључе да је град био под османском влашћу.

Позовите их да у себи прочитају **први пасус на страни 60**, а затим **усмено или писмено наведу:**

- назив најзападније пограничне области Османског царства у XVIII и XIX веку;
- какав је био положај Срба у Босанском пашалуку с обзиром на то да су често подизали буне против османске власти;
- назив и исход најзначајније буне која је избила 1809. године.

Реците ученицима да је османска влада током XIX века спроводила извесне реформе. Позовите их да у себи прочитају **други пасус на страни 60** и објасне последице тих реформи.

Објасните ученицима услед чега је дошло до богађења одређеног друштвеног слоја Срба у Османском царству (*развој трговине између Турака и Хадзбурговаца*) и како је то утицало на односе између Срба у Османском царству и Срба у Хабзбуршкој монархији.

Питајте ученике да ли су у Османском царству постојале српске школе, где су се људи једино описмевали и на који начин се одржавало и очувало српско историјско и културно наслеђе.

Подсетите их на Пећку патријаршију и њен историјски значај. Испричајте какве последице по Србе у Османском царству је имало њено укидање 1766. године. Нагласите да се почетком XIX века положај Срба погоршао и да је то довело до почетка борбе за ослобођење српског народа од османске власти, о чему ће учити у наредним лекцијама.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања и урадити задатке у одељку **Провери своје знање на страни 61**.

3.2. ПРВИ СРПСКИ УСТАНАК

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја
Додатни наставни материјали:	прилог 10
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> по један примерак радног листа за сваког ученика (прилог 10)
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	3.2 Карађорђе на филму

Напишите наслов на табли, најавите о чему говори ова лекција и поставите ученицима **питања** наведена испод уводног текста **на страни 62**.

СРПСКИ НАРОД ПРЕД ПРВИ СРПСКИ УСТАНАК

Питајте ученике у којим државама је живео српски народ док није имао своју државу. Реците им да је крајем XVIII века у Османском царству постојала погранична област Београдски пашалук. Затим их упутите **на карту 3.2. у уџбенику (Београдски пашалук крајем XVIII века) на страни 62** или на истоимену **карту у Атласу на страни 98**. Позовите их да покажу границе Београдског пашалука.

Кажите ученицима да у себи прочитају текст у одељку **Помоћ при учењу на страни 62**, а затим им поставите следећа питања:

- Када је формиран Београдски пашалук и који је био други назив за њега? (Формиран је након њага Смедерева 1459. године; био је њознаи и као Смедеревски санџак.)
- Из колико нахија се састојао Београдски пашалук и какав је био састав становништва у њему? (Састојао се из 12 нахија, а насељавали су га преишежно Срби.)

Тражите од ученика да вам кажу када се број Срба на простору Хабзбуршке монархије повећао и какву су обавезу Срби имали према хабзбуршком цару.

Усмерите их на **Помоћ при учењу на страни 63**, затражите да усмено одговоре на дато питање и пређите на обраду **Кочине крајине**.

Поделите ученицима по једну копију радног листа (**прилог 10**) и позовите их да у пару ураде **зада-так А** (погледајте налог у задатку). Урадите проверу.

Одговори: 1) *и* 2) *в* 3) *ж* 4) *ђ* 5) *а* 6) *е* 7) *џ* 8) *г*

Објасните ученицима шта је подразумевала кнежинска самоуправа у Београдском пашалуку и реци-те им ко се налазио на челу кнежина, а ко на челу пашалука.

Укажите им на разлику између појмова **кнезови** и **кнежеви**, а затим **напишите на табли** наведена **објашњења** и позовите ученике да их запишу у свеске:

- кнезови** – *старишине на челу кнежина*
- кнежеви** – *владари са шишиулом кнеза*

ПОЧЕТАК ПРВОГ СРПСКОГ УСТАНКА

Кажите ученицима да се пре почетка Првог српског устанка у Београдском пашалуку догодила промена власти која је утицала на положај Срба у њему. Позовите их да ураде **задатак Б (прилог 10)** у пару и сами открију детаље о томе. Урадите проверу.

Одговори:

1. Хаџи Мустафа-паша дошао је на чело Београдског пашалука 1793. године. Срби су живели у миру, имали су гарантовану права која су добили од султана, а била је развијена и трговина.
2. Власти од Хаџи Мустафа-паше преузеле су дахије Атанлија, Кучук Алија, Мула Јусуф и Мехмед-ага Фочић, иако ипак су га убили 1801. године.
3. Положај Срба се погоршао. Имали су нове намете и врећине и живели су у страху.

Тражите од ученика да усмено објасне ко су биле дахије и упутите их на **задатак В (прилог 10)**. Објасните им да ће кроз тај задатак сазнати шта је уследило након терора који су завеле дахије и позовите их да ураде задатак у пару. По потреби, означите прву реченицу; урадите проверу.

Решење: 4 - 7 - 3 - 1 - 5 - 2 - 6

Усмерите ученике на **слику** српских кнезова **на страни 63** и питајте шта могу да закључе на основу ње – која институција је српским кнезовима пружала подршку (*црква*). Питајте их шта могу да закључе о писмености кнезова; реците им ко држи перо за писање у руци.

Скрените ученицима пажњу на **слику** Збор у Орашцу **на страни 64** и тражите да наведу **сличност у односу на слику** српских кнезова на страни 63 (*присуство свештеника*).

Позовите ученике да у себи прочитају текст у одељку **Историја и ми данас на страни 64** и да објасне значај Срећења у историји Србије.

Упутите ученике на **слику** Карађорђа **на страни 64**. Реците им да у себи читају текст поред слике и да свако за себе, у виду теза, запише информације које сматра важним. Пошто заврше, позовите их да упореде своје тезе са тезама ученика до себе. Реците им да могу да их допуне и прозовите једног ученика да исприча оно што је сазнао о Карађорђу.

ПРВА ФАЗА УСТАНКА 1804–1807.

Нацртајте на табли следећу табелу и позовите ученике да је прецртају у свеску:

Година	Место битке
	Чокешина
	Иванковац
	Мишар
	Делиград
1806–1807.	Београд

Усмерите их на **карту 3.3. (Србија за време Првог српског устанка)** **на страни 65**. Тражите да на њој пронађу места наведених битака и упишу у табелу годину када су се оне догодиле. Урадите проверу.

Одговори:

Година	Место битке
1804.	Чокешина
1805.	Иванковац
1806.	Мишар
1807.	Делиград
1806–1807.	Београд

Позовите их да у себи прочитају **први пасус** испод овог поднаслова **на страни 64**; када заврше **постављајте следећа питања**:

1. Које градове је српска војска ослободила у неколико битака пре битке на Чокешини? (*Чачак, Крајујевац, Јајодину, Смедерево и Шабац.*)
2. Ко је изашао као победник у бици код Чокешине? (*Турци.*)
3. Шта се догодило са дахијама након што је избио устанак? (*Победе су низ Дунав. Сусрели су их је Миленко Стојковић са јурином усјаника и појубио их на дунавском острву Ага Кале, у Ђердајској клисури.*)

Позовите ученике да у себи прочитају **други пасус** истог текста **на страни 64** и значење речи **аутономија** са леве стране, а затим **постављајте следећа питања**:

1. Шта је подстакло Србе да траже пуну аутономију за Београдски пашалук? (*Појубљење дахија и све већи одзив народа на усјанак.*)
2. Од којих држава се очекивало да гарантују Србима аутономију? (*Русија и Аустрија.*)
3. Како је дошло до битке на Иванковцу? (*У намери да смири српске побуњенике, турски султан је послао Хафиз-пашу са 50.000 војника.*)
4. Ко је изашао као победник у овој бици? (*Срби.*)
5. Која личност се истакла у бици код Иванковца? (*Петар Добрица.*)

Позовите ученике да у себи прочитају **пасус на страни 65** и **постављајте следећа питања**:

1. Ко је изашао као победник у биткама на Мишару и Делиграду? (*Срби.*)
2. Које године је ослобођен Београд? (*1807.*)
3. Која истакнута личност је изгубила живот у борби за Београд? (*Васа Чарайић.*)

Позовите ученике да у себи прочитају текст **Мишарска бијка** у одељку **ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР** на **страни 65** и усмено одговоре на дато питање.

ТОК УСТАНКА 1807–1813.

Објасните ученицима како је и зашто дошло до склапања Ичковог мира. Затим их позовите да прочитају **први пасус на страни 66** и, у сарадњи са учеником до себе, у виду **теза**, запишу у свеске шта је подразумевала аутономија Срба у Османском царству. Урадите проверу. Као помоћ, **напишите на табли уводну реченицу и прву тезу**:

Аутономија Срба у оквиру Османског царства значила је да ће:

- српске власти сакуљати порез;

Одговор:

Аутономија Срба у оквиру Османског царства значила је да ће:

- српске власти сакуљати порез;
- Срби имати наследног кнеза;
- у Београду седети турски паша, окружен и Србима и Турцима;
- турски цивили најустрашени Београдски пашалук и живети само уз тврђаве;
- српском народу бити гарантована слобода вероисповести и подизања цркава и школа.

Усмерите ученике на слику Карађорђевог великог печата из Првог српског устанка на страни 66 и реците им да покушају да одгонетну шта на њему пише (Комендант Србије).

Кажите ученицима да у себи прочитају други пасус на страни 66 и затражите да усмено објасне зашто су Срби одбацили Ичков мир и наставили борбу са Турцима 1807. године.

Објасните ученицима зашто су српски устаници предузели велику офанзиву 1809. године. Кажите им да је Карађорђе исте године поделио војску на више мањих јединица и питајте их шта мисле зашто је то учинио. Испричајте им којим правцем је Карађорђе предводио устанике, објасните зашто и наведите називе градова које је том приликом ослободио.

Вратите ученике на карту 3.3. (Србија за време Првог српског устанка) на страни 65. Кажите им да пронађу битку на Чеграу и наведу годину када се она одиграла. Питајте их који се већи град налази надомак Чегра (Ниш), да ли су чули за Беле-кулу и да ли знају како је она саграђена.

Кажите им да прочитају четврти пасус на страни 66 и у сарадњи са учеником до себе запишу у свеске одговоре на следећа питања (напишите их на табли или их издиктирајте):

1. Ко је изашао као победник у бици на Чеграу?
2. Који српски војвода се посебно истикао у тој бици?
3. Који су сиоменици оставили Турци за собом након бишке на Чеграу?
4. Зашто се Карађорђе вратио у Шумадију?

Урадите проверу.

Одговори:

1. Турци.
2. Војвода Стеван Синђелић.
3. Беле-кулу, коју су саградили од лобања српских бораца.
4. Како би сиречио даљи продор Турака, јер је ова победа Османлијама отворила пут ка Београду.

Реците ученицима да погледају слику Беле-куле на страни 66 и у себи прочитају текст у одељку **За радознале** на истој страни. Затражите да објасне како је погинуо Стеван Синђелић, шта је тиме показао и како су и зашто Турци направили Беле-кулу.

Објасните ученицима зашто је учешће Руса у рату против Османлија било ограничено, зашто су руски војници били приморани да се повуку са Балкана, као и када је потписан Букурешки мир и зашто је осма тачка овог мира била важна за Србе.

Питајте ученике како су Срби реаговали на Букурешки мир – да ли су га прихватили или одбили. Позовите их да прочитају последњи пасус на страни 66 и сами открију шта се дешавало након потписивања Букурешког мира. Пошто заврше, проверите шта су научили помоћу технике **ланчано усмено излагање** (погледајте упутство на страни 11).

Позовите ученике да **упореде слике** Карађорђа (страница 64), Стевана Синђелића (страница 66) и Хајдук Вељка Петровића (страница 67) и наведу све сличности које уочавају (*нпр. сви имају бркове, носе кубуре заденуће у широки појас и слично*).

ОРГАНИЗАЦИЈА УСТАНИЧКЕ ДРЖАВЕ

Питајте ученике које године се завршио Први српски устанак и испричајте им шта се догодило са органима устаничке државе након Првог српског устанка.

Позовите ученике да у себи прочитају **први пасус** испод овог поднасловa **на страни 67**. Када заврше, читајте наведене тврдње наглас, објаснивши им да подигну палац (👍) уколико је тврдња тачна, односно да га спусте (👎) уколико је тврдња нетачна. Тражите да за сваку нетачну тврдњу наведу тачну.

1. Српски устаници су формирали нове органе власти током Првог српског устанка. (👍)
2. На челу српске државе био је војвода Карађорђе. (👎) (*На челу српске државе био је вожд Карађорђе.*)
3. Вожд Карађорђе је имао неограничену власт. (👎) (*Власти војда Карађорђа ораничавала је устаничка влада – Правитељствувујуши совјет.*)
4. Правитељствујуши совјет је основан у другој години Првог српског устанка, а на његовом челу је био прота Матеја Ненадовић. (👍)
5. Правитељствујуши совјет се састојао из седам министарстава, на чијем челу су били министри – попечитељи. (👎) (*Правитељствувујуши совјет се састојао из шест министарстава, на чијем челу су били министри – појечитељи.*)
6. Совјет је првобитно имао законодавну власт. (👎) (*Совјет је првобитно имао извршну власт.*)
7. Шест година након оснивања Правитељствујушег совјета, његови чланови који нису били попечитељи почели су да се баве законодавним пословима и судством. (👍)

Реците ученицима ко је био први српски попечитељ просвете и објасните његов допринос развоју тадашње српске културе и школства.

Усмерите ученике на **слику** Доситеја Обрадовића **на страни 67**, одредите им 10 секунди да је посматрају, затим им кажите да је прекрију и одиграјте **игру меморије** помоћу следећих питања:

1. Да ли Доситеј има дугу или кратку косу?
2. Које боје му је капут?
3. Да ли на оковратнику кошуље има дугмад?
4. Да ли Доситеј има бркове?

На крају их позовите да прочитају **текст** поред слике **на страни 67** и усмено наведу називе Доситејевих најпознатијих дела и кажу на чији позив је он дошао у Београд. Препоручите им да ураде дати задатак.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања и урадити задатак у одељку **Провери своје знање на страни 68**.

3.3. ДРУГИ СРПСКИ УСТАНАК И БОРБА ЗА АУТОНОМИЈУ

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> Самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја
Додатни наставни материјали:	прилог 11
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> по један примерак радног листа за сваког ученика (прилог 11)
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	3.3 Најкраћа владавина у српској историји
Пројекат:	5. Сретење - Дан државности (страна 227)

Напишите наслов на табли, најавите о чему говори ова лекција и поставите ученицима **питања** наведена испод уводног текста **на страни 69**.

ПЕРИОД ИЗМЕЂУ ДВА УСТАНКА

Питајте ученике које године је дошло до слома Првог српског устанка и објасните им какав је након тога био положај Срба у Београдском пашалуку. **Напишите на табли следеће ставке** и позовите ученике да их запишу у свеске:

Хаџи Проданова буна

- **Година:**
- **Вођа:**
- **Период њарања:**
- **Исход:**

Позовите ученике да прочитају **текст** испод овог поднаслова **на страни 69** и индивидуално допуне дате ставке. Урадите проверу.

Одговори:

- **Година:** 1814.
- **Вођа:** Хаџи Продан Глијоријевић, војвода из Првој српској устанка
- **Период њарања:** њри месеца
- **Исход:** буна ујушена

Тражите од ученика да објасне зашто Хаџи Проданова буна није успела и реците им да је након тога уследио Други српски устанак.

ДРУГИ СРПСКИ УСТАНАК

Најавите ученицима да ће Други српски устанак проучавати самостално и поделите им по један примерак радног листа (**прилог 11**). Позовите их да индивидуално ураде **зadataк А** и упореде своја решења са решењима ученика до себе. Урадите проверу.

Решење: 1) в 2) е 3) а 4) з 5) і 6) ж 7) г 8) д 9) ђ

Усмерите ученике на **слику Таковски устџанак на страни 69** и текст испод слике и тражите да наведу име сликара који ју је насликао и назив музеја у ком се она чува.

Упутите ученике **на карту 3.4. (Србија у време Другој српској устџанки) на страни 70** и затражите да покажу и именују места у којима су се одиграле најзначајније битке Другог српског устанка, као и назив места где је Милош Обреновић водио преговоре са Марашли Али-пашом.

Позовите ученике да погледају **слику Милоша Обреновића на страни 70**, у себи прочитају текст поред слике, а затим испричају Милошеву биографију. Помозите им тако што ћете их питати коју титулу је укинуо, а коју преузео, да ли је био демократски или аутократски владар, какве су биле његове преговарачке способности и колико је пута и када владао Србијом.

БОРБА ЗА АУТОНОМИЈУ

Подсетите ученике на то да је Милош Обреновић био добар преговарач и позовите их да у пару ураде **зadataк Б (прилог 11)** и сами открију са ким је и на који начин преговарао. Урадите проверу.

Одговори:

1. Преговарао је са Османским царством и Русијом.
2. Милош је према Османлијама исказивао лојалност, а од Руса је очекивао заштитну добијених права.
3. Милош је желео да поврати територије које су устџаници ослободили у Првом српском устџанку и да прошири аутономију српској народа.

Позовите ученике да у себи прочитају текст у одељку **За радознале на страни 71** и усмено објасне шта се догодило са Карађорђем након повратка у Србију 1817. године: где се крио, зашто је Милош наредио његово погубљење, где је и на који начин погубљен, у каквим су односима биле династије Карађорђевић и Обреновић након Карађорђеове смрти и на који начин је Вујица изразио покајање за оно што је учинио свом куму.

Позовите ученике да погледају **слику цркве Покајнице на страни 71**. Реците им да је то заправо црква истоименог манастира и питајте их од чега је направљена.

Објасните ученицима зашто су дешавања у Европи била повољна за Милоша. Реците им да је уз помоћ Руса успео да добије одређене уступке од Османлија. Позовите их да у себи прочитају **последњи пасус на страни 71** о борби за аутономију и у пару, **писмено наведу** права и слободе која су Србима обећана 1826. године, као и назив посебних султанових докумената којима су та права и слободе били потврђени.

Одговори:

1. Обећана је слобода вероисповести, независна управа и судство, слобода трговине, право на покретање црква, школа, болница и шtamпарија, као и враћање шест нахија.
2. Добијена управа и слободе потврђени су хатишерифима.

Реците ученицима колико је хатишерифа Србија добила за време владавине Милоша Обреновића и најавите да ће у овом делу проучавати прва три хатишерифа. Позовите их да у пару ураде **зadataк В (прилог 11)**. Пошто заврше, кажите им да упореде садржај својих табела са садржајем **табеле 3.1. на страни 74** и да их евентуално допуне или исправе. Затим позовите ученике да усмено, пуним реченицима, изнесу податке из својих табела како је дато у примеру испод.

Пример:

Први хатишериџ је донет 1829. године; Србима је најавио остваривање свих њихова права која су им обећана 1826. године.

Усмерите ученике на **карту 3.4. (Србија у време Друге српске устанке)** на страни 70 и затражите да покажу и именују области које су трећим хатишериџом враћене Србима. Напомените им да су то исте оне територије које су Срби освојили у Првом српском устанку.

Објасните ученицима значај добијања аутономних права за Србију. Истакните којом одлуком је 1835. године заувек укинут феудализам у Србији и како је та одлука утицала на статус сељака у тадашњој Србији.

Упутите ученике на **слику** Амициног конака **на страни 71**. Позовите их да у себи прочитају текст поред слике и усмено наведу град у ком се овај конак налази и по коме је назван.

Реците ученицима да у себи прочитају текст у одељку **Историја и ми данас на страни 72** и усмено наведу које године је Београд постао престоница Србије и какав значај данас имају Милошев конак и Конак кнегиње Љубице.

ВЛАДАВИНА КНЕЗА МИЛОША

Позовите ученике да прочитају **први пасус** испод поднаслова **на страни 73**. Док читају, **напишите на табли следеће тезе**; када заврше, тражите да их усмено објасне:

- **начин владавине кнеза Милоша**
- **последнице његовог начина владавине**
- **када су избуле и како су се завршиле Ђакова и Милећина буна**

Позовите ученике да ураде **задатак Г (прилог 11)** у пару и скрените им пажњу на објашњење речи **савет** на страни 73. Урадите проверу.

Решења:

1. *Када је донет Срећенски устав и ко га је израдио?*
2. *Где је донет Срећенски устав?*
3. *Ко је био Срећенском уставу имао законодавну и извршну власт у Србији?*
4. *Зашто је Срећенски устав убрзо укинут (стварљен ван снаге)?*
5. *Зашто је укидање устава одговарало Милошу?*
6. *Шта су означили укидање феудализма и доношење Срећенског устава у Србији?*

Усмерите ученике на **слику** Димитрија Давидовића **на страни 73**. Кажите им да у себи прочитају текст поред слике, а затим усмено наведу зашто он спада међу најчувеније Србе свог времена и шта се са њим догодило након суспензије Срећенског устава.

Позовите ученике да у себи прочитају текст **Срећенски устав** у одељку **ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР на страни 73** и усмено одговоре на дата питања.

Кажите им да ураде **задатак Д (прилог 11)** у пару и урадите проверу.

Одговори: ограничавања, устав, 1838, хатишериџа, Турски, четвртином, дели, Саветом, изабраних, сировођење, уставодраници, абдицира

Испричајте укратко ко је била супруга кнеза Милоша и колико су имали деце. Реците им да прочитају **последњи пасус на страни 74**; када заврше, **поставите следећа питања**:

1. Ко је наследио кнеза Милоша? (*Њејов старији син Милан.*)
2. Колико је кнез Милан био на власти и зашто није владао дуже? (*Месец дана; њреминуо је услед болести.*)
3. Ко је наследио кнеза Милана? (*Кнез Михаило Обреновић.*) Када је он владао? (*Од 1839. до 1842.*)
4. Колико година је имао кнез Михаило када је ступио на власт? (*Седамнаест.*)
5. Зашто је кнез Михало био приморан на абдикацију? (*Није могао да се одујре уставобранитељима.*)
6. Који су се уставобранитељи посебно истицали и кога су довели на власт? (*Тома Вучић Перишић и Аврам Пејронијевић. На власи су довели новој кнеза, Александра Карађорђевића.*)

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања и урадити задатак у одељку **Провери своје знање на страни 75**.

3.4. ДОБА УСТАВОБРАНИТЕЉА

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја експертске групе
Додатни наставни материјали:	прилог 12
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> умножене и изрезане картице са инструкцијама (прилог 12) велики пакпапир са нацртаном табелом (погледајте пример испод) дебљи маркер
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	3.4 Друштво српске словесности – Српско учено друштво

Пример табеле на пакпапиру.

Србија у доба уставобранитеља			
Унутрашња политика		Спољна политика	
Темељ напретка Србије		Илија Гарашанин	
Развој чиновништва			
Развој школства			
Развој културе		Кримски рат	
Развој наоружања			

Напишите на табли **ДОБА УБСВОТРЉАНИАТЕ**, позовите ученике да премештањем слова поводе другу реч наслова (**УСТАВОБРАНИТЕЉА**), најавите о чему говори ова лекција и поставите ученицима питања наведена испод уводног текста **на страни 76**.

ДОЛАЗАК КНЕЗА АЛЕКСАНДРА КАРАЂОРЂЕВИЋА НА ВЛАСТ

Питајте ученике када је кнез Михаило Обреновић дошао на власт, ко су му били противници и ко је ступио на власт после њега. Објасните им на који начин је на власт дошао Александар Карађорђевић, када је владао и зашто се период његове владавине назива доба уставобранитеља.

УНУТРАШЊА И СПОЉНА ПОЛИТИКА СРБИЈЕ

Унутрашњу и спољну политику Србије у доба уставобранитеља обрадите помоћу технике **експертских група**.

Усмено доделите сваком ученику број од 1 до 6. Позовите их да се групишу према бројевима који су им додељени.

Ставите свакој групи на сто одговарајућу **картицу са инструкцијама (прилог 12)** и кажите ученицима да прочитају садржај својих картица. Одредите им 5 до 10 минута да проуче одговарајући део текста и запишу тезе и питања у свеску.

Док ученици раде, причврстите пакпапир са табелом на неко видно место у учионици.

Када време истекне, крените са презентацијама. Позовите групе да изаберу по једног презентера, једног записничара (који током презентације уноси податке у виду теза у табелу на пакпапиру) и једног испитивача (који поставља питања након презентације).



Напомена: Ако у одељењу немате довољан број ученика, један ученик у групи може бити и записничар и испитивач.

Напомените ученицима да могу да се служе подацима из табеле на пакпапиру док одговарају на питања испитивача.

Пошто заврше, позовите их да у себи прочитају текст **Грађански законик о приватној својини** у одељку **ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР на страни 76** и усмено одговоре на дато питање.

Реците ученицима да у себи прочитају текст у одељку **За радознале на страни 77**, а затим усмено објасне развојни пут Друштва српске словесности и наведу име знамените личности која је била његов први председник. Подстакните их да наведу називе неких дела која је написао Јован Стерија Поповић (*Покондорена њиква, Кир Јања, Лажа и њаралажа итд.*) и напомените да је 1956. године основан новосадски фестивал *Стеријино њозорје*, који се и данас одржава.

Позовите ученике да у себи прочитају текст **Начертаније** у одељку **ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР на страни 78** и поведите кратак разговор о датом питању.

ПАД КНЕЗА АЛЕКСАНДРА С ВЛАСТИ

Овај део лекције урадите **фронтално**. Објасните им када је и како Александар Карађорђевић свргнут с власти и ко га је заменио.

Усмерите ученике на **слику** Капетан Мишиног здања у Београду **на страни 78**. Помените да на згради, изнад портала, стоји натпис „Миша Анастасијевић свом отечеству” и објасните да је капетан Миша, пошто се обогатио, поклонио ову палату држави у образовне сврхе и да ју је потпуно опремио о свом трошку.

Напомените да се данас у тој згради налазе Ректорат Универзитета у Београду и део Филозофског факултета.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања и урадити задатак у одељку **Провери своје знање на страни 79**.

3.5. ЦРНА ГОРА У ДОБА ВЛАДИЧАНСТВА

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима
Доминантне методе и технике рада:	• самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја
Додатни наставни материјали:	/
Припрема:	/
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	3.5 Славеносрпско царство и Илирске провинције

Напишите наслов на табли, објасните ученицима значење појма владичанство, најавите о чему говори ова лекција и поставите ученицима **питања** наведена испод уводног текста **на страни 80**.

ОСНОВНЕ ОДЛИКЕ ЦРНЕ ГОРЕ

Позовите ученике да у себи прочитају **први пасус** текста испод овог поднаслова **на страни 80**; када заврше, **постављајте следећа питања**:

1. Како је Црна Гора добила назив? (*По њределу који се у другој њоловини XV века налазио њод кон-тѳролом њородице Црнојевих.*)
2. Када је Црна Гора потпала под власт Османлија? (*1496. њодине.*)
3. Шта је била предност, а шта недостатак географског положаја и рељефа тадашње Црне Горе? (*Предности: Здој њланинској рељефа, Османлије нису мојле да учврстије своју власиј. Недосијашаак: Привредно-друшћивени најредак је здој изолованосији шекао сиоро.*)
4. Како је изгледала друштвена организација тадашње Црне Горе? (*Племенско друшћиво.*)
5. На чему је почивала племенска друштвена организација? (*На крвном сродсћиву.*). По чему се то може закључити? (*Основ њлемена чиниле су њородице које се удруживале у брајсћива, а брајсћива су се удруживала у њлемена.*)
6. У каквим су односима била црногорска племена тога доба? (*Свако њлеме је имало сојсћивени вид ујраве и судсћива, ње су њлемена честјо била у сукоду, а њи сукоби су били њраћени крвном освешћом.*)

Питајте ученике да ли знају шта је крвна освета и по потреби објасните.

Усмерите ученике на **карту 3.5. (Племена Сћаре Црне Горе, Брга, Сћаре Херцејовине и Приморја)** **на страни 81** и урадите са њима наведени задатак.

Позовите их да у себи прочитају **други пасус** текста испод овог поднаслова **на странама 80 и 81**; када заврше, **постављајте им следећа питања**:

1. Зашто је Цетиње било престоница Црне Горе? (*Зашћо шћио је њу било седишћие митћројолије од краја XV века, а владари Црне Горе су били митћројолијии, односно владике.*)
2. Из које породице су бирани црногорски митрополити од краја XVII века? (*Из њородице Петћрових Њејош.*)
3. Зашто се историја Црне Горе у новом веку дели на доба владичанства и доба световне владавине? (*Зашћо шћио су у једном њериоду њоме владали митћројолијии, а у друћом светћовна лица.*)
4. У ком периоду је Црна Гора била владичанска, а у ком световна држава? (*Од 1697. до 1851. њодине владичанска, а од 1852. до 1918. светћовна.*)

Позовите ученике да у себи прочитају **последњи пасус на страни 81**; када заврше, **постављајте следећа питања**:

1. Ко су били носиоци световне власти у Црној Гори? (*Гувернадуре.*)
2. Из које породице су били најпознатији гувернадуре? (*Из породице Радоњић.*)
3. Која држава је подржавала гувернадуре, а која митрополите? (*Гувернадуре је подржавала Млењачка република, а митрополије Русија.*)
4. Зашто је положај гувернадуре временом слабио? (*Зашто није Млењачка република успела, а митрополија је успела све већи.*)

Усмерите ученике на одељак **Помоћ при учењу на страни 81** и затражите да одговоре на дато питање.

ПОЧЕТАК ПЕРИОДА ВЛАДИЧАНСТВА У ЦРНОЈ ГОРИ

Напишите на табли наведене **ставке** и позовите ученике да их запишу у свеске:

- **владика Данило (1697–1735)**
- **владика Сава (1735–1781)**
- **Шћепан Мали (1767–1773)**

Позовите ученике да прочитају **први пасус** испод овог поднаслова **на страни 82** и тражите да усмено објасне шта је обележило владавину владике Данила.

Питајте их која су два владара била на челу Црне Горе после владике Данила. Упутите их да обрате пажњу на период њихове владавине и питајте их да ли у томе примећују нешто необично (*шест година су владали истовремено*).

Позовите их да у себи прочитају **други пасус** испод овог поднаслова **на страни 82** и да усмено објасне како је дошло до тога да се у време владавине владике Саве на чело Црне Горе устолочи Шћепан Мали. По потреби им помозите.

Објасните ученицима какво крвно сродство представља синовац и зашто су цетињске владике наслеђивали синовци.

Упутите их, затим, на текст у одељку **За размишљање на страни 82**. Прозовите једног ученика да прочита текст наглас и помоћу датог питања подстакните ученике на дискусију.

ВЛАДАВИНА ПЕТРА I ПЕТРОВИЋА ЊЕГОША

Нацртајте на табли следећу табелу и кажите ученицима да је прецртају у свеске:

Година	Догађај
1784–1830.	
1785.	
1796.	
1798.	

Позовите ученике да летимично прочитају (скенирају) **први и други пасус** испод овог поднаслова **на страни 82** и попуне табелу у пару. Кажите им да пажњу усмере само на информације који се траже у табели. Урадите проверу.

Одговори:

Година	Догађај
1784–1830.	Период владавине владике Петра I Петровића Његоша
1785.	Турци ојустошили Црну Гору и напали Цетиње
1796.	Нови сукоб са Турцима и победа Црногораца на Марџинићима и Крусима
1798.	Донет Законик ојшћи црногорски и брдски и формирано Правитељство суда црногорској и брдској

Вратите ученике на **први пасус** испод овог поднаслова **на страни 82** и тражите да у њему пронађу називе земаља на које је Црна Гора проширила своју територију након победе код Мартинића и Крусима (земље Пийера и Бјелоавлића).

Кажите им, затим, да у **другом пасусу** истог текста пронађу реченицу која објашњава циљ доношења Законика и оснивања суда. Питајте ученике коју појаву је Петар I Петровић Његош желео да створи Закономом.

Кажите ученицима да у себи прочитају текст у одељку **За радознале на страни 83** и објасне разлику између Законика општег црногорског и брдског и закона под називом Стега.

Позовите ученике да у себи прочитају **први пасус на страни 83**; кад заврше, читајте наведене тврдње наглас, рекавши им да подигну палац (👍) уколико је тврдња тачна, односно да га спусте (👎) уколико је тврдња нетачна. Тражите да за сваку нетачну тврдњу наведу тачну.

Тврдње:

1. Владика Петар I Петровић Његош је током своје владавине показивао приврженост српском народу. (👍)
2. Владика Петар I Петровић Његош је помагао српским устаницима у Другом српском устанку. (👍) (Помагао је српским устаницима у Првом српском устанку.)
3. Владика Петар I Петровић Његош је планирао стварање Славеносрпског царства у чијем би саставу биле Црна Гора, Херцеговина, Бока Которска и Далмација, а касније и Босна и Србија. (👍)
4. Владика Петар I Петровић Његош је успео да оствари свој план стварања Славеносрпског царства. (👎)

Питајте, затим, ученике који град је требало да буде седиште Славеносрпског царства и зашто је владика Петар I Петровић Његош одустао од свог плана.

Објасните ученицима на који начин је Петар I Петровић Његош желео да ојача положај црногорских владика и које године је преминуо. Нагласите да је проглашен за свеца као Свети Петар Цетињски и да је уврштен у српске светитеље.

ВЛАДАВИНА ПЕТРА II ПЕТРОВИЋА ЊЕГОША

Реците ученицима ко је био Петар II Петровић Његош и од које до које године је био владар Црне Горе и најавите им да ће њега и његову владавину истраживати самостално.

Позовите ученике да прочитају **први, други и трећи пасус** испод овог поднаслова **на страни 83** и писмено, у пару, наведу четири промене које су обележиле владавину Петра II Петровића Његоша. Нагласите им да је потребно да наведу само промене без додатних информација о њима. Урадите проверу.

Одговори:

1. *Формиран је Правителствуюшчи сенат црногорски и брдски.*
2. *Укинуто је гувернадурство.*
3. *Формирана је гвардија.*
4. *Формирана је лична гарда владике Петра II Петровића Његоша.*

Вратите ученике на исте пасусе и тражите да употпуне своје одговоре из претходног корака **помоћу следећих питања:**

1. Колико је чланова чинило Правителствујушчи сенат црногорски и брдски и коју је функцију имао овај орган у Црној Гори? (*Дванаест чланова, најуледнијих црногорских старешина; имао је судску и управну функцију.*)
2. Шта је званично означило крај гувернадурства? (*Смена и иротеривање Вука Радоњића с иордицом из Црне Горе.*)
3. Шта је представљала гвардија и који је био циљ њеног формирања? (*Представљала је иолицу и нижи суд у Црној Гори, а циљ њеног формирања био је усиктављање мира међу завађеним илеменима.*)

Издиктирајте ученицима **наведена питања**; кажите им да прочитају **четврти пасус** испод овог поднасловa **на страни 83** и да, свако за себе, запишу одговоре на њих у свеску. Позовите их да упореде своје одговоре са одговорима ученика до себе и урадите проверу.

Питања:

1. Који је корак учињен у Црној Гори 1834. године у циљу развоја културе и школства?
2. Која су најпознатија писана дела Петра II Петровића Његоша?

Мојући одговори:

1. *Отворене су шкoлe и основна школа на Цетињу.*
2. *Горски вијенац, Луча микрокозма и Лажни цар Шћепан Мали.*

Упутите ученике на **слику** Петра II Петровића Његоша **на страни 83** и тражите да је опишу.

Кажите ученицима да погледају **слику** прве стране *Горског вијенца* **на страни 84**, у себи прочитају текст поред ње, а затим усмено наведу где је и када објављен *Горски вијенац*, зашто је то дело допринело победи идеја Вука Караџића, о чему оно говори и шта из њега читаоци могу да сазнају о црногорском народу.

Позовите ученике да прочитају **пасус** испод текста о *Горском вијенцу* **на страни 84** и затражите да усмено објасне сличности у спољној политици између Петра I Петровића Његоша и Петра II Петровића Његоша.

Одговор: *И један и други су одржавали блиске везе са Србијом; обојица су имали план да се све српске земље уједине који није успео.*

Питајте ученике када је сарадња Петра II Петровића Његоша са Србијом била најинтензивнија, ко се све налазио на челу Кнежевине Србије док је он предводио Црну Гору и чије је државничке способности нарочито ценио. Тражите да усмено објасне кога је Петар II Петровић Његош видео на челу уједињених српских земаља и где је видео себе у тој држави.

Позовите ученике да у себи прочитају текст **Вук Караџић о Петру II Петровићу Његошу** у одељку **ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР на страни 84** и усмено одговоре на дата питања.

Усмерите их на одељак *Историја и ми данас на страни 84* и реците им да у себи прочитају текст и наведу доказе о томе колико је Петар II Петровић Његош био и остао цењен у Србији. Нагласите да се он сматра једним од најзначајнијих српских писаца.

Испричајте ученицима које године је Петар II Петровић Његош умро и ко га је наследио и нагласите да се његовом смрћу завршава доба владичанства у Црној Гори.

Скрените им пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања и урадити задатак у одељку *Провери своје знање на страни 85*.

ЕВРОПА И СВЕТ У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ XIX ВЕКА

- 4.1. Револуције 1848/49. године
- 4.2. Уједињење Италије и уједињење Немачке
- 4.3. Балкански народи и Источно питање у другој половини XIX века
- 4.4. Успон САД и борба за колоније
- 4.5. Промене у привреди, друштву и култури на крају XIX века

По завршеној теми, ученици ће бити у стању да:

- ▶ наведу разлоге и ток револуција 1848/49. године у Европи;
- ▶ објасне како је дошло до уједињења Италије и уједињења Немачке;
- ▶ опишу како су догађаји из друге половине XIX века утицали на политичке и друштвене промене у Европи и свету;
- ▶ наброје најзначајније изуме друге индустријске револуције;
- ▶ анализирајући дате примере, уоче утицај научно-технолошког развоја на промене у друштвеним и привредним односима, као и у природном окружењу;
- ▶ наведу карактеристике најзначајнијих идеологија насталих у другој половини XIX века;
- ▶ покажу на историјској карти колоније настале крајем XIX века;
- ▶ наведу најзначајније личности у Европи и свету крајем XIX века;
- ▶ анализирају историјске изворе с краја XIX века и одреде којој врсти припадају.

4.1. РЕВОЛУЦИЈЕ 1848/49. ГОДИНЕ

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја
Додатни наставни материјали:	прилог 13
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> по један примерак радног листа за сваког ученика (прилог 13)
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	<p>4.1 Фелдмаршал који је угушио револуцију</p> <p>4.2 Аустроугарска нагодба из 1867. године</p>

Напишите наслов на табли, најавите о чему говори ова лекција и поставите ученицима **питања** наведена испод уводног текста **на страни 88**.

ПРОЛЕЋЕ НАРОДА

Кажите ученицима да се у историји Европе десио догађај који је познат као *Пролеће народа*. Питајте их шта мисле зашто се он тако назива.

Најавите им да ће овај део лекције обрађивати самостално и поделите им по један примерак радног листа (**прилог 13**). Позовите их да ураде **задатак А** у пару. Нагласите да одговоре треба да формулишу пуним реченицама. Урадите проверу.

Одговори:

1. Сјановништво већине европских земаља у првој половини XIX века је захтевало укидање феудалних друштвених односа.
2. У Италији и Немачкој постојала је жеља ка националном уједињењу, а у вишенационалним срединама, попут Хабзбуршке монархије, представници појединих народа изражили су већа права.
3. У пролеће 1848. године захтеви незадовољног сјановништва у већини европских земаља су довели до изласа револуција.
4. У историји је овај догађај познат као Пролеће народа.
5. Француска, немачке и италијанске земље и Хабзбуршка монархија биле су захваћене револуцијама 1848. године, док Енглеска, Русија и Османско царство нису.

Позовите ученике да у себи прочитају текст у одељку **За разглед на страни 88** и усмено објасне на који начин је краљица Викторија спречила побуне радника и шта је условило економску и политичку стабилност Велике Британије тога доба.

РЕВОЛУЦИЈА 1848. ГОДИНЕ У ФРАНЦУСКОЈ

Кажите ученицима које године је почела револуција у Француској и на коју земљу се, у смислу уређења државе, угледао тадашњи француски владар. Најавите да ће сами открити карактеристике његове владавине због којих је дошло до незадовољства у народу и револуције.

Позовите их да ураде **задатак Б (прилог 13)** у пару. Нагласите им да морају да употребе све понуђене речи и изразе и то само по једном. По потреби им помогите и урадите проверу.

Одговор:

На челу Јулске монархије (1830–1848) налазио се краљ Луј Филип. У време његове владавине, укинућа је цензура, али је моћ виших друштвених слојева јачала, а нижи друштвени слојеви су постојали све сиромашнији. То је довело до незадовољства народа, које је доживело врхунац 1848. године.

Упутите ученике на **задатак В (прилог 13)**. Кажите им да га ураде индивидуално и да упореде своја питања са питањима ученика до себе. По потреби им помозите. Пошто заврше, урадите проверу.

Мојућа питања:

1. Када су почели немири против владавине краља Луја Филипа?
2. Које захтеве је имало сјановништво Француске, а где свега радници и студенти?
3. Како је реаговала полиција у току демонстрација у Француској?
4. Које су биле последице побуне у Француској?
5. Шта су означили фебруарски немири у Француској?
6. Какве промене су настале у Француској прогласивањем Луја Филипа из земље?
7. Како се назива република која је проглашена после прогласања Луја Филипа и колико је она трајала?
8. Ко је био изабран за председника Друге републике?
9. Када се Луј Наполеон прогласио за цара Наполеона III?
10. Која промена се догодила у Француској након што је Луј Наполеон прогласио себе за цара Наполеона III?

Усмерите ученике на **слику немира у Паризу на страни 89**. Прочитајте наглас текст поред слике и прокоментаришите га са ученицима.

РЕВОЛУЦИЈА У НЕМАЧКИМ ЗЕМЉАМА

Питајте ученике у чијем саставу је била Пруска у првој половини XIX века. Реците им да је тадашњи пруски владар (немојте откривати његову титулу нити име) учинио нешто што је покренуло демонстрације у немачким земљама и најавите да ће сами открити шта је то било.

Кажите им да индивидуално ураде **задатак Г (прилог 13)** и упореде своја решења са решењима ученика до себе. Пошто заврше, урадите проверу.

Решење: (1) *групој* – *првој*, (2) *већих* – *мањих*, (3) *најслабија* – *најјача*, (4) *Берлину* – *Франкфурт*, (5) *Франкфурт* – *Берлину*, (6) *Берлину* – *Франкфурт*, (7) *неодговарање* – *подршку*, (8) *цару* – *краљу*, (9) *краљ* – *цар*, (10) *прихватио* – *одбио*, (11) *задрже* – *збаци*

Реците ученицима да погледају слику **Марш 1848. у Берлину на страни 90** и у себи прочитају текст поред ње. Затражите да је укратко опишу и усмено објасне шта се догодило са револуционарима у немачким земљама.

РЕВОЛУЦИЈА У ИТАЛИЈАНСКИМ ЗЕМЉАМА

Објасните ученицима територијалну и политичку ситуацију у Италији у првој половини XIX века и позовите их да ураде **задатак Д (прилог 13)** у пару. Урадите проверу.

Одговори: (1) *Северне* (2) *Аустрија* (3) *северозападу* (4) *Сардинија* (5) *централном* (6) *Пайска* (7) *Краљевина* (8) *покрећу* (9) *покрећу* (10) *једињење*

Најавите ученицима да ће информације о почетку и току револуције у италијанским земљама сазнати из **зadatка Ђ (прилог 13)**. Позовите их да га ураде у пару, по потреби им помозите и урадите проверу.

Мојућа питања:

1. Где је почела побуна Италијана и на које државе се она убрзо проширила?
2. Зашто се и на северу Италије осећала најтежест?
3. Које године је дошло до смивања побуне у италијанским државама?
4. Шта су учинили владари који су били на челу италијанских држава пре издијања побуне 1848. године?
5. Шта су донеле реформе које су увели владари у Италији после револуције 1848/49?
6. До чега су те реформе довеле?

Затражите од ученика да укратко опишу **слику** побуне у Милану **на страни 90** и у себи прочитају текст поред слике. Реците им да усмено објасне како је почела, како се развијала и како се завршила побуна у Милану. Затражите да одговоре на питања испод текста.

РЕВОЛУЦИЈА У ХАБЗБУРШКОЈ МОНАРХИЈИ

Објасните ученицима у чему се разликовала револуција у Хабзбуршкој монархији у односу на остале европске земље и на којим њеним територијама је дошло до револуције.

Најавите им да ће Бечку револуцију и револуцију у угарском делу Хабзбуршке монархије проучавати сами, помоћу **задатка Е (прилог 13)**. Позовите их да га ураде у пару, по потреби им помозите и урадите проверу.

Одговори:

БЕЧКА РЕВОЛУЦИЈА	
1. Година почетка:	1848.
2. Захтеви:	<ul style="list-style-type: none"> • паг Метерниховог режима • грађанске слободе • политичка права
3. Резултат:	збацивање Клеменса Метерниха

РЕВОЛУЦИЈА У УГАРСКОМ ДЕЛУ ХАБЗБУРШКЕ МОНАРХИЈЕ	
1. Година почетка:	1848.
2. Покренули је:	припадници мађарској националној покрајини
3. Захтеви:	већа права и слободе
4. Вођа:	Лајош Кошут
5. Догађај који је означио крај револуције:	битка код Вилагоша 1849. године

Након провере, поставите следећа питања:

1. Зашто је становништво Беча било против Метерниховог режима? (Због цензуре којом је сиречавао јавно исказивање неслагања с влашћу.)
2. Како се завршила битка код Вилагоша? (Мађари су поражени заједничком акцијом Аустрије и Русије.)
3. У чему се огледа сличност Бечке револуције и револуције у угарском делу Хабзбуршке монархије? (У захтевима које су побуњеници имали – већа права и слободе.)

Позовите ученике да у себи прочитају текст *Демонстрације у Бечу* у одељку **ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР на страни 91** и одговоре на дато питање.

Увод у побуне припадника националних мањина у Хабзбуршкој монархији направите на следећи начин:

Напишите на табли: *бСир, уминуР, иЧсе, њрХвиа, циоСвлне* (ученици не преписују ово у свеске) и позовите ученике да премештањем слова погоде називе народа који су били националне мањине у Хабзбуршкој монархији (*Срби, Чеси, Хрваџи, Словенци, Румуни*). Питајте их шта је заједничко свим овим народима осим Румунима (*сви народи осим Румуна су словенски народи*).

Реците им да су они, као и други мањински народи на територији Хабзбуршке монархије, тражили своја права, да су Срби били најконкретнији у својим захтевима, као и који је био циљ Срба у револуцији 1848. године.

Позовите ученике да у себи прочитају **четврти пасус на страни 91** и усмено наведу где је било средише и који је био циљ побуне Словена у Хабзбуршкој монархији, као и како се завршио њихов покушај да учине нешто конкретније на Свесловенском конгресу у Прагу 1848. године.

Позовите сада ученике да у себи прочитају **пети пасус на страни 91**, а затим **постављајте следећа питања**:

1. Ко постаје нови хабзбуршки цар 1848. године? (*Франц Јозеф.*)
2. Шта је Францу Јозефу пошло за руком када је ступио на престо? (*Да смири револуцију која је озбиљно уздрмала Хабзбуршку монархију.*)
3. Како се понашало мађарско племство након револуције 1848/49. године? (*Наставило је да се бори за своја њрава.*)
4. Шта је био резултат борбе мађарског племства за своја права? (*Хабзбуршка монархија је 1867. године њосћала двојна монархија и њроменила је назив у Аустњроујарска.*)
5. Како је била подељена власт у Аустроугарској и ко је био на челу државе? (*На аустњријски и мађарски гео; на челу Аустњроујарске је осћао Франц Јозеф.*)

ЗНАЧАЈ РЕВОЛУЦИЈЕ 1848/49. ГОДИНЕ

Реците ученицима да је револуција 1848/49. године у свим земљама угушена, али да су након револуције наступиле значајне промене у европској историји. Најавите да ће сами открити о каквим променама је реч.

Напишите на табли следеће непотпуне тезе и кажите ученицима да их препишу:

- *укинући _____ односи, развија се _____ у њољојривреди*
- *ајсолућисћички режим _____*
- *сћекли су се услови за сћварање _____ и _____ државе*

Позовите ученике да прочитају **текст** испод овог поднаслова **на страни 92** и у пару допуне наведене тезе. Урадите проверу.

Одговори:

- *укинући феудални односи, развија се кайићализам у њољојривреди*
- *ајсолућисћички режим ослабљен*
- *сћекли су се услови за сћварање усћавне и њарламенћарне државе*

Прозовите једног или више ученика да на основу датих теза, у виду **усменог сажетка**, наведу промене до којих је дошло у Европи након револуције 1848/49. године.

Питајте ученике у којим земљама се феудализам задржао и шта се десило са националним програмима који су били нарочито изражени у Немачкој и Италији.

Реците ученицима да у себи прочитају текст у одељку **За размишљање на страни 92** и подстакните их на дискусију помоћу датог питања.

Скрените им пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој историјски речник.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања у одељку **Провери своје знање на страни 92.**

4.2. УЈЕДИЊЕЊЕ ИТАЛИЈЕ И УЈЕДИЊЕЊЕ НЕМАЧКЕ

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима, групни рад
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја експертске групе
Додатни наставни материјали:	прилози 14А, 14Б и 14В
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> један примерак карте Италије (прилог 14А) изрезане картице са инструкцијама за групе (прилог 14Б) по једна копија радног листа за сваког ученика (прилог 14В) 8 листова папира формата А4 велики пакпапир за постер (погледати пример испод) 4 маркера и лепак
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	4.3 Укидање Папске државе

Изглед пакпапира за постер:

УЈЕДИЊЕЊЕ ИТАЛИЈЕ				
Карта	Група А	Група Б	Група В	Група Г

Напишите наслов на табли, најавите о чему говори ова лекција и поставите ученицима **питања** наведена испод уводног текста **на страни 93**.

УЈЕДИЊЕЊЕ ИТАЛИЈЕ

Обрадите овај део лекције користећи технике **експертске групе** и **креирање постера**.

Усмено доделите сваком ученику по једно слово од А до Г. Позовите ученике да се групишу према словима која су им додељена.

Ставите свакој групи на сто одговарајућу **картицу са инструкцијама (прилог 14Б)**, по два папира формата А4 (један за мини-постер, а други за питања за публику) и по један маркер. **Групи А** дајте и нему карту Италије (**прилог 14А**).

Позовите ученике да прочитају садржај додељених картица и по потреби појасните шта треба да ураде. Одредите им 10–15 минута да проуче одговарајући део текста и запишу тражене информације на мини-постере. Објасните ученицима у групи А да своју презентацију планирају тако да на самом почетку, на карти коју су попунили, покажу земље о којима се говори у овом делу лекције.

Док ученици раде, причврстите пакпапир на неко видно место у учионици. Када време истекне, крените са презентацијама. Позовите групе да изаберу по два презентера (један извештава до половине,

а други презентује остатак) и пропитиваче. Презентери лепе мини-постере своје групе на одговарајуће место на великом постеру и презентују садржај, а пропитивачи постављају публицу питања која су саставили. Покупите питања ученика и сачувајте их за неку од будућих провера знања.

Позовите ученике да у себи прочитају Гарибалдијеву биографију поред **слике на страни 94**, а затим **постављајте следећа питања**:

1. На који је начин Гарибалди дао допринос уједињењу Италије? (*Својом борбом.*)
2. Где је још ратовао осим у Италији? (*У Јужној Америци.*)
3. По чему је његова супруга била специфична у односу на друге жене тога доба? (*Ишла је са њим у борбу.*)
4. Који је био знак распознавања присталица уједињења? (*Црвена кошуља.*)

УЈЕДИЊЕЊЕ НЕМАЧКЕ

Питајте ученике шта се догодило са Немачком и присталицама њеног уједињења након револуције 1848/49. године. Поделите им по један примерак радног листа (**прилог 14В**) и позовите их да ураде **задатак А** у пару. Инсистирајте да пишу одговоре пуним реченицама. Урадите проверу.

Одговори:

1. Немци су почетком друге половине XIX века били подељени на 39 држава, а највеће и најразвијеније међу њима биле су Аустрија и Пруска.
2. Аустрија и Пруска су се спориле око тога ко ће бити ујединио немачкој народа.
3. По иницијативи вође улоге у процесу уједињења Немачке, Пруска је била у предности у односу на Аустрију јер су већину пруској савезнички чинили Немци, а у Аустрији је тада живело више нација.

Питајте ученике ко је био на челу Пруске од 1840. до 1861. године. Реците им да су се након његове смрти десиле разне промене у Прусској и позовите их да у пару ураде **задатак Б (прилог 14В)**. Урадите проверу.

Одговори: 1) в 2) а 3) д 4) е 5) г 6) ж 7) ђ 8) и 9) з

Позовите ученике да у себи прочитају **биографију** Ота фон Бизмарка поред **слике на страни 95**, а затим усмено објасне који су политички потези учинили Бизмарка једним од најутицајнијих политичара друге половине XIX века. Питајте их шта могу да закључе на основу његове наведене изјаве.

Кажите ученицима да је стварање Севернонемачког савеза имало снажан утицај у целој Европи и позовите их да ураде **задатак В (прилог 14В)** у пару. Урадите проверу.

Одговори: 1) ж 2) ђ 3) в 4) а 5) г 6) д 7) е 8) и

Као занимљивост, можете да испричате ученицима да постоји тумачење да је кајзерица (врста пецива) добила назив по томе што њен врх, због разреза у облику крста, подсећа на царску круну.

Затражите од ученика да на **карти 4.2. (Немачка у другој половини XIX века) на страни 96** покажу Пруску и да, на основу легенде, наведу када су приказане територије ушле у састав уједињене Немачке.

Кажите ученицима да у себи прочитају текст у одељку **За разогнале на страни 97** и објасне како је настала и деловала Париска комуна.

На самом крају, затражите од ученика да опишу **слику** проглашења Другог немачког царства у Версају **на страни 97** (униформе; руке и мачеви подигнути увис...) и помоћу питања наведеног испод слике започните дискусију.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања у одељку **Провери своје знање на страни 98**.

4.3. БАЛКАНСКИ НАРОДИ И ИСТОЧНО ПИТАЊЕ У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ XIX ВЕКА

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја
Додатни наставни материјали:	прилог 15
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> по један примерак радног листа за сваког ученика (прилог 15)
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	4.4 Васил Левски – „апостол слободе”

Напишите наслов на табли, најавите о чему говори ова лекција и поставите ученицима **питања** наведена испод уводног текста **на страни 99**.

КРИМСКИ РАТ 1853 - 1856.

Објасните ученицима шта се дешавало са Османским царством средином XIX века и шта је мотивисало балканске народе да крену у борбу за ослобађање од Турака.

Упутите их затим на **задатак А (прилог 15)** и позовите их да га ураде у пару (погледати налог у задатку). Урадите проверу.

Решења и одговори:

КРИМСКИ РАТ	
Место и период ратовања:	јолуострво Крим, од 1853. до 1856. године
Повод:	укидање заштитне хришћанских месита у Палестини
Сукобљене стране на почетку рата:	Русија и Османско царство
Државе које су се придружиле Османском царству:	Француска, Велика Британија, Краљевина Сардинија (Пијемонт)
Поразена страна:	Русија
Споразум којим је рат окончан:	мир у Паризу 1856. године

- У сукобу Русије и Османског царства виделе су опасност од ширења ушаница Русије на Црном мору.
- Према одредбама мира у Паризу, Русији је било забрањено да се меша у унутрашњу Османског царства и она је изгубила право једине заштитнице хришћана у Османском царству.
- Велика Британија, Француска, Аустрија и Пијемонт.

Позовите ученике да у себи прочитају **текст** поред **слике Ојсага Севастопоља у Кримском рату на страни 99** и затражите да усмено објасне значај ове опсаде и наведу колико је она трајала, како се развијала и како се завршила.

ВЛАШКА И МОЛДАВИЈА

Кажите ученицима да су на данашњој територији једне наше суседне земље постојале две кнежевине које су имале значајну улогу у решавању Источног питања и упутите их на **задатак Б (прилог 15)**. Позовите их да га ураде у пару и урадите проверу.

Очекивана ишћања:

1. Где су се налазиле кнежевине Влашка и Молдавија?
2. У кавом су положају биле кнежевине Влашка и Молдавија према Османском царству?
3. Ко је ујединао Влашкком и Молдавијом уз посредништво Османског царства?
4. Шта су кнежевине Влашка и Молдавија добиле Једренским миром 1829. године?
5. Који догађај је био важан корак ка уједињењу кнежевина Влашке и Молдавије?
6. Шта је учинио Александар Јоан Кауза (1859–1866) године 1858/59?
7. Који су назив касније добиле Уједињене кнежевине Влашка и Молдавија?
8. Када је Румунија стекла независност?
9. Шта се догодило са Румунијом пре године након Берлинског конгреса?

Урадите додатну проверу тако што ће ученици прекрити задатак Б на својим радним листовима, а ви ћете им постављати питања која су саставили.

БУГАРИ У БОРБИ ЗА НЕЗАВИСНОСТ

Питајте ученике шта мисле која је држава, наш данашњи сусед, такође имала значајну улогу у решавању Источног питања и по потреби им реците да је то Бугарска. Позовите их да индивидуално ураде **задатак В (прилог 15)** и упореде своје одговоре са одговорима ученика до себе. Нагласите им да одговоре пишу пуним реченицама. Пошто заврше, урадите проверу.

Одговори:

1. Бугарска је била важна великим силама због своје географске положаја и близине мореуза Босфор и Дарданели.
2. Бугарска је одржавала везе са Русијом тако што су млади Бугари одлазили на школовање у Русију и руске књижевници су се у великом броју чинили у Бугарској.
3. Бугарско револуционарно веће формирано је 1870. године ради ослобођења од османске власти.
4. Носиоци борбе за независност Бугарске били су Васил Левски, Љубен Каравелов и Христио Бојев.
5. На Берлинском конгресу 1878. године, Бугарска је подељена на Кнежевину Бугарску и Источну Румелију.
6. Кнежевина Бугарска и Источна Румелија су се ујединиле 1885. године.

Кажите ученицима да у себи прочитају текст у одељку **За разознале на страни 101** и наведу по чему су се Србија и Црна Гора разликовале од осталих балканских држава у XIX веку и које су династије тада владале Србијом и Црном Гором.

Скрените им пажњу на одељак **Помоћ при учењу на страни 101** који се односи на независност Бугарске и питајте их које је године Бугарска стекла потпуну независност.

ВЕЛИКА ИСТОЧНА КРИЗА 1875–1878. ГОДИНЕ

Кажите ученицима да ће информације о Великој источној кризи сазнати кроз два задатка и позовите их да прво реше **задатак Г (прилог 15)** у пару. Урадите проверу.

Решење: 3 - 1 - 5 - 4 - 2 - 6

Затим позовите ученике да индивидуално ураде **задатак Д (прилог 15)** и упореде одговор са одговором ученика до себе. Урадите проверу.

Одговор: Србија, Црна Гора и Румунија снгле су самосталности. Буарска је подељена на вазалну Кнежевину Буарску и аутономну област Источну Румелију, која је остала у оквиру Османској царства. Босну и Херцеговину је окупирао Аустроугарска.

Питајте ученике зашто је сазван Берлински конгрес и какав је његов значај у решавању Велике источне кризе и нагласите када је ова криза коначно решена.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања у одељку **Провери своје знање на страни 102**.

4.4. УСПОН САД И БОРБА ЗА КОЛОНИЈЕ

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја
Додатни наставни материјали:	прилог 16
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> по један примерак радног листа за сваког ученика (прилог 16)
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	4.5 Амерички урођеници у Америчком грађанском рату 4.6 Ропство у Бразилу

Напишите наслов на табли. Најавите о чему говори ова лекција и поставите ученицима **питања** наведена испод уводног текста **на страни 103**.

УСПОН СЈЕДИЊЕНИХ АМЕРИЧКИХ ДРЖАВА

Објасните ученицима зашто су САД постале привлачне бројним исељеницима из Европе и позовите их да у себи прочитају **други пасус на страни 103**, а затим усмено објасне који су се слојеви друштва и које групе становништва исељавали у САД и какве су биле њихове наде и очекивања.

Кажите ученицима да је у САД, у циљу заштите од политичког утицаја европских сила, формулисана једна важна политичка доктрина позната под називом *Монроова доктрина*. Затим их позовите да прочитају **трећи пасус** испод овог поднаслова **на странама 103 и 104** и писмено одговоре на наведена **питања која ћете им унапред издиктирати**. Урадите проверу.

Питања:

- Ко је и када формулисао политичко начело *Монроова доктрина*?
- Која су начела формулисана у Монроовој доктрини?
- На којој паролу се заснивала спољна политика САД кроз цео XIX век?

Одговори:

- Амерички председник Џејмс Монро, 1823. године.
- Да се САД неће мешати у сукобе између европских сила, али да ће се сваки покушај колонизације или мешање Европе у политику на америчким континентима сматрати агресијом на САД.
- Заснивала се на пароли „Америка Американцима”.

Испричајте ученицима како је текао процес проширивања територије САД након стицања независности. Реците им да су се у време Наполеонових ратова јављали покрети за независност у шпанским и португалским колонијама у Јужној Америци.

Позовите ученике да у себи прочитају текст у одељку **За радознале на страни 103** и усмено опишу процес ослобађања од колонијализма у Јужној и централној Америци.

АМЕРИЧКИ ГРАЂАНСКИ РАТ 1861–1865.

Питајте ученике шта је грађански рат и кажите им да се један такав рат догодио у САД средином XIX века.

Поделите им по један примерак радног листа (**прилог 16**) и позовите их да индивидуално ураде **задатак А** и затим упореде своја решења са решењима ученика до себе. Пошто заврше, урадите проверу.

Решења: а) Црнци на њланџажама, сџароседеоци у резерваџима; б) Разлике између севера и јуџа њосџају све очџледније; в) Абрахам Линколн удржава њочетџак џрађанскоџ раџа; џ) Тоџални обрџи ; г) Абрахам Линколн – ослободџлац и уједџниџељ

Урадите додатну проверу тако што ћете од ученика затражити да **усмено сажму** сваки пасус помођу наведених **кључних речи**, које ћете **написати на табли** (ученици их не пишу).

Кључне речи:

- а) роџсџво, Афроамериканци, сџароседеоци, њланџаже, резерваџи
- б) север, јуџ, индусџријализација, њољойривреда, њодела, џрађански раџ
- в) избор, џредседџник, Конфедерација, Унија, роџсџво, џроџлас
- џ) џенерал, војска, Јуџ, Север, биџка, џобедџ
- г) уједџињење, укудање, џодређени џоложај, расизам



Напомена: Немојте писати кључне речи за све пасусе одједном, већ резимирајте пасус по пасус. Дозволите ученицима да најпре у пару осмисле сажетак пасуса на основу задатих кључних речи, затим их прозовите да га усмено препричају, а онда пређите на нови сет кључних речи. Скрените им пажњу на то да морају да употребе све кључне речи и то само по једном, осим речи *џенерал*, коју треба да употребе два пута.

Реците ученицима да проуче легенду **на карти 4.3. (Грађански раџ у САД) на страни 105** и урадите са њима наведени задатак.

Позовите их да у себи прочитају текст *Председџник Линколн џред биџку код Геџисбурџа* у одељку **ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР на страни 106** и одговоре на дата питања.

Питајте ученике да ли су читали роман *Чџча Томина колиба* и о чему он говори. Позовите их да на основу **илустрације** из романа у одељку *За радознале на страни 104* закључе шта је тема овог романа. Кажите им да у себи прочитају текст и затражите да усмено објасне зашто је овај роман изазвао велику пажњу америчке јавности у XIX веку, нарочито у северним државама САД.

БОРБА ЗА КОЛОНИЈЕ

Започните обраду овог дела лекције кратким уводом о томе да је у Европи крајем XIX века постојало пет великих сила (немојте наводити њихове називе). Нагласите да је осим тих пет европских сила постојала и једна азијска и позовите их да погоде њен назив помођу следећих **асоцијација**:

1. То је држава у којој се традиционално гаји пиринач.
2. Позната је по племенитим вештинама као што су сумо, џудо и карате.
3. Главни град те државе је Токио.

Позовите ученике да у себи прочитају **текст поред слике** британских, француских, холандских и америчких бродова током експедиције 1864. године **на страни 107**. Тражите да усмено објасне шта се догодило између Америке и Јапана средином XIX века и како је Јапан решио проблем превласти Американаца у спољној трговини.

Кажите ученицима да ће у наставку часа самостално проучавати европске силе које су имале тенденцију ширења на друге континенте и у Европи.

Упутите их на **задатак Б (прилог 16)**, позовите их да га ураде у пару и урадите проверу.



Напомена: Напомените ученицима да, уколико желе, могу да прочитају текст на страни 107 пре решавања задатка.

Решење: 1. Велика Британија, 2. Немачка, 3. Француска, 4. Русија, 5. Аустроугарска

Позовите ученике да у пару ураде **задатак В (прилог 16)** и урадите проверу. Током провере, тражите од ученика да у **Историјском атласу на карти Колонијални њоседи у свету пре Првој светској рати** на **страницама 114 и 115** покажу колоније које су биле под влашћу Велике Британије, Француске и Немачке.

Одговори:

1. Индију, североисточне и јужне области Африке, Канаду и Аустралију.
2. Канада и Аустралија су имале унутрашњу самоуправу.
3. Велика Британија је од Кине добила значајне њовласнице у тировини.
4. Север и северозапад Африке, Мадагаскар у Индијском океану и Индокину у Азији.
5. Немачка је колонизовала мање области у Африци и Океанији.
6. Русија и Аустроугарска.
7. Зато што се у спољној њолиници окренула централној Азији и тежила је да њрошири свој утицај на Далеком истоку.
8. На Балкан. То јој је било омогућено Берлинским конгресом 1878. године.

Затражите од ученика да вам усмено објасне како је Берлинским конгресом Аустроугарској било омогућено ширење на Балкан.

Подстакните ученике да размисле и кажу зашто су светске силе тежиле да прошире свој утицај на неразвијене земље Африке и Азије крајем XIX века. Реците им како се овај период у историји назива и до када је трајао.

Објасните ученицима у каквом је положају било становништво у колонијама, када је и како дошло до укидања ропства, као и у каквом је положају било колонизовано становништво након укидања ропства.

Позовите ученике да у себи прочитају текст у одељку **За радознале на страни 108**, усмено објасне у чему се разликовао положај државе Конго у односу на колоније других европских сила у Африци и у чему се огледала екстремна окрутност колонијалне управе белгијског краља Леополда II према домородачком становништву. Тражите да објасне како је та окрутност утицала на број становника Конга, како је на то гледало међународно јавно мњење и шта је краљ Леополд II био принуђен да уради.

ФОРМИРАЊЕ САВЕЗА ВЕЛИКИХ СИЛА

Овај део лекције обрадите **фронтално**. Испричајте ученицима у каквим су односима биле Велика Британија и Француска с једне и Немачка с друге стране, када је и зашто дошло до формирања савеза Централних сила и које су земље биле његове чланице, као и када је и како настао савез Антанта.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања у одељку **Провери своје знање на страни 110**.

4.5. ПРОМЕНЕ У ПРИВРЕДИ, ДРУШТВУ И КУЛТУРИ НА КРАЈУ XIX ВЕКА

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима, рад у групама
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самосталан рад на текстуалним и визуелним садржајима експертски парови/групе, индивидуалне експертске улоге играње улога и симулација (опционо)
Додатни наставни материјали:	прилог 17
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> по један примерак радног листа за сваког ученика (прилог 17)
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	4.7 Чарлс Дарвин на путу око света

Напишите наслов на табли, најавите о чему говори ова лекција и поставите ученицима **питања** наведена испод уводног текста **на страни 111**.

ДРУГА ИНДУСТРИЈСКА РЕВОЛУЦИЈА

Кажите ученицима колико је трајала друга индустријска револуција. Најавите им да ће основне карактеристике друге индустријске револуције открити самостално.

Позовите ученике да индивидуално ураде **задатак А (прилог 17)** и упореде своје одговоре са одговорима ученика до себе. Пошто заврше, урадите проверу.

Одговори: (1) нафтне (2) електрицијететиа (3) привредној (4) фабричка (5) саобраћаја (6) металургије (7) науке (8) техничких

Урадите додатну проверу тако што ћете од ученика затражити да усмено наведу основне карактеристике друге индустријске револуције.

Позовите ученике да у себи прочитају текст у одељку **За радознале на страни 111** и усмено наведу ко је, када и зашто отворио прву Светску изложбу, односно сајам, у Лондону.

Као занимљивост, можете да наведете да је архитектонско решење Кристалне палате изумео потомак једне веома сиромашне енглеске породице, чиме су практично прекршена крута викторијанска сталешка правила. (*Пројектовао ју је Џозеф Пакстон, који је, пошто су се сви одушевили дизајном његове, добио његовој фирми.*)

Позовите ученике да у себи прочитају **други пасус** текста испод овог поднаслова **на страни 112**; када заврше, **поставите следећа питања**:

- Који изум је омогућио велики помак на пољу рударства и у изградњи железница? (*Проналазак динамита, 1867. године.*)
- Ко је изумео динамит и какву је још примену нашао динамит осим у рударству и изградњи железница? (*Алфред Нобел; убрзо је почео да се користи и као оружје.*)

Питајте ученике да ли се динамит и данас користи за пробијање тунела и за шта се још употребљава.

Позовите ученике да у себи прочитају текст у одељку **Историја и ми данас на страни 112** и усмено наведу шта је Алфред Нобел оставио иза себе.

НОВИ ИЗВОРИ ЕНЕРГИЈЕ

Нафту и електрицитет обрадите помоћу технике **експертски парови**.

Формирајте групе од по четири члана. У оквиру група методом случајног избора формирајте експертске парове по називима извора енергије које ће проучавати – експерти за нафту и експерти за електрицитет. Објасните им да **експерти за нафту** раде **задатак Б**, а **експерти за електрицитет** **задатак В** у прилогу 17.



Напомена: Важно је да групе формирате тако да нико унутар групе не ради сам. Уколико број ученика у одељењу није дељив са четири, формирајте једну или више група од по пет ученика, тако да један задатак решавају три ученика, а други два.

Одредите им највише 7 минута да одговоре на питања. Када време истекне, кажите им да затворе уџбенике и једни другима, унутар својих група, пренесу оно што су сазнали. Експерти за нафту треба да читају своје одговоре, а експерти за електрицитет да их запишу у својим свескама, и обрнуто. Урадите проверу.

Одговори:

Задатак Б (Нафта)

1. Била је позната у античким временима, а поново је откривена 1859. године у америчкој држави Пенсилванији.
2. Развој хемијске индустрије омогућио је прераду нафте у деривате.
3. У многим државама извршење; омогућили су конструисање мотора са унутрашњим сагоревањем.
4. Топлоћну енергију добијену сагоревањем претварао је у механичку енергију; усавршен је шездесетих година XIX века.
5. Аутомобилска индустрија.

Задатак В (Електрицитет)

1. Код неких врста риба, попут јећуља и ража.
2. Открио је да пром има електрична својства и изумео је промобран.
3. Двадесетих година XIX века.
4. Почела да се користи у индустрији (саобраћају и фабрикама), у домаћинствима – за осветљење и грејање, и у средствима комуникације.

ЗАЧЕЦИ САВРЕМЕНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ

Питајте ученике која средства комуникације најчешће користе, а затим им кажите да су људи и у прошлости могли да комуницирају са великих даљина, захваљујући изумима који су практично били претеча данашњих средстава комуникације.

Позовите их да у себи прочитају текст испод овог поднасловa **на странама 112 и 113**, а затим постављајте следећа питања:

1. Који је изум у XIX веку први пут омогућио прекоокеанску комуникацију на релацији Америка–Европа? (Електрични телеграф.)
2. Ко је и када изумео електрични телеграф? (Семјуел Морзе, 1832. године.)
3. У којим областима је употреба телеграфа довела до великих промена? (У шпанији, Ирловини, финансијама и полицији.)
4. Који је изум омогућио преношење људског гласа на даљину? (Телефон.)
5. Ко је и када изумео телефон? (Александар Грејем Бел, 1876. године.)

УСПОН НАУКЕ

Успон науке обрадите помоћу табеле у задатку Г (прилог 17). Позовите ученике да индивидуално ураде задатак и упореде своја решења са решењима ученика до себе. Уколико се неко од ученика пожали да у тексту није наведено одакле је Чарлс Дарвин, подсетите их да су о њему учили на часовима биологије у петом и шестом разреду и да би то требало да знају. Урадите проверу.

Решење:

Научна област	Научник и земља порекла	Откриће
Хемија	Дмитриј Иванович Менделеев, Русија	Периодни систем елемената, 1869.
Медицина	Луј Пастер, Француска	Микроорганизми, бактерије, вакцина против беснила, 1895.
Медицина и физика	Вилхелм Рендген, Немачка	Икс зраци, 1895.
Биологија	Чарлс Дарвин, Велика Британија	Теорија еволуције, 1859.

РЕАЛИЗАМ – СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ КАО ИНСПИРАЦИЈА

Објасните ученицима да су уметници током XIX века желели да прикажу стварност онаквом каква она јесте и да је тако настао нови правац – реализам.

Кажите им да ће самостално проучавати најпознатије књижевне представнике реализма и позовите их да ураде задатак Д (прилог 17) у пару. Урадите проверу.

Решења:

Француска	Русија	САД	Енглеска	Србија
Емил Зола	Достоевски	Марк Твен	Чарлс Дикенс	Милован Глишић
Балзак	Толстој			Стеван Сремац
Стендал	Гогољ			Радоје Домановић
Флобер				Бранислав Нушић

Питајте ученике да ли су читали роман *Оливер Твист*; ако јесу, тражите да укратко наведу о чему он говори. Уколико нису читали роман, усмерите их на илустрацију сцене из овог романа на страни 114 и позовите их да наведу шта је на њој приказано.

Затражите од ученика да наведу називе неких дела српских писаца реалиста; по потреби их наведите сами.

Реализам и импресионизам у ликовној уметности обрадите кроз разговор, помоћу наведених теза (које пишете на табли, а ученици их записују у свеске) и питања која ћете им постављати.

Тезе:

- Гитав Курде – сликао сурову стварност
- група њоловина XIX века – импресионизам – сликање у природи – иринутиак замрзнути у времену

Питања:

1. По чему можете да закључите да је Гистав Курбе био реалиста? (*По њојме шћо је сликао сурову сћварносћ.*)
2. Који се нови правац у уметности развио након реализма? (*Имћрессионизам.*)
3. У чему је основна разлика између импресиониста и реалиста? (*Реалисћии су дочаравали сурову сћварносћ, а имћрессионисћии су сликали у ћприроди и желели да на својим сликама ухватће ћпре-нућиак замрзнући у времену.*)

Наведите имена најпознатијих представника импресионизма и објасните појаву фотографије и филма у XIX веку.

ПРОМЕНЕ У ДРУШТВУ И СВЕСТИ ЧОВЕКА – НАСТАНАК ИДЕОЛОГИЈА

Објасните ученицима како је индустријализација привреде утицала на развој градова.

Позовите ученике да прочитају **први** и **други пасус** испод овог поднаслова **на странама 114 и 115** и на основу њих усмено упореде услове живота виших и нижих слојева градског становништва.

А МОЖЕ И ОВАКО!



Тему можете да обрадите и помоћу драмске технике **играње улога**. Реците паровима ученика да се један од њих стави у улогу детета из богате градске породице, а други у улогу детета из сиромашне градске породице и да осмисле дијалог у којем ће разменити информације о свом свакодневном животу.

Идеологије обрадите помоћу методе **експертских група**.

Формирајте пет група методом случајног избора и свакој групи доделите по једну идеологију за проучавање. Позовите ученике да прочитају налог у **задатку Ђ (прилог 17)** и у уџбенику, **на странама 115 и 116**, пронађу **пасусе** који се односе на идеологију која им је додељена.

Одредите им највише 5 минута да ураде задатак. По истеку времена, реците им да затворе уџбенике и тражите да изаберу по једног представника групе. Позовите представнике група (једног по једног) да наглас изговоре информације које су штриклирали у оквиру својих група, док ученици из група које су проучавале неку другу идеологију штриклирају те информације у својим табелама.

Нагласите им да информације морају да саопштавају пуним реченицама, а не онако како је дато у табели. На пример: *Либерализам на ћрво месћио сћавља личне слободе и ћправа ћпојединца. Ова идеологија се у економији залаже за ћприваћину својину, слободно ћтржишћие и немешање државе у ћпривреду.*

Решење:

Информације које описују идеологије	Л	Р	К	Н	СиК
Настао у Великој Британији, касније се раширио у осталим деловима Европе.		✓			
Бољи услови за радничку класу.					✓
Жеља да се нација уједини у јединствену државу или ојача постојећу.				✓	
Одржавање старог поретка у друштву и безусловно поштовање власти, цркве и традиције.			✓		
Личне слободе и права појединца на првом месту.	✓				

Информације које описују идеологије	Л	Р	К	Н	СиК
Интерес нације је изнад интереса појединца.				✓	
Друштво без социјалних разлика и неправди.					✓
Борба за већа права грађана у односу на владара и парламент.		✓			
Присталице углавном интелектуалци.				✓	
Стварање бескласног друштва.					✓
У економији, приватна својина, слободно тржиште и немешање државе у привреду.	✓				
Противници мешања нижих слојева у политику.			✓		
Ограничена власт владара, политичка права грађана загарантована уставом.	✓				
Залагали се за диктатуру пролетаријата.					✓
Углавном припадници виших друштвених слојева.			✓		
Пружање отпора владару који злоупотребљава власт.		✓			
Револуционарна борба као једини начин преласка власти у руке радничке класе.					✓
Идеологију створили Карл Маркс и Фридрих Енгелс.					✓
Највише припадника средње класе – адвокати, лекари, професори и др.	✓				
Залагали се за права жена и њихово активно учешће у политичком животу.					✓

ПРЕПОРУКА ЗА ОВАЈ ИЛИ НАРЕДНИ ЧАС!



Формирајте нових пет група и кажите ученицима да замисле да су они чланови странке која учествује на предстојећим парламентарним изборима. Реците им да изабере једну од горе наведених идеологија, да у складу са изабраном идеологијом дају својој „странци“ назив и да, на основу принципа за које се дата идеологија залаже, осмисле и изведу (симулирају) кратко предизборно представљање на начин који би убедио бираче да гласају за њих. Проверите које идеологије су групе изабрале; уколико се више група определило за исту, реците им да се споје. Обавезно позовите „бираче“ да након представљања сваке од „странака“ постављају питања њеним члановима и изнесу свој став – да ли би гласали за дату странку, зашто би, а зашто не би итд. Нагласите им да сва излагања, питања и коментари морају уважавати принцип поштовања различитог мишљења.

Ова активност је, између осталог, корисна и зато што ученици током ње прелазе из једне улоге у другу – истовремено су и бирачи и припадници странке, те могу да сагледавају ствари из различитих углова.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој историјски речник.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања и урадити задатке у одељку **Провери своје знање** на страни 117.

СРПСКЕ ДРЖАВЕ И НАРОД У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ XIX ВЕКА

- 5.1. Друга владавина кнеза Милоша и кнеза Михаила
- 5.2. Како је Србија стекла независност?
- 5.3. Независна Србија за време краља Милана
- 5.4. Србија у време краља Александра Обреновића
- 5.5. Стицање независности Црне Горе
- 5.6. Срби у Аустроугарској и Османском царству у другој половини XIX века

По завршеној теми, ученици ће бити у стању да:

- ▶ објасне како је дошло до смене династија у Краљевини Србији;
- ▶ објасне на који начин су се развијале Србија и Црна Гора као независне државе;
- ▶ објасне како се развијао друштвени, политички и културни живот Срба у другој половини XIX века;
- ▶ наведу најзначајније Србе из друге половине XIX века;
- ▶ образложе улогу интелектуалаца на развој српског националног идентитета;
- ▶ препознају историјски развој и значај савремених институција и установа културе;
- ▶ објасне како су Србија и Црна Гора стекле независност;
- ▶ покажу на карти нововековне српске државе и промене њихових граница у другој половини XIX века;
- ▶ опишу како је изгледао живот српског народа у Османском царству и Аустроугарској у другој половини XIX века;
- ▶ тумаче историјске изворе из националне историје који припадају другој половини XIX века.

5.1. ДРУГА ВЛАДАВИНА КНЕЗА МИЛОША И КНЕЗА МИХАИЛА

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима
Доминантне методе и технике рада:	• самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја
Додатни наставни материјали:	/
Припрема:	/
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	5.1 Фетислам – некадашња турска тврђава у Кладову

Напишите наслов на табли, најавите о чему говори ова лекција и поставите ученицима **питања** наведена испод уводног текста **на страни 120**.

ДРУГА ВЛАДАВИНА КНЕЗА МИЛОША (1858–1860)

Питајте ученике ко је био на челу Србије од 1842. до 1858. године, када је и како смењен и ко је после њега дошао на власт.

Кажите им колико је кнез Милош имао година када је други пут дошао на власт и питајте их које је године рођен (1880). Подсетите их да је кнез Милош у другом мандату остао на власти до своје смрти 1860. године, а затим затражите од њих да израчунају колико је укупно владао (око 25 година) и колико је имао година када је преминуо (80).

Објасните ученицима да кнез Милош није променио свој начин владавине и питајте их шта то значи (*и даље је владао аутиокрајски*). Подсетите их како се обрачунавао са својим противницима и испричајте шта је учинио са Томом Вучићем Перишићем 1842. године. Кажите им да је имао одређене захтеве према турској власти, а затим их позовите да у себи прочитају **трећи пасус** испод овог поднаслова **на страни 120** и у свеске, индивидуално, **запишу** те захтеве. Урадите проверу.

Одговори:

1. Да се промени Турски уџав.
2. Да се муслиманско сџановништво исели из Србије.
3. Да се српском народу дају већа њрава.
4. Да се династији Обреновић њоново њризна кнежевско достџојанство.

Питајте ученике зашто кнез Милош није успео да оствари своје циљеве и ко је наставио борбу за ослобођење Србије након његове смрти.

ДРУГА ВЛАДАВИНА КНЕЗА МИХАИЛА (1860–1868)

Кажите ученицима када је почела и када се завршила владавина кнеза Михаила. Затим их позовите да у себи прочитају **први пасус** испод овог поднаслова **на страни 120** и усмено објасне његову унутрашњу и спољну политику.

Нацртајте на табли следећу табелу и кажите ученицима да је прецртају:

Закон	Одредба

Наведите да је кнез Михаило већ у првим годинама своје владавине донео низ закона, а затим позовите ученике да у себи прочитају други пасус испод овог поднасловa **на странама 120 и 121** и, у пару, попуне табелу називима закона и најважнијим одредбама тих закона. Урадите проверу.

Решење:

Закон	Одредба
<i>Закон о Државном савезу</i>	<i>Чланове савеза оставља кнез, који има највишу власт у држави.</i>
<i>Закон о Народној скупштини</i>	<i>Скупштина остаје савезодавно тело.</i>
<i>Закон о народној војсци</i>	<i>Уводи се војна обавеза за све мушкарце од 20 до 50 година.</i>

Реците ученицима да прочитају у себи текст у одељку **За размишљање на страни 120** и одговоре на дата питања.

Позовите ученике да у себи прочитају текст у кутку **За радознале на страни 121**, а затим усмено објасне где је кнез Михаило живео након што је први пут био збачен с власти и како је живот у Бечу и обилазак других европских престоница и дворова утицао на други период његове владавине.

Подсетите ученике да су у лекцији 3.4. (*Дода уставодбранишља*) учили о Друштву српске словесности. Питајте их када је Друштво основано, ко је био његов оснивач и коју улогу је имало.

Кажите им да је кнез Михаило почетком 1864. године укинуо Друштво српске словесности, а затим их позовите да у себи **прочитају пасус** испод одељка *За радознале* на **страни 121** и **усмено објасне:**

- зашто је кнез Михаило то учинио;
- када је и под којим називом обновљен рад Друштва српске словесности;
- која је била улога новооснованог друштва, ко је био његов први председник, а ко прва жена чланица.

Тражите од ученика да прочитају **биографију** Катарине Ивановић **поред слике на страни 121**; када заврше, **постављајте следећа питања:**

1. Где је рођена Катарина Ивановић и где је студирала Академију уметности? (*У Мађарској; у Бечу и Паризу.*)
2. У ком периоду је Катарина Ивановић дошла у Београд? (*У периоду уставодбранишља.*)
3. Шта је најчешће сликала? (*Портрете.*)
4. Који њени портрети се нарочито истичу? (*Њен аутопортрет, портрети кнегиње Љубице, кнегиње Персиде (сурује кнеза Александра Карађорђевића), Симе Милутиновића Сарајлије и других.*)

5. Зашто се Катарина Ивановић сматра једним од оснивача Народног музеја у Београду? (*Јер је Народном музеју њој поклонила 15 од укупно 38 слика које је насликала.*)

Позовите ученике да у себи прочитају текст у одељку **За радознале на страни 122**, а затим објасне када је и како дошло до инцидента између дечака Саве Петковића и османских војника на Чукур чесми у Београду и до чега је тај догађај довео.

Испричајте им како је текао сукоб између Турака и Срба након инцидента код Чукур чесме и шта је кнез Михаило урадио тим поводом. Објасните им које су се силе укључиле у решавање српско-турског сукоба и када је овај сукоб окончан. Наведите одлуке конференције у Канлици 1862. године и нагласите да је након 1862. године цивилно турско становништво сасвим напустило Србију, а да је Османско царство још неко време задржало војне посаде у градовима Србије.

Позовите сада ученике да у себи прочитају **последњи пасус на страни 122**. Док ученици читају, **напишите на табли следеће кључне речи:**

преговори, изасланик, церемонија, кључеви

Пошто заврше, тражите да помоћу датих кључних речи **усмено опишу** како је кнез Михаило издејствовао одлазак турске војске из српских градова. По потреби им помозите.

Кажите ученицима да у себи прочитају текст **Српска делегација у Цариграду** у одељку **ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР на страни 123** и да усмено наведу о чему је кнез Михаило преговарао са султаном. Позовите их затим да проуче фотографију и покушају да закључе који друштвени слојеви су били заступљени у српској делегацији у Цариграду.

Питајте ученике ко је био **Илија Гарашанин**, коју је улогу имао у време уставобранитеља и како се зове спољнополитички програм који је написао.

Позовите их да у себи прочитају **други пасус на страни 123**; када заврше, постављајте следећа питања:

1. Које је функције у Влади кнеза Михаила обављао Илија Гарашанин? (*Био је председник Владе и министар спољних послова.*)
2. Какву су замисао имали кнез Михаило и Илија Гарашанин? (*Да се балкански народи уједине и њојину устјанак њројив Турака.*)
3. Шта је требало да буде циљ тог устанка? (*Да се Балкан ослободи османске власти.*)
4. Шта су кнез Михаило и Илија Гарашанин учинили како би остварили своју идеју? (*Разјоварали су са владарима Црне Горе, Грчке и Румуније и њредсјавницима њолијичких сјранака са њросјора данашње Хрвајтске и Бујарске.*)

Напишите на табли следеће недојршене тезе и кажите ученицима да их запишу у свеске:

- **сјоразум са Црном Гором –**
- **сјоразум са Грчком –**
- **сјоразум са Румунијом –**
- **удисјво кнеза Михаила –**

Издиктирајте им следећи текст или га прочитајте наглас:

Срдија је њојјисала сјоразум са Црном Гором јодину дана њре нејо шјјо је кнезу Михаилу сулјјанов изасланик њредао кључеве јрада Беојрада. Са Грчком је њојјисала сјоразум јодину дана њре удисјва кнеза Михаила, које се дојодило две јодине након њојјисивања сјоразума са Црном Гором. Исјје јодине Срдија је њојјисала сјоразум и са Румунијом.

Позовите ученике да, на основу текста који сте им издиктирали или прочитали, у пару, допишу одговарајуће године иза датих теза. Урадите проверу.

Одговори: 1866, 1867, 1868, 1868.

Реците ученицима зашто није потписан споразум са Бугарском и Хрватском. Испричајте им где је, како и зашто убијен кнез Михаило и нагласите његове заслуге за ослобађање Србије од Османског царства.

Позовите ученике да у себи прочитају текст у одељку **Историја и ми данас на страни 123** и усмено наведу чињенице које говоре колико је кнез Михаило био значајан за српску историју. Питајте их где је и када израђен споменик кнеза Михаила на коњу, који архитекта је направио нацрт за њега и које године је постављен.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања и урадити задатак у одељку **Провери своје знање на страни 124**.

5.2. КАКО ЈЕ СРБИЈА СТЕКЛА НЕЗАВИСНОСТ?

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима, рад у групама
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самосталан рад на текстуалним и визуелним садржајима сазнај информацију
Додатни наставни материјали:	прилози 18А и 18Б
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> по један примерак радног листа за сваког ученика (прилог 18А) по један примерак изрезаних радних листова за ученике А и ученике Б (прилог 18Б)
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	5.2 Руски генерал на челу српске војске

Напишите наслов на табли, најавите о чему говори ова лекција и поставите ученицима **питања** наведена испод уводног текста **на страни 125**.

НАМЕСНИШТВО 1868–1872.

Кажите ученицима да је убиство кнеза Михаила изазвало велику забринутост у тадашњој српској јавности и најавите да ће сами открити како су решени настали проблеми.

Поделите им по један примерак радног листа (**прилог 18А**) и позовите их да ураде **задатак А** у пару. Урадите проверу.

Мојућа питања:

1. *Како је решена криза која је прешла Србији због тога што кнез Михаило није имао наследника?*
2. *Који је носебан орган формиран с обзиром на чињеницу да је Милан Обреновић имао четрнаест година када је изабран за кнеза?*
3. *Шта је био задатак Намесништва?*
4. *Ко су били чланови Намесништва?*
5. *Шта су донели чланови Намесништва 1869. године?*
6. *Како је према Намесничком уставу скупштина добила већа овлашћења? (ИЛИ: Како је била подељена законодавна власт према Намесничком уставу?)*

Кажите ученицима да прекрију задатак на радном листу, а затим постављајте питања која су саставили и тражите да на њих усмено одговоре.

Позовите сада ученике да ураде **задатак Б** (**прилог 18А**) у пару. Значење појма **парламентарна демократија** могу да пронађу у уџбенику на страни 125. Урадите проверу.

Решење: 1. г) 2. њ) 3. і) 4. в) 5. а) 6. д)

Кажите ученицима да у себи прочитају текст у одељку **За радознале на страни 125**, а затим усмено објасне какав је био састав скупштине према Намесничком уставу и шта доказује чињеницу да у Србији, упркос постојању скупштине, није била успостављена парламентарна демократија (*три четвртине скупштинских посланика дирано је на изборима, а једну четвртину дирао је кнез*).

Заокружите обраду овог дела лекције **задатком В (прилог 18А)**. Позовите ученике да га ураде у пару и урадите проверу. За сваку нетачну тврдњу тражите да наведу тачну.

Одговори:

1. Н – Устџанак којим је зайочела Велика источна криза 1875. године назива се Невесињска џушка зато што је догодила у околини Невесиња у Херцеговини.
2. Т
3. Н – Српски кнез није послушао савети Русије и Аустроугарске и умешао се у устџанак.



Напомена: Код треће тврдње, затражите да ученици објасне зашто кнез Милан није послушао Русију и Аустроугарску и на који начин је пружио подршку устанку Срба у Босни и Херцеговини.

СРБИЈА У ВЕЛИКОЈ ИСТОЧНОЈ КРИЗИ 1875–1878.

Подсетите ученике да су у лекцији 4.3. учили о Великој источној кризи и тражите да вам испричају чега се сећају.

Остатак лекције обрадите помоћу технике **сазнај информацију** (погледати упутство на страни 12).

Формирајте парове и поделите ученицима радне листове са питањима и одговорима (**прилог 18Б**) водећи рачуна о томе да један ученик у пару добије лист А, а други лист Б. Позовите их да ураде задатак; пошто заврше, урадите проверу.

Објасните ученицима како је дошло до другог српско-турског рата, шта је олакшало операције српске војске у овом рату, који су градови били ослобођени и докле је стигла српска војска на Косову. Реците им када је и како дошло до прекида свих ратних операција.

Позовите ученике да у себи прочитају текст у одељку **Историја и ми данас на страни 126** и усмено опишу шта се налази на споменику ослободиоцима у Нишу. Питајте их који је вајар направио овај споменик и које године је он свечано откривен.

НЕЗАВИСНОСТ СРБИЈЕ

Подсетите ученике да су у лекцији 4.3. учили о миру између Русије и Османског царства који је склопљен у Сан Стефану. Питајте их које године је склопљен Санстефански мир, какав је статус требало да добију Србија, Црна Гора и Румунија према Санстефанском миру и чему је тежила Русија.

Позовите ученике да у себи прочитају **први пасус** испод овог поднасловa **на страни 127**; када заврше, **поставите следећа питања**:

1. На шта се односила главна тачка Санстефанског мира? (*На стварање Велике Бујарске која би била под његовим надзором Русије.*)
2. Зашто је Србија након склапања Санстефанског мира почела све више да се окреће ка Аустроугарској? (*Била је незадовољна њеним договором јер је, уједно великим српским жртвама, Бујарска добила територијално проширење које је обухватало области од Дунава на северу до Егејског мора на југу и од Охрида на западу до Црног мора на истоку.*)

Питајте ученике када је и зашто одржан Берлински конгрес, ко је њиме председавао и које су државе на њему учествовале. Позовите их да у себи прочитају **одлуке Берлинског конгреса на странама 127 и 128** и тражите да их усмено наведу. По потреби им помозите.

Објасните ученицима значај Берлинског конгреса за српску историју и нагласите да су одлуке Берлинског конгреса биле узрок каснијих политичких неслагања на Балканском полуострву.

Подстакните их да размисле и усмено објасне због чега су одлуке Берлинског конгреса створиле нестабилну ситуацију на Балкану. Питајте их које су земље биле задовољне одлукама конгреса, а које нису.

Усмерите ученике **на карту 5.1 (Српско-џурски рајнови 1876–1878. године)** на страни 128 и затражите да одговоре на дато питање.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања и урадити задатак у одељку **Провери своје знање на страни 129**.

5.3. НЕЗАВИСНА СРБИЈА ЗА ВРЕМЕ КРАЉА МИЛАНА

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја
Додатни наставни материјали:	прилог 19
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> по један примерак радног листа за сваког ученика (прилог 19)
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	/

Напишите наслов на табли, најавите о чему говори ова лекција и поставите ученицима **питања** наведена испод уводног текста **на страни 130**.

ТАЈНА КОНВЕНЦИЈА И КРУНИСАЊЕ КРАЉА МИЛАНА

Помоћу **следећих или сличних питања**, подсетите ученике на то како је Милан Обреновић дошао на власт:

1. Ког српског владара је наследио Милан Обреновић? (*Кнеза Михаила Обреновића.*)
2. Зашто Милан Обреновић није могао да управља државом у тренутку када је био изабран за наследника кнеза Михаила? (*Био је малолетан.*)
3. На који начин је решен проблем владавине до Милановог пунолетства? (*Формиран је посебан широчлани одан – Намесништво.*)
4. Које личности су чиниле Намесништво? (*Јован Ристић, Јован Гавриловић и Миливоје Петровић Блазнавац.*)
5. Које је године Милан Обреновић преузео власт од Намесништва? (*1872. године.*)

Позовите ученике да у себи прочитају **први пасус на страни 130**. Док ученици читају, **напишите на табли следеће кључне појмове**:

Русија, мир, конгрес, Аустроугарска, споразум, олакшице

Позовите их сада да у пару, помоћу наведених кључних речи, **писмено формулишу** две реченице које се односе на период владавине Милана Обреновића од 1872. до 1881. године. Објасните им да појмове **Аустроугарска** и **споразум** морају да употребе по два пута, а остале само по једном. Урадите проверу.

Мојћи одговор:

Милан Обреновић се на почетку своје владавине ослањао на Русију, али се након Санстефанског мира, а уочи Берлинског конгреса окренуо Аустроугарској, са којом је, 1881. године, потписао трговински споразум. Према том споразуму, Србија је добила олакшице за извоз производа, али је и даље била трговински везана за Аустроугарску.

Кажите ученицима да је Србија непосредно по закључивању трговинског споразума потписала још један, тајни документ са Аустроугарском. Позовите их да у себи прочитају текст **Тајна конвенција из 1881. године** у одељку **ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР на страни 130** и да усмено анализирају чланове конвенције, један по један. Затим их упитајте шта мисле зашто је ово био тајни документ. По потреби објасните.

Кажите ученицима када је Милан Обреновић крунисан за краља и како се то одразило на углед владара Србије у свету.

УНУТРАШЊЕ ПРИЛИКЕ У СРБИЈИ – НАСТАНАК ПОЛИТИЧКИХ СТРАНАКА И ТИМОЧКА БУНА

Поделите им по један примерак радног листа (**прилог 19**) и позовите их да ураде **зadataк А**, а затим упореде садржај табеле са садржајем табеле ученика до себе. Урадите проверу.

Одговори:

Назив странке	Идеје за које се залагала	Предводници и/или угледни чланови
Либерална странка	Поштовање грађанских права и слобода под династијом Обреновић	Јован Ристић
Најредна странка	Већа улога Народне скупштине у политичком животу, поштовање грађанских права и слобода	Стојан Новаковић, Милутин Гаршанин и Милан Пироћанац
Народна радикална странка	Социјална правда, већа права сељака, шира овлашћења за локалне самоуправе	Никола Пашић

Након провере, објасните ученицима шта се подразумева под **локалном самоуправом** и тражите да усмено наведу сличности и разлике у идејама за које су се залагале наведене странке.

Усмерите ученике на **слике** Јована Ристића и Николе Пашића **на страни 131** и затражите да усмено опишу њихов изглед.

Позовите сада ученике да ураде **зadataк Б (прилог 19)** у пару и урадите проверу.

Могући одговори:

- Најредна странка је била уз краља Милана Обреновића, а Радикална странка му се придружила.
- Радикали су кријиковали финансијску политику и велике државне расходе.
- Незадовољство се брзо пренело на шире народне слојеве зато што је Радикална странка иу имала најчвршће уједињење.
- Повод за издијање Тимочке буне били су увођење стајаће војске и одузимање застарелог оружја од народа. Тимочка buna је издила 1883. године, а подстикла ју је Радикална странка.
- Тимочку буну је уједињила војска, многи побуњеници су били осуђени на смрт или заворске казне, а Никола Пашић је побегао из Србије. Њему је, у одсуству, била изречена казна зашвора.

СРПСКО-БУГАРСКИ РАТ И АБДИКАЦИЈА КРАЉА МИЛАНА

Кажите ученицима да је период владавине Милана Обреновића обележио рат са Бугарском и најавите им да ће детаље о томе откривати сами.

Позовите их да ураде **зadataк В (прилог 19)** у пару и урадите проверу.

Решење:

- Година издијања рата: 1885. година.
- Узрок: Уједињење Кнежевине Буарске и Источне Румелије.
- Повод: Уједињењем су прекршене одлуке Берлинској конгреса.

Затражите од ученика да усмено објасне зашто је краљ Милан сматрао да уједињена Бугарска може да представља претњу по српску државу и подстакните их да размисле и покушају да погоде како се рат између Србије и уједињене Бугарске завршио. Немојте им откривати одговор, већ их позовите да ураде **задатак Г (прилог 19)**. Подстакните их да дају свеобухватне и прецизне одговоре. Урадите проверу.

Мојући одговори:

1. Србија је изгубила рат против Бугарске зато што је у сукоб ушла неприпремљена.
2. Битка код Сливнице трајала је три дана, од 17. до 19. новембра 1885. године. Српска војска је на почетку била нешто бројнија и битка је током веће дела била равномерна, али је српска војска ипак доживела пораз. Бугарска војска је заузела кључна стратешка места, па је српска војска морала да се повуче.
3. Бугарска војска је ушла на српску територију, те се краљ Милан обратио Аустроугарској за помоћ. Аустроугарска је посредовала у окончању сукоба и, захваљујући њој, склопљен је мир који је био повољан по Србију – границе су остале непромењене, а Србија је била ослобођена владања ратне одштине.
4. Исход српско-бугарског рата је нарушио углед Србије и њеној владама у међународној јавности.

Реците ученицима да **задатак Д (прилог 19)** ураде на исти начин као претходни. Урадите проверу.

Мојући одговори:



1. Пораз у битци код Сливнице изазвао је велико незадовољство у народу према краљу Милану и он је зато тога размислио о повлачењу, тј. о абдикацији.
2. Годину дана пре повлачења, краљ Милан је у договору са три политичке странке донео нови устав 1888. године.
3. Устав из 1888. године сматра се једним од најмодернијих европских устава тога времена зато што је почивао на принципима демократије и парламентаризма и гарантовао је грађанска права и слободу.

Питајте ученике шта подразумевају принципи демократије и парламентаризма и по потреби им објасните. Усмерите их **на слику устава из 1888. године на страни 132** и затражите да опишу корицу (шта на њој пише, како је украшена и шта се налази изнад речи УСТАВ). Тражите да опишу и **слику грба краља Милана на страни 132**.




Заокружите обраду овог дела лекције информацијама о томе када је краљ Милан Обреновић абдицирао и коме је препустио престо.

СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ И ПРИВРЕДНИ РАЗВОЈ СРБИЈЕ ЗА ВРЕМЕ МИЛАНА ОБРЕНОВИЋА

Позовите ученике да у себи прочитају **први пасус** испод овог поднасловa **на страни 132**.

Када заврше, читајте наведене тврдње наглас, објаснивши им да подигну палац  уколико је тврдња тачна, односно да га спусте  уколико је тврдња нетачна. Тражите да за сваку нетачну тврдњу наведу тачну.

Тврдње:

1. За време владавине краља Милана, 90% становништва чинило је сељаштво које се бавило искључиво земљорадњом.  (Сељаштво се бавило земљорадњом и сточарством.)
2. Стока се претежно извозила у Бугарску.  (Највише се извозила у Аустроугарску.)
3. Малобројно грађанство се по обичајима и начину живота све мање разликовало од грађанства у другим европским државама. 

4. Становништво у градовима се бавило трговином и ратарством. (👉) (*Бавило се трговином и занатлијством.*)
5. Повећање државне администрације у другој половини XIX века довело је до повећања броја државних службеника. (👍)

Позовите ученике да у себи прочитају **други пасус** испод овог поднаслова **на страни 133** и да усмено објасне зашто је у време владавине краља Милана, 1882. године, донет Закон о основним школама, као и шта је тај Закон предвиђао, а шта је отежавало његову примену.

Питајте ученике како је Србија за време владавине краља Милана остварила тесну сарадњу са Аустроугарском и затражите да објасне шта је Србија тиме добила.

Објасните ученицима на који начин је Србија постала важна тачка у европском железничком саобраћају и позовите их да у себи прочитају текст у одељку **За радознале на страни 133**, а затим усмено наведу датум када је кренуо први воз на прузи Београд–Ниш, број и састав путника у возу, час поласка воза из Београда и час његовог доласка у Ниш.

На самом крају, позовите ученике да погледају слику зграде бивше Главне железничке станице у Београду у одељку **Историја и ми данас на страни 133** и укратко испричајте о чему сведочи ова грађевина.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања и урадити задатак у одељку **Провери своје знање на страни 134**.

5.4. СРБИЈА У ВРЕМЕ КРАЉА АЛЕКСАНДРА ОБРЕНОВИЋА

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја
Додатни наставни материјали:	прилог 20
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> по један примерак радног листа за сваког ученика (прилог 20)
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	5.3 Ивањдански атентат
Пројекат:	6. Разговор са Обреновићима (Страна 228)

Напишите наслов на табли, најавите о чему говори ова лекција и поставите ученицима **питања** наведена испод уводног текста **на страни 135**.

НАМЕСНИШТВО

Питајте ученике када је краљ Милан Обреновић абдицирао и коме је препустио престо.

Саопштите им период владавине краља Александра Обреновића, а затим **на табли напишите** наведене **тезе** и реците им да их запишу у свеске:

- *Намесништво*
- *Јован Ристић (јолиничар), Јован Белимарковић и Косија Пројић (јенерали)*
- *јошиковање устава из 1888. године*
- *закони који су јојравили социјални животи сељака*

Затражите од ученика да **усмено објасне** тезе: који је орган власти формиран када је краљ Александар дошао на престо, зашто је он формиран, ко су били чланови Намесништва и за шта се оно залагало.

Подсетите ученике на политички живот Јована Ристића помоћу питања у одељку **Помоћ при учењу на страни 135** и тражите да наведу назив странке коју је предводио.

Напишите **на табли нове тезе** и позовите ученике да их запишу у свеске:

- *смрт Косије Пројића 1892. године*
- *сукоб између Јована Ристића и радикала*
- *државни удар 1. априла 1893. године и укидање Намесништва*

Упутите ученике на претходне и нове тезе и наводите их да самостално извлаче закључке **помоћу следећих питања**:

1. Колико је чланова чинило Намесништво? (Три.)
2. Колико је чланова остало у Намесништву након смрти Косте Протића? (Два.)
3. Шта мислите око чега су се сукобили Јован Ристић као либерал и радикали, који су чинили већину у Влади? (Око јојуњавања ујражњеној месџа у Намеснишћву.)
4. Како је краљ Александар искористио сукоб између либерала и радикала? (Извео је државни удар 1. априла 1893. године и укинуо Намеснишћво.)

Објасните ученицима шта је државни удар и кажите им да је укидањем Намесништва Александар Обреновић 1893. године преузео краљевску власт иако је био малолетан.

УНУТРАШЊА ПОЛИТИКА КРАЉА АЛЕКСАНДРА ОБРЕНОВИЋА

Питајте ученике да ли знају разлику између унутрашње и спољне политике и најавите да ће у овом делу часа самостално откривати какву унутрашњу политику је водио краљ Александар Обреновић.

Поделите им по један примерак радног листа (**прилог 20**) и позовите их да ураде **зadataк А** у пару. Напомените им да одговоре пишу пуним реченицама; пошто заврше, урадите проверу.

Мојући одговори:

1. Краљ Александар Обреновић је позвао свој оца Милана Обреновића да се врати у Србију да би лакше контролисао радикалску већину у Влади.
2. Милан Обреновић се вратио у Србију 1894. године и изазвао негативну реакцију радикала. Владa Краљевине Србије је била и то је означило почетак парламентарне кризе у Србији. Радикали се прешли у опозицију, а како би смањили њихов утицај на народ, краљ Александар је укинуо устав из 1888. године и вратио стари из 1869. године.

Усмерите ученике на **зadataк Б** (**прилог 20**) и нагласите да није потребно да пишу одговор, већ је потребно само да у сарадњи са учеником до себе промисле о њему. Прозовите једног ученика да саопшти одговор, а остале ученике позовите да га допуне или исправе грешке. По потреби им помогите.

Мојући одговор:

За разлику од устава из 1888. године, који је почивао на принципима демократије и парламентаризма, устав из 1869. године остављао је владару већа овлашћења, јер је Народна скупштина морала да дели законодавну власт са њим. Стога је устав из 1869. године омогућавао Краљу Александру да се лакше обрачуна са својим противницима.

Кажите ученицима да су повратак Милана Обреновића у Србију обележили још неки значајни догађаји и позовите их да у пару ураде **зadataк В** (**прилог 20**). Урадите проверу.

Решење: 3 - 2 - 1 - 4

Урадите додатну усмену проверу **помоћу следећих питања**:

1. Која промена је, поред промене устава, обележила владавину краља Александра? (*Јачање војске.*)
2. Где је и на који дан извршен покушај атентата на Милана Обреновића? (*У Београду, на Ивањдан 1899. године.*)
3. Шта мислите, да ли су атентат на Милана Обреновића и догађаји који су уследили након тога ослабили или ојачали власт краља Александра? (*Ослабили су је.*)

Позовите ученике да у себи прочитају **биографију** краљице Наталије поред **слике на страни 135**, а затим усмено наведу податке које су запамтили.

Брак краља Александра са Драгом Машин и доношење новог устава обрадите **фронтално**. Реците ученицима које се године краљ Александар оженио и ко му је била супруга. Објасните им како је његов брак са Драгом Машин био прихваћен међу политичарима и војском и како су на тај брак реаговали његови родитељи – краљ Милан и краљица Наталија.

Кажите ученицима да у себи прочитају текст **Краљ Александар о својој женидби са Драгом Машин** у одељку **ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР на страни 136** и одговоре на наведено питање.

Испричајте им како је лажна трудноћа Драге Машин изазвала додатно незадовољство у народу и још више нарушила углед српског краља и краљице. Реците им зашто је краљ Александар 1901. године донео нови устав и наведите промене у организацији власти које је овај устав донео. Објасните им значење речи *сенат*.

Усмерите ученике на одељак **Помоћ при учењу на страни 137** и тражите да објасне ко је све према Уставу из 1901. улазио у Сенат.

СПОЉНА ПОЛИТИКА КРАЉА АЛЕКСАНДРА ОБРЕНОВИЋА

Најавите ученицима да ће у овом делу лекције проучавати спољну политику краља Александра и позовите их да у пару ураде **задатак Г (прилог 20)**; урадите проверу.

Питања:

1. **На коју се државу ослањао краљ Александар на почетку своје владавине?**
2. **Из којих разлога се краљ Александар касније окренуо Русији?**
3. **На који начин је Србија помаћала Старој Србији у образовању и просвећивању?**
4. **Како се назива акција која је зайочела у Старој Србији 1897. године и шта је био њен циљ?**
5. **У каквим је односима краљ Александар био са Црном Гором?**
6. **Колико пута и где се краљ Александар састао са црногорским књазом Николом?**

Кажите ученицима да прекрију **задатак Г**, а затим постављајте питања која су саставили и тражите да на њих усмено одговоре.

Усмерите ученике **на слику** београдских новина **на страни 137** и тражите да усмено наведу назив тих новина, која је вест из њих приказана и на који дан је црногорски књаз Никола посетио краља Александра.

Позовите их да у себи прочитају текст у одељку **За радознале на страни 137** и постављајте следећа питања:

1. Шта је краљ Александар тражио од представника османских власти приликом посете Цариграду 1894. године? (*Повласице за српски народ у Османском царству.*)
2. По чему можете да закључите да је краљ Александар поштовао Цркву? (*Опишао је на Свешћу Гору и даривао новац манастиру Хиландар.*)
3. У чему се огледа значај посете краља Александра манастиру Хиландар за Србију? (*Александар је у Србију донео Мирослављево јеванђеље, које се од тада налази у Србији.*)
4. Где је краљ Александар чувао Мирослављево јеванђеље и шта се са њим десило након убиства краља Александра? (*У дворском трезору; нестало је, а зајим је пронађено пред Први свешћки рат.*)
5. Где се Мирослављево јеванђеље данас чува? (*У Народном музеју.*)

ПАД ДИНАСТИЈЕ ОБРЕНОВИЋ

Позовите ученике да у себи прочитају текст испод овог поднаслова **на странама 137 и 138**. Док ученици читају, **напишите на табли следеће кључне речи**:

недовољство, демонстрације, расушћивање, завере, завереници, Мајски преврат

Пошто заврше, затражите да у пару **усмено сажму** овај пасус користећи дате кључне речи. Урадите проверу – прозовите једног ученика да исприча своју верзију сажетка, а остале ученике позовите да слушају, допуне или исправе грешке.

Упутите ученике на одељак **Помоћ при учењу на страни 137** и препоручите им да погледају наведени документарни филм.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања и урадити задатак у одељку **Провери своје знање** на **страни 138**.

5.5. СТИЦАЊЕ НЕЗАВИСНОСТИ ЦРНЕ ГОРЕ

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима, рад у групама
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја
Додатни наставни материјали:	прилог 21
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> по један примерак радног листа за сваког ученика (прилог 21)
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	5.4 Омер-паша Латас – Србин у служби османског султана

Напишите наслов на табли, најавите о чему говори ова лекција и поставите ученицима **питања** наведена испод уводног текста **на страни 139**.

КЊАЗ ДАНИЛО ПЕТРОВИЋ

Реците ученицима ко је био књаз Данило. Најавите им да ће његову владавину проучавати самостално и поделите им по један примерак радног листа (**прилог 21**). Кажите им да ураде **задачак А** (погледати налог у задатку); кад заврше, урадите проверу.

Решење: 1. *ī*) 2. *а*) 3. *в*)

Након провере, **постављајте следећа питања**:

1. Зашто је Петра II Петровића Његоша наследио синовац? (*Зашто шћо, као владика, он није имао йошомсћиво.*)
2. Каква је промена уследила у Црној Гори доласком књаз Данила на власт? (*Пресћало је доба владичансћива и насћуйило је доба свећовне власћи.*)
3. На који начин је књаз Данило показао жељу да Црну Гору учини модерном државом? (*Донео је Законик Данила Првог (1855.), у ком се љовори о йравима и слободама црнојорских йраћана.*)
4. Зашто је турска војска, предвођена Омер-пашом Латасом, започела рат са Црном Гором? (*Да би казнила Црну Гору зашћо шћо је йомајала усћанике у Херцејовини и осујетћила увоћење свећовне власћи.*)
5. Колико је трајао тај рат и како се завршио? (*Ог 1852. до 1853. йодине; Црна Гора је йрећриела йораз.*)
6. Који догађај је Црној Гори донео територијално проширење и већи углед међу европским земљама? (*Бийка на Граховцу 1858. йодине, у којој су црнојорски и херцејовачки усћаници йоразили Турке.*)

Објасните ученицима какав је владар био књаз Данило и како се завршила његова владавина. Усмерите их на **слику** књаз Данила **на страни 139** и затражите да наведу по чему се може закључити да он није био владика већ световни владар. (*Нема верских обележја на себи.*)

ЦРНА ГОРА У ВЕЛИКОЈ ИСТОЧНОЈ КРИЗИ

Подсетите ученике на то да су у лекцији 5.2. учили о Великој источној кризи и позовите их да усмено наведу све што знају о њој.

Најавите им да ће и овај део лекције проучавати самостално и позовите их да у пару ураде **задачак Б** (**прилог 21**). Урадите проверу.

Решење: 1. књаза Данила 2. коначно ослобођење 3. неславно завршио 4. Омер-паша Лајнас 5. Балканској савеза 6. Кнежевина Србија 7. српских земаља 8. јединствену српску

Након провере, постављајте следећа питања:

1. Која је била основна идеја политике књаза Николе Петровића? (*Коначно ослобођење од Турака.*)
2. Које године је књаз Никола започео рат са Турцима и како се тај рат завршио? (*1862. године; Црна Гора је прећрпела њораз.*)
3. Коју су заједничку идеју имали кнез Михаило и књаз Никола и шта су учинили по том питању? (*Идеју да створе Балкански савез ѡротиив Турака; склойили су ујовор о савезу којим је било ѡредвиђено уједињење Срдије, Црне Горе и друјих српских земаља у јединствену државу на чијем челу је ѡредало да буде кнез Михаило Обреновић.*)
4. Зашто је уговор о савезу склопљен између кнеза Михаила и књаза Николе био укинут? (*Зайо шћо је на кнеза Михаила био извршен айенћайи.*)

Упутите ученике на **Помоћ ѡри учењу на страни 140** и затражите да наведу називе земаља које су ушле у Балкански савез.

Позовите ученике да индивидуално ураде **задатак В (прилог 21)** и да упореде своје одговоре са одговорима ученика до себе. Урадите проверу. Тражите да за сваку нетачну тврдњу наведу тачну.

Одјовори:

1. Т
2. Н (*Књаз Никола је ушао у дирекћан сукод са Турцима 1876. године.*)
3. Т
4. Н (*Црнојорци су заузели Никшић 1877. године, а Бар и Улцињ 1878. године.*)

Усмерите ученике на **слику** Николе Петровића Његоша **на страни 139**. Реците им које је године он постао краљ и затражите да усмено наведу политичке сличности између књаза Данила и књаза Николе (нпр. *жеља за ослобођењем од Турака, ѡмоћ устјаницима у Херцејовини*).

НЕЗАВИСНОСТ ЦРНЕ ГОРЕ

Питајте ученике када је и зашто одржан Берлински конгрес и затражите да усмено наведу одлуке овог конгреса.

Позовите их да у себи прочитају **други пасус** испод овог поднаслова **на странама 140 и 141** и усмено **објасне** следеће ставке (једну по једну):

- територијално проширење које је Црна Гора добила према одредбама Берлинског конгреса;
- начин на који је Црна Гора добила Улцињ;
- обавезе црногорске војске која се налазила ван граница Кнежевине Црне Горе;
- обавезе турских трупа које су се затекле на територијама које су припале Црној Гори.

Позовите ученике да у себи прочитају текст **Црна Гора у Берлинском сјоразуму** у одељку **ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР на страни 140** и усмено одговоре на дато питање.

Упутите их на **карту 5.2. (Територијални развој Црне Горе у XIX веку)** **на страни 141** и тражите да на њој пронађу територије на које се Црна Гора проширила.

Објасните ученицима промене које су уследиле у Црној Гори после Берлинског конгреса и нагласите историјски значај стицања независности 13. јула 1878. године.

Завршите обраду лекције занимљивостима из одељка *Историја и ми данас* на страни 141. Испричајте им како је изгледао двор књаза Николе на Цетињу, како је изглед његовог двора утицао на богате Цетињане и шта је двор Николе Петровића на Цетињу данас.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања и урадити задатке у одељку *Провери своје знање* на страни 142.

5.6. СРБИ У АУСТРОУГАРСКОЈ И ОСМАНСКОМ ЦАРСТВУ У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ XIX ВЕКА

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја
Додатни наставни материјали:	прилози 22А и 22Б
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> умножене и изрезане картице са питањима и одговорима (по један комплет на два ученика) (прилог 22А) по један примерак радног листа за сваког ученика (прилог 22Б)
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	5.5 Ђорђе Стратимировић – ратни вођа Српске Војводине

Напишите наслов на табли, најавите о чему говори лекција и поставите ученицима **питања** наведене испод уводног текста **на страни 143**.

СРБИ У ХАБЗБУРШКОЈ МОНАРХИЈИ 1848/49. ГОДИНЕ

Питајте ученике како се у историји назива талас револуција који је захватио Европу 1848/49. године, које европске земље су биле захваћене тим таласом и који су били циљеви тих револуција.

Подсетите их затим да су у лекцији 4.1. учили о револуцији у Хабзбуршкој монархији 1848. године и затражите да вам усмено објасне по чему се она разликовала од револуција у другим европским земљама.

Остатак овог дела лекције обрадите помоћу кооперативне технике **спајања картица**. Ставите на сваку клупу по један комплет измешаних картица са питањима и одговорима (**прилог 22А**) и нагласите ученицима да ураде задатак у пару. Кажите им да прво раздвоје картице са питањима и одговорима и да поређају картице са питањима једну испод друге редом (1–17). Када их поређају, реците им да поред сваке картице са питањем ставе картицу са одговарајућим одговором. Урадите проверу.

Одговор: *погледајте у прилогу 22А.*

Позовите ученике да погледају **слику** Мајске скупштине **на страни 143** и у себи прочитају текст поред ње, а затим усмено одговоре на дата питања.

Позовите ученике да у себи прочитају текст у одељку **Историја и ми данас на страни 144** и усмено објасне шта нам казује колико је војвода Стеван Книћанин и данас поштован због заслуга у борби својих сународника у Угарској.

РАЗВОЈ ПОЛИТИЧКОГ ЖИВОТА СРБА У АУСТРОУГАРСКОЈ

Реците ученицима на који начин су Срби наставили да се боре за своја права у Хабзбуршкој монархији. Поделите им по један примерак радног листа (**прилог 22Б**) и реците им да у пару ураде **зadataк А**. Урадите проверу.

Решење:

Назив удружења: *Уједињена омладина српска*
Година и место оснивања: *1866, Нови Сад*

Структура чланства: *млади српски интелектуалци*
 Водеће личности: *Владимир Јовановић, Светозар Милетић*
 Идеал: *Црна Гора и њено ратоборно држање према Османском царству*
 Година и разлог забране рада: *1871, чесћи револуционарни исјади*

Позовите сада ученике да у пару ураде **задатак Б (прилог 22Б)**. Урадите проверу.

Решење:

ПРВА СРПСКА ПОЛИТИЧКА СТРАНКА У АУСТРОУГАРСКОЈ	
Назив странке:	Српска народна слободоумна странка
Година и место оснивања:	1869, Велики Бечкерек (данашњи Зрењанин)
Оснивач:	Светозар Милетић
Странка се залагала за:	интересе Срба у Аустроугарској
Средство комуникације:	страначке новине „Застава”, Нови Сад

1. Српска народна слободоумна странка је деловала деценију и по, а онда се поделила на три фракције.
2. Најбројније су биле Либерална странка, коју је предводио Михаило Полић Десанчић, и Радикална странка, коју је предводио Јаша Томић. Обе су се залагале за црквено-школску аутономију српског народа у Аустроугарској.
3. Зато што је између Либералне и Радикалне странке често долазило до међусобних сукоба, што се одразило и на њихове изборне резултате.

СРБИ У ХРВАТскоЈ И СЛАВониЈИ И У ДАЛМАЦИЈИ

Положај Срба у Хрватској и Славонији обрадите помоћу **задатка В (прилог 22Б)**. Позовите ученике да га ураде индивидуално и затим упореде своја решења са решењима ученика до себе. Урадите проверу.

Решење: 1. ж) 2. д) 3. е) 4. з) 5. а) 6. в) 7. и) 8. њ) 9. и) 10. г)

Положај Срба у Далмацији обрадите помоћу **теза** које пишете на табли (ученици их записују у свеске) и наведених **питања**, која постављате усмено.

Тезе:

- Хрвати, Срби, Италијани
- Срби – једна трећина
- Српска странка на приморју, 1880. године, Сава Бјелановић
- Валтазар Богишић (историчар и правник), Матија Бан (писац и дипломата) – уледни Срби католици

Питања:

1. Који су народи живели на територији Далмације и колики део становништва су чинили Срби?
2. Која странка је заступала права Срба у Далмацији? Када је она основана и ко је био њен вођа?
3. Да ли су сви Срби у Далмацији били православне вере?
4. Ко су били Валтазар Богишић и Матија Бан?

СРБИ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Питајте ученике под чијом влашћу је била Босна и Херцеговина до 1878. године. Подсетите их да су у лекцији 5.2. учили о ратовима од 1876. до 1878. године и тражите да вам испричају чега се сећају.

Позовите их да у себи прочитају **први део пасуса** испод овог поднаслова **на страни 146**. Када заврше, **постављајте следећа питања**:

1. Колики удео становништва Босне и Херцеговине су чинили православни Срби? (*Две њећине.*)
2. Где је живео мањи, а где већи део Срба у Босни и Херцеговини? (*У градовима је живео мањи део Срба, у њавном њрјоваца, а већи део Срба је живео на селу.*)
3. На који начин су Срби који су живели у градовима доприносили развоју српске културе и писмености у Босни и Херцеговини? (*Помаћали су оснивање срјских школа њри манасћирима или њо њрјовачким кућама.*)
4. Какав је био положај Срба у Босни и Херцеговини на селу? (*Срби су били њодврјнући њеешким намећима и изложени насиљу.*)
5. На који начин су Срби који су живели на селу изражавали своје незадовољство? (*Често су њодизали њодуне и усћанке.*)

Напишите на табли дате **ставке** и позовите ученике да их препишу у свеске:

Усћанак Срба у Херцејовини

Воћа:

Време њрајања:

Циљ:

Исход:

Усћанак Срба у Невесињу

Година издијања:

Значај:

Позовите ученике да у себи прочитају **први пасус** до краја (**странице 146 и 147**) и у сарадњи са учеником до себе допуне наведене ставке. Урадите проверу.

Решење:

Усћанак Срба у Херцејовини

Воћа: војвода Лука Вукаловић

Време њрајања: 1852–1862.

Циљ: здацивање османске власћи и уједињење са Србијом и Црном Гором

Исход: Срби доживели неусћех

Усћанак Срба у Невесињу

Година издијања: 1875.

Значај: увод у Велику исћочну кризу

Позовите ученике да у себи прочитају **други и трећи пасус на страни 147**; када заврше, **постављајте следећа питања**:

1. Под чијом влашћу је била Босна и Херцеговина од Берлинског конгреса? (*Под влашћу Аусћроујарске.*)

2. На који начин су власти у Бечу управљале Босном и Херцеговином? (Формирана је посебна администрација на челу са Бењамином Калајем, који је био управник Босне и Херцеговине од 1882. до 1903. године.)
3. Како се у историји Босне и Херцеговине назива период од 1882. до 1903. године? (Доба Калајевог режима.)
4. Да ли је званична политика Калајевог режима била повољна за Србе? (Не, није.)
5. Зашто званична политика током Калајевог режима није била повољна за Србе? (Зато што се залагала за то да у Босни и Херцеговини постоји само једна, босанска нација. Употреба српског језика и књижа била је ограничена, често и забрањивана, а Калај је тежио и стварању босанског језика.)

Можете да поставите и питања за размишљање:

Да ли је поменута политика Калајевог режима била неповољна само за Србе? Да ли је та политика наилазила на отпор и неких других народа који су живели у Босни и Херцеговини, на пример Хрвата?

Питајте ученике да ли су чули за Алексу Шантића, Петра Кочића и Јована Дучића. Тражите да наведу дела Петра Кочића која су до сада обрађивали на часовима српског језика и књижевности (*Јаблан*, *Кроз мећаву*). Објасните им какву су улогу имала ова три писца у очувању српског језика и традиције у Босни и Херцеговини.

Позовите ученике да погледају слику Алексе Шантића и у себи прочитају текст у одељку **За радознале на страни 147**, а затим усмено наведу ко је био, шта је радио и које песме је написао.

ПОЛОЖАЈ СРБА У ОСМАНСКОМ ЦАРСТВУ

Овај део лекције обрадите **фронтално**.

Питајте ученике какав је био положај Срба који су после Берлинског конгреса живели унутар Османског царства. Реците им који простор су они углавном насељавали и објасните значење речи **вилајет**.

Објасните ученицима услед чега је наступило безвлашће у Косовском вилајету у другој половини XIX века и када су се прилике знатно погоршале. Наведите шта је био циљ Призренске лиге, како су се према Србима понашале албанске банде и каква је била реакција османске власти на њихово понашање.

Испричајте им на који начин је српска влада покушала да поправи положај својих сународника у Османском царству, како се тај покушај завршио и шта је Краљевина Србија предузимала како би помогла Србима у Косовском вилајету да очувају свој језик и националну свест.

Позовите ученике да у себи прочитају текст **Програм Призренске лиге** у одељку **ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР на страни 148** и усмено одговоре на дато питање.

Упутите их на **карту 5.3. (Области у којима је живео српски народ у другој половини XIX и почетком XX века)** на страни 148 и урадите са њима наведени задатак.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања и урадити задатак у одељку **Провери своје знање** на страни 149.

ЕВРОПА, СВЕТ И СРБИЈА НА ПОЧЕТКУ XX ВЕКА

- 6.1. Међународни односи на почетку XX века
- 6.2. Развој науке и културе на почетку XX века
- 6.3. Краљевина Србија од Мајског преврата до балканских ратова (1903–1912)
- 6.4. Црна Гора на почетку XX века
- 6.5. Срби под влашћу Аустроугарске и Османског царства на почетку XX века
- 6.6. Балкански ратови

По завршеној теми, ученици ће бити у стању да:

- ▶ објасне однос између великих сила на почетку XX века;
- ▶ наведу најзначајнија открића с почетка XX века и објасне њихову улогу у друштвеном животу;
- ▶ покажу на карти територије највећих светских сила и области њиховог сукобљавања почетком XX века;
- ▶ наведу најзначајније личности из опште и националне историје на почетку XX века;
- ▶ наведу основне карактеристике српске унутрашње и спољне политике почетком XX века;
- ▶ објасне какав је био положај српског народа под аустроугарском и османском влашћу на почетку XX века;
- ▶ наведу узроке и последице балканских ратова;
- ▶ пронађу информације из историјских извора и саопште их усмено или писмено.

6.1. МЕЂУНАРОДНИ ОДНОСИ НА ПОЧЕТКУ XX ВЕКА

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја
Додатни наставни материјали:	прилози 23А и 23Б
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> по један примерак радног листа за сваког ученика (прилози 23А и 23Б)
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	6.1 Како је Етиопија сачувала своју независност?

Напишите наслов на табли, најавите о чему говори лекција и поставите ученицима **питања** наведене испод уводног текста **на страни 152**.

ВЕЛИКЕ СИЛЕ НА ПОЧЕТКУ XX ВЕКА

Пре почетка обраде лекције, позовите ученике да у себи прочитају објашњења непознатих појмова **ајрарна реформа, шовинисџи и клериканци на страни 152** и затражите да их усмено објасне својим речима.

Позовите ученике да објасне шта су велике силе и зашто се тако називају, а затим их питајте зашто су велике силе тежиле да имају што већи број колонија и која западноевропска држава је имала највећи број колонија крајем XIX и почетком XX века.

Кажите ученицима да су Велику Британију, упркос томе што је била привредно и економски најразвијенија држава на почетку XX века, потресали одређени унутрашњи проблеми. Позовите их да у пару ураде **задатак А (прилог 23А)**. Урадите проверу.

Решење:

ВЕЛИКА БРИТАНИЈА на почетку XX века	
1. Проблем:	ишџање ајрарне реформе
Решење:	донет Закон о иредаји земље у власнишџиво сељака
2. Проблем:	захџеви Ираца за независношћу
Решење:	након Првој светској рајџа Ирска је сџекла независношћу
3. Проблем:	насџојања радника да иодољшају свој иоложај
Решење:	уведене мере за зашџишћу еијлеских ироизвођача

Проверите како ученици разумеју трећи проблем и његово решење и по потреби појасните захтеве радника и мере које су донете ради побољшња њиховог положаја.

Позовите ученике да у себи прочитају текст у одељку **За радознале на страни 152** и усмено објасне ко је био Едвард VII и зашто су га Британци називали „стрицем целе Европе”.

Објасните ученицима да су у Француској постојале две супротстављене политичке струје. Затим их позовите да у пару ураде **задатак Б (Прилог 23А)**. Урадите проверу.

Мојући одговор:

Предводници прве стипује у Француској били су шовинистички и клерикалци, а предводници друге стипује били су републиканци и социјалисти. Републиканска влада је општим мерама обуздала шовинистичке и клерикалце, а социјалистичке је држала под контролом устипујцима радничкој класи.

Појасните шта подразумевају опшће мере према шовинистима и клерикалцима и устипујцима радничкој класи.

Реците ученицима шта је омогућило Немачкој да постане велика привредна сила крајем XIX века, а затим их позовите да ураде **задатак В (Прилог 23А)**. Урадите проверу.

Одговори:

1. Крајем XIX века у Немачкој су биле веома развијене текстилна индустрија, металургија, производња уља и електроиндустрија.
2. Од уједињења 1871. до почетка Првог светског рата 1914. године, Немачка се суочавала са проблемом пренасељености. Број њених становника се скоро удвостручио, а није могла да рачуна на велика територијална проширења освајањем колонија, јер се у борбу за стварање колонијалног царства укључила тек након уједињења 1871. године, тј. много касније од Француске и Велике Британије.

Кажите ученицима какве су биле политичке прилике у Русији на преласку из XIX у XX век, а затим их упутите на **задатак Г (Прилог 23А)**. Урадите проверу.

Мојући одговори:

1. На преласку из XIX у XX век, Русија је доживела велики привредни уљет; развили су се индустрија и саобраћај. Израђена је Транссибирска железница.
2. Аграрне реформе у Русији биле су неефикасне и споре; сељаштво је остало све сиромашније. Почетком XX века грађанска класа је изражила политичка права, радничка класа је изражила боље услове рада, а сељаштво се жалило на крујне земљопоседнике. То је довело до револуције 1905. године.
3. Први долажај био је објављивање Прокламације којом је Цар Николај прогласио „непоколебљиве основе грађанске слободе”. Крају револуције допринело је и доношење Аграрног закона, који је предвиђао слободно власништво сељака над земљом и поделу општинске земље сеоским заједницама.

После провере **појасните** ученицима шта подразумевају непоколебљиве основе грађанске слободе, као и слободно власништво сељака над земљом и поделу општинске земље сеоским заједницама.

Позовите сада ученике да прочитају **трећи пасус на страни 153** и усмено објасне у чему су се огледали унутрашњи немири у Аустроугарској у првој деценији XX века.

Затражите од ученика да на основу података из **табеле 6.1. на страни 153** кажу какво је државно уређење било у наведеним државама у периоду 1901–1914. године и ко су били њихови владари.

СУКОБИ ВЕЛИКИХ СИЛА У АЗИЈИ

Сукобе великих сила у Азији обрадите **фронтално**.

Подсетите ученике да су у лекцији 4.4. учили о борби за колоније и питајте их које су се две државе ван европског континента прикључиле подели колонија на азијском континенту. Кажите им да је посебно интересовање владало за једну велику, многољудну земљу у источној Азији и позовите их да погоде о којој земљи је реч.

Реците им да је посебно интересантна област у Кини била Манџурија и да су ову територију желели Јапан и земља која је данас највећа држава на свету, а граничи се са Манџуријом. Позовите их да погоде која је то земља.

Објасните ученицима да је због истовремених претензија на Манџурију између Јапана и Русије 1904. године дошло до рата. Затим наведите чијим посредовањем је дошло до преговора и потписивања мировног уговора 5. септембра 1905. године и каква је била судбина Манџурије према том уговору.

Испричајте им зашто је овај мировни уговор био повољан за Британце и нагласите да је за посредовање у мировним преговорима између Јапана и Русије Теодор Рузвелт добио Нобелову награду за мир 1906. године.

АФРИКА – ЖАРИШТЕ НЕПРЕКИДНИХ СУКОБА ИНТЕРЕСА

Овај део лекције обрадите комбинацијом **игре погађања** и самосталног рада ученика на тексту.

Напишите на табли слова како је приказано испод и кажите ученицима да их запишу у свеску:

1. **КРАОМО** –
2. **ПИОЈЕАТИ** –
3. **АРИЕБЛЈИ** –

Позовите их да премештањем ових слова открију називе трију земаља које су биле једине слободне државе након поделе колонија на простору Африке крајем XIX века.

Решење: 1. **МАРОКО** 2. **ЕТИОПИЈА** 3. **ЛИБЕРИЈА**

Усмерите ученике **на карту 6.1. (Колоније у Африци прег Први светски рат)** на страни 155 и позовите их да одговоре на дато питање.

Реците ученицима да је Велика Британија страховала од треће велике европске силе због њеног убрзаног војног развоја и позовите их да кажу назив те земље.

Објасните им шта је учинила Велика Британија у страху од Немачке, а у циљу успостављања сарадње са Француском, као и шта је Француска заузврат учинила Великој Британији.

Поделите ученицима по један примерак радног листа (**прилог 23Б**) и најавите да ће детаље о значају споразума између Француске и Велике Британије открити самостално.

Позовите их да у пару ураде **зadataк А** и урадите проверу.

Очекивана ишћања:

1. *Где и када су Француска и Велика Британија ишћисале споразум?*
2. *У чему се оледа значај споразума који су ишћисале Француска и Велика Британија?*
3. *Којим документом је ишћављен ишемељ у формирању савеза Анћанћа?*
4. *Која земља се ирикључила Анћанћи 1907. године?*
5. *Који је савез ишћојао у Европи насуйроћ савезу Анћанћа?*
6. *Када је и како насћао савез Централних сила?*
7. *Које године се Ишћалија ирикључила Централним силама?*

Пожељно је да урадите **додатну проверу** тако што ћете ученицима **постављати питања која су саставили** и тражити да на њих усмено одговоре, не гледајући у задатак А.

Реците ученицима да сада индивидуално ураде **зadataк Б (прилог 23)** и упореде своја решења са решењима ученика до себе. Урадите проверу.

Решења:

1. Зајмо што је моћ Русије слабила.
2. Ојачала је своју рајну флоту.
3. Након што су Француска и Велика Британија потписале споразум о Мароку, Немачка је изјавила да ће бранили независности ове афричке државе.
4. Односи између Француске и Немачке били су зајтегнути, док је Велика Британија гарантовала Французима сву потребну помоћ у случају сукоба са Немачком.
5. Мароко је остао независна држава, али под утицајем Француске и Шпаније.

Позовите ученике да у пару ураде **задачак В (прилог 23)** и урадите проверу.

Решења:

1. Како је зајочела Друа мароканска криза, познаја и као Пантеров скок?

Французи су 1911. године зајосели марокански град Фес, а Немци су, као одговор на то, усигрили свој рајни брод „Пантер” у луци Агадир.

2. Како је решена Друа мароканска криза?

Немачка је признала права Француске у Мароку, а Француска је уступила Немачкој поседе у Камеруну и Конју.

Пожељно је да урадите додатну проверу тако што ћете ученицима поставити питања која су допунили и тражити да на њих усмено одговоре, не гледајући у задатак В.

Усмерите ученике на слику пристаништа у Камеруну на страни 154 и прочитају текст поред ње. Тражите да усмено наведу чија је колонија била држава Камерун све до 1961. године, када је стекла независност, као и да одговоре на питања испод текста.

Позовите сада ученике да прочитају последњи пасус испод овог поднасловa на страни 156. Док ученици читају, напишите на табли следеће:

септембар 1911. године, април 1912. године, Егејско море, октобар 1912. године

Позовите ученике да, користећи изразе који су написани на табли, у највише три реченице писмено опишу колонизацију коју је извршила Италија почетком XX века. Урадите проверу.

Мојући одговор:

Италија је септембра 1911. године напала део Османског царства – Триполи и Либију, чиме је зајочео Либијски рај, а у априлу 1912. је зајосела ове територије савладавши османске снаге. Италијанска флота је истовремено заузела турске територије у Егејском мору – острво Родос и групу острва Додеканез. У октобру 1912. године склопљен је мир између Италије и Османског царства.

Питајте ученике колико је трајао Либијски рат, под којим изговором су Италијани заузели турске територије у Егејском мору и шта је за Африку значила италијанска окупација Либије.

КРИЗЕ НА ТЛУ ЕВРОПЕ

Кажите ученицима да су догађаји у Европи почетком XX века водили ка оружаном сукобу светских размера о којем ће касније учити, а затим напишите на табли наведене тезе и позовите ученике да их запишу у свеске:

- 1908. године – Младотурска револуција и Анексиона криза
- 1910. године – устанак Албанаца у Турској

- 1912. године – стварање Балканског савеза
- 1912. и 1913. године – Први и Други балкански рат

Позовите ученике да у себи прочитају **први пасус** текста испод овог поднаслова **на страни 156** и **усмено објасне** повезаност Младотурске револуције и Анексионе кризе.

Реците ученицима да у себи прочитају **други пасус** истог текста **на страни 156**; када заврше, **постављајте следећа питања**:

1. Које године је почео и како се развијао устанак Албанаца у Турској? (*Почео је 1910. године, а наставао се и 1911. године, када је Италија нападала османске територије у Африци (Либију и Триполи).* Зашто је Италија напала Либију и Триполи? (*Желела је да освоји колоније.*)
2. Које године је дошло до стварања Балканског савеза и које државе су биле у његовом саставу? Који је био циљ стварања Балканског савеза? (*1912. године; у његовом саставу су биле Србија, Бугарска, Црна Гора и Грчка; Циљ: ослобађање Балканског полуострва од турске власти.*)
3. У чему се огледа значај Првог балканског рата и колико је он трајао? (*Државе чланице Балканског савеза ослободиле су Балканско полуострво од турске власти. Рат је трајао током 1912. и 1913. године.*)
4. Зашто је дошло до Другог балканског рата? (*Зато што су Бугарска и Србија имале несугласице око поделе области данашње државе Северне Македоније.*)

Објасните ученицима последице балканских ратова по односе Аустроугарске и Србије, као и последице криза на афричком и азијском континенту.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања и урадити задатке у одељку **Провери своје знање** на страни 157.

6.2. РАЗВОЈ НАУКЕ И КУЛТУРЕ НА ПОЧЕТКУ XX ВЕКА

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја експертски парови/групе ланчано излагање
Додатни наставни материјали:	прилози 24А и 24Б
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> изрезане картице (прилог 24А), онолико комплета колико ћете имати група по један примерак радног листа за сваког ученика (прилог 24Б)
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	6.2 Прве модерне олимпијске игре

Напишите наслов на табли, најавите о чему говори ова лекција и поставите ученицима **питања** наведена испод уводног текста **на страни 158**.

ИЗЛОЖБА У ЗНАКУ БУДУЋНОСТИ

Реците ученицима који се уметнички правац појавио на преласку из XIX у XX век, а затим их позовите да у себи прочитају објашњење појма **арти нуво** на страни 158.

Напишите на табли наведене ставке и позовите ученике да их запишу у свеске:

- Година 1900.
- Приказ иривредно-културних досијинућа из XIX века
- 76.000
- 50 милиона
- Арти нуво
- Најновија ојкрића из обласи електрицијейта

Кажите им да у себи прочитају **први пасус** текста испод овог поднаслова **на страни 158** и у пару **писмено поставе питања** тако да наведене ставке буду њихови одговори. Урадите проверу.

Мојућа иишања:

- Које године је одржана Светска изложба у Паризу?
- Шта је Светска изложба у Паризу иредсјављала?
- Колико је излајача учесствовало на Светској изложби у Паризу?
- Колико је људи носејило Светску изложбу у Паризу?
- У ком сјилу је изведен амбијент изложбе?
- Шта су носејиоци мојли да виде у Палаји електрицијейта?

Затражите од ученика да у себи прочитају текст у одељку **За радознале** на страни 158 и усмено наведу појединости у вези са II модерним летњим олимпијским играма које су се одржале у оквиру Светске изложбе у Паризу 1900. године.

Позовите ученике да у себи прочитају **други пасус** истог текста **на странама 158 и 159** и у пару запишу у свеске на који начин се Краљевина Србија представила на Светској изложби у Паризу 1900. године. Скрените им пажњу на објашњење значења појма **иавиљон** на страни 158.

Пошто заврше, урадите проверу помоћу **ланчаног излагања** (погледати опис технике у методичким напоменама, на страни 11).

Реците ученицима да погледају **слику** Ајфеловог торња **на страни 159** и прочитају текст у одељку **За радознале на страни 159**, а затим затражите да усмено наведу повод одржавања Светске изложбе у Паризу 1889. године и разлог изградње Ајфелове куле.

Као занимљивост можете напоменути ученицима да је у Зрењанину некада постојао мост који је изграђен по Ајфеловом пројекту и да је на ушћу Великог бачког канала у Тису код Бечеја направљена бродска преводница (бечејски Шлајз) која се назива и Ајфелова брана.

ПРИМЕНА НАУЧНО-ТЕХНОЛОШКИХ ОТКРИЋА

Овај део лекције обрадите комбинацијом техника **експертских парова/група** и **ланчаног излагања**, како је описано у наставку текста.

1. Поделите ученике у групе тако да у свакој буде по осам чланова и унутар група формирајте парове А, Б, В и Г.



Напомена: Уколико вам број ученика у одељењу не омогућава да формирате групе на овај начин, можете да формирате групе са више од осам ученика и да их поделите тако да неки у оквиру група раде у пару, а неки у групама од троје.

2. Ставите свакој групи на сто по један комплет изрезаних картица (**прилог 24А**) и по четири листа папира (по један за сваки пар) на којима ће записивати своја питања. Позовите парове да изаберу одговарајућу картицу према слову које им је додељено. Скрените им пажњу на то да је већина речи на картицама дата у свом основном облику.
3. Реците да имају пет минута да осмисле питања од понуђених речи са картица и запишу их на папир. Напомените им да на врху папира уз питања обавезно наведу на који део текста у уџбенику се питања односе (број пасуса и стране/страна) и да осмисле одговарајуће поднасловце. Помозите им уколико се не снађу.
4. Пошто заврше, кажите им да проследе папире са својим питањима пару до себе по следећем реду: пар А прослеђује пару Б, пар Б пару В, пар В пару Г, а пар Г пару А.
5. На знак **крени** (дајете га Ви) ученици писмено одговарају на добијена питања (записују одговоре у своје свеске користећи пуне реченице), а на Ваш знак **проследи** додају папир са питањима који је тренутно код њих пару до себе по утврђеном распореду. Активност се завршава када до сваког пара дође папир на којем су иницијално саставили питања, на која такође одговарају.
6. Покупите питања која су ученици саставили, изаберите неколико кључних и тражите од ученика да на њих усмено одговоре. Можете да сачувате питања ученика за неку од будућих провера знања.

Прозовите једног ученика да наглас прочита текст у одељку **За радознале на страни 159** и затражите од осталих да усмено наведу где су и када браћа Рајт склопила своју прву летелицу и опишу како је она изгледала.

Позовите ученике да у себи прочитају текст **Пуйин о доласку у Америку** у одељку **ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР на страни 160** и усмено одговоре на дата питања.

НАУЧНЕ ТЕОРИЈЕ КОЈЕ СУ МЕЊАЛЕ ПОГЛЕДЕ НА СВЕТ

Објасните ученицима последице века индустријализације и великих технолошких открића у смислу промена човековог погледа на свет.

Поделите сваком ученику по један примерак радног листа (**прилог 24Б**); позовите их да, свако за себе, ураде **зadataк А**, а затим упореде решења са решењима ученика до себе. Урадите проверу.

Решење: К - А - К - К - Ф - К

Урадите додатну усмену проверу **помоћу следећих питања:**

1. Шта је Алберт Ајнштајн установио у својој теорији релативитета? (*Да су време и кретање релативни за посматрача, иако је брзина светлости константна.*)
2. За који рад су Марија и Пјер Кири добили Нобелову награду за физику 1903. године? (*За рад на истраживању радиоактивности и моћности њене примене у медицини.*)
3. По чему је Марија Кири јединствена жена у свету до данас? (*По томе што је добила две Нобелове награде.*)
4. За коју научну област је Марија Кири добила другу Нобелову награду? (*За хемију.*)
5. Како се назива правац у психологији чији је зачетник Сигмунд Фројд? (*Психоанализа.*)
6. Шта је тврдио Сигмунд Фројд? (*Да је човек несвесно биће које не може доносити разумне одлуке ништва владаштва собом.*)

„ПОБУНА“ ЖЕНА

Питајте ученике каква права имају жене данас, објасните им да су се жене бориле за своја права кроз историју и реците им да ће детаље о „побуни“ жена проучавати самостално.

Позовите их да ураде **задатак Б (прилог 24Б)** у пару и урадите проверу.

Решење: (1) Привредно-технолошком (2) у другој половини (3) из средње класе (4) високој образовања (5) ускраћивано право (6) јавних функција (7) праведне зараде (8) поседовање имовине (9) родитељска права (10) први покрети (11) велики борци (12) Емелин Панкхерст (13) хайшене и зашваране (14) уродили су плодом (15) о оштрим праву јаса

Урадите додатну усмену проверу тако што ћете прозвати неколико ученика да објасне:

- како је привредно-технолошки напредак у другој половини XIX века утицао на положај жена;
- шта је довело до стварања покрета за права жена и које су жене биле најистакнутије у том покрету;
- када су напори у борби за права жена уродили плодом и како се то манифестовало у Европи.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања и урадити задатак у одељку **Провери своје знање** на страни 162.

6.3. КРАЉЕВИНА СРБИЈА ОД МАЈСКОГ ПРЕВРАТА ДО БАЛКАНСКИХ РАТОВА (1903–1912)

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима
Доминантне методе и технике рада:	• самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја
Додатни наставни материјали:	прилог 25
Припрема:	• по један примерак радног листа за сваког ученика (прилог 25)
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	6.3 Крунисање краља Петра I Карађорђевића

Напишите наслов на табли, најавите о чему говори ова лекција и упутите ученике у тему помоћу питања наведених испод уводног текста на страни 163.

ПРОМЕНЕ У СРБИЈИ ПОСЛЕ МАЈСКОГ ПРЕВРАТА

Подсетите ученике на пад династије Обреновић помоћу следећих питања:

1. Шта је појачало незадовољство јавности у току владавине краља Александра Обреновића, када је оно доживело врхунац и на који начин је то испољено? (*Његов драк са Драгом Машин; врхунац је доживело у њролеће 1903. године, када су одржане демонстрације.*)
2. Како је Александар Обреновић реаговао на демонстрације 1903. године? (*Крваво их је ујушио, расјусио је Сенат и Народну скупштину и наредио хапшење њобуђеника.*)
3. Како је завршена владавина династије Обреновић? (*Група младих официра на челу са Драгутином Димитријевићем Ајисом, уз њодришку њојединих њолићичара, орјанизовала је заверу; у ноћи између 29. и 30. маја 1903. године, завереници су убили краља Александра и краљицу Драгу.*)
4. Како је у историји познат овај догађај? (*Познат је као Мајски њревраћ.*)

Кажите ученицима да је након убиства краља Александра и краљице Драге у Србији уследио низ унутрашњих промена и најавите да ће неке од тих промена открити сами.

Поделите им по један примерак радног листа (прилог 25) и позовите их да у пару ураде задатак А. Док ученици раде, обилазите их и по потреби помозите и појасните оно што не разумеју. Пошто заврше, урадите проверу – прозовите неколико ученика да усмено објасне тезе, једну по једну.

Реците ученицима да прочитају биографију Петра I Карађорђевића поред слике на страни 163 и да усмено наведу од које до које године је он био краљ Србије, а од које до које године краљ Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца; у ком устанку је учествовао 1875. године и под којим именом; какав је био као краљ и којих се начела придржавао; коју задужбину је оставио иза себе; ко му је била супруга и зашто је у народу назван краљ Петар Ослободилац.

Прозовите једног ученика да наглас прочита текст поред фотографије на страни 164 која приказује тренутак свечаности на улицама Београда поводом крунисања краља Петра I Карађорђевића и затражите да усмено одговоре на дато питање.

Прозовите једног ученика да наглас прочита текст *За радознале* на страни 165 и затражите од осталих ученика да усмено наведу назив најстаријег сачуваног филмског документа на нашим

просторима: које године је настао, ко су били аутори, где је филм премијерно приказан и када је и где први пут приказан у Србији.

Као занимљивост можете испричати ученицима да у Новом Саду постоји велики мурал краља Петра I, који је урађен 2018. године да би се обележила стогодишњица ослобођења, те да и то показује колики је значај имао краљ Петар у српској историји.

Кажите ученицима да ће у наставку обраде овог дела лекције сазнати додатне информације у вези са променама које су се догодиле у Србији након доласка Петра I Карађорђевића на власт и позовите их да у пару ураде **задатак Б (прилог 25)**. Реците им да записују тражене информације у виду теза. Пошто заврше, урадите проверу на исти начин као у задатку А.

СРБИЈА И АНТАНТА

Питајте ученике која су два војно-политичка савеза створиле европске државе у епохи колонијализма и које су државе биле чланице тих савеза. Подстакните их да размисле којем савезу је Србија била наклоњенија, а затим их позовите да ураде **задатак В (прилог 25)** у пару и провере своје претпоставке. Пошто заврше, урадите проверу.

Одговори:

1. Краљевина Србија је била наклоњенија Антантини због добрих односа са Русијом, као и због економске повезаности са Француском.
2. Велика Британија се приближавању Србије Антантини због начина на који је извршен Мајски преврт, као и због тога што за удисиво краља и краљице нико од побуњених официра и завереника није одговарао.
3. Дошло је до прекида дипломатских односа између Србије и Велике Британије, али су они обновљени 1906. године након смењивања и пензионисања дела официра који су учествовали у Мајском преврту.

Упутите ученике **на слику** грба краља Петра I **на страни 164** и затражите да опишу детаље.

ЦАРИНСКИ РАТ (1906–1911) И АНЕКСИОНА КРИЗА (1908–1909)

Кажите ученицима да су односи између Краљевине Србије и Аустроугарске почели да се заоштравају након 1903. године и позовите их да ураде **задатак Г (прилог 25)** у пару. Пошто заврше, урадите проверу.

Одговори:

1. Царински рат је трајао од 1906. до 1911. године.
2. Одбијање Србије да прихвати нејовољан територијски споразум који је понудила Аустроугарска.
3. Затварање границе за српски извоз од стране Аустроугарске 1906. године. (ИЛИ: Намењање економске блокаде Србији од стране Аустроугарске 1906. године.)
4. Србија је преусмерила свој извоз на земље Западне Европе.
5. Потписивање новог територијског споразума 1911. године уз извесно попуштање Аустроугарске.
6. Победа у Царинском рату је за Краљевину Србију значила самосталност привреде, развој индустрије и политичку независност.

Реците ученицима да су се односи Србије и Аустроугарске додатно погоршали октобра 1908. године, а затим објасните како је дошло до Анексионе кризе и како су реаговале водеће земље Антанте.

Упутите их на **Помоћ при учењу на страни 165** и затражите да наведу одредбу Берлинског конгреса коју је Аустроугарска прекршила анектирањем Босне и Херцеговине и тиме изазвала бурне реакције српске јавности и политичара.

Позовите ученике да у себи прочитају текст *Како је српска јавност реаговала на вести о анексији* у одељку **ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР** на страни 165 и усмено одговоре на питања.

Кажите ученицима да у себи прочитају **први и други пасус на страни 166** и усмено објасне како су реаговале српске странке када је рат између Србије и Аустроугарске био готово изванредно познат, као и разлог попуштања Србије и њеног пристајања на аустроугарску анексију Босне и Херцеговине марта 1909. године.

Упутите ученике **на слику** Стојана Новаковића **на страни 166** и питајте их који је сликар насликао овај његов портрет.

РАЗВОЈ ПРИВРЕДЕ И ДРУШТВА

Кажите ученицима колики је проценат популације Србије почетком XX века чинило сеоско становништво и објасните им развој градова у Србији. Упутите их на **разгледнице** из Београда и Ниша **на страни 166** и затражите да их опишу.

Најавите ученицима да ћете развој привреде и школства обрадити помоћу теза. **Напишите на табли следеће тезе** (ученици их преписују у свеске):

Привреда:

- *основна привредна грана пољопривреда*
- *извоз пољопривредних производа и живе стоке, највише у Аустроугарску*
- *убрзан развој индустрије након издијања Царинској раји*
- *заостравање односа са Аустроугарском*
- *преусмеравање извоза у земље Западне Европе*
- *млинови, кланице, фабрике за прераду меса*

Затим им **поставите следећа питања:**

1. Која је привредна грана била најразвијенија у Србији од 1903. године?
2. На шта се сводила трговинска размена Србије?
3. У коју државу је Србија извозила највећи део своје робе?
4. Који догађај је довео до убрзаног развоја индустрије у Србији?
5. Како је Србија унапредила своју индустрију?
6. Шта је Србија извозила у земље Западне Европе?

Напишите на табли тезе које се односе на школство (ученици их преписују у свеске):

Школство:

- *мањак високообразованих људи*
- *велики проценат неисменог становништва*
- *гимназије само у већим градовима*
- *1905. године – Универзитет у Београду*

Поставите им затим **следећа питања:**

1. Шта је представљало велики проблем за српско друштво крајем XIX и почетком XX века?
2. Зашто се тада много више деце опредељивало за занат него за наставак школовања?
3. Када је школство у Србији доживело значајан помак?

Позовите ученике да у себи прочитају текст у одељку ***За радознале на страни 167*** и усмено наведу примере који указују на нагли културни и друштвени развој Србије на прелазу из XIX у XX век.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања и урадити задатак у одељку ***Провери своје знање на страни 167***.

6.4. ЦРНА ГОРА НА ПОЧЕТКУ XX ВЕКА

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја играње улога
Додатни наставни материјали:	прилози 26А и 26Б
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> изрезане картице (прилог 26А) изрезане картице (прилог 26Б)
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	6.4 „Што се грбо роди, вријеме не исправи”

Напишите наслов на табли, најавите о чему говори ова лекција и упутите ученике у тему помоћу питања наведених испод уводног текста **на страни 168**.

ПУТ КА СТВАРАЊУ МОДЕРНЕ ДРЖАВЕ

Овај део лекције урадите помоћу технике **играње улога**.

Најавите ученицима да ће се вратити у период владавине књаза Николе Петровића Његоша и да ће имати прилику да разговарају лично са њим.

Поступак:

1. Поделите ученике у пет група, али тако да у једној обавезно буду четири члана. Тој групи објасните да су они књаз Никола Петровић Његош, а осталим групама објасните да су они млади историчари који желе да се информишу о стварању модерне црногорске државе за време владавине књаза Николе Петровића Његоша.
2. Позовите групе историчара да заузму своја места, а ученике из групе Никола Петровић Његош да поређају столице испред табле, једну поред друге, и да тако седну.
3. Ставите свакој групи историчара на сто по једну **картицу са инструкцијама** за постављање питања (**прилог 26А**). Поделите их редом, од 1 до 4.
4. Дајте сваком ученику у групи књаз Никола Петровић Његош по једну **картицу са одговорима** (**прилог 26Б**); такође их поделите редом, од 1 до 4.
5. Објасните младим историчарима да њихове картице садрже описе информација које треба да саопште или сазнају од књаза Николе и да је њихов задатак да на основу датих описа саставе и запишу одговарајуће реченице, односно питања. Нагласите им да се књазу Николи обраћају са *Господару* и да му не персирају, јер тако налажу тадашњи црногорски обичаји.
6. Објасните ученицима који имају улогу књаза Николе да је свако од њих добио опис информација које треба да саопште историчарима. Позовите их да прочитају и упореде садржаје својих картица и да на основу датих описа саставе и запишу своје одговоре. Кажите им да сарађују и усаглашавају своје одговоре тако да се логички надовезују. Нагласите им да морају да говоре из улоге књаза Николе и да користе прво лице једнине (нпр: *Био сам аутокрајски владар, али сам њосџао свесџан да је дошао џиренуџак да се у Црној Гори сџроведу озџиљне реформе.*).
7. Реците групама да имају пет минута да ураде задатке и по истеку времена најавите почетак разговора. Позовите групу историчара која је имала картицу број 1 да прочита своја питања (једно по једно), а књаза Николу који је имао картицу са одговорима нумерисану бројем 1 да одговори на дата питања, једно по једно. Поступак је исти за све групе.

Враћајте ученике да поново саставе реченице или питања уколико нису испоштовали дате инструкције. Помозите књазу Николи ако се не снађе у давању адекватног одговора на неко питање.

Док једна група историчара разговара са књазом Николом и бележи његове одговоре или објашњења, остале групе слушају и такође бележе оно што чују.

На крају покупите питања која су ученици саставили, преформулишите их (нпр. уместо да кажете *Објасни нам мало детаљније, Господару, какву су власти имали орагани које си формирао?* рећи ћете *Какву су власти имали орагани које је формирао књаз Никола?*) и тражите од ученика да на њих усмено одговоре, водећи рачуна о томе да их не поставите групи која их је иницијално састављала.

Замолите једног од ученика који је био у улози књаза Николе да устане и наглас прочита текст **Устав Црне Горе** у одељку **ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР** на **страни 169** и питање испод текста. Позовите остале ученике да размисле и одговоре на дато питање. По потреби им помозите.

РАЗВОЈ ПОЛИТИЧКОГ ЖИВОТА У ЦРНОЈ ГОРИ

Овај део лекције урадите кроз разговор помоћу **теза које пишете на табли**, а ученици их записују у свеске и **питања** на која ученици усмено одговарају. Пошто ученици запишу тезе, а пре него што почнете да постављате питања, објасните одакле потиче реч „клубаши”.

Тезе:

- *доношење Устава 1905. године – низ закона – актиивнији холийички животи у Црној Гори*
- *Народна сѣранка (клубаши) – хоийивници књазове холийичке*
- *Права народна сѣранка (ѣраваши) – ѣрисиалице књаза Николе*
- *1910. године Никола Пеѣровић крунисан за краља – Црна Гора хоѣтала краљевина*

Питања:

1. Како се доношење Устава 1905. године одразило на развој судства и политички живот у Црној Гори? (*Донети је низ закона, а холийички животи је хоѣтао актиивнији.*)
2. Колико је странака тада постојало у Црној Гори? (*Две.*)
3. Како су се називале странке у Црној Гори и по чему су се оне разликовале? (*Народна сѣранка (клубаши) и Права народна сѣранка (ѣраваши); Народна сѣранка – хоийивници књаза Николе, а Права народна сѣранка – ѣрисиалице књаза Николе.*)
4. По чему је 1910. година значајна за Црну Гору? (*Те године је Никола Пеѣровић крунисан за краља – Црна Гора је хоѣтала краљевина.*)



Напомена: Код трећег питања реците ученицима чију је подршку имала Народна странка, а код четвртог питања нагласите да су Краљевину Црну Гору признале велике силе, чиме јој је подигнут углед у свету.

СПОЉНА ПОЛИТИКА ЦРНЕ ГОРЕ

Реците ученицима на коју се земљу краљ Никола традиционално ослањао и са којим земљама је неговао добре доносе. Истакните да су се односи између Црне Горе и Аустроугарске заоштрили 1908. године. Питајте их шта мисле зашто и шта се догодило 1908. године. Затражите да вам укратко објасне због чега је избила Анексиона криза.

Испричајте ученицима какви су били односи између Србије и Црне Горе током већег дела владавине краља Николе и објасните који догађај 1907. године их је пореметио.

Питајте ученике ко је у време Бомбашке афере владао Србијом и објасните како се Бомбашка афера касније одразила на односе између династија Петровић Његош и Карађорђевић.

Позовите ученике да прочитају текст у одељку **За радознале на страни 170**, а затим усмено наведу колико је деце имао књаз Никола и објасне чему је он дуговао свој углед и политички утицај у Европи. Питајте их из којих краљевских породица су били супружници кћерки књаза Николе.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања и урадити задатак у одељку **Провери своје знање** на страни 171.

6.5. СРБИ ПОД ВЛАШЋУ АУСТРОУГАРСКЕ И ОСМАНСКОГ ЦАРСТВА НА ПОЧЕТКУ XX ВЕКА

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја експертски парови
Додатни наставни материјали:	прилог 27
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> умножене и изрезане картице (прилог 27)

Напишите наслов на табли, најавите о чему говори ова лекција и упутите ученике у тему помоћу питања наведених испод уводног текста на страни 172.

СРБИ У АУСТРОУГАРСКОЈ НА ПОЧЕТКУ XX ВЕКА

Започните обраду овог дела лекције разговором са ученицима о томе шта знају о положају Срба у Аустроугарској, Босни и Херцеговини и Хрватској и Славонији у XIX веку. Подсетите их на Царински рат, Анексиону кризу, Калајев режим итд.

Најавите им да ће сада проширити своја знања о истој теми помоћу технике **експертских парова**.

1. Формирајте **групе** тако да у свакој буде **по шест ученика** и у оквиру сваке групе формирајте експертске парове А, Б и В.



Напомена: Важно је да групе формирате тако да ниједан ученик не ради сам. Уколико у одељењу имате број ученика који није дељив са шест, формирајте једну или више група од седам ученика, па их поделите тако да један задатак решава група од троје ученика, а друга два задатка ученици у паровима.

2. Ставите свакој групи на сто по један комплет картица са питањима (**прилог 27**). Позовите парове да извуку одговарајуће картице и одредите им највише 5 минута да ураде задатке.
3. Када време истекне, позовите их да затворе уџбенике и, унутар својих група, усмено размене и запишу добијене информације следећим редом:
 - експертски пар А усмено саопштава своје информације, парови Б и В их записују;
 - експертски пар Б усмено саопштава своје информације, парови А и В их записују;
 - експертски пар В усмено саопштава своје информације, парови А и Б их записују.
4. Урадите проверу тако што ће на свако питање одговорати ученик (пар) из друге групе. Водите рачуна да питања не постављате паровима који су иницијално писали одговоре.



Напомена: Током провере, упућујте ученике на додатне изворе знања у уџбенику. Пошто проверите део који се односи на положај Срба у Угарској, позовите ученике да у себи прочитају текст **О укидању школске аутономије Србима** у одељку **Историјски извор на страни 173** и усмено одговоре на дата питања. По завршетку провере дела који говори о положају Срба у Босни и Херцеговини, кажите ученицима да у себи прочитају текст **За размишљање на страни 173** и усмено одговоре на дата питања.

Мојући одговори:**Срби у Ујарској**

1. Циљ укидања црквено-школских аутономија на тлу Ујарске почетком ХХ века био је асимилација свих немађарских народа у Ујарској.
2. По Айоњијевом закону из 1907. године, све школе у Ујарској, а самим тим и све српске школе, које су до тада биле под надзором Српске православне цркве, прешле су у надлежност ујарској Мунисипалитета просвете.
3. До политичког укидања црквено-школске аутономије у Ујарској дошло 1912. године, а уредбу је потписао аустроугарски цар Франц Јозеф.
4. Укидање црквено-школске аутономије угрозило је и остала права српског народа у Аустроугарској.

Срби у Босни и Херцеговини

1. Срби у Босни и Херцеговини су, попут Срба у Ујарској, тежили црквено-школској аутономији и грађанским слободама.
2. Аустроугарска анексија Босне и Херцеговине поново је угрозила права Срба у Босни и Херцеговини, која су 1905. године била делимично остварена.
3. Године 1910. донео је Устав за Босну и Херцеговину чија је једна од највећих важности била та што је на основу њега формиран Босански сабор.
4. Босански сабор није имао велика овлашћења зато што је власт остала у рукама аустроугарске режим.
5. Срби нису били задовољни оваквом политиком, те је у циљу уједињавања политички формирана организација Млада Босна, чији су чланови били претежно из редова српске омладине, а у мањем броју из редова муслимана и Хрватиа.

Срби на простору Хрватске и Славоније

1. Српски и хрватски политичари су 1905. године формирали Хрватско-српску коалицију, у циљу сувојшављања политички власт у Бечу и Будимпешти према националним мањинама у Аустроугарској.
2. Предводник српског дела коалиције био је Светозар Прибићевић, а хрватског Франо Сушило.
3. Хрватско-српска коалиција је, упркос политичким Аустроугарске, неколико пута побеђивала на изборима за Хрватски сабор.
4. До Велеиздајничког процеса дошло је 1909. године када су аустроугарске власт ухватице десетине пре Срба под политичком да сарађују са Србијом и да теже уједињавању Јужних Словена. То је окарактерисано као велеиздаја и зато је политички њих политички процес.
5. Велеиздајнички процес није ослабио Хрватско-српску коалицију. Напротив, ова коалиција је после њега имала још већу подршку народа.

СРБИ У ОСМАНСКОМ ЦАРСТВУ НА ПОЧЕТКУ ХХ ВЕКА

Подсетите ученике на разлике у друштвеном, политичком, просветном и културном животу Срба у Османском царству и Срба који су живели на другим просторима.

Подсетите их да су у једној од претходних лекција чули за појам Стара Србија и тражите да наведу територије на које се тај појам односио. Објасните им какви су били односи Срба и локалног албанског становништва, са каквим проблемима су се суочавали Срби у долини Вардара и за шта се залагала српска влада у Призренској и Скопској митрополији.

Реците им да је Србија након стицања независности улагала велике напоре да помогне српском становништву на подручју Старе Србије и да се број школа на овом простору тада значајно повећао

и истакните да је Србија пружала новчану помоћ за цркве и школе, упућивала учитеље из Србије и слала уџбенике.

Позовите ученике да у себи прочитају **први пасус на страни 175**; када заврше, тражите да **усмено објасне** Младотурску револуцију – које године се догодила, на који начин је спроведена и који је био њен циљ.

Кажите им да у себи прочитају **други пасус на страни 175** и **поставите следећа питања**:

1. Који је значај имало проглашење једнакости свих грађана у Османском царству по завршетку револуције? (*Значило је слободу вероисповести и политичкој организацији свих грађана Османског царства, ња тако и националних мањина.*)
2. Када је укинуто ово право и шта се догодило након његовог укидања? (*Укинуто је 1909. године, након чега је положај хришћанског становништва постао тежак.*)
3. У чему су балканске државе виделе решење за тежак положај својих сународника у Османском царству? (*У стварању савеза балканских држава који би их ослободио од османске власти.*)

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања и урадити задатак у одељку **Провери своје знање** на страни 176.

6.6. БАЛКАНСКИ РАТОВИ

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја усмено излагање
Додатни наставни материјали:	прилог 28
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> по један примерак радног листа за сваког ученика (прилог 28)
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	6.5 Зебрњак – споменик страдалим српским војницима у Кумановској бици

Напишите наслов на табли, најавите о чему говори ова лекција и упутите ученике у тему помоћу питања наведених испод уводног текста **на страни 177**.

УЗРОЦИ РАТА И СТВАРАЊЕ БАЛКАНСКОГ САВЕЗА

Упутите ученике на *Помоћ при учењу на страни 177* и затражите да усмено одговоре на дата питања. Кажите им да су балканске државе почетком XX века успеле да формирају савез и најавите им да ће сами открити како је и зашто дошло до формирања Балканског савеза.

Поделите сваком ученику по један примерак радног листа (**прилог 28**), позовите их да ураде задатак у пару и урадите проверу.

Решење:

1. Разлој формирања савеза балканских држава
2. Размирице унутар држава Балканског савеза
3. Став великих сила према тежњама балканских држава
4. Србија и Бујарска постојају кичма Балканског савеза
5. Двојног српско-бујарског споразума

Урадите додатну проверу помоћу следећих питања:

1. Који је био циљ стварања Балканског савеза и које државе су га чиниле?
2. Какве су територијалне претензије имале балканске државе и до чега је то довело?
3. Какав је био став великих сила према тежњама балканских држава?
4. Између којих држава је и када склопљен први споразум?
5. Ко су били потписници датог споразума?
6. Шта је било предвиђено јавним, а шта тајним делом споразума?
7. Које државе су се придружиле савезу Бугарске и Србије?

ПРВИ БАЛКАНСКИ РАТ

Кажите ученицима када је и како започео Први балкански рат, а затим их позовите да погледају **карту 6.2. (Први балкански рат)** на страни 178 и проуче легенду испод ње. Причом их водите кроз ратне операције држава Балканског савеза у Првом балканском рату, инсистирајући на томе да прстом прате стрелице на карти и показују места битке и веће градове које је ослободила српска војска.

Усмерите ученике **на слику** војводе Радомира Путника **на страни 179** и испричајте им коју је функцију имао у Балканским ратовима и које је војно унапређење добио након Кумановске битке.

Позовите ученике да у себи прочитају текст у одељку *За радознале* на страни 179 и усмено објасне колико је српска војска била припремљена за рат против Османског царства.

Кажите им да у себи прочитају текст *Мемоари Свештомира Ђукића* у одељку **ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР** на страни 179 и затражите да усмено одговоре на дата питања.

Испричајте ученицима зашто је Турска тражила прекид рата, када је потписано прво примирје и када су организоване **конференције у Лондону**. Објасните им ко су били учесници прве, а ко друге конференције у Лондону, о чему се на њима расправљало, какав је био став великих сила по питању Албаније и Егејских острва, шта је Аустроугарска захтевала од Србије, а шта од Црне Горе и зашто је створена држава Албанија 28. новембра 1912. године.

Позовите ученике да у себи прочитају **други пасус** на страни 180 и усмено објасне зашто је наста-вљен Први балкански рат и шта се догодило у наставку рата.

Реците ученицима да у себи прочитају **трећи пасус** на страни 180 и усмено објасне када је и зашто дошло до склапања мира у Лондону, које је територије према Лондонском миру Османско царство препустило балканским народима, а које је задржало, као и који је спор међу балканским државама остао нерешен.

Кажите ученицима да прочитају одељак *Помоћ њри учењу* на страни 180 и пронађу линију Енос-Мидија, а затим да опишу **слике војника и српске команде на страни 180**.

ДРУГИ БАЛКАНСКИ РАТ

Објасните ученицима које су територије биле предмет спора између Србије, Грчке и Бугарске, а за-тим их позовите да у себи прочитају **други и трећи пасус** испод овог поднасловa **на странама 180 и 181**; када заврше, **постављајте следећа питања**:

1. Како се завршио покушај да се спор са Бугарском реши мирним путем, уз посредовање руског цара? (*Пройао је.*)
2. Шта се догодило у ноћи између 29. и 30. јуна 1913. године? (*Бујарска војска је, без објаве рата, најала српску војску на реци Брегалници, њришћоци Вардара у данашњој Северној Македонији.*)
3. Шта је означила Брегалничка битка и колико је трајала? (*Почетак Другог балканског рата; трајала је осам дана.*)
4. Како се битка завршила? (*Српска војска је, уз велике жртве, однела њобеду.*)
5. Како су друге државе искористиле пораз Бугарске на Брегалници? (*Грчка је најала Бујарску из њравца јујозајада, Османско царство са јујоистћока, а Румуни са севера.*)
6. Какав је био исход ратова Грчке, Румуније и Османског царства против Бугарске? (*Бујарска је од свих држава њрећрћела њораз, Османско царство је враћило њрад Једрене, а Румуни су заузеле јужну Добруцу.*)

Објасните ученицима када је и зашто дошло до потписивања мира у Букурешту и наведите (пожељ-но је и да покажете на карти) где је била успостављена српско-бугарска граница.

Усмерите их на **слику** генерала Степе Степановића на страни 181, укратко наведите његове заслуге за успехе српске војске током Првог и Другог балканског рата и најавите да ће о његовим успесима у Првом светском рату учити у наредном поглављу.

ПОСЛЕДИЦЕ БАЛКАНСКИХ РАТОВА

Објасните ученицима до каквих је измена дошло на карти Балканског полуострва након балканских ратова. Упутите их на **карту 6.3. (Србија и Црна Гора њосле Балканских ратова)** на страни 182 и тражите да опишу границе тадашње Србије и наведу веће градове који су јој припали, као и области

и градове које је добила Црна Гора. Реците им на које су се територије прошириле Бугарска и Грчка, а затим се вратите на Србију и **испричајте следеће**:

- колико се проширила територија Србије током балканских ратова;
- колико је порастао број становника у њој;
- какав је био састав становништва и какав је био статус муслимана.

На крају нагласите значај ослобађања Старе Србије, као и број жртава и рањених током балканских ратова.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања и решити асоцијацију у одељку **Провери своје знање** на страни 183.

ЕВРОПА, СВЕТ И СРБИЈА У ВЕЛИКОМ РАТУ

- 7.1. Почетак Првог светског рата и ратне операције 1914–1916. године
- 7.2. Србија и Црна Гора 1914–1916. године
- 7.3. Први светски рат 1917–1918. године и револуције у Русији
- 7.4. Завршетак Првог светског рата у Србији и Црној Гори
- 7.5. Друго лице Великог рата

По завршеној теми, ученици ће бити у стању да:

- ▶ наведу узроке и повод за избијање Првог светског рата;
- ▶ наведу најважније догађаје и битке из Првог светског рата;
- ▶ опишу догађаје и битке које су се одиграле на различитим фронтovima;
- ▶ именују најзначајније личности из националне и опште историје које су учествовале у Првом светском рату;
- ▶ објасне ратне циљеве Србије и пут ка њиховој реализацији;
- ▶ користе историјске карте и покажу кретање војске и места најважнијих битака у Првом светском рату;
- ▶ препознају историјске изворе из Првог светског рата;
- ▶ објасне утицај књижевних и уметничких дела на формирање националног идентитета;
- ▶ наведу најзначајније културне, научне и технолошке иновације из времена Првог светског рата.

7.1. ПОЧЕТАК ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА И РАТНЕ ОПЕРАЦИЈЕ 1914–1916. ГОДИНЕ

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја
Додатни наставни материјали:	прилог 29
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> по један примерак радног листа за сваког ученика (прилог 29)
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	7.1 Јапан у Првом светском рату

Напишите наслов на табли, најавите о чему говори ова лекција и упутите ученике у тему помоћу питања наведених испод уводног текста **на страни 184**.

УЗРОЦИ И ПОВОД ЗА ИЗБИЈАЊЕ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА

Затражите од ученика да наведу називе великих сила у Европи и питајте их зашто је дошло до сукоба између њих крајем XIX века. Кажите им да су сукоби између великих сила постали нарочито изражени почетком XX века, а затим им најавите да ће самостално открити детаље и последице њихових сукоба.

Поделите им по један примерак радног листа (**прилог 29**), позовите их да у пару ураде **задатак А** и урадите проверу.

Решење: Француска – Немачка; Велика Британија – Аустроугарска; Француска – Немачка; Русија и Немачка – Француска и Велика Британија; Француске – Немачке, Аустроугарска – Русија

Пожељно је да урадите додатну проверу **помоћу следећих питања:**

1. Какве је политичке намере имала Немачка у циљу ширења свог утицаја и културе?
2. Која је велика сила подржала Немачку у политичким намерама?
3. Зашто су Француска и Велика Британија склопиле савез?
4. Која се земља касније придружила савезу Француске и Велике Британије и зашто?

Реците им да су сукоби великих сила претили да прерасту у конфликт већих размера, тј. у светски рат и да је за то био потребан само повод.

Позовите их да ураде **задатак Б (прилог 29)** у пару и сами открију шта је био повод за избијање Првог светског рата. Урадите проверу.

Решење: (1) Сарајевски атентат; (2) Видовдан; (3) „Млада Босна“; (4) аустроугарској; (5) војним вежбама

Позовите ученике да у себи прочитају **четврти пасус на страни 184**; када заврше, **поставите следећа питања:**

1. Како је Аустроугарска реаговала на Сарајевски атентат? (Ојшужила је Краљевину Србију за припремање и извођење атентата и ујушила јој ултиматум.)
2. Како је српска влада реаговала на ултиматум Аустроугарске? (Прихватила је девет од десет тачака. Одбила је захтев Аустроугарске да испусти о Сарајевском атентату воде испуражни орјани из Беча.)

3. Шта је Аустроугарској послужило као изговор да објави рат Србији? (*Србија није прихватила све њачке ултиматума, те јој је Аустроугарска 28. јула 1914. објавила рат.*)
4. Шта је означила објава рата Србији од стране Аустроугарске? (*Почетак Првог светског рата, односно Великог рата.*)

Позовите ученике да у себи прочитају текст *Аустроугарски ултиматум Србији* у одељку **ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР на страни 185** и усмено одговоре на дато питање.

Питајте их да ли би Први светски рат почео и без Сарајевског атентата, као и да ли је ултиматум био намерно састављен тако да га Србија не прихвати у целости. Затражите да вам објасне која је од три тачке ултиматума наведене у историјском извору, по њиховом мишљењу, најспорнија и шта би они учинили да су били на месту Николе Пашића.

Можете да покренете и дебату о томе да ли би Србија избегла рат да је прихватила ултиматум.

УЛАЗАК ДРУГИХ ДРЖАВА У РАТ

Кажите ученицима да су се, након што је Аустроугарска објавила рат Србији, појавила многа савезништва и да је за врло кратко време готово цела Европа ушла у велики ратни сукоб. Позовите их да у пару ураде **задатак В (прилог 29)** и сами закључе која су савезништва склопљена. Урадите проверу.

Решење: 1) Аустроугарске 2) Француске 3) Централних сила 4) Антанте

ФОРМИРАЊЕ ФРОНТОВА И РАТНЕ ОПЕРАЦИЈЕ У ЕВРОПИ 1914. ГОДИНЕ

Упутите ученике **на карту 7.1. (Први светски рат 1914–1916. године) на страни 188**, покажите им у којим деловима Европе су се формирали Западни, Источни и Балкански фронт и реците им када су ти фронтови формирани.

Позовите их, затим, да у пару ураде **задатак Г (прилог 29)** и урадите проверу.

Решење:

Фронт	Сукобљене државе	Место битке	Победник
Западни	Француска, Велика Британија и Белиџа – Немачка	На реци Марни	Француска и Велика Британија
Источни	Русија – Немачка и Аустроугарска	Код Таненберга	Немачка и Аустроугарска
		Код Мазурских језера	Немачка и Аустроугарска
Балкански	Србија и Црна Гора – Аустроугарска, касније Немачка и Бујарска	На Церу	Србија
		На Колубари	Србија

Вратите ученике **на карту 7.1. (Први светски рат 1914–1916. године) на страни 188** и затражите да пронађу битке о којима се говори у овом делу лекције и наведу називе држава на чијем су се простору одиграле битке.

Усмерите ученике **на слику** војника у рову **на страни 186**, питајте их како изгледају ровови и затражите да замисле и опишу какав је био живот у рововима.

ТОК РАТА 1915. ГОДИНЕ

Опишите ученицима какав је био однос снага Централних сила и Антанте у првој години рата и наведите њихов циљ у смислу јачања својих савеза. Објасните им када је и како дошло до тога да Италија пређе на страну Антанте – шта је Италији заузврат обећано, и кажите им да је тада формиран Италијански фронт.

Упутите ученике на **карту 7.1. (Први светски рат 1914–1916. године)** на страни 188 и опишите границе дуж којих се Италијански фронт простирао.

Реците ученицима ком савезу је пришла Бугарска исте године и наведите шта је њој заузврат било обећано.

Позовите ученике да у пару ураде **задачак Д (прилог 29)** и урадите проверу.

Решење:

Ратне операције	Сукобљене државе	Фронт	Исход ратних операција
Битка код Горлица	Немачка – Русија	Источни	Немачка продире неколико стотина километара на исток.
Дарданелска операција и Галипољска битка	Велика Британија и Француска – Османско царство	Источни	Француска и Велика Британија доживеле су неуспех.
Офанзива против Србије	Немачка и Аустроугарска, а касније и Бугарска – Србија	Балкански	Србија је била окупирана, а њена војска приморана на повлачење ка југу.

Вратите ученике на **карту 7.1. (Први светски рат 1914–1916. године)** на страни 188 и затражите да пронађу Горлиц и полуострво Галипоље и наведу називе држава на чијем простору су се одиграле битке.



Напомена: Када ученици буду показивали битке на карти, затражите да усмено објасне зашто је Немачка усмерила своје главне војне снаге ка истоку и зашто су Француска и Велика Британија желеле да елиминишу Османско царство из рата.

Позовите ученике да у себи прочитају **текст поред слике на страни 187** и усмено одговоре на дата питања.

РАТНЕ ОПЕРАЦИЈЕ 1916. ГОДИНЕ

Кажите ученицима да су се током 1916. године водиле највеће ратне операције у Првом светском рату, а затим их позовите да у пару ураде **задачак Ђ (прилог 29)** и урадите проверу.

Решење:

Ратне операције	Сукобљене државе	Циљ сукоба	Фронт
Битка код Вердена	Немачка – Француска	Жеља Немачке да освоји Верден	Западни
Битка на реци Соме	Француска и Велика Британија – Немачка	Смањење немачких снага на Верден	Западни
Брусиловљева офанзива	Русија – Немачка и Аустроугарска	Распоређење западног фронта и помоћ британској и француској војсци	Источни

Највећа поморска битка		
Назив битке	Сукобљене државе	Победник
Битка код Јиџланда	Велика Британија – Немачка	Велика Британија

Након провере, поставите ученицима и следећа питања:

1. Колико је трајала Верденска битка и која држава је победила?
2. По којој личности је Брусиловљева офанзива добила назив?
3. Како је успех руских снага у Брусиловљевој офанзиви утицао на Румунију?

Позовите ученике да на **карти 7.1. (Први светски рат 1914–1916. године)** на страни **188** покажу места ратних операција из 1916. године и наведу називе држава на чијем су се простору оне одиграле.

Кажите им да у себи прочитају **текст поред слике** руске пешадије **на страни 187** и усмено одговоре на дато питање.

ПРИМЕНА НОВЕ РАТНЕ ТЕХНИКЕ

Реците ученицима да је током Првог светског рата дошло је до великог напретка у развоју ратне технике и објасните које се наоружање масовно користило и производило. Испричајте им како је коњица изгубила на значају, када су први пут употребљени тенкови и зашто су се они брзо кварили.

Упутите ученике на **слику** британског тенка Марк I **на страни 189** и питајте их када је први пут употребљен.

Позовите ученике да у себи прочитају **први пасус на страни 189** и затражите да усмено објасне развој ратних авиона и употребу других летелица у Првом светском рату.

Проверите да ли ученици знају шта су бојни отрови и по потреби објасните. Испричајте им како су бојни отрови почели да се користе у Првом светском рату и како су се користили на ратиштима касније. Кажите им да су усавршавање постојеће и стварање нове ратне технике довели до наглог развоја ратне индустрије, а затим их подстакните да наведу негативне последице развоја нове ратне технике.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања и урадити задатке у одељку **Провери своје знање** на страни **190**.

7.2. СРБИЈА И ЦРНА ГОРА 1914–1916. ГОДИНЕ

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја ланчано излагање
Додатни наставни материјали:	/
Припрема:	/
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	7.2 Евакуација српске војске из Албаније
Пројекат:	7. Славне српске војводе (страна 229)

Напишите наслов на табли, најавите о чему говори ова лекција и упутите ученике у тему помоћу питања наведених испод уводног текста **на страни 191**.

СРБИЈА 1914. ГОДИНЕ

Овај део лекције обрадите помоћу кључних речи и технике **ланчано излагање**.

Питајте ученике који је догађај био повод за почетак Првог светског рата и затражите да укратко испричају шта се у Србији догодило након Сарајевског атентата. Позовите их да у себи прочитају текст у одељку **За радознале на страни 191** и објасне како разумеју коментар британског министра спољних послова Едварда Греја поводом ултиматума који је Аустроугарска упутила Србији.

Кажите ученицима да у себи прочитају **други и трећи пасус на страни 191**. Док ученици читају, **напишите на табли следеће кључне речи**:

мобилизација, Ниш, иреница, Београд, краљ, рејенџи, команданџи, начелник, њедседник

Пошто заврше, затражите да у пару **усмено сажму** ова два пасуса користећи дате кључне речи. Урадите проверу – прозовите једног ученика да исприча своју верзију сажетка.

Објасните ученицима како је била распоређена српска војска, а затим их позовите да у себи прочитају **пасус о Церској бици на страни 192** и у пару запишу тезе. Уколико желе, дозволите им да раде у малим групама. По потреби им помозите да организују тезе. Пошто заврше, пређите на **ланчано усмено излагање** (погледати упутство на страни 11).

Позовите ученике да прочитају **биографију** Степе Степановића поред **слике на страни 193** и усмено наведу податке о њему.

Упутите ученике **на карту 7.2. (Церска биџка) на страни 192** и затражите да на њој пронађу планину Цер и градове око којих је била смештена Друга армија.

Кажите ученицима да је након неуспеха у Церској бици уследио нови напад аустроугарске војске, преко Дрине из правца Босне. Опишите битке на Мачковом камену и Гучеву и наведите називе градова које је Аустроугарска војска заузела крајем новембра и почетком децембра 1914. године.

Испричајте ученицима како су се Аустроугари понашали према српским цивилима у местима која су освојили, наведите називе аустроугарских логора у којима је завршио велики број цивила и истакните да је ове злочине описао и јавности представио Швајцарац Арчибалд Рајс.

Позовите ученике да у себи прочитају текст у одељку **За радознале на страни 193** и усмено наведу ко је био Арчибалд Рајс, како је и зашто доспео у Србију, чиме је показао приврженост српском народу и како су му Срби исказали захвалност и поштовање.

Објасните ученицима зашто је Србија одлучила да покуша да одговори аустроугарској војсци контрафанзивом, ко је преузео команду над Првом српском армијом, као и када је почела, колико је трајала и како се завршила Колубарска битка.

Упутите ученике на **карту 7.3. (Колубарска бишка) на страни 194** и затражите да покажу и наведу из праваца којих градова су српске снаге извршиле контранапад на аустроугарску војску.

Кажите ученицима када је донета Нишка декларација, а затим их позовите да прочитају текст **Нишка декларација** у одељку **ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР на страни 194** и усмено одговоре на дата питања.

Позовите ученике да у себи прочитају **пасус** о Југословенском одбору **на страни 195** и поставите следећа питања:

1. Како се звало тело које је радило на испуњењу циљева Нишке декларације? (*Југословенски одбор.*)
2. Које године је основан Југословенски одбор? (*1915. године.*)
3. Ко је био председник, а ко су били чланови Југословенског одбора? (*Председник је био Анђео Трумбић, а чланови српски, хрватски и словеначки политичари из Аустроугарске.*)

Подстакните ученике да размисле и кажу зашто је одбор назван *Југословенски*.

СРБИ У ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ 1915–1916. ГОДИНЕ

Објасните ученицима која епидемија је задесила Србију током 1915. године и који делови Србије су њоме били највише захваћени и наведите последице епидемије по српске војнике и цивилно становништво.

Позовите ученике да у себи прочитају **други пасус** текста испод овог поднасловa **на страни 195** и поставите следећа питања:

1. Која држава је пришла Аустроугарској и Немачкој у нападу на Србију? (*Бугарска.*)
2. Када је почела и из којих праваца је кренула офанзива на Србију? (*Почела је октобра 1915. године. Аустроугарска је нападала са запада и северозапада, Немачка преко севера, а Бугари са истока.*)
3. Ко је био командант војске која је кренула у напад на Србију? (*Фелдмаршал Август фон Макензен.*)
4. Какав је био однос снага између српске војске и војске која је кренула против Србије? (*Војска која је кренула на Србију бројала је око 800.000 људи, а српска војска око 300.000.*)

Реците ученицима који је град у Србији био први на удару Централних сила, ко је командовао српским трупама у његовој одбрани и како се та борба завршила. Можете потражити на интернету и пустити им говор мајора Гавриловића. Објасните им у ком правцу је кренуло **повлачење српске војске** и цивила и зашто је одлучено да се њихово повлачење настави преко Црне Горе и Албаније; опишите Албанску голготу.

ПРЕПОРУКА



Уместо објашњења, можете ученицима пустити филм *Где цвеша лимун жућ*.

Позовите ученике да у себи прочитају **последња два пасуса** овог текста **на странама 195 и 196**; када заврше, **поставите следећа питања**:

1. Како су Срби доспели на Крф у јануару 1916. године? (*Италијанским и француским бродовима.*)
2. Шта је за српско цивилно и војно становништво значио боравак на Крфу? (*Значио је ојоравак; били су им ђружени храна и лечење, а војницима и ојрема и муниција.*)
3. На ком острву је била организована болница за српске рањенике и болеснике? (*На острву Вико.*)
4. Зашто је приобаље острва Видо названо „плава гробница”? (*Зато што су ђела мртвих сјушћана у море када њихово сахрањивање уз обалу није више било могуће.*)
5. Где су се нашли српски војници након опоравка на Крфу? (*На Солунском фронту.*)
6. Које војске су биле савезници српске војске на Солунском фронту? (*Британска, француска и грчка војска.*)
7. Која су два херојска ратна подвига обележила 1916. годину у историји српске војске? (*Српска војска је освојила ђланински врх Кајмакчалан, а касније и Битољ.*)
8. Какав је значај за Србе имало ослобођење Битоља? (*Ослобођењем Битоља, Срби су ушли на ђросјор ђредрајне Србије.*)

Објасните ученицима да је победа на Кајмачалану била прва победа српске војске након напуштања Србије и нагласите да се преко највише коте Кајмачалана протезала граница између Краљевине Србије и Грчке, као и то да је освајање овог врха олакшало српским и француским снагама да наставе своје ратне операције ка Битољу и коначно га ослободе.

Реците ученицима да у себи прочитају текст у одељку **Историја и ми данас на страни 196** и затражите да усмено наведу које године и којим поводом је поменута поштанска марка штампана и шта се на њој види.

ЦРНА ГОРА 1914–1916. ГОДИНЕ

Питајте ученике уз које државе је стала Краљевина Црна Гора након Сарајевског атентата и наведите догађај који је значио њен званичан улазак у Први светски рат.

Реците ученицима да у себи прочитају **први пасус** испод овог поднаслова **на страни 196**; пошто заврше, **изговарајте** имена личности затраживши од ученика да усмено наведу државну функцију коју су оне обављале у Краљевини Црној Гори.

1. Сердар Јанко Вукотић (*Председник владе и војни министар.*)
2. Никола Петровић. (*Краљ*)
3. Божидар Јанковић (*Начелник штаба Врховне команде црногорске војске*)

Питајте их када је изведен српско-црногорски покушај продора у источну Босну и како се он завршио, а затим објасните шта се догодило са црногорском војском током повлачења српске војске крајем 1915. године, када се одиграла **Мојковачка битка** и шта се након ње догодило у Краљевини Црној Гори.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања и урадити задатак у одељку **Провери своје знање** на **страни 197**.

7.3. ПРВИ СВЕТСКИ РАТ 1917–1918. ГОДИНЕ И РЕВОЛУЦИЈЕ У РУСИЈИ

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја ланчано излагање сажимање текста помоћу кључних речи
Додатни наставни материјали:	прилог 30
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> по један примерак радног листа за сваког ученика (прилог 30)
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	7.3 Крај војних операција у Првом светском рату

Напишите наслов на табли, најавите о чему говори ова лекција и упутите ученике у тему помоћу питања наведених испод уводног текста **на страни 198**.

ПРЕЛОМНА 1917. ГОДИНА

Реците ученицима да улазак САД у Први светски рат и догађаји у Русији 1917. године представљају прекретницу у Првом светском рату и најавите да ће те догађаје проучавати самостално.

САД

Поделите им по један примерак радног листа (**прилог 30**) и позовите их да индивидуално ураде **задачак А** и упореде своја решења са решењима ученика до себе. Урадите проверу.

Одговори:

- САД су водиле неутралну политику у првим годинама Првој светској рату зато што је то било у складу са начелима Монроове доктрине.
- Узрок уласка САД у Први светски рат био је страх да би пораз Антанте довео у питање најлакшу ролу коју су САД достављале чланицама Антанте, а повод је био потапање британског трговачког брода Луизијанија од стране немачке подморнице.
- Одлуку о уласку САД у Први светски рат донео је Вудро Вилсон 6. априла 1917. године.
- Прислијање САД смањило је једним од преломних догађаја у Првом светском рату зато што су САД биле велика војна и економска сила.

Кажите ученицима да прочитају текст у одељку **За радознале на страни 198** и опишу потапање брода **Луизијанија** и страдање путника на њему.

Упутите ученике на **карту 7.4. (Учесници Првој светској рату)** на страни 199 и затражите да одговоре на дато питање.

РУСИЈА

Реците ученицима да су 1917. годину у Русији обележиле револуције изазване глађу, немаштином и великим губицима на фронтима и позовите их да у пару ураде **задачак Б**. Урадите проверу.

Решење: 1. δ), в); 2. г), а); 3. і)

Након провере, **затражите од ученика да усмено објасне:**

- почетак, ток и крај Фебруарске револуције;
- идеје и деловање бољшевика;
- почетак, ток и крај Октобарске револуције.

Позовите ученике да у себи прочитају **биографију** Владимира Иљича Лењина поред слике **на страни 200** и затражите да усмено опишу његов политички живот.

Кажите ученицима да у себи прочитају текст у одељку **За радознале на страни 200** и усмено наведу занимљивости у вези са бродом *Аурора*.

У наставку им реците када је и где потписан мир између бољшевичке владе и Немачке и објасните територијалне уступке и уговорне обавезе Русије према Немачкој, као и судбину датог мировног уговора након капитулације Немачке.

Позовите ученике да у себи прочитају **последњи пасус** овог текста **на страни 201**; кад заврше, **поставите следећа питања:**

1. Зашто је дошло до Руског грађанског рата? (*Бољшевици су имали њиховнике међу присталицама царске власти.*)
2. Зашто су се присталице бољшевика називали *црвени*, а присталице цара *бели*? (*Присталице бољшевика формирале су нову војску – Црвену армију, а присталице цара Бели гарду; ове војске су се међусобно сукобиле.*)
3. Када се завршио Руски грађански рат и ко је однео победу? (*1922. године; бољшевици.*)
4. Шта се догодило са царем Николајем II и његовом породицом током Руског грађанског рата? (*Бољшевици су их ухалили и стрељали 1918. године.*)

ПОСЛЕДЊА РАТНА ГОДИНА

Позовите ученике да у себи прочитају **први пасус** испод поднаслова **на страни 201**. Док ученици читају, **напишите на табли** следеће кључне речи:

улазак, исуцавање, Источни фронт, Западни фронт, лево, офанзива, повлачење

Пошто заврше, тражите да помоћу датих кључних речи **усмено опишу** како су улазак САД и иступање Русије променили ток Првог светског рата. По потреби им помозите.

Упутите ученике на **карту 7.5. (Први светски рат 1917–1918. године) на страни 201** и урадите са њима наведени задатак.

Објасните ученицима када је и како дошло до пробоја Солунског фронта, а затим их позовите да у себи прочитају **последњи пасус на страни 202** и запишу у свеске ког датума/месеца је која земља капитулирала под притиском Антанте 1918. године, као и шта је за Први светски рат значила капитулација Немачке. Урадите проверу.

Одговори:

- Бујарска – 29. септембра
- Османско царство – крајем октобра
- Аустроугарска – 3. новембра
- Немачка – 11. новембра
- Капитулација Немачке значила је крај Првог светског рата.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања у одељку **Провери своје знање** на страни 202.

Направити **временску ленту (или хронолошки приказ на хамеру)** свих најбитнијих догађаја у Првом светском рату.

7.4. ЗАВРШЕТАК ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА У СРБИЈИ И ЦРНОЈ ГОРИ

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја
Додатни наставни материјали:	прилог 31
Припрема:	<ul style="list-style-type: none"> по један примерак радног листа за сваког ученика (прилог 31)
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	7.4 Марш победе

Напишите наслов на табли, најавите о чему говори ова лекција и упутите ученике у тему помоћу питања наведених испод уводног текста **на страни 203**.

СРБИЈА 1917. ГОДИНЕ

Напишите на табли следеће тезе и позовите ученике да их запишу у свеске:

- северозапад Србије – Аустроугари
- североисток и југ – Буџари
- политика денационализације

Поставите ученицима следећа питања:

- Да ли је Србија била слободна земља 1917. године? (*Не, није.*)
- Под чијом окупацијом је била Србија? (*Под окупацијом Аустроугарске и Буџарске.*)
- Које делове Србије су окупирали Аустроугари и Бугари? (*Аустроугари северозапад, а Буџари североисток.*)
- Какву су политику спроводиле аустроугарске и бугарске власти према Србима? (*Политику денационализације.*)

Објасните им значење појма **денационализација**, испричајте им какав је био живот Срба у окупираним областима и наведите начине на које су Аустроугари и Бугари покушали да денационализују Србе.

Нацртајте на табли следећу табелу и реците ученицима да је прецртају:

Топлички устанак 1917. године	
Узрок:	
Вође:	
Ток и исход:	

Питајте ученике да ли знају који део Србије се назива Топлички крај; ако не знају, реците им. Вратите их на тезе из првог дела лекције и тражите да кажу под чијом окупацијом је био овај крај. По потреби им Ви реците. Позовите ученике да прочитају **други пасус на страни 203** и у пару попуне табелу. Урадите проверу.

Решење:

Топлички устанак 1917. године	
Узрок:	<i>Насиље Буџара</i>
Вође:	<i>Косџа Војиновић</i>
	<i>Косџа Миловановић Пећанац</i>
Ток и исход:	<i>Ослободили Куршумлију, Прокуље, Лебане и Блаце После неколико месеци, устаник угушен</i>

Позовите ученике да у себи прочитају текст у одељку **За радознале на страни 203** и усмено опишу гушење Топличког устанка.

Реците ученицима да у себи прочитају **први пасус на страни 204** и у свеске запишу до каквих је промена дошло у штабу Српске врховне команде на Крфу и у команди Прве српске армије. Урадите проверу.

Одговор:

Услед смрти војводе Радомира Пушника, за начелника штаба Српске врховне команде постављен је војвода Живојин Мишић, а команду над Првом српском армијом је преузео генерал Петар Бојовић.

Питајте ученике који је догађај у српској историји познат као Мајски преврат и тражите да вам кажу ко је био на челу завереника који су извршили атентат на краља Александра Обреновића и његову супругу.

Позовите их да прочитају **други пасус на страни 204**; кад заврше, **постављајте следећа питања:**

1. За шта је био оптужен Драгутин Димитријевић Апис? (*За љокушај аџенџаџа на реџенџа Алек-сандра Карађорђевића.*)
2. Како се називала организација којој је припадао Апис? (*Црна рука.*)
3. Шта је био разлог за подизање оптужнице против Драгутина Димитријевића Аписа? (*Апис је имао све већи утицај међу њерџадницима српске војске. Реџенџ Алексадар Крађорђевић се џла-шио њејовој уџицаја у друшџву и међу војницима, џе је желео да џа уклони.*)
4. Како је завршен судски процес против Аписа? (*Осуђен је на смрт сџрељањем.*)

Кажите ученицима да су у лето 1917. године представници српске владе и Југословенског одбора објавили документ којим се потврђује стварање заједничке државе – Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Реците им назив тог документа, а затим их позовите да у себи прочитају текст **Крфска декларација** у одељку **ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР на страни 204** и усмено одговоре на дата питања.

ОСЛОБОЂЕЊЕ СРБИЈЕ

Реците ученицима да у себи прочитају **први пасус на страни 205** и да усмено наведу када су се савезници окренули према Солунском фронту и ко је преузео команду над војском Антанте.

Кажите ученицима да је пробој Солунског фронта имао велики значај за завршетак Првог светског рата и најавите да ће детаље о Солунском фронту обрадити самостално.

Поделите ученицима по један примерак радног листа (**прилог 31**) и позовите их да ураде **задатак А** и упореде своја решења са решењима ученика до себе. Пошто заврше, урадите проверу.

Решење:

СОЛУНСКИ ФРОНТ И КРАЈ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА	
Почетак пробоја Солунског фронта	15. септембар 1918. године
Борбени положај српске војске током пробоја	Први борбени редови
Први велики успех пробоја	Прободј дунавско-немачкој фронтџа и ослобађање Скопља са околином
Последица преласка српске војске преко Вардара	Капитулација Буарске 29. септембра 1918. године
Други велики успех пробоја	Ослобађање Ниша 12. октобра 1918. године
Дан ослобођења целе Србије	1. новембар 1918. године
Догађај који је претходио капитулацији Аустроугарске	Прелазак српске војске преко Дунава, Саве и Дрине
Догађај који је означио крај Првог светског рата	Капитулација Немачке 11. новембра 1918. године
Значај пробоја Солунског фронта	Велики допринос коначној победи Антанте

Скрените ученицима пажњу на **фотографију на страни 205** и питајте их које личности препознају на њој.

Питајте ученике да ли су чули за Зејтинлик, велико српско гробље у Солуну. Позовите их да у себи прочитају **текст поред слике** маузолеја у уводу у седмо поглавље **на страни 183** и затражите да усмено наведу из којих су све земаља сахрањени војници на овом гробљу, како је гробље добило име, када је и на ком месту подигнут маузолеј и ко је био његов први чувар.

СТВАРАЊЕ НОВЕ ДРЖАВЕ

Најавите ученицима да ће стварање нове државе која би окупила Јужне Словене са простора Србије, Црне Горе и Аустроугарске проучавати самостално. Позовите их да у пару ураде **задатак Б (прилог 31)** и урадите проверу.

Решење: (1) Нишком декларацијом (2) Крфском декларацијом (3) равноправности (4) државно-правне (5) стварање државе (6) Народно вијеће (7) ослободила (8) Држава Словенаца, Хрватџа и Срба

Питајте ученике које територије су обећане Италији Лондонским споразумом и урадите додатну проверу **помоћу следећих питања:**

1. Којом декларацијом су дефинисани ратни циљеви Србије, а којом уређење будуће заједничке државе?
2. На ком начелу је требало да почива нова држава?
3. Који догађај је омогућио стварање државе Словенаца, Хрвата и Срба?
4. Који орган је био на челу државе Словенаца, Хрвата и Срба?
5. Која је била улога Народног вијећа државе Словенаца, Хрвата и Срба?
6. Зашто је формирано Народно вијеће Босне и Херцеговине?
7. Зашто је српска војска била позвана да ослободи Загреб, Сарајево, Љубљану, Ријеку и друга места?

Реците ученицима да је уследио и низ других догађаја који су водили ка стварању нове државе и позовите их да индивидуално ураде **задатак В (прилог 31)** и упореде своја решења са решењима ученика до себе. Урадите проверу.

Решење:

Датум и година	Значај
24. новембар 1918.	Збор српских народних представника у Руми – Срем се уписајединио Србији.
25. новембар 1918.	Велика народна скупштина Срба, Буњеваца и осталих Словена у Новом Саду – Бачка, Банат и Барања су се уписајединили Србији.
26. новембар 1918.	Велика народна скупштина српског народа у Црној Гори (Подгорица) – краљ Никола Петровић зачен са престолом, а Црна Гора се ујединила са Србијом под династијом Карађорђевић.
1. децембар 1918.	Свечано проглашена нова држава, под називом Краљевство Срба, Хрватиа и Словенаца.
1920. година	Држава променила назив у Краљевина Срба, Хрватиа и Словенаца (Краљевина СХС).

Позовите ученике да прочитају текст поред слике на страни 207 и усмено одговоре на дато питање.

СРПСКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА У ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ

Кажите ученицима да је српска интелигенција у току Првог светског рата имала значајну улогу, а затим их позовите да у пару ураде задатак Г (прилог 31) и сами открију о којим интелектуалцима је реч и какав је био њихов допринос у време ратних збивања. Урадите проверу.

Решење:

Име и презиме	Допринос српском народу
Михајло Пуйин	Био почасни конзул Србије у САД; као утицајан научник, имао важну улогу у српско-америчким односима.
Јован Цвијић	Држао низ предавања и говора у Паризу о балканским народима и земљама.
Михаило Петровић Алас	Учествовао у Првом светском рату као официр.
Јован Жујовић	Организовао помоћ и школовање за ђаке који су из Србије долазили у Француску.

Реците ученицима да у себи прочитају биографију Јована Цвијића поред слике на страни 207 и затражите да усмено наведу његове научне успехе и доприносе у развоју српске науке, као и чињенице које показују колико је као научник био цењен и поштован изван Србије.

Позовите ученике да у себи прочитају текст у одељку *За разознале* на страни 208 и објасне како је настала песма *Плава јрбодница*.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој историјски речник.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања у одељку *Провери своје знање* на страни 208.

7.5. ДРУГО ЛИЦЕ ВЕЛИКОГ РАТА

Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у паровима
Доминантне методе и технике рада:	<ul style="list-style-type: none"> самостално закључивање на основу текстуалних и визуелних садржаја
Додатни наставни материјали:	/
Припрема:	/
Видео-материјал у дигиталном уџбенику:	7.5 Судбина Милутина Миланковића у Првом светском рату

Напишите наслов на табли, најавите о чему говори ова лекција и упутите ученике у тему помоћу **питања** наведених испод уводног текста **на страни 209**.

Реците ученицима ко је био Станислав Винавер, а затим их питајте да ли су чули за Бранислава Нушића, Исидору Секулић и Владислава Петковића Диса. По потреби им објасните. Нагласите да су Милутин Бојић и Владислав Петковић Дис изгубили живот у рату, као и да многа дела која су настала за време Првог светског рата и која говоре о његовим страхотама спадају међу најбоља дела српске књижевности.

ПОСЛЕДИЦЕ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА

Објасните ученицима зашто се Први светски рат назива Велики рат и наведите колико је било људских жртава у Великом рату и колика је била материјална штета. Нагласите им да су разлози великог броја жртава, поред самих ратних операција, биле и епидемије и глад.

Кажите ученицима да су промене настале након Првог светског рата озваничене на Париској мировној конференцији 1919. године, а затим их позовите да прочитају **последњи пасус** овог текста **на страни 209** и затражите да усмено објасне како су одлуке донете на Париској мировној конференцији измениле изглед мапе света.

ЧОВЕК У РАТУ

Реците ученицима да је Први светски рат у великој мери утицао на привреду и друштво и позовите их да прочитају **први пасус на страни 210**; када заврше, **постављајте следећа питања**:

1. Како је Први светски рат утицао на привреду? (*Била је ирилатиована ратним иоиредама; за војску се издвајало највише новчаних средстава.*)
2. Зашто су у фабрикама радиле жене, старији људи, чак и деца? (*Због великог броја мобилисаног мушког становништва.*)
3. Зашто је дошло до несташнице хране? (*Мањак радне снаге је оштекао иољопривредну ироизводњу.*)
4. Зашто је дошло до појаве епидемија пегавог тифуса и шпанског грипа? (*Због лоших хигијенских услова.*)

Кажите ученицима да прочитају **други пасус на страни 210**; пошто заврше, **постављајте следећа питања**:

1. Шта је довело до појаве револуција у неким земљама? (*Незадовољство грађана због рата, глади и лоших услова живота.*)

2. Зашто је несташница хране била нарочито изражена у земљама чланицама Централних сила? (*Зашто ишло су биле окружене земљама Антанте, па је увоз хране био пресечен.*)
3. Шта се догодило великом броју цивила услед жестоких борби на фронтима? (*Остали су без кућа.*)

Упутите ученике **на слику** жена и деце у рушевинама **на страни 209** и затражите да је опишу.

НАУКА И КУЛТУРА ТОКОМ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА

Објасните ученицима како је Први светски рат утицао на науку и културу – како су завршили многи научници и интелектуалци и како се одвијала међународна сарадња на овим пољима.

Позовите их да прочитају **други пасус** испод овог поднаслова **на странама 210 и 211** и постављајте **следећа питања**:

1. Који је уметнички правац био доминантан у европској култури у време Првог светског рата? (*Експресионизам.*)
2. Шта је била идеја експресионизма као културног правца? (*Умешност треба да осликава сву суровост реалног живота, човекову њиху и снажне емоције, а не улећану стварност.*)
3. Против чега су се експресионисти бунили? (*Против рајнова, беде и лицемерја друштва.*)
4. Ко су били најзначајнији представници експресионизма у сликарству? (*Едвард Мунк, Ото Милер, Оскар Кокошка, Василиј Кандински и други.*)
5. Које су теме преовладале у књижевности? (*Рај, рајно стварање, сиромаштво и глад.*)
6. На који начин су композитори испољавали своје експресионистичке идеје? (*Компоновали су музику која представља изражавање унутрашњих доживљаја уметника.*)

Кажите ученицима да у себи прочитају текст у одељку **За радознале на страни 210** и да усмено наведу где је живела Исидора Секулић за време Првог светског рата, која је дела оставила иза себе и где је објављивала своје текстове за време рата. Питајте их шта мисле зашто се она сматра најумнијом Српкињом свога времена и нагласите да је била прва жена у Српској академији наука и уметности.

Упутите ученике **на слику Крик на страни 210**, питајте их ко ју је насликао и затражите да је опишу. Позовите их да у себи прочитају **биографију** Надежде Петровић поред **слике на страни 211** и усмено наведу у чему се још, осим у сликарству, истицала Надежда Петровић.

ХЕРОИНЕ ВЕЛИКОГ РАТА

Објасните ученицима у ком својству су жене учествовале у Првом светском рату и наведите пример сликарке Надежде Петровић, која је учествовала у Првом светском рату као болничарка.

Испричајте ученицима када је и под којим именом **Милунка Савић** доспела у српску војску и како је откривен њен пол. Истакните њено херојство у Колубарској бици и бици на Кајмакчалану, као и то да је била део „Гвозденог пука”, односно другог пука српске војске „Књаз Михаило”. Нагласите да је добила многа војна одликовања и да је њен саборац у „Гвозденом пуку” била британска болничарка Флора Сендс. Кажите им да је током рата она била једина жена са официрским чином у српској војсци и да је више пута одликована.

Усмерите ученике **на слику** Милунке Савић **на страни 211** и затражите да кажу шта Милунка носи на грудима (*ордење*).

Испричајте ученицима када је основано културно-уметничко и хуманитарно друштво Коло српских сестара и ко су били његови оснивачи; објасните какве су акције спроводиле чланице овог друштва током балканских ратова и Првог светског рата. Реците им које године је укинуто, а које године је обновљено и нагласите да постоји и данас.

Упутите ученике **на фотографију** на којој је приказано Коло српских сестара **на страни 211** и затражите да опишу њихову ношњу.

СРПСКА ЕМИГРАЦИЈА

Питајте ученике шта значи појам *емиграција*, а затим им реците да је, осим у Аустроугарској и Османском царству, велики број Срба живео у Француској, Великој Британији, а нарочито у Сједињеним Америчким Државама. Објасните им на који начин је српска емиграција помагала Србима током Првог светског рата и истакните заслуге Михајла Пупина за подстицање српско-америчких односа и развој националне свести међу Србима у Америци.

Позовите ученике да у себи прочитају текст *Позив Михајла Пупина српском народу у Америци* у одељку **ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР на страни 212** и усмено одговоре на питања.

ЈЕДАНАЕСТИ НОВЕМБАР

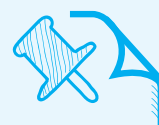
Питајте ученике колико је трајао Први светски рат и ког датума је завршен. Реците им да се данас једанаести новембар у многим земљама обележава као Дан примирја и наведите како. Упутите их **на слику Најталијине рамонде на страни 212** и објасните њену симболику.

Кажите ученицима да прочитају текст у одељку *Историја и ми данас на страни 213* и затражите да усмено објасне у ком периоду се носи амблем *Најталијина рамонда*, зашто овај цвет називају још и цвет-феникс и како је добио име.

Скрените ученицима пажњу на кључне речи. Прочитајте их заједно, наглас. Подстакните ученике да покушају да их објасне својим речима. Нека их запишу у свој **историјски речник**.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Одговорити на питања и урадити задатке у одељку *Провери своје знање на страни 213*.



НАСТАВНИ МАТЕРИЈАЛИ ЗА ФОТОКОПИРАЊЕ

ПРИЛОГ 1

А. Прочитај текст о писаним историјским изворима на странама 8 и 9 па попуни табелу.

ПИСАНИ ИСТОРИЈСКИ ИЗВОРИ ЗА ИНДУСТРИЈСКО ДОБА		
Врста извора		Значај
		Праћење друштвених, политичких и културних дешавања и одређивање тачног времена дешавања
Документа институција, међународни уговори, белешке о раду појединих организација и сл.		
		Упознавање са структуром становништва неког насеља или државе у прошлости
Статистички прегледи становништва (пол, старост, рођени, умрли итд.)		
Аутобиографски извори	Аутобиографије	
		Проучавање учешћа аутора у неком значајном догађају, а не детаља из приватног живота
	Дневници	
Чувају се у...		

Б. Прочитај текст о материјалним историјским изворима на странама 10 и 11 па попуни табелу.

МАТЕРИЈАЛНИ ИСТОРИЈСКИ ИЗВОРИ ЗА ИНДУСТРИЈСКО ДОБА		
Грађевине	Предмети	Значај
Прочавају их...		
Чувају се у...		

В. Прочитај други и трећи пасус текста о аудио-визуелним историјским изворима на странама 11 и 12 па запиши у свеску одговоре на следећа питања:

1. Који су аудио-визуелни историјски извори од посебног значаја за проучавање историје новог века?
2. Који је значај аудио-визуелних материјала за проучавање историје?
3. По чему су значајне 1826. и 1895. година када говоримо о аудио-визуелним историјским изворима?
4. Какви су били филмови у почетку?
5. За који период проучавања новог века су аудио-визуелни историјски извори од посебног значаја за историчаре?

ПРИЛОГ 2А

1. Које откриће је означило почетак индустријске револуције?

2. Какве промене је изазвала појава парне машине и других изума из XVIII века?

3. Зашто су фабрике почеле да се граде и у градовима који нису у близини река?

4. Зашто се након индустријске револуције указала потреба за изградњом нових путева – макадама?

ПРИЛОГ 2Б

Картице за индивидуалне експертске улоге



1. Прочитај први пасус текста о замаху индустријске револуције на страни 17 и писмено, у свесци, уради следеће задатке:

- а) Наведи како је откриће парне машине утицало на развој машинске индустрије, металургије и рударства.
- б) Објасни зашто су се фабрике градиле на главним поморским и копненим саобраћајницама.

2. Прочитај други пасус о замаху индустријске револуције на страни 17 и писмено, у свесци, уради следеће задатке:

- а) Објасни зашто је дошло до иновација у сфери саобраћаја.
- б) Наведи ко је и када изумео пароброд и објасни значај тог изума.
- в) Наведи назив реке којом је пароброд први пут запловио.

3. Прочитај трећи пасус о замаху индустријске револуције на странама 17 и 18 и писмено, у свесци, уради следеће задатке:

- а) Наведи шта је био следећи крупан корак у развоју саобраћаја и трговинске размене.
- б) Наведи ко је и када изумео парну локомотиву.
- в) Објасни значај тог изума.

4. Прочитај четврти пасус о замаху индустријске револуције, који се налази на страни 18. замоли ученике који обрађују претходна три дела овог текста да ти кажу називе изума који су унапредили индустрију и саобраћај у новом веку, а затим писмено, у свесци, уради следеће задатке:

- а) Објасни зашто је Велика Британија постала најразвијенија индустријска земља у Европи у другој половини XVIII и првој половини XIX века.
- б) Наведи у чему се огледала њена индустријска надмоћ у односу на друге европске земље.
- в) Објасни утицај увођења железничког саобраћаја на превоз становника у Великој Британији.

5. Прочитај пети и шести пасус о замаху индустријске револуције, који се налазе на странама 18 и 19, и писмено, у свесци, уради следеће задатке:

- а) Објасни која је још грана привреде доживела значајне промене захваљујући индустријској револуцији и илуструј то примером.
- б) Објасни промене до којих је дошло у међународној трговини захваљујући индустријској револуцији и развоју саобраћаја.
- в) Наведи називе земаља на које се индустријски напредак касније проширио из Велике Британије.

ПРИЛОГ 2В

Решење задатака из прилога 2Б

<p>1.</p> <p>а) Откриће парне машине је довело до убрзаног развоја машинске индустрије и металургије. Парне машине су морале бити израђене од гвожђа, што је довело до развоја металургије, а развој металургије је покренуо развој рударства јер је порасла потреба за металима и рудом.</p> <p>б) Фабрике су се градиле на главним поморским и копненим саобраћајницама како би се роба брже транспортовала.</p>
<p>2.</p> <p>а) Количина произведене робе се повећала и зато је дошло до иновација у сфери саобраћаја.</p> <p>б) Роберт Фултон је, 1807. године, изумео пароброд – брод који се покретао на пару уместо на јадре, што је допринело развоју поморског саобраћаја и брзини транспорта робе.</p> <p>в) Пароброд је први пут заплочио по реци Хадсон у Њујорку.</p>
<p>3.</p> <p>а) Још један крупан корак у развоју саобраћаја и трговинске размене било је откриће парне локомотиве.</p> <p>б) Парну локомотиву је изумео Џорџ Стивенсон 1807. године.</p> <p>в) Захваљујући овом изуму, дошло је до убрзане изградње железничких пруга, па је превоз путника и робе постао бржи и повољнији.</p>
<p>4.</p> <p>а) Велика Британија је постала најразвијенија индустријска земља у Европи у другој половини XVIII и првој половини XIX века због примене већине изума из XVIII и XIX века.</p> <p>б) Њена надмоћ се огледала у томе што је у том периоду била главни произвођач машина, текстила, разних метала и других производа, а имала је и најразвијенију железницу.</p> <p>в) Становници Велике Британије су користили превоз железницом јер је био сигурнији, бржи и безбеднији од превоза копненим или речним путевима.</p>
<p>5.</p> <p>а.) Захваљујући индустријској револуцији дошло је до промена и у трговини. Људи су трговали на пијацама, вашарима и улицама током читавог XIX века.</p> <p>б.) Размена добара у међународној трговини се у претходним вековима ограничавала само на скупу робу попут тканина, кафе и зачина. Захваљујући индустријској револуцији, вишак производа, као и основне сировине могли су да се извозе у све делове света.</p> <p>в.) Индустријски напредак се касније из Велике Британије проширио на Сједињене Америчке Државе, као и на немачке државе, пре свега на Пруску. Нешто касније, нагли индустријски развој и изградња железнице захватили су и Француску, Аустрију и друге европске земље.</p>

ПРИЛОГ ЗА

А. Прочитај први пасус текста који се односи на Енглеску од 1660. године на страни 22 и допуни текст речима које недостају.

Доласком краља Чарлса II (1660–1685), чији је избор потврдио (1) _____, у Енглеској је поново успостављена (2) _____. Иако се Чарлс (3) _____ на Парламент, пред (4) _____ своје владавине покушао је да донесе неке законе мимо одлука Парламента. Најзначајнији (5) _____ који је донет за време Чарлса II био је (6) _____ корпус акт (Закон о (7) _____ човекове личности) из 1679. године, по коме нико није смео да буде (8) _____ без добро образложеног (9) _____ налога.

Б. Прочитај други пасус текста који се односи на Енглеску од 1660. године на страни 22, а затим напиши десет питања тако да искази наведени испод буду њихови одговори.

1. _____?
Његов брат Џејмс II Стјуарт (1685–1688).
2. _____?
Торијевци и виговци.
3. _____?
За снажну краљевску власт.
4. _____?
За превласт Парламента над краљем.
5. _____?
Виговци.
6. _____?
Против његове одлуке да крсти сина као католика.
7. _____?
Замерали су му што је његова политика била наклоњенија католицима.
8. _____?
Одлука да се краљ Џејмс II збаци и на његово место доведе Виљем Орански, супруг његове кћерке Мери.
9. _____?
Године 1688.
10. _____?
Као Славна револуција.

В. Прочитај трећи пасус текста који се односи на Енглеску од 1660. године на странама 22 и 23, а затим прочитај наведени текст и исправи шест грешака које су се у њему „поткрале” тако што ћеш прецртати нетачне речи и изнад њих уписати тачне.

Краљ Виљем Орански (1689–1702) се по ступању на власт заклео да ће поштовати Декларацију права донету 1689. године, према којој је краљ имао превласт над Парламентом. То је значило да се свака краљева одлука могла спровести без сагласности Парламента.

Пошто Виљем Орански и Мери Стјуарт нису имали потомство, након краљеве смрти 1702. године на енглески краљевски престо долази Ана (1702–1714), сестра Џејмса II. За време њене владавине, 1707. године, Енглеска и Ирска су се ујединиле у једну државу – Велику Британију. Ана је била последњи представник династије Стјуарт.

ПРИЛОГ 3Б

Пажљиво прочитај наведене пасусе па их поређај хронолошки уписивањем бројева од 1 до 4 у квадрате, а затим из датог списка наслова изабери одговарајући наслов за сваки пасус и напиши га на линију. Води рачуна – један наслов је вишак.

Наслови:

САД постоји као независна држава

Велики протест насељеника

САД постоји једнако уређена држава

Почетак борбе колонија за независност

Велика Британија доживљава пораз

Док се сукоб заоштравао, представници тринаест колонија сазвали су **Конгрес у Филаделфији 1776.** године, на којем је потписана **Декларација о независности Сједињених Америчких Држава**. Британска војска је покушала оружјем да смири побуну колониста, међутим они су добили подршку других европских држава, а нарочито Француске, која је претходно уступила Великој Британији своју колонију Канаду. Велика Британија је била поражена, а ратне операције су се завршила 1781. године, падом Јорктауна – последњег британског упоришта. Француско-америчку војску је предводио Џорџ Вашингтон, а мир је склопљен **1783. године у Версају**, када је **Велика Британија признала независност САД**.

Врхунац незадовољства насељеника догодио се 1775. године, када су одбили да плате таксе за чајеве који су допремљени бродовима из Велике Британије у Бостон. Насељеници су исказали своје незадовољство тако што су се попели на бродове и све товари са чајем бацили у море. Овај догађај је у историји познат као **Бостонска чајанка**. Велика Британија је, као одговор на овај догађај, повећала порезе и послала војне снаге да угуше незадовољство колониста. То је био увод у **Амерички рат за независност**, који је трајао од 1775. до 1783. године.

Велика Британија је наметнула насељеницима (колонијалном становништву) различите порезе, а ускратила им право да имају своје представнике у британском парламенту. Када је Велика Британија увела Закон о таксама (опорезивању) 1765. године, представници америчких колонија су се састали на конгресу у Њујорку и том приликом донели одлуку да не поштују донети закон, уз образложење да они не треба да плаћају порез пошто немају своје представнике у британском парламенту. Тај догађај се сматра почетком **Америчке револуције**, која је трајала до 1783. године.

На састанку у Филаделфији 1787. године донет је **Устав САД**, најстарији писани устав на свету, којим је извршена **подела власти** на законодавну, извршну и судску власт. По уставу, **извршну** власт има **председник САД**, **законодавну Конгрес**, а **судску Врховни суд**; САД су постале **федерална** (савезна) **држава**. Устав је почео да се примењује 1788. године, а 1789. године почели су да се формирају државни органи САД независни од Велике Британије. Први председник САД био је Џорџ Вашингтон (1789–1797).

ПРИЛОГ 4

А. Прочитај пасусе који говоре о идејама Волтера, Монтескјеа и Русоа на странама 27 и 28, а затим на линије упиши слово В ако се тврдња односи на Волтера, М ако се односи на Монтескјеа, а Р ако се односи на Русоа.

1. Заговарао је идеју да је најправеднији систем власти онај у којем је власт подељена између монарха, племства и народа. _____
2. Заговарао је демократску државу засновану на законима пред којима би сви грађани били једнаки. _____
3. Заговарао је идеју да владар (монарх) мора бити образован и добронамеран, јер је сматрао да се друштвене промене које служе за опште добро свих покрећу одозго, с врха власти. _____
4. Према његовом мишљењу, једнакост пред законом за све могуће је постићи поделом власти на три независне области: законодавну, извршну и судску. _____

Б. Пронађи и прочитај информације на странама 29 и 30 које се односе на владара који ти је додељен и запиши у свеску податке који доказују присуство просветитељских идеја током његове/њене владавине.

Група А – Царица Русије Катарина II Велика (1762–1796)

Група Б – Пруски краљ Фридрих II Велики (1740–1786)

Група В – Царица Марија Терезија (1740–1780) – Хабзбуршка монархија

Група Г – Цар Јозеф II (1780 – 1790) – Хабзбуршка монархија

ПРИЛОГ 5А

Картице за активност *Трчећи дикџајл*.



1. Током лета 1789. године, обичан народ широм Француске устаје против повлашћених слојева друштва.

2. Уставотворна скупштина наставља са радом и у августу 1789. године укида феудализам, а самим тим и повластице племства и свештенства.

3. Истог месеца, Скупштина усваја најзначајнији документ донет у време Француске револуције – Декларацију о правима човека и грађанина.

4. У Декларацији се истичу грађанске слободе (слобода говора, удруживања, окупљања и сл.) и права.

5. Према Декларацији, сваки Француз се рађа слободан, једнак је пред законом и слободно располаже својом имовином.

6. Слободни грађани стичу право да сами бирају своје представнике у Скупштини.

7. Доношењем Устава 1791. године, Француска постаје уставна монархија у којој је власт подељена између краља и Скупштине.

ПРИЛОГ 5Б



УЧЕНИК А

1. На која два клуба су биле подељене присталице револуције у Народној скупштини?

Били су подељени на жирондинце и јакобинце.

2. Како су жирондинци добили назив?

3. Којем друштвеном слоју су припадали жирондинци и за шта су се они залагали?

Клуб жирондинаца чинили су богатији припадници грађанске класе; залагали су се за републиканско уређење и давање личних слобода грађанима.

4. Како су Јакобинци добили назив?

5. Којем друштвеном слоју су припадали јакобинци и за шта су се они залагали?

Јакобинци су били припадници нижих слојева грађанства и сељаци; залагали су се за републиканско уређење и већи утицај народа на политику Француске.

6. Ко је био вођа јакобинаца?

УЧЕНИК Б

1. На која два клуба су биле подељене присталице револуције у Народној скупштини?

2. Како су жирондинци добили назив?

Добили су назив по покрајини Жиронда, из које је долазио велики број посланика који су се приклонили овом клубу.

3. Којем друштвеном слоју су припадали жирондинци и за шта су се они залагали?

4. Како су Јакобинци добили назив?

Добили су назив по манастиру Св. Јакова, где су се окупљале њихове присталице.

5. Којем друштвеном слоју су припадали јакобинци и за шта су се они залагали?

6. Ко је био вођа јакобинаца?

Максимилијан Робеспјер.

ПРИЛОГ 6А

Картице са инструкцијама за историчаре



1. Поздравите Наполеона; кажите му да сте чули да је био врло способан владар и да желите да сазна-те где и када се родио, какво образовање је стекао, када је добио чин генерала и како је почела њего-ва војна каријера. Тражите да вам објасни на који начин је и када дошао на власт, а када је крунисан за цара. Реците му да желите да знате какав је владар био, када је и где доживео свој коначни пораз и како се тада осећао. Захвалите Наполеону и изразите жељу да вам исприча и нешто о свом брачном животу.

2. Кажите Наполеону да су његове приче занимљиве и замолите га да вам каже нешто о свом ратном походу на Аустрију – када је почео и како се завршио. Реците му да сте чули да је био веома популаран у народу и да вас занима како је стекао ту популарност. Затражите да вам исприча своје ратно искуство са Венецијом. Захвалите му на одговору.

3. Покажите умерено дивљење Наполеоновим ратним вештинама и кажите да бисте волели да сазна-те нешто о његовом ратном походу на Египат. Замолите га да вам исприча какво је било његово искуство у бици код пирамида; затражите да вам објасни зашто је у једном тренутку одлучио да на том простору ратује искључиво са копна и каже вам како се тај сукоб завршио. Захвалите Наполеону на одговорима.

4. Поздравите научника; кажите да сте пријатно изненађени његовим доласком и да верујете да вам је припремио неко изненађење и једва чекате да га чујете. Саслушајте научника; захвалите му на сазна-њима која вам је пружио јер никада раније нисте чули за то откриће.

Картице са инструкцијама за Наполеона и научника

1. Отпоздрави и реци када и где си рођен, коју си школу похађао у Паризу, какав си био ђак, колико си имао година када си добио чин генерала, како је почело твоје војно напредовање, како си и када дошао на власт, када си крунисан за цара, какав си владар био, када и где си доживео свој коначни пораз и како си се тада осећао. Испричај нешто о свом брачном животу. Захвали се историчарима на интересовању.

Информације можеш да прикупиш у тексту поред слике Наполеона на страни 38.

2. Захвали историчарима на интересовању и испричај им нешто о свом ратном походу против Аустри-је. Нагласи у чему си се истакао у тим сукобима. Наведи када су се и како ти сукоби завршили и шта ти је донело популарност у народу. Испричај им своје искуство у рату са Венецијом.

Информације можеш да прикупиш у трећем пасусу текста на страни 38 и у одељку *Помоћ њири уче-њу* на истој страни.

3. Реци историчарима када си и зашто кренуо у ратни поход против Египта и нагласи у чијем саставу је тада био Египат. Испричај им своје искуство у бици код пирамида, а затим наведи какво те је изненађење сачекало на обалама Египта. Објасни зашто си након тога решио да наставиш рат против Турака и локалног египатског становништва само с копна и какав је био епилог тог сукоба. Захвали историчарима на интересовању, похвали их за радозналост коју показују, а затим кажи да си био велики поштовалац науке и да си са собом у госте повео једног научника који је био са тобом у ратним походима на Египат.

Информације можеш да прикупиш у првом пасусу текста на страни 39 испод одељка *За радознале*.

4. Отпоздрави и представи се. Реци историчарима да си био један од чланова експедиције коју је Напо-леон повео у Египат и наведи до ког значајног открића је ваша експедиција дошла. Питај историчаре да ли су раније чули за ово откриће.

Информације можеш да прикупиш у одељку *За радознале* на страни 39.

ПРИЛОГ 7А

А. Прочитај први, други и трећи пасус о Бечком конгресу на страни 45 и попуни инфо-картицу.

ИНФО-КАРТИЦА – Бечки конгрес 1814–1815. године	
Време и место сазивања:	
Сврха:	
Земље учеснице:	
Централна личност:	
Циљ:	
Тежња:	

Б. Прочитај четврти пасус текста о Бечком конгресу на страни 45 и допуни текст речима које недостају.

На основу одлука Бечког конгреса донетих _____ године, Француској су _____ све освојене земље и _____ претходним владарима уз мање _____. Територије Русије, Аустрије и Пруске се у одређеној мери _____. Немачка и Италија остају _____, а Швајцарској се _____ независност и одређује јој се _____ неутралне државе.

В. Прочитај пети пасус текста о Бечком конгресу на страни 45 па у свеску запиши одговоре на наведена питања.

1. Који је принцип успостављен Бечким конгресом и како су тим принципом владарским династијама регулисана права на престо?
2. Шта је успостављање тог принципа омогућило династијама које су биле збачене с власти Наполеоновим ратовима?

Г. Прочитај шести пасус о Бечком конгресу на страни 45, попуни табелу па одговори на питања.

Владавина династије Бурбон у Француској	
Временски период / година:	Владар/догађај:
1815–1824.	
1824–1830.	
1830.	
1830–1848.	

1. Шта је довело до избијања Јулске револуције?
-

2. Под којим називом је познат период владавине Луја Филипа?
-

ПРИЛОГ 7Б

Картице са називима улога



УВОДНИЧАР	КЊИЖЕВНИК	СЛИКАР	МУЗИЧАР	МУЗИЧАР	МУЗИЧАР	МУЗИЧАР
УВОДНИЧАР	КЊИЖЕВНИК	СЛИКАР	МУЗИЧАР	МУЗИЧАР	СЛИКАР	СЛИКАР
УВОДНИЧАР	КЊИЖЕВНИК	СЛИКАР	МУЗИЧАР	МУЗИЧАР	КЊИЖЕВНИК	КЊИЖЕВНИК
УВОДНИЧАР	КЊИЖЕВНИК	СЛИКАР	МУЗИЧАР	МУЗИЧАР	УВОДНИЧАР	УВОДНИЧАР
УВОДНИЧАР	КЊИЖЕВНИК	СЛИКАР	МУЗИЧАР	МУЗИЧАР	МУЗИЧАР	МУЗИЧАР
УВОДНИЧАР	КЊИЖЕВНИК	СЛИКАР	МУЗИЧАР	МУЗИЧАР	СЛИКАР	СЛИКАР
УВОДНИЧАР	КЊИЖЕВНИК	СЛИКАР	МУЗИЧАР	МУЗИЧАР	КЊИЖЕВНИК	КЊИЖЕВНИК

ПРИЛОГ 7В



Инструкције за уводничаре

1. Прочитајте **први и други пасус текста о романтизму на страни 47**, а затим направите постер који ће садржати следеће информације:
 - шта је изазвало развој романтизма;
 - области друштвеног живота на које се романтизам односио и време настанка романтизма;
 - главне одлике романтизма;
 - облике уметности где је романтизам био најизраженији.
2. Припремите питања којима ћете након презентације проверити колико је публика научила од вас.

Инструкције за књижевнике

1. Прочитајте **трећи пасус текста о романтизму на странама 47 и 48**, а затим направите постер који ће садржати следеће информације:
 - имена најпознатијих представника књижевности епохе романтизма и називе дела која су написали;
 - занимљивости у вези са појединим књижевницима романтизма.

Важно: Прочитајте текст у одељку *За радознале на страни 47* и повежите садржај текста са занимљивостима које се односе на Гетеа. Наведите захваљујући чему се Гете заинтересовао за српску књижевност и који је био његов допринос приближавању књижевности словенских народа Немцима.

2. Припремите питања којима ћете након презентације проверити колико је публика научила од вас.

Инструкције за сликаре

1. Прочитајте **четврти пасус текста о романтизму на страни 48**, а затим направите постер који ће садржати следеће информације:
 - имена најпознатијих представника сликарства епохе романтизма;
 - називе њихових дела и шта та дела приказују.

Важно: Проучите *слику Слобода њредводи народ* и текст поред ње **на страни 47** и током излагања позовите другове и другарице из публике да је погледају и одговоре на наведена питања, која ћете им ви усмено поставити.

2. Припремите питања којима ћете након презентације проверити колико је публика научила од вас.

Инструкције за композиторе

1. Прочитајте **пети пасус текста о романтизму на страни 48**, а затим направите постер који ће садржати следеће информације:
 - имена најпознатијих композитора епохе романтизма;
 - називе њихових композиција и какве су идеје и опредељења ти композитори ширили својим композицијама.
2. Припремите питања којима ћете након презентације проверити колико је публика научила од вас.

ПРИЛОГ 8А

1. Зашто се уобичајено сматра да је Источно питање покренуто 1774. године?

2. Под којим називом је познат мир који је тада склопљен између Руског царства и Османског царства и по чему је добио такав назив?

3. Какво право је једна од одредби овог мира обезбеђивала Русији?

4. Шта је навело друге европске силе да се укључе у решавање питања будућности Османског царства?

ПРИЛОГ 8Б

Картице са питањима



1. Како се назива прва национална револуција коју су покренули балкански народи против Турака?
2. Зашто су народи на Балкану почели да размишљају о организованој борби против османске власти?
3. Шта се догодило 1804. године у Србији?
4. Која је велика сила подржала Србе у организованој борби против османске власти и зашто?
5. Зашто је изостала подршка Аустрије, Велике Британије и Француске устанку Срба против османске власти и како се то одrazilо на исход устанка?
6. Која је револуција изазвала већу пажњу европских земаља од српске револуције и зашто?
7. У чему се огледа повољан стратегијски положај Грчке за велике силе?
8. Које године је почела Грчка револуција и где су се одвијале прве борбе?
9. Које три државе су се укључиле у сукоб између грчких побуњеника и Турака?
10. Када и где се одиграла одлучујућа победа у Грчкој револуцији?
11. Шта се догађало у Грчкој од 1828. до 1830. године?
12. Ко је био први грчки владар и како је изабран?

ПРИЛОГ 8В

Картице са одговорима



Српска револуција.

Схватили су да једино организованом борбом могу да се супротставе тиранији коју су Турци спроводили над покореним хришћанским становништвом.

Срби су, предвођени вождом Карађорђем, подигли Први српски устанак.

Подржала их је Русија, јер је ту видела шансу да прошири свој утицај на Балкану.

Због страха од ширења руског утицаја на Балкану у случају успеха Српске револуције; то је био један од разлога неуспеха Првог српског устанка.

Грчка револуција, због богатог античког наслеђа Грчке, које је било занимљиво интелектуалцима, и њеног повољног стратегијског положаја.

Грчка излази на Средоземно море и има разуђену обалу.

Почела је 1821. године, а прве борбе су се одвијале на полуострву Пелопонез, где су грчки побуњеници поразили Турке.

Велика Британија, Русија и Француска.

Одиграла се 1827. године у поморској бици код Наварина.

Русија је 1828. године Османском царству објавила рат, у ком је извојевала победу. Сукоб је окончан 1829. године Једренским миром, а 1830. године Грчкој је призната независност.

Први грчки владар био је Ото фон Вителсбах (1832–1862) из баварске династије, кога су наметнуле велике силе.

ПРИЛОГ 9

А. Прочитај текст о Србима северно и јужно од Саве и Дунава на странама 56 и 57. Уколико је тврдња тачна, заокружи слово Т, а ако је нетачна, заокружи Н, а затим тврдње које си означио/ла као нетачне напиши тако да буду тачне.

1. Након пада српских земаља под турску власт, Срби су живели у две државе – у Хабзбуршкој монархији и Османском царству.	Т	Н
2. Србе који су живели у Хабзбуршкој монархији и Османском царству делиле су реке Сава и Дунав.	Т	Н
3. Срби који су живели у Хабзбуршкој монархији и Османском царству имали су обавезу да ратују на страни царства у ком су живели.	Т	Н
4. Један део Срба који су живели у Хабзбуршкој монархији и један део Срба у Османском царству повремено су имали непријатељски однос.	Т	Н
5. Срби који су током Велике сеобе дошли у Хабзбуршку монархију нису од цара Леополда I добили повластице, али су имали обавезу да штите границу дуж Саве и Дунава од упада Турака.	Т	Н

Б. Прочитај први пасус текста о Србима у Хабзбуршкој монархији крајем XVIII и почетком XIX века на страни 57 па у свеску запиши одговоре на задата питања.

1. У колико група су били сврстани Срби који су живели на простору Хабзбуршке монархије крајем XVIII и почетком XIX века?
2. Ко је чинио прву групу Срба, где су они живели и шта су радили?
3. Ко је чинио другу групу Срба и где су они живели?
4. Које су биле најважније институције Срба у Хабзбуршкој монархији?

В. Прочитај други пасус на страни 57, а затим, помоћу наведених кључних појмова, у свесци напиши како се развијала српска црква у Хабзбуршкој монархији. Напомена: потребно је да искористиш све кључне појмове; сваки од њих можеш да употребиш само једном.

Кључни појмови: *српска црква, њирадиција, митрополија, Карловачка митрополија, митрополиј, вођа*

Г. Прочитај први и други пасус на страни 58 па у свеску запиши одговоре на задата питања.

1. Зашто су црквено-народни сабори били једна од најважнијих институција српског народа у Хабзбуршкој монархији?
2. Које године је одржан Темишварски сабор и по чему је он значајан?

ПРИЛОГ 10

А. Прочитај први пасус на страни 63 па повежи питања и одговоре тако што ћеш на линију поред питања уписати одговарајуће слово.

Питања:

1. ____ Када је вођен последњи аустро-турски рат?
2. ____ Какву улогу су имали Срби из Београдског пашалука у аустро-турском рату и на чијој страни су се борили?
3. ____ Ко је био Коча Анђелковић?
4. ____ Шта је Кочина крајина?
5. ____ Које територије су побуњени Срби ослободили за време Кочине крајине?
6. ____ Када је потписан мир у Свиштову?
7. ____ Шта је последица мира у Свиштову?
8. ____ Шта је амнестија?

Одговори:

- а) Део Шумадије и Поморавља.
- б) Територије Кочине крајине су враћене Османском царству.
- в) Били су добровољци (фрајкори) који су се борили на страни Аустрије.
- г) 1788–1791.
- д) Опроштај казне за неко дело против власти или закона.
- ђ) Догађај у коме су побуњени Срби ослободили неке територије од Турака.
- е) 1791.
- ж) Предводник побуне Срба у Београдском пашалуку.

Б. Прочитај први пасус о почетку Првог српског устанка на страни 63 и запиши одговоре на дата питања у свеску.

1. Које године је Хаџи Мустафа-паша дошао на чело Београдског пашалука и какав је био положај Срба у Београдском пашалуку за време његове владавине?
2. Ко је преузео власт од Хаџи Мустафа-паше и на који начин?
3. Какав је био положај Срба у Београдском пашалуку у време владавине дахија?

В. Поређај наведене догађаје хронолошки тако што ћеш у квадрате уписати бројеве од 1 до 7, где број 1 означава догађај који се први догодио.

- | | |
|--|--|
| | То је био повод за Први српски устанак. |
| | Почетак Првог српског устанка сматра се почетком Српске револуције, која је трајала све до 1835. године. |
| | Том приликом страдало је неколико десетина угледних Срба, међу којима су били Алекса Ненадовић, Илија Бирчанин и Хаџи Рувим. |
| | Српски народ је почео да се спрема за устанак против дахија због терора који су оне завеле. |
| | За почетак Првог српског устанка узима се Збор у Орашцу, који је одржан на празник Сретење, 15. фебруара 1804. године. |
| | Сазнавши за намере Срба, како би заплашиле народ, дахије су спровеле Сечу кнезова почетком фебруара 1804. године. |
| | На том збору донета је одлука да се крене у борбу против Турака, а за вођу је изабран Ђорђе Петровић, познат као Карађорђе. |

ПРИЛОГ 11

А. Прочитај текст о Другом српском устанку (странице 69, 70 и 71) па повежи почетак и крај реченица уписивањем одговарајућег слова на линије.

- | | |
|--|--|
| 1) Други српски устанак избио је у _____ | а) ...су поразили Турке. |
| 2) Вођа устанка био је _____ | б) ...оснивање Народне канцеларије у Београду. |
| 3) У биткама на Љубићу, на Палежу, на Дубљу и код Пожаревца, Срби _____ | в) ...Такову, 23. априла 1815. године. |
| 4) У тим биткама истакли су се многи устаници, а нарочито _____ | г) ...послао велику војску на Београдски пашалук како би угушио устанак. |
| 5) Након те четири велике победе српских устаника, султан је _____ | д) ...јер су Турци српском народу гарантовали олакшице у плаћању пореза. |
| 6) Схвативши да има мале шансе да победи велику турску војску, _____ | ђ) ...српски народ је учинио велики корак ка стицању самосталности. |
| 7) Резултати тих преговора са Турцима су били повољни за Србе _____ | е) ...Милош Обреновић. |
| 8) Споразумом између Милоша и Марашли Али-паше Србима је омогућено _____ | ж) ...Милош Обреновић је одлучио да отпочне преговоре са Турцима. |
| 9) Другим српским устанком _____ | з) ...Милош Обреновић и Танаско Рајић. |

Б. Прочитај први пасус текста о борби за аутономију на страни 71 па на линијама напиши одговоре на дата питања.

1. Са којим државама је Милош Обреновић преговарао након разговора са Марашли Али-пашом?

_____ .

2. Какав је био Милошев однос према Османлијама, а шта је очекивао од Русије?

_____ .

3. Шта је био основни циљ Милоша Обреновића у том периоду његове владавине?

_____ .

В. Прочитај други пасус на страни 72 па попуни табелу.

Хатишериф	Година доношења	Шта је донео Србима?
Први		
Други		
Трећи		

Г. Прочитај први и други пасус на страни 73 и постави питања тако да наведени искази буду њихови одговори.

1. _____ ?

Године 1835, на празник Сретење, а израдио га је Димитрије Давидовић.

2. _____ ?

На Народној скупштини одржаној у Крагујевцу.

3. _____ ?

Кнез и Савет.

4. _____ ?

Зато што су га Срби донели без консултација са Османским царством и Русијом.

5. _____ ?

Зато што је овим уставом његова власт била исувише ограничена.

6. _____ ?

Крај Српске револуције.

Д. Прочитај први пасус на страни 74 и допуни реченице речима које недостају.

У циљу _____ Милошеве самовоље, Русија и Османско царство су заједнички израдиле Србији нови _____, који је донет _____ године у форми _____, у историји познат као _____ устав. По том, _____ хатишерифу, Милош је морао да _____ власт са _____ од седамнаест доживотно _____ чланова. Чланови Савета су се залагали за доследно _____ устава, те су због тога били познати као _____. С обзиром на то да Милош није желео да дели власт ни са ким, одлучио је да _____ 1839. године.

ПРИЛОГ 12



1. Прочитајте **први пасус о унутрашњој политици Србије на странама 76 и 77** и објасните који је акт донет у Србији у доба уставобранитеља – како се назива, ко га је приредио, када је донет и у чему се огледа његов значај.

Напишите подсетник у виду теза који ћете користити приликом излагања и припремите питања којима ћете након презентације проверити колико су остали ученици (публика) научили од вас.

2. Прочитајте **други пасус о унутрашњој политици Србије на страни 77** и објасните развој чиновништва у Србији у доба уставобранитеља.

Напишите подсетник у виду теза који ћете користити приликом излагања и припремите питања којима ћете након презентације проверити колико су остали ученици (публика) научили од вас.

3. Прочитајте **трећи пасус о унутрашњој политици Србије на страни 77** и објасните развој школства у Србији у доба уставобранитеља.

Напишите подсетник у виду теза који ћете користити приликом излагања и припремите питања којима ћете након презентације проверити колико су остали ученици (публика) научили од вас.

4. Прочитајте **четврти пасус о унутрашњој политици Србије на страни 77** и објасните развој културе у Србији у доба уставобранитеља.

Напишите подсетник у виду теза који ћете користити приликом излагања и припремите питања којима ћете након презентације проверити колико су остали ученици (публика) научили од вас.

5. Прочитајте **пети и шести пасус о унутрашњој политици Србије на страни 77** и објасните развој наоружања и инфраструктуре у Србији у доба уставобранитеља.

Напишите подсетник у виду теза који ћете користити приликом излагања и припремите питања којима ћете након презентације проверити колико су остали ученици (публика) научили од вас.

6. Прочитајте **први пасус о спољној политици Србије на страни 78** и објасните ко је био Илија Гарашанин и шта је он иза себе оставио. Објасните идеју којом се руководио.

Напишите подсетник у виду теза који ћете користити приликом излагања и припремите питања којима ћете након презентације проверити колико су остали ученици (публика) научили од вас.

ПРИЛОГ 13

А. Прочитај текст на страни 88 који говори о „Пролећу народа” па у свеску запиши одговоре на дата питања.

1. Шта је захтевало становништво већине европских земаља у првој половини XIX века?
2. Какве су се националне тежње јавиле у Италији и Немачкој, а какве у вишенационалним срединама попут Хабзбуршке монархије?
3. До чега су у пролеће 1848. године довели захтеви незадовољног становништва у већини европских земаља?
4. Под којим називом је овај догађај познат у историји?
5. Које земље су биле захваћене револуцијама 1848. године, а које нису?

Б. Прочитај први пасус о револуцији у Француској на странама 88 и 89 па у свесци опиши период владавине Луја Филипа (1830–1848) користећи следеће речи и изразе:

Јулска монархија, цензура, виши друштвени слојеви, нижи друштвени слојеви, незадовољство, врхунац

В. Прочитај други пасус о револуцији у Француској на страни 89, а затим напиши десет питања тако да искази наведени испод линија буду њихови одговори.

1. Када _____ ?

У фебруару 1848. године.

2. Које _____ ?

Опште право гласа и већа грађанска права.

3. Како _____ ?

Пуцала је у демонстранте.

4. Које _____ ?

Протеривање краља из земље.

5. Шта _____ ?

Почетак „Пролећа Народа”.

6. Какве _____ ?

Поново је укинута монархија, а проглашена република.

7. Како _____ ?

Друга република; трајала је од 1848. до 1852. године.

8. Ко _____ ?

Луј Наполеон, синовац Наполеона Бонапарте.

9. Када _____ ?

Године 1852.

10. Која _____ ?

Поново је укинута република и проглашено је Друго француско царство, које је трајало до 1870. године.

Г. Прочитај текст о револуцији у немачким земљама на страни 89, а затим у наведеном тексту пронађи 11 погрешних појмова, прецртај их па изнад њих упиши исправне.

На простору данашње Немачке у другој половини XIX века постојало је 39 већих држава, међу којима је Пруска била најслабија. Револуција у немачким земљама избила је у Берлину. Одатле се убрзо проширила и на друге немачке области, а најкрвавији сукоби били су у Франкфурту. Немачки парламент у Берлину окупио је посланике који су се залагали за уједињење, што је наишло на негодовање народа. Они су пруском цару Фридриху Вилхелму IV (1840–1861) понудили да буде краљ уједињене Немачке, што је он прихватио. То је довело до демонстрација, јер су револуционари који су се борили за уједињење хтели да задрже владаре немачких држава. Фридрих Вилхелм је угушио побуне уз помоћ војске.

Д. Прочитај први пасус о италијанској револуцији на страни 90 и допуни текст речима које недостају.

(1) _____ италијанске државе је контролисала (2) _____. На (3) _____, најразвијенија је била Краљевина (4) _____ (Пијемонт). У (5) _____ делу највећа је била (6) _____ држава, док је на југу била (7) _____ Двеју (8) _____. Широм ових територија почели су (9) _____ за (10) _____.

Ђ. Прочитај други и трећи пасус о револуцији у италијанским земљама на страни 90, а затим напиши шест питања тако да искази наведени испод линија буду њихови одговори.

1. _____ ?

Побуна Италијана почела је у Милану, а убрзо се проширила на Венецију и Папску државу, где је проглашена република.

2. _____ ?

Напетост се осећала и на северу Италије, пошто је народ желео да се ослободи Хабзбуршке власти, под чијом контролом се тај део Италије налазио.

3. _____ ?

До смиривања побуна у италијанским државама је дошло 1849. године.

4. _____ ?

Владари који су били на челу италијанских држава пре избијања побуне 1848. године повратили су своју власт, укинули републике и донели низ реформи.

5. _____ ?

Реформе које су владари увели после револуције у Италији 1848. године донеле су грађанима одређена права, а сељацима ослобођење од кметске зависности.

6. _____ ?

Реформе су довеле до укидања феудализма у италијанским државама.

Е. Прочитај прва три пасуса испод подналова *Револуција у Хабзбуршкој монархији* на странама 90 и 91 па допуни наведене ставке одговарајућим подацима.

БЕЧКА РЕВОЛУЦИЈА	
1. Година почетка:	
2. Захтеви:	- - -
3. Резултат:	

РЕВОЛУЦИЈА У УГАРСКОМ ДЕЛУ ХАБЗБУРШКЕ МОНАРХИЈЕ	
1. Година почетка:	
2. Покренули је:	
3. Захтеви:	
4. Вођа:	
5. Догађај који је означио крај револуције:	

ПРИЛОГ 14А

Карта Италије



ПРИЛОГ 14Б

Картице са инструкцијама



Група А

Прочитајте први и други пасус текста о уједињењу Италије на страни 93, проучите карту 4.1. на истој страни и урадите наведене задатке.

1. На некој историјској карти подебљајте границе и унесите називе земаља из којих се састојала Италија крајем XIX века, као и називе већих градова.
2. На мини-постеру наведите следеће:
 - под чијом влашћу су биле тадашње италијанске државе;
 - називе држава које су се истицале и по чему су се истицале, као и циљ који су имале;
 - ко је и када основао организацију Млада Италија и зашто је она била значајна;
 - ко је још, осим њеног оснивача, имао снажан утицај на ту организацију.

Припремите питања за публику.

Група Б

Прочитајте трећи и четврти пасус текста о уједињењу Италије на странама 93 и 94, као и текст у делу *Помоћ њри учењу* на 94. страни, и на мини-постеру наведите:

- назив државе која је одиграла велику улогу у уједињењу Италије, име њеног владара и идеју коју је он имао у вези са уједињењем Италије;
- кога је и када он поставио за министра спољних послова;
- начин на који је Камило Кавур издигао Пијемонт у ред европских сила;
- основне карактеристике Пијемонта крајем XIX века (број становника, индустрија и железница);
- због чега је Кавур тражио и добио подршку француског цара Наполеона III и шта је заузврат Француска добила од Пијемонта.

Припремите питања за публику.

Група В

**Пледисцији – народно јласање*

Прочитајте пети и шести пасус текста о уједињењу Италије на страни 94, као и текст у одељку *За радознале* на истој страни, и на мини постеру наведите:

- када је започео рат између Пијемонта и Аустрије и ко је изашао као победник у биткама код Мађенте и Солферина;
- колико је трајала и како је текла битка код Солферина;
- шта се догодило са Ломбардијом после рата;
- до чега је довело незадовољство грађана сицилијанским краљем, ко је подржао незадовољне грађане и шта је он желео;
- ток и исход Гарибалдијевих похода на Сицилију и Напуљ;
- када се и на који начин Краљевина Двеју Сицилија ујединила са Пијемонтом.

Припремите питања за публику.

Група Г

Прочитајте први и други пасус на страни 95, као и текст у кутку *За радознале* на истој страни и на мини постеру наведите:

- по чему је у историји Италије значајна 1861. година;
- које су државе остале изван граница Краљевине Италије;
- када се Венеција припојила Краљевини Италији и шта је томе претходило;
- шта је означило завршетак уједињења Италије;
- занимљивост у вези са поруком коју су присталице уједињења послале Ђузепеу Вердију након извођења опере *Бал њод маскама*.

Припремите питања за публику.

ПРИЛОГ 14В

А. Прочитај други пасус текста о уједињењу Немачке на страни 95 па у свеску запиши одговоре на наведена питања.

1. На колико држава су били подељени Немци почетком друге половине XIX века и које су државе биле највеће и најразвијеније?
2. Око ког питања су се спориле Аустрија и Пруска?
3. Зашто је Пруска имала предност у односу на Аустрију по питању уједињења немачког народа?

Б. Прочитај пасусе о уједињењу Немачке (последњи пасус на страни 95 и пасус на страни 96), па повежи питања и одговоре тако што ћеш на линију поред питања уписати одговарајуће слово.

Питања:

1. Ко је дошао на чело Пруске после смрти краља Фридриха Вилхелма IV? _____
2. Ко је 1862. године постављен за пруског канцелара? _____
3. Који је био циљ новог пруског канцелара? _____
4. Због чега је Бизмарк 1866. године заратио против Аустрије? _____
5. Како се завршила битка код Садове? _____
6. Које године је формиран Севернонемачки савез (Севернонемачка конфедерација)? _____
7. Која држава је контролисала Севернонемачки савез? _____
8. Која јака немачка држава са југа није ушла у Савез? _____
9. Која је држава искористила пораз Аустрије код Садове и припојила Венецију? _____

Одговори:

- | | |
|--|--|
| а) Ото фон Бизмарк | ђ) Пруска |
| б) Уједињење Немачке | е) Хтео је да је искључи из борбе за немачко уједињење |
| в) Краљ Вилхелм I (1861–1888) | ж) 1866. |
| г) Баварска | з) Италија |
| д) Немачка војска је поразила аустријску | |

В. Прочитај пасусе о уједињењу Немачке (странице 97 и 98) па повежи почетак и крај сваке реченице тако што ћеш на линију уписати одговарајуће слово.

- | | |
|---|---|
| 1) Стварање Севернонемачког савеза _____ | а) ...пораз Француске је означио крај монархије у тој земљи. |
| 2) Французи су сматрали да ће уједињена Немачка _____ | б) ...дворцу Версај у Француској и тада је створено Друго немачко царство. |
| 3) Бизмарк је покренуо рат против Француске и у одлучујућој _____ | в) ...бици код Седана 1870. године победио Французе. |
| 4) Француски цар Наполеон III је био заробљен, а _____ | г) ...Вилхем I, а Ото фон Бизмарк њен канцелар. |
| 5) Победа Севернонемачког савеза снажно је одјекнула _____ | д) ...у целој Европи и том савезу су се прикључиле и немачке државе с југа. |
| 6) Уједињење Немачке проглашено је 1871. године у _____ | ђ) ...пореметити однос снага у Европи, те је дошло до сукоба између њих. |
| 7) У састав Немачке ушле су француске покрајине _____ | е) ...Алзас и Лорена. |
| 8) Цар (кајзер) Немачке је постао _____ | ж) ...изазвало је незадовољство у Француској. |

ПРИЛОГ 15

А. Прочитај текст о Кримском рату на странама 99 и 100 па допуни наведене ставке. Када завршиш, напиши у свесци одговоре на питања наведене испод табеле.

КРИМСКИ РАТ	
Место и период ратовања:	
Повод:	
Сукобљене стране на почетку рата:	
Државе које су се придружиле Османском царству:	
Поражена страна:	
Споразум којим је рат окончан:	

1. Зашто су се Француска и Велика Британија бориле на страни Османлија?
2. На који начин је позиција Русије у решавању Источног питања била ослабљена?
3. Које су државе, осим Русије, гарантовале безбедност хришћана након склапања мира у Паризу?

Б. Прочитај текст о Влашкој и Молдавији на страни 100, а затим напиши девет питања тако да искази наведени испод линија буду њихови одговори.

1. _____ ?

На простору данашње Румуније.

2. _____ ?

Вазалном.

3. _____ ?

Грчки кнезови уз подршку Османског двора.

4. _____ ?

Већу аутономију.

5. _____ ?

Долазак Александра Јоана Каузе (1859–1866) на чело обе кнежевине у зиму 1858/59. године.

6. _____ ?

Ујединио је Влашку и Молдавију у државу под називом Уједињене кнежевине Влашка и Молдавија.

7. _____ ?

Кнежевина Румунија.

8. _____ ?

На Берлинском конгресу 1878. године.

9. _____ ?

Уздигнута је у ранг краљевине на чијем је челу био краљ Карол I (1866-1914).

В. Прочитај текст о борби Бугара за независност на странама 100 и 101 па на датим линијама напиши одговоре на питања.

1. Зашто је Бугарска била важна великим силама?

_____ .

2. На који начин је Бугарска одржавала везе са Русијом?

_____ .

3. Које године и зашто је формирано Бугарско револуционарно веће?

_____ .

4. Ко су били носиоци борбе за независност Бугарске?

_____ .

5. Шта је одлучено по питању Бугарске на Берлинском конгресу 1878. године?

_____ .

6. Шта се догодило са Кнежевинам Бугарском и Источном Румелијом 1885. године?

_____ .

Г. Прочитај прва два пасуса о Великој источној кризи на страни 101 и поређај наведене догађаје хронолошки тако што ћеш у квадрате испред догађаја уписати бројеве од 1 до 6, где број 1 означава догађај који се први догодио.

Османско царство је доживело пораз, а мир између Русије и Османског царства је склопљен у марту 1878. године у Сан Стефану.

Велика источна криза, једна од последњих фаза у решавању Источног питања, започела је 1875. године устанком Срба у Херцеговини.

Русија је настојала да створи велику бугарску државу под својим покровитељством да би контролисала целокупан простор Балкана.

Према Санстефанском миру, Србија, Црна Гора и Румунија је требало да постану независне државе.

Године 1876. у сукоб против Турака укључиле су се Србија и Црна Гора, а убрзо и Русија.

Амбиција Русије се није свидела другим великим силама, па су оне тражиле да се измене одредбе Санстефанског мира.

Д. Прочитај трећи пасус о великој источној кризи на страни 101 и на линијама испод наведи одлуке Берлинског конгреса које су се тичале Србије, Црне Горе, Румуније, Бугарске и Босне и Херцеговине.

ПРИЛОГ 16

А. Прочитај наведене пасусе, па са понуђеног списка наслова одабери по један за сваки пасус и напиши га на линијама. Води рачуна – један од наведених наслова је вишак.

- Абрахам Линколн убрзава почетак грађанског рата
- Абрахам Линколн – ослободилац и ујединитељ
- Афроамериканци у САД средином XIX века
- Разлике између Севера и Југа постају све очигледније
- Црнци на плантажама, староседеоци у резерватима
- Тотални обрт

а) _____

Средином XIX века, у јужним деловима САД још увек је постојало ропство. Положај црних робова, који су били афроамеричког порекла, и староседелачког становништва био је тежак. Робови су коришћени као радна снага на плантажама богатих земљопоседника са америчког југа. Староседеоцима је одузимана земља и били су приморани да живе у малим и ограниченим местима, резерватима.

б) _____

Север САД је, услед убрзане индустријализације средином XIX века, напредовао брже од Југа, где је основна привредна грана била пољопривреда, а црни робови основна радна снага. Тако је унутар САД дошло до крупних подела које су довеле до грађанског рата, у историји познатог као Амерички грађански рат, који је трајао од 1861. до 1865. године.

в) _____

Избором Абрахама Линколна (1861–1865), великог противника ропства, за председника САД 1861. године, дошло је до даљег раслојавања унутар САД. Једанаест држава на југу се отцепило од САД и створило Конфедерацију. Конфедералне Америчке Државе су се залагале за очување ропства. Стварање Конфедерације сматра се почетком грађанског рата. Насупрот Конфедерацији на југу, на северу је постојао савез држава, познат као Унија, који је желео да укине ропство. Године 1862. Абрахам Линколн донео је проглас о укидању ропства на простору Конфедерације, који није имао очекивани одјек јер је рат већ био у току, али је био важан корак ка укидању ропства.

г) _____

На почетку рата, војска Југа, на чијем је челу био генерал Роберт Ли, била је успешнија од војске Севера, коју је предводио генерал Јулисиз Грант. Како је рат одмицао, северњаци су постајали све успешнији из два разлога: Север је био богатији, те је самим тим имао већу и боље наоружану војску, и на њиховој страни су ратовали робови, који су били истакнути борци. За прекретницу у Америчком грађанском рату сматра се битка код Гетисбурга 1863. године, у којој су снаге Севера однеле велику победу.

д) _____

Рат је завршен 1865. године, када је Абрахам Линколн прогласио поновно уједињење Југа и Севера, а крајем исте године ропство је укинато на целокупној територији САД. Упркос укидању ропства на целој територији САД, већина Афроамериканца остала је у подређеном положају у односу на белце. Све до друге половине XX века, нарочито у јужним деловима, они су били жртве расизма.

Б. Прочитај наведене текстове па на линије упиши називе земаља на које се они односе. Напомена: два назива су вишак.

НЕМАЧКА, АУСТРИЈА, ВЕЛИКА БРИТАНИЈА, АУСТРОУГАРСКА, МАЂАРСКА,
 ФРАНЦУСКА, РУСИЈА

1. Била је једна од економски најразвијенијих земаља у XIX веку. Имала је најјачу морнарицу и развијену индустрију. Током владавине краљице Викторије (1837–1901) доживљава економско-привредни процват. Период њене владавине познат је као викторијанска епоха. _____
2. Након уједињења је започела индустријски и привредни развој и тако унапредила наоружање и војну индустрију. Убрзо је постала најјача европска сила. _____
3. Упркос поразу од Пруске, успела је да се уздигне и доживи најпре индустријски, а касније и војни и економски развој. _____
4. Њена снага се огледала у величини територије и броју становника, али се суочавала са проблемима слабо развијене индустрије и великих социјалних разлика. У овој држави кметство је укинато 1861. године. _____
5. Ова држава добила је свој назив након што је Хабзбуршка монархија реформисана 1867. доношењем истоимене нагодбе. Том нагодбом, држава је била подељена на аустријски и мађарски део. Сваки део монархије имао је своја овлашћења, док су војска, финансије и спољна политика биле у заједничкој надлежности. _____

В. Прочитај први и други пасус на страни 108 и у свеску запиши одговоре на наведена питања. Пошто завршиш, погледај у Историјском атласу на 114. и 115. страни карту *Колонијални њоседи у свейу њред Први свейски рай* и на њој пронађи колоније које су биле под влашћу Велике Британије, Француске и Немачке.

1. Које је државе и области колонизовала Велика Британија?
2. По чему су се Канада и Аустралија разликовале од осталих британских колонија?
3. Шта је Велика Британија добила од Кине?
4. Која подручја и које државе је колонизовала Француска?
5. Које области је колонизовала Немачка?
6. Које државе нису успеле да остваре прекоморско колонијално царство?
7. Зашто се Русија сукобила са Јапаном?
8. На који простор је Аустроугарска усмерила своје ширење и чиме јој је то било омогућено?

ПРИЛОГ 17

А. Прочитај први пасус о другој индустријској револуцији на страни 111, а затим унеси следеће појмове на линије у тексту тако да добијеш смислене реченице:

привредног / фабричка / науке / саобраћаја / електрицитета /
металургије / нафте / техничких

Почетак индустријске револуције означила је употреба нових врста енергије: (1)_____ и (2)_____. У Великој Британији, а касније и у другим земљама Западне Европе долази до убрзаног (3)_____ напретка. У њима је мануфактуру заменила (4)_____ производња, а дошло је и до развоја (5)_____ (железница и пароброд), трговине и (6)_____. Стога су захтеви за примену (7)_____ у привреди и усавршавање (8)_____ новина стално расли.

Б. Прочитај пасус о нафти као извору енергије на страни 112 и запиши одговоре на дата питања у свеску.

1. Од када је позната нафта и када је и где поново откривена?
2. Шта је омогућио развој хемијске индустрије?
3. Где су нафтни деривати нашли своју примену и шта су они омогућили?
4. По ком принципу је радио клипни мотор и када је он усавршен?
5. Која се индустрија развила захваљујући клипном мотору?

В. Прочитај пасус о електрицитету као извору енергије на страни 112 и запиши одговоре на дата питања у свеску.

1. Код којих живих бића су људи у античким временима запазили електрицитет?
2. До каквог открића је дошао амерички научник и политичар Бенџамин Френклин у вези са електрицитетом и шта је захваљујући томе изумео?
3. Када је дошло до шире употребе електрицитета као извора енергије?
4. Како се развијала употреба електричне енергије до краја XIX века?

Г. Прочитај текст о научним открићима у XIX веку на страни 113 и допуни табелу траженим информацијама.

Научна област	Научник и земља порекла	Откриће и година открића
	Дмитриј Иванович Мендељејев, Русија	
		Микроорганизми, бактерије, вакцина против беснила, 1895.
	Вилхелм Рендген, Немачка	
		Теорија еволуције, 1859.

Д. Прочитај први пасус о реализму на страни 114, а затим попуни табелу именима писаца који су обележили ову епоху у наведеним државама.

Француска	Русија	САД	Енглеска	Србија

Ђ. Прочитај у уџбенику пасус који се односи на идеологију коју си извукао/ла, а затим у одговарајућој колони штриклирај (✓) информације које се односе на извучену идеологију.

Л = Либерализам, Р = Радикализам, К = Конзервативизам, Н = Национализам, СиК = Социјализам и комунизам

Информације које описују идеологије	Л	Р	К	Н	СиК
Настао у Великој Британији, касније се раширио у осталим деловима Европе.					
Бољи услови за радничку класу.					
Жеља да се нација уједини у јединствену државу или ојача постојећу.					
Одржавање старог поретка у друштву и безусловно поштовање власти, цркве и традиције.					
Личне слободе и права појединца на првом месту.					
Интерес нације је изнад интереса појединца.					
Друштво без социјалних разлика и неправди.					
Борба за већа права грађана у односу на владара и парламент.					
Присталице углавном интелектуалци.					
Стварање бескласног друштва.					
У економији, приватна својина, слободно тржиште и немешање државе у привреду.					
Противници мешања нижих слојева у политику.					
Ограничена власт владара, политичка права грађана загарантована уставом.					
Залагали се за диктатуру пролетаријата.					
Углавном припадници виших друштвених слојева.					
Пружање отпора владару који злоупотребљава власт.					
Революционарна борба као једини начин преласка власти у руке радничке класе.					
Идеологију створили Карл Маркс и Фридрих Енгелс.					
Највише припадника средње класе – адвокати, лекари, професори и др.					
Залагали се за права жена и њихово активно учешће у политичком животу.					

ПРИЛОГ 18А

А. Прочитај прва два пасуса о Намесништву 1868–1872. на страни 125, а затим постави питања помоћу задатих упитних речи тако да искази наведени испод линија буду њихови одговори.

1. Како _____ ?

Унутрашња криза која је претила Србији због тога што кнез Михаило није имао наследника решена је избором Милана Обреновића (1868–1889), унука Милошевог брата Јеврема Обреновића, за новог владара.

2. Који _____ ?

С обзиром на чињеницу да је Милан Обреновић имао само четрнаест година када је изабран за кнеза, формиран је посебан орган, Намесништво.

3. Шта _____ ?

Задатак Намесништва био је да управља државом до Милановог пунолетства.

4. Ко _____ ?

Чланови Намесништва били су Јован Ристић, Јован Гавриловић и Миливоје Петровић Блазнавац.

5. Шта _____ ?

Године 1869. чланови Намесништва донели су нови устав, познат као Намеснички устав.

6. Како _____ ?

Према Намесничком уставу, Скупштина је добила већа овлашћења – законодавна власт подељена је између кнеза и Скупштине.

Б. Прочитај трећи и четврти пасус о Намесништву 1868-1872. на страни 125, па повежи почетак и крај реченица уписивањем одговарајућих слова на линије.

- | | |
|--|--|
| 1. Иако је законодавна власт била подељена између кнеза и скупштине, _____ | а) ...на ширење иницијативе за ослобађање од Турака међу Србима у Босни и Херцеговини и Старој Србији. |
| 2. Намеснички устав је донет уз подршку Русије и _____ | б) ...када је кнез Милан Обреновић преузео власт. |
| 3. Намесничким уставом замењен је _____ | в) ...о коначном ослобађању Балкана од Османског царства. |
| 4. Убиство кнеза Михаила није спречило даље ширење идеје _____ | г) ...стари Турски устав из 1838. године. |
| 5. Спољна политика Србије од 1868. до 1872. године била је усмерена _____ | д) ...у Србији још увек није била успостављена парламентарна демократија. |
| 6. Намесништво је престало да влада 1872. године, _____ | ђ) ...Аустроугарске, без мешања Османског царства. |

В. Прочитај на страни 126 први пасус који говори о Србији у Великој источној кризи. Затим прочитај тврдње па уколико је тврдња тачна, заокружи слово Т, а ако је нетачна, заокружи Н, а онда тврдње које си означио/ла као нетачне напиши тако да буду тачне.

- | | | |
|--|---|---|
| 1. Устанак којим је започела Велика источна криза 1875. године назива се Невесињска пушка зато што је подигнут у околини Невесиња у Босни. | Т | Н |
| 2. Став Русије и Аустроугарске је био да кнез Милан не треба да се меша у устанак познат под називом Невесињска пушка. | Т | Н |
| 3. Кнез Милан је послушао савет Русије и Аустроугарске. | Т | Н |

ПРИЛОГ 18Б



УЧЕНИК А

1. Шта је претходило објављивању рата Османском царству 1876. године?

Пре објављивања рата Османском царству 1876. године Србија и Црна Гора су потписале савез и војну конвенцију.

2. Ко је био на челу српске војске?

На челу српске војске _____

3. Које су проблеме имале Србија и Црна Гора када је дошло до првог српско-турског рата?

Србија није била довољно спремна и, упркос потписаној конвенцији, војне акције Србије и Црне Горе нису биле усаглашене.

4. Где су се водиле главне битке у овом рату?

Главне битке у овом рату _____

5. У којој бици је Србија однела победу, а у којој је претрпела пораз?

Србија је однела победу у бици код Шуматовца, недалеко од Алексинца, а претрпела је пораз у бици код Ђуниса, надомак Сталаћа.

6. Какав је био исход првог српско-турског рата?

Ратне операције су прекинуте захваљујући Русији, _____

УЧЕНИК Б

1. Шта је претходило објављивању рата Османском царству 1876. године?

Пре објављивања рата Османском царству _____

2. Ко је био на челу српске војске?

На челу српске војске био је руски генерал Михаил Г. Черњајев.

3. Које су проблеме имале Србија и Црна Гора када је дошло до првог српско-турског рата?

Србија није била довољно спремна и, упркос _____

4. Где су се водиле главне битке у овом рату?

Главне битке у овом рату водиле су се у долини Велике и Јужне Мораве.

5. У којој бици је Србија однела победу, а у којој је претрпела пораз?

Србија је однела победу у бици _____

6. Какав је био исход првог српско-турског рата?

Ратне операције су прекинуте захваљујући Русији, између Србије и Османског царства је склопљено примирје, а почетком 1877. године склопљен је мир, без промена границе.

ПРИЛОГ 19

А. Прочитај први пасус о унутрашњим приликама у Србији на страни 131 и попуни табелу.

Назив странке	Идеје за које се залагала	Предводници и/или угледни чланови
Либерална странка		
		Стојан Новаковић, Милутин Гарашанин и Милан Пироћанац
	Социјална правда, већа права сељака, шира овлашћења за локалне самоуправе	

Б. Прочитај други пасус о унутрашњим приликама у Србији на страни 131 и запиши одговоре на дата питања у свеску.

1. Која странка је била уз краља Милана Обреновића, а која му се противила?
2. Шта су радикали највише замерали краљу?
3. Зашто се незадовољство према краљу пренело на шире народне слојеве?
4. Шта је био повод за Тимочку буну и када је она избила? Која странка је подстакла Тимочку буну?
5. Како се Тимочка буна завршила и шта се након ње догодило са вођом радикала?

В. Прочитај први пасус о српско-бугарском рату на страни 131 и допуни наведене ставке одговарајућим информацијама.

1. Година избијања рата:
2. Узрок:
3. Повод:

Г. Прочитај други пасус о српско-бугарском рату на странама 131 и 132 и текст у одељку *За радознале* на страни 132 па у сарадњи са учеником до себе одговори на наведена питања.

1. Зашто је Србија изгубила рат против Бугарске?
2. Колико је трајала битка код Сливнице, коју је почетну предност имала српска војска у односу на бугарску војску у самој бици, како је битка текла и како се завршила?
3. Којој држави се краљ Милан обратио за помоћ и на који начин је та држава помогла Србији?
4. Како је исход српско-бугарског рата утицао на углед Србије и њеног владара у међународној јавности?

Д. Прочитај трећи пасус текста о српско-бугарском рату на страни 132 и у сарадњи са учеником до себе одговори на наведена питања.

1. Зашто је краљ Милан размишљао о повлачењу са престола, тј. о абдикацији?
2. Који важан документ је, у договору са три политичке странке, донео краљ Милан годину дана пре повлачења?
3. Зашто се устав из 1888. године сматра једним од најмодернијих европских устава тога времена?

ПРИЛОГ 20

А. Прочитај први пасус о унутрашњој политици краља Александра Обреновића на странама 135 и 136 и запиши одговоре на дата питања у свеску.

1. Зашто је краљ Александар Обреновић позвао свог оца Милана Обреновића да се врати у Србију?
2. Које године се Милан Обреновић вратио у Србију и које промене је изазвао његов повратак?

Б. Подсети се главних одлука устава из 1869. на страни 125 (трећи пасус) и устава из 1888. године на страни 132 (други пасус), а затим размисли и у сарадњи са учеником до себе прокоментариши зашто је краљ Александар заменио устав из 1888. оним из 1869. године.

В. Прочитај други пасус о унутрашњој политици краља Александра Обреновића на страни 136 па поређај наведене догађаје хронолошки тако што ћеш у квадрате испред догађаја уписати бројеве од 1 до 4, где број 1 означава догађај који се први одиграо.

- Милан Обреновић је искористио Ивањдански атентат за хапшење и прогон радикала, који су били оптужени за организовање атентата.
- У то време краљ Александар је све више државног новца улагао у јачање војске, а његова одлука да постави свог оца за команданта активне војске изазвала је додатно незадовољство.
- По повратку у Србију, Милан Обреновић се све више мешао у унутрашње послове земље, што је изазвало бурну реакцију његових противника, нарочито радикала.
- Врхунац незадовољства према Милану Обреновићу испољен је 1899. године, када је у Београду на њега покушан атентат, у историји познат као Ивањдански атентат.

Г. Прочитај текст о спољној политици краља Александра Обреновића на страни 137 и помоћу датих израза и речи постави питања тако да реченице испод буду њихови одговори.

1. На коју _____?

На почетку своје владавине краљ Александар се ослањао на Аустроугарску.

2. Из којих _____?

Краљ Александар се касније окренуо Русији зато што Аустроугарска није подржала српске интересе у Старој Србији (областима Србије које су остале под турском влашћу) и није одобравала његов брак са Драгом Машин. Осим тога, Русија је пружила помоћ у борби за ослобођење Старе Србије од Турака.

3. На који _____?

Краљевина Србија је помагала Старој Србији у образовању и просвећивању – отворане су школе, слале су се књиге и доводили су се учитељи.

4. Како се назива _____?

У циљу заштите Срба од турског и албанског насиља, као и од бугарске револуционарне организације ТМОРО (касније назване ВМОРО), у Старој Србији је 1897. године започела српска четничка акција.

5. У каквим _____?

Краљ Александар је био у добрим односима са Црном Гором.

6. Колико _____ и где _____?

Краљ Александар се састао са црногорским књазом Николом три пута – у Бечу, на Цетињу и у Београду, где му је приредио срдчан дочек.

ПРИЛОГ 21

А. Пажљиво прочитај наведене пасусе (1–3), а затим од датих реченица (а–г) изабери ону која се надовезује на садржај пасуса и допиши одговарајуће слово на линију после пасуса. Једна реченица је вишак.

Реченице:

- а) Њиме је књаз Данило желео да постави темеље модерне Црне Горе.
 б) Тиме је Црна Гора укинула Цетињску митрополију.
 в) Црна Гора је њад добила територијално проширење и стекла већи утицај међу европским земљама.
 г) Тиме је у Црној Гори престало доба владичанства и настало доба световне власти које је трајало од 1852. до 1918. године.

- После смрти владике Петра II Петровића Његоша 1851. године, на чело Црне Горе долази његов синовац Данило Петровић (1851–1860). Он је био први владар ове земље који није претходно био посвећен за цетињског митрополита. Уз подршку Русије, узео је титулу књаза (кнеза) и тако раздвојио световну од духовне власти. _____
- Књаз Данило је настојао да сузбије племенске сукобе и створи државну управу са јаким чиновничким апаратом. Године 1855. донет је Законик Данила Првог, који је писан по узору на Законик Петра I Петровића Његоша; у њему се говори о правима и слободама црногорских грађана. _____
- Књаз Данило се борио за ослобођење Црне Горе од Турака, те је помагао устанке против османске власти у Херцеговини. Како би казнила Црну Гору због помоћи устаницима у Херцеговини и осујетила увођење световне власти у Црну Гору, турска војска је, предвођена Омер-пашом Латасом, започела рат са Црном Гором који је трајао од 1852. до 1853. године. У њему је Црна Гора поражена. Највећа борба против Турака која је вођена у време књаза Данила била је битка на Граховцу 1858. године, у којој су црногорски и херцеговачки устаници поразили Турке. _____

Б. Прочитај први пасус о учешћу Црне Горе у Великој источној кризи на страни 139 и 140 и допуни текст понуђеним изразима тако да добијеш тачне реченице. Два израза су вишак.

Омер-паша Латас/ коначно ослобођење/ славно завршио/ кнежевина Србија/ књаза Данила/ Балканског савеза/ неславно завршио/ српских земаља/ јединствену српску/ краљевина Србија

Након убиства (1) _____, на чело Црне Горе дошао је Никола Петровић. Основна политичка идеја књаза Николе била је (2) _____ од Турака, те је он 1862. започео и, упркос помоћи Русије, (3) _____ рат против Турака, које је предводио (4) _____. Књаз Никола се заједно са српским кнезом Михаилом залагао за стварање (5) _____ против Турака. Зато су Црна Гора и (6) _____ склопиле уговор о савезу којим је било предвиђено уједињење Србије, Црне Горе и других (7) _____ у (8) _____ државу на чијем челу је требало да буде кнез Михаило Обреновић. Ову идеју је онемогућио атентат на кнеза Михаила.

В. Прочитај други и трећи пасус о учешћу Црне Горе у Великој источној кризи на страни 140 и поред сваке тврдње напиши слово Т ако је тачна, односно Н ако је нетачна.

- Књаз Никола се активно укључио у Велику источну кризу.
- Књаз Никола је ушао у директан сукоб са Турцима 1875. године.
- Црногорци су победили Турке у биткама на Вучијем долу и Фундини.
- Црногорци су заузели Никшић, Бар и Улцињ 1877. године.

ПРИЛОГ 22А

Картице са питањима



1. Како су Срби покушали да искористе револуцију у Хабзбуршкој монархији 1848. године?
2. Како су мађарски револуционари реаговали на захтев српског народа за територијалном аутономијом?
3. Шта је учинио карловачки митрополит Јосиф Рајачић поводом неиспуњења српских захтева о територијалној аутономији?
4. Шта је био циљ Мајске скупштине?
5. Какав су захтев представници Срба у Угарској упутили Бечу на Мајској скупштини и какву су одлуку донели?
6. Које територије је требало да обухвати Српска Војводина?
7. Како је била организована власт у Српској Војводини и који град је био предвиђен за седиште Српске Војводине?
8. Која је црквена титула била додељена митрополиту Јосифу Рајачићу на Мајској скупштини?
9. Како су одлуке Мајске скупштине утицале на односе између Срба и Мађара?
10. Како је Кнежевина Србија помагала својим сународницима у Угарској?
11. Како је текао и како се завршио српско-мађарски сукоб?
12. На који начин је хабзбуршки цар Франц Јозеф наградио Србе који су били одани Бечу и казнио Мађаре који су били против бечког двора?
13. У чему се Војводство Србије и Тамишког Баната разликовало од Српске Војводине?
14. Како је било уређено Војводство Србије и Тамишког Баната?
15. Какав је био састав становништва у Војводству Србије и Тамишког Баната?
16. Шта је Франц Јозеф учинио са Војводством Србије и Тамишког Баната 1860. године?
17. Шта су учинили Срби 1861. године као још један покушај да добију територијалну аутономију у Хабзбуршкој монархији?



Картице са одговорима

У Хабзбуршкој монархији, револуција из 1848. године започела је у Бечу, одакле се убрзо проширила и на угарски део. Срби су хтели да искористе овакву ситуацију и покушају да затраже територијалну аутономију у односу на Угарску.

Мађарски револуционари су одбили захтев Срба за територијалном аутономијом.

Сазвао је скупштину у Сремским Карловцима, која је одржана у мају 1848. године, па је у историји позната и као Мајска скупштина.

Циљ је био и да се власти у Бечу упознају са захтевом Срба за територијалном аутономијом у оквиру Угарске.

На њој су представници Срба из Угарске упутили захтев Бечу за српску аутономију и одлучили да прогласе Српску Војводину (Српску Војводовину).

Српска Војводина (Српска Војводовина) требало је да обухвата Бачку, западни Банат, Срем и Барању.

За војводу је био постављен пуковник у аустријској војсци, Србин Стеван Шупљикац, а формиран је и привремени орган – Српски главни одбор, на чијем челу је био Ђорђе Стратимировић. За седиште Српске Војводине био је предвиђен Нови Сад.

Митрополиту Јосифу Рајачићу била је додељена титула патријарха.

Мађарска револуционарна влада одбацила је одлуке Мајске скупштине и све српске захтеве, и тако је између Срба и Мађара дошло до рата.

Кнежевина Србија је организовано слала добровољце, предвођене војводом Стеваном Книћанином.

Између Срба и Мађара водиле су се жестоке борбе код града Сентомаша, који је због херојске борбе Срба касније прозван Србобран. С друге стране, Мађари су 1849. године топовима готово разрушили Нови Сад. Српско-мађарски сукоб је окончан након што је удружена аустријска и руска војска поразила Мађаре у бици код Вилагоша 1849. године.

Потврдио је Јосифа Рајачића за српског патријарха и царском одлуком из 1849. године дозволио формирање Војводства Србије и Тамишког Баната.

Територија Војводства била је већа него што су Срби захтевали, јер су јој прикључени делови источног Баната у којима је румунско становништво чинило већину, али су зато делови Срема, Бачке и Баната, који су били у саставу Војне крајине, остали изван граница Војводства.

На челу Војводства налазио се аустријски гувернер, службени језик је био немачки, седиште је било у Темишвару, а титулу војводе је цар Франц Јозеф доделио себи.

Срби су чинили отприлике петину становништва Војводства. Најбројнији народи били су Румуни, затим Немци, Срби и Мађари.

Увидевши да је престала опасност од нове побуне Мађара, цар Франц Јозеф је 1860. године укинуо Војводство и ту територију припојио Угарској.

Срби су 1861. године сазвали Благовештенски сабор, на коме су поново тражили стварање посебне територије у Монархији, али власти су овај захтев одбиле.

ПРИЛОГ 22Б

А. Прочитај први пасус о развоју политичког живота Срба у Аустроугарској на страни 145 и допуни наведене ставке.

Назив удружења: _____

Година и место оснивања: _____

Структура чланства: _____

Водеће личности: _____

Идеал: _____

Година и разлог забране рада: _____

Б. Прочитај други пасус о развоју политичког живота Срба у Аустроугарској (странице 145 и 146) па допуни наведене ставке, а затим у свесци напиши одговоре на питања дата испод табеле.

ПРВА СРПСКА ПОЛИТИЧКА СТРАНКА У АУСТРОУГАРСКОЈ	
Назив странке:	
Година и место оснивања:	
Оснивач:	
Странка се залагала за:	
Средство комуникације:	

1. Колико дуго је деловала Српска слободоумна странка и шта се са њом догодило?
2. Које странке су биле најбројније, ко их је предводио и за шта су се оне залагале?
3. Зашто су међу Србима до краја XIX века све већу популарност добијали српски представници који су били чланови владајуће угарске Либералне странке?

В. Прочитај пасусе о Србима у Хрватској и Славонији и у Далмацији на страни 146, па повежи почетак и крај сваке реченице тако што ћеш на линије уписати одговарајућа слова.

- | | |
|---|--|
| 1. Аустроугарском нагодбом из 1867. године, Хрватска и Славонија су _____ | а) ...равноправност Срба и Хрвата, слободну употребу ћирилице и слободу вероисповести. |
| 2. Припајањем тек укинуте Војне _____ | б) ...крајине, Хрватска и Славонија су се додатно прошириле 1881. године. |
| 3. Међу Србима на простору Хрватске и Славоније било је _____ | в) ...главни проблем Срба у Хрватској и Славонији. |
| 4. Српска самостална странка, основана 1881. године, била је _____ | г) ...од којих је најпознатија била Српска банка у Загребу. |
| 5. Српска самостална странка се залагала за _____ | д) ...удружење Привредник, које се бринуло о школовању српске деце. |
| 6. Непризнавање српске националне посебности представљало је _____ | ђ) ...важан економско-политички фактор. |
| 7. Захваљујући деловању српских посланика у Сабору, 1887. године донет је _____ | е) ...активних политичара у хрватским странкама, који су учествовали у Хрватском сабору. |
| 8. Срби у Хрватској и Славонији представљали су _____ | ж) ...припале угарском, а Далмација аустроугарском делу монархије. |
| 9. Крајем XIX века, Срби су основали више штедионица и банака _____ | з) ...прва српска странка на простору Хрватске и Славоније. |
| 10. Срби у Хрватској и Славонији основали су _____ и _____ | и) ...Српски закон којим су регулисана права Срба у Хрватској. |

ПРИЛОГ 23А

А. Прочитај пасус о Великој Британији на страни 152 и у сарадњи са учеником до себе попуни табелу издвајајући проблеме са којима се Велика Британија суочила, као и начине на који су они решени:

ВЕЛИКА БРИТАНИЈА на почетку XX века	
1. Проблем:	
Решење:	
2. Проблем:	
Решење:	
3. Проблем:	
Решење:	

Б. Прочитај пасус о Француској на почетку XX века на страни 152 и у сарадњи са учеником до себе запиши у свесци две реченице о политичким струјама у Француској користећи наведене речи и групе речи:

шовинисти, клерикалци, републиканци, социјалисти, оштре мере, уступци радничкој класи

В. Прочитај пасус о Немачкој на почетку XX века на страни 153 и у свесци одговори на дата питања.

1. Које индустријске гране су биле веома развијене у Немачкој крајем XX века?
2. Са којим проблемом се Немачка суочавала од уједињења 1871. до почетка Првог светског рата 1914. године? На шта није могла да рачуна и због чега?

Г. Прочитај пасус о Русији на почетку XX века на страни 153 и одговори на дата питања.

1. У чему се огледа напредак Русије на преласку из XIX у XX век?
2. Са којим проблемима се тада суочавала Русија и до чега су ти проблеми довели?
3. Која два догађаја су допринела окончању револуције у Русији 1905. године?

ПРИЛОГ 23Б

А. Прочитај други пасус о Африци као жаришту непрекидних сукоба интереса на страни 154 и постави питања тако да искази наведени испод линија буду њихови одговори.

1. **Где и када** _____ ?
У Лондону 1904. године.
2. **У чему се огледа** _____ ?
Начињен је крупан корак у формирању Антанте.
3. **Којим** _____ ?
Руско-француским уговором из 1894. године.
4. **Која** _____ ?
Русија, након што је постигла договор са Великом Британијом о колонијама на Блиском и Средњем Истоку.
5. **Који** _____ ?
Савез Централних сила.
6. **Када је и како** _____ ?
Настао је 1879. године склапањем савеза између Немачке и Аустроугарске.
7. **Које** _____ ?
1882. године.

Б. Прочитај трећи пасус о Африци као жаришту непрекидних сукоба интереса на страни 155 па допуни одговоре на дата питања.

1. Зашто је пораз Русије у руско-јапанском рату подстакао Немачку и Аустроугарску на агресивнију политику?
Зато што је _____ Русије слабила.
2. Шта је Немачка урадила у духу агресивније политике коју је водила?
Ојачала је своју ратну _____.
3. Како је дошло до Прве мароканске кризе?
Након што су _____ и Велика Британија потписале споразум о _____, Немачка је изјавила да ће бранити _____ ове афричке државе.
4. Како је Прва мароканска криза утицала на односе између Француске и Немачке, односно између Велике Британије и Француске?
Односи између _____ и _____ били су затегнути, док је Велика Британија _____ Французима сву потребну _____ у случају _____ са Немачком.
5. На који начин је решена Прва мароканска криза?
Мароко је остао _____ држава, али под утицајем Француске и _____.

В. Прочитај четврти пасус о Африци као жаришту непрекидних сукоба интереса на странама 155 и 156 и допуни дата питања и одговоре одговарајућим речима.

1. Како је започела _____ мароканска криза, позната и као _____ скок?
Французи су 1911. године _____ марокански град _____, а Немци су, као _____ на то, усидрили свој ратни _____ „Пантер” у луци _____.
2. Како је решена _____ мароканска криза?
_____ је признала _____ Француске у _____, а _____ је уступила _____ поседе у _____ и Конгу.

ПРИЛОГ 24А



А. Прочитајте први пасус текста о примени научно-технолошких открића на страни 159 и саставите питања користећи текст у уџбенику и понуђене речи.

1. Када / аутомобилска индустрија?
2. Ко / револуција / аутомобилска индустрија / саобраћај?
3. Који / 1908. година?
4. Шта / омогућити / XX век?

Б. Прочитајте други пасус текста о примени научно-технолошких открића на страни 159 и саставите питања користећи текст у уџбенику и понуђене речи.

1. Који / почетак XX века / даљи / саобраћај?
2. Шта / 1903. година / Северна Каролина?
3. Шта / 1909. година?
4. Какву / Први светски рат?

В. Прочитајте трећи пасус текста о примени научно-технолошких открића на страни 160 и текст поред слике Николе Тесле на истој страни и саставите питања користећи текстове у уџбенику и понуђене речи.

1. Ко / искорак?
2. Шта / захваљујући?
3. Који / најзначајнији?
4. Која / мера / име?

Г. Прочитајте четврти пасус текста о примени научно-технолошких открића (странице 160 и 161) и саставите питања користећи текст у уџбенику и понуђене речи.

1. Који / прекретница / телекомуникација?
2. Коју / мана?
3. Шта / омогућити / удаљеност?
4. Која / 1901. година?

ПРИЛОГ 24Б

А. Прочитај текст о научним теоријама које су мењале поглед на свет на страни 161, а затим у квадрате поред наведених ставки упиши одговарајуће слово на кога се ставка односи:

А – Алберт Ајнштајн / К – Марија и Пјер Кири / Ф – Сигмунд Фројд

- | | |
|--------------------------|---|
| <input type="checkbox"/> | добитници Нобелове награде |
| <input type="checkbox"/> | теорија релативитета |
| <input type="checkbox"/> | могућност примене радиоактивности у медицини |
| <input type="checkbox"/> | откриће хемијских елемената радијума и полонијума |
| <input type="checkbox"/> | психоанализа |
| <input type="checkbox"/> | допринос на пољу физике и хемије |

Б. Допуни реченице у тексту понуђеним групама речи и именима и сазнај какав је био положај жена у другој половини XIX и почетком XX века.

високог образовања / праведне зараде / Емелин Панкхерст / привредно-технолошком / велики борци / родитељска права / ускраћивано право / у другој половини / хапшене и затваране / јавних функција / први покрети / о општем праву гласа / из средње класе / поседовање имовине / уродили су плодом

Захваљујући (1)_____ напредку, положај жена (2)_____ XIX века био је знатно побољшан. Женама (нарочито онима (3)_____) било је омогућено стицање (4)_____, а касније и запослење. Ипак, женама је дуго било (5)_____ гласа, право на обављање (6)_____ и на (7)_____, једнаке онима које за исте послове добијају мушкарци. Жене нису имале право на (8)_____, а нису имале ни брачна и (9)_____. Стога су се у Западној Европи и Америци јавили (10)_____ за права жена, а њихови (11)_____ биле су Енлескиња (12)_____ и Немица Клара Цеткин. Упркос томе што су биле (13)_____ због демонстрација које су организовале, њихови напори (14)_____ по завршетку Првог светског рата, када су државе у Европи и свету постепено доносиле законе (15)_____, који су се односили и на мушкарце и на жене.

ПРИЛОГ 25

А. Прочитај први пасус текста о променама у Србији након Мајског преврата на страни 163 и на основу датих теза прокоментариши са учеником до себе неке од тих промена.

- династија Обреновић
- Народно представништво
- Устав из 1888. године
- заклетва краља Петра I Карађорђевића
- поновно успостављање парламентаризма

Б. Прочитај други и трећи пасус истог текста на странама 163 и 164 и на основу њих запиши у свеску следеће информације:

- а) страначке промене које су уследиле у Краљевини Србији након враћања устава из 1888. године;
- б) како се звала организација која је била значајан политички фактор и ко су били њени чланови;
- в) име и функцију најзначајнијег политичара у Краљевини Србији после 1903. године.

В. Прочитај текст *Србија и Антанџа* на страни 164 и у свеску запиши одговоре на наведена питања.

1. Зашто је Краљевина Србија била наклоњенија Антанџи?
2. Зашто се Велика Британија противила приближавању Србије Антанџи?
3. Како је противљење Велике Британије приближавању Србије Антанџи утицало на њихове међусобне дипломатске односе?

Г. Прочитај први пасус о Царинском рату (1906–1911) и Анексионој кризи (1908–1909) на странама 164 и 165 и запиши у свеску одговоре на питања:

1. Од које до које године је трајао Царински рат?
2. Шта је био узрок Царинског рата?
3. Који догађај је означио почетак Царинског рата?
4. На који начин је Србија решила извоз својих производа након почетка Царинског рата?
5. Који догађај је означио завршетак Царинског рата?
6. Какав је значај за Краљевину Србију имала победа у Царинском рату?

ПРИЛОГ 26А

Картице са инструкцијама за историчаре



1. Поздравите књаза Николу, кажите му да сте чули да је био аутократски владар, али је у једном тренутку постао свестан да су Црној Гори неопходне озбиљне реформе и да знате да је прве реформе спровео у државној управи, тј. да су одмах по стицању независности формиран Државни савет, министарства и Велики суд. Тражите да вам мало детаљније објасни какву су власт имали органи које је формирао. Захвалите на одговору.

2. Поздравите књаза Николу, реците му да вам се допада начин на који објашњава своје потезе и замолите га да вам каже који је нови закон донет у Црној Гори за време његове владавине, ко је био његов аутор, које године је донет и шта је тим законом било регулисано. Пошто добијете одговор, кажите му да сте чули да је он октроисао устав 1905. године и затражите да вам објасни шта то значи и који је значај тај устав имао за Црну Гору. Захвалите на одговору.

3. Реците књазу Николи да је похвално што је спровео реформе на унутрашњем плану у Црној Гори, али му напомените да сте чули да школство у Црној Гори није било развијено. Питајте га да ли је тачно да је у Црној Гори до XX века постојало само неколико основних и средњих школа, а да факултети нису постојали и тражите да вам објасни где су млади људи из Црне Горе стицали високо образовање. Пошто добијете одговоре на питања у вези са образовањем, замолите књаза Николу да вам каже нешто о развоју саобраћаја и трговине у Црној Гори за време његове владавине.

4. Кажите књазу Николи да вам је познато да је он, попут својих предака, а нарочито владике Петра II, био надарен за књижевност. Питајте га шта је написао, а затим га замолите да изговори стихове из једне од својих песама, по избору. Пошто изговори стихове, аплаудирајте му и изразите своје дивљење.

ПРИЛОГ 26Б

Картице са инструкцијама за књаза Николу



1. Отпоздрави, потврди да си био аутократа и затражи да ти објасне шта значи када неко влада аутократски. Пошто ти одговоре на питање, реци да су добро чули и да јеси формирао Државни савет, министарства и Велики суд. Објасни да је Државни савет био орган законодавне власти који је припремао предлоге закона и решавао унутрашње сукобе, а да си чланове Државног савета постављао ти лично и да су они били одговорни директно теби. Кажи да су министарства имала извршну власт, односно да су спроводила законе које је доносила законодавна власт, и нагласи да је формирањем Великог суда почело да се развија судство у Црној Гори.

2. Захвали историчарима на похвали и кажи да је за време твоје владавине, 1888. године, донет Општи имовински законик. Реци да је аутор тог законика био Валтазар Богишић и да су њиме били регулисани имовински односи. Застани и саслушај ново питање, а затим кажи да је тачно да си 1905. године октроисао устав, што значи да си га донео без Скупштине, и објасни да је Црна Гора тиме постала уставна, али не и парламентарна монархија. Испричај им да си самовољно смењивао судије и министре, да си заступао државу у иностранству и да си био командант војске. На крају им поносно реци да мораш да додаш још један податак иако те нису питали, а то је да си, према Уставу који си октроисао, законодавну власт делио са Народном скупштином, а извршну са Министарским савјетом.

3. Захвали историчарима на похвалама и потврди да је тачно да је у Црној Гори до XX века постојало само неколико основних и средњих школа, а да факултети нису постојали. Објасни да су млади људи из Црне Горе стицали високо образовање у Србији и у другим земљама. Нагласи да је у време твоје владавине на Цетињу отворена Богословија, која је уједно била и школа за учитеље. Застани и саслушај нова питања, а затим објасни да су се саобраћај и трговина у Црној Гори споро развијали због планинског терена, али да је 1908. године отворена пруга Бар–Вирпазар, што је био најзначајнији догађај за развој црногорске железнице.

4. Покажи да ти је драго што те историчари препознају и као писца и кажи да си углавном писао родољубиве песме, спевове и драме у стиху, међу којима је најпознатија *Балканска Царица*. Реци им да си написао и *Аутобиографију*, за коју кажу да је пристрасна, иако ти мислиш да није, и да имаш сазнање да то твоје дело представља врло важан историјски извор. Пошто те саговорници замоле да изговориш стихове из једне од својих песама по избору, кажи им да ћеш то учинити са великим задовољством и најави да ћеш говорити стихове из песме *Онамо, 'намо*, која је настала након склапања савеза са кнезом Михаилом Обреновићем 1866. године. Устани, заузми позу као да си се загледао у даљину и позиваш свој народ да те прати, и изговори следеће стихове:

Онамо, 'намо... за брда она,
гдје небо плаво савија свод;
на српска поља, на поља бојна,
онамо, браћо, спремајмо ход!

Захвали историчарима на аплаузу.

ПРИЛОГ 27

**А. Срби у Аустроугарској**

Прочитајте други пасус на страни 172 и писмено, у свесци, одговорите на наведена питања.

1. Шта је био циљ укидања црквено-школских аутономија у Аустроугарској почетком XX века?
2. Коју је промену у угарско школство унео Апоњијев закон 1907. године и како се та промена одразила на српско становништво у Угарској?
3. Када је дошло до потпуног укидања црквено-школске аутономије у Угарској и ко је потписао уредбу о укидању црквено-школске аутономије?
4. Како је укидање црквено-школске аутономије утицало на остала права српског народа у Аустроугарској?

Б. Срби у Босни и Херцеговини

Прочитајте пасус испод *Историјској извора* на страни 173 и писмено, у свесци, одговорите на наведена питања.

1. Која је била сличност у тежњама између Срба у Босни и Херцеговини и Срба у Угарској?
2. Који је догађај поново угрозио права Срба у Босни и Херцеговини, која су 1905. године била делимично остварена?
3. Који је документ био донет у Босни и Херцеговини 1910. године и због чега је он, између осталог, био веома важан?
4. Зашто Босански сабор није имао велика овлашћења?
5. Зашто је формирана организација *Млада Босна* и ко ју је чинио?

В. Срби на простору Хрватске и Славоније

Прочитајте први пасус на страни 174 и писмено, у свесци, одговорите на наведена питања.

1. На који начин су се и зашто удружили српски и хрватски политичари; шта је формирано 1905. године?
2. Ко је био предводник српског, а ко хрватског дела коалиције?
3. Какве је политичке успехе имала Хрватско-српска коалиција, упркос притисцима Аустроугарске?
4. Када је и зашто дошло до Велеиздајничког процеса?
5. Како је Велеиздајнички процес утицао на Хрватско-српску коалицију?

ПРИЛОГ 28

Прочитај наведене пасусе и на линије упиши одговарајући наслов за сваки пасус. Два наслова су вишак.

Размирице између држава унутар Балканског савеза
Србија и Бугарска постају кичма Балканског савеза
Тајни план о подели освојених области и разграничењу
Став великих сила према тежњама балканских држава
Двојност српско-бугарског споразума
Разлог формирања савеза балканских држава
Грчка и Црна Гора приступају савезу балканских држава

1. _____

Осим што су хтеле да помогну и ослободе своје хришћанске сународнике који су живели на простору Османског царства, балканске државе су настојале и да се територијално прошире и поврате области које су током средњег века биле у њиховом саставу. Да би оствариле свој циљ, било је потребно ослободити Балканско полуострво од турске власти, а једини начин да у томе успеју био је да формирају савез балканских држава.

2. _____

Жеља за територијалним проширењем довела је до сукоба интереса између балканских држава. Србија је желела излаз на море и област Старе Србије. Бугарска је хтела да се прошири на простор данашње државе Северне Македоније, Грчка је тражила Солун, област Тракије и територије јужно од Охридског језера, а Црна Гора проширење ка северу и истоку и Скадар са околином. Највише проблема правило је питање територије око долине реке Вардар и области јужно и источно од ње, за које су биле заинтересоване Србија, Бугарска и Грчка.

3. _____

У страху од појачаног утицаја Русије у случају пропасти Османског царства на Балкану, Немачка, Аустроугарска, Француска и Велика Британија су се противиле тежњама балканских држава, те су овај проблем посматрале у оквиру Источног питања.

4. _____

Упркос спорним питањима, балканске државе су започеле стварање Балканског савеза, а због противљења великих сила, преговори су вођени у строгој тајности. Први споразум склопљен је између Србије и Бугарске, марта 1912. године. Потписници споразума између Србије и Бугарске били су председник српске владе Милован Миловановић и председник бугарске владе Иван Гешов. Касније су савезу приступиле Грчка и Црна Гора и тиме је створен Балкански савез.

5. _____

Бугарско-српски споразум састојао се из два дела. Једним делом споразума била је договорена заједничка борба Србије и Бугарске против Османског царства, али и обавеза Србије да притекне у помоћ Бугарској уколико је нападне Румунија и обавеза Бугарске да помогне Србији уколико је нападне Аустроугарска. Другим делом споразума, тајним додатком, била је предвиђена заједничка акција против Турске ако би она својим деловањем угрозила националне и државне интересе обеју земаља или само једне од њих. Њиме је било договорено и решење територијалних спорова између ове две земље у случају победе над Турском, као и то да уколико ипак дође до неспоразума око договорене поделе територија, посредује руски цар.

ПРИЛОГ 29

А. Прочитај први пасус на страни 184, а затим у тексту испод пронађи шест погрешних појмова, прецртај их, па изнад њих упиши исправне.

Француска је политику ширења свог утицаја и културе на источне земље Европе и Мале Азије назвала „продор на исток”. Поред тога, све више се залагала за прерасподелу колонија. У таквој политици подржавала ју је Велика Британија. Осетивши да Француска постаје све више заинтересована за њихове колонијалне поседе, Русија и Немачка су формирале савез, којем се касније, из страха од јачања Француске, придружила и Аустроугарска. Из године у годину, велике силе су јачале своју војску.

Б. Допуни текст понуђеним речима/изразима.

аустроугарског / Видовдан / „Млада Босна”/ војним вежбама / Сарајевски атентат

Повод за избијање Првог светског рата био је (1)_____, који се догодио 28. јуна 1914, на (2)_____. Тога дана, Гаврило Принцип, члан тајне организације (3)_____, извршио је атентат на (4)_____ престолонаследника Франца Фердинанда и његову супругу, који су у Сарајево дошли да би присуствовали (5)_____ аустроугарске војске.

В. Прочитај текст, а затим у реченицама испод заокружи по једну од понуђених опција како би реченице биле тачне.

Русија, а касније и Црна Гора и Француска, стале су на страну Србије након што јој је Аустроугарска објавила рат. Немачка је 1. 8. 1914. године објавила рат Русији и Француској. По објави рата, немачке трупе су ушле у неутралну Белгију како би напале Француску са североистока и то је био повод да Велика Британија објави рат Немачкој. Исте године, Османско царство је склопило тајни савез са Немачком. Поред европских земаља, у рат је 1914. године ушао и Јапан, желећи да овлада немачким колонијама у Азији.

1. Немачка је била на страни **Србије / Аустроугарске**.
2. Велика Британија је била савезник **Француске / Белгије**.
3. Османско царство је ушло у рат на страни **сила Антанте / Централних сила**.
4. Јапан је ушао у рат на страни **сила Антанте / Централних сила**.

Г. Прочитај текст на страни 185 о формирању фронтава и ратним операцијама у Европи 1914. године па попуни табелу траженим информацијама.

Фронт	Сукобљене државе	Место битке	Победник
Западни			
Источни			
Балкански			

Д. Прочитај други, трећи и четврти пасус о ратним операцијама 1915. године (странице 186 и 187) па попуни табелу траженим информацијама.

Ратне операције	Сукобљене државе	Фронт	Исход ратних операција
Битка код Горлица			
Дарданелска операција и Галипољска битка			
Офанзива против Србије			

Ђ. Прочитај текст о ратним операцијама 1916. године на страни 187 па попуни табеле.

Ратне операције	Сукобљене државе	Циљ сукоба	Фронт

Највећа поморска битка		
Назив битке	Сукобљене државе	Победник

ПРИЛОГ 30

А. Прочитај први, други и трећи пасус о преломној 1917. години (странице 198 и 199) па запиши у свеску одговоре на дата питања.

1. Зашто су САД водиле неутралну политику у првим годинама Првог светског рата?
2. Шта је био узрок, а шта повод уласка САД у Први светски рат?
3. Ко је и када донео одлуку о улажењу САД у Први светски рат?
4. Зашто се приступање САД сматра једним од преломних догађаја у Првом светском рату?

Б. Пасусе под 1, 2 и 3 допуни понуђеним реченицама (означеним словима од а до љ) тако што ћеш на линије уписати одговарајуће слово. Води рачуна – једна од понуђених реченица је вишак.

Реченице:

- а) Своје захтеве истицали су паролом „мир, хлеб, земља”, којом су стекли велику подршку народа, нарочито радника и сеоског становништва.
- б) У њој је дошло до оружаног сукоба између царске власти и побуњеника.
- в) Овим је руско царство пало.
- г) Бољшевици су успели да заузму важне институције у Петрограду, укључујући и Зимски дворца, где је било седиште руске владе, и формирају Совјет народних комесара на челу са Лењином.
- д) Ова партија је гајила принципе комунизма, а њен вођа је био Владимир Иљич Лењин.
- ђ) Бољшевици су се залагали за комунизам.

Пасуси:

1. Прва револуција, позната као **Фебруарска револуција**, почела је у тадашњој руској престоници Петрограду, крајем фебруара 1917. године. _____ Побуњеници су, уз помоћ војске, убрзо заузели седиште царске владе и Думу (руски парламент) и ухапсили министре. Владар Русије, цар Николај II, у време револуције био је на Источном фронту, где је потписао документ којим се одрекао власти. _____ У Русији је тада формирана **привремена влада**, у којој је најутицајнија личност био **Александар Керенски**.
2. У Русији је у то време деловала **Руска социјалдемократска радничка партија**, која је била позната под називом **бољшевици**. _____ Бољшевици су се залагали за иступање Русије из Великог рата, поделу земље сељацима и обезбеђивање хране за све становнике. _____ Бољшевици су формирали своје оружане снаге – **Црвену гарду**, а имали су и тела која су се звала **совјети** (савети).
3. Незадовољство владом Александра Керенског, која није успела да побољша услове живота нити реши питање глади у Русији, довело је до нове револуције крајем октобра 1917. године (по новом календару почетком новембра), која је у историји позната као **Октобарска револуција**. _____ Неколико дана касније, однели су победу и у Москви, другом граду по значају у тадашњој Русији.

ПРИЛОГ 31

А. Прочитај први пасус на страни 206 па попуни табелу траженим информацијама.

СОЛУНСКИ ФРОНТ И КРАЈ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА	
Почетак пробоја Солунског фронта	
Борбени положај српске војске током пробоја	
Први велики успех пробоја	
Последица преласка српске војске преко Вардара	
Други велики успех пробоја	
Дан ослобођења целе Србије	
Догађај који је претходио капитулацији Аустроугарске	
Догађај који је означио крај Првог светског рата	
Значај пробоја Солунског фронта	

Б. Унеси следеће речи или групе речи на линије у тексту тако да добијеш тачне реченице.

државно-правне / Нишком декларацијом / равноправности / Народно вијеће / ослободила / Крфском декларацијом / Држава Словенаца, Хрвата и Срба / стварање државе

У јесен 1918. године створили су се услови за стварање нове државе која би окупила Јужне Словене који су живели на простору Србије, Црне Горе и Аустроугарске. Ратни циљеви Србије дефинисани су 1914. године (1) _____, а стварање заједничке државе и њено будуће уређење потврђено је (2) _____ 1917. године. Нова држава требало је да почива на начелу (3) _____ три народа – Срба, Хрвата и Словенаца, а њеном стварању претходили су многи догађаји.

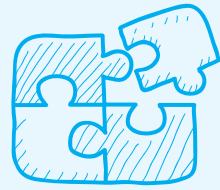
Хрватски сабор је крајем октобра 1918. године раскинуо све (4) _____ везе са Аустроугарском. Тада је створено Народно вијеће Словенаца, Хрвата и Срба, чији је циљ био (5) _____ коју би чиниле јужне области Аустроугарске у којима су Јужни Словени били у већини. Са истим циљем формирано је и (6) _____ Босне и Херцеговине. На позив народних већа, српска војска је ушла и (7) _____ Загреб, Сарајево, Љубљану, Ријеку и друга места од аустроугарске власти. (8) _____, како је названа, званично је проглашена 29. октобра 1918. године.

В. Прочитај последња два пасуса о стварању нове државе (странице 206 и 207) па напиши по чему је значајан наведени датум/година.

Датум и година	Значај
24. новембар 1918.	
25. новембар 1918.	
26. новембар 1918.	
1. децембар 1918.	
1920. година	

Г. Прочитај други и трећи пасус текста *Српска интелекцијација у Првом светском рату* (странице 207 и 208) па попуни табелу.

Име и презиме	Допринос српском народу
	Био почасни конзул Србије у САД; као утицајан научник, имао важну улогу у српско-америчким односима.
	Држао низ предавања и говора у Паризу о балканским народима и земљама.
	Учествовао у Првом светском рату као официр.
	Организовао помоћ и школовање за ђаке који су из Србије долазили у Француску.



ПРОЈЕКТИ

ПРОЈКТНА НАСТАВА

УВОД

Пројектна настава је метода активног учења која је оријентисана на процес и исходе који се, пре свега, односе на развијање логичког и критичког мишљења. Она припрема ученике за свакодневни живот јер, осим когнитивних, ученици развијају и социјалне вештине које су веома важне у свим фазама живота.

При планирању пројектне наставе, наставник даје уводне податке о пројектној настави које су саставни део сваког пројекта (погледајте пример испод), дефинише типове пројеката, одређује њихове циљеве, очекиване исходе, области којима се баве, корелације, садржаје, активности ученика, потребна средства, динамику рада по фазама и све што је потребно за успешно спровођење оваквог типа наставе.

Пример за опште податке о пројектној настави

Међупредметне компетенције: компетенција за учење, комуникација, рад са подацима и информацијама, сарадња, дигитална компетенција.

Циљ пројектне наставе: развијање личне одговорности за реализацију пројекта; развој социјалних и комуникацијских вештина које јачају самопоуздање ученика; стицање дуготрајног знања, вештина и навика применљивих у свакодневном животу.

Исходи пројектне наставе: ученици разумеју значај сарадње за остваривање заједничких циљева; ученици разумеју значај одговорности за заједничка постигнућа.

Неке од ових активности наставник може да уради сам (нпр. да дефинише циљеве, исходе, корелације, међупредметне компетенције итд.), а неке у сарадњи са ученицима (нпр. да дефинише садржаје, потребна средства, динамику рада по фазама итд.).

Имајући у виду да је пројектна настава **процес** који има своје **фазе**, наставник **плански прати** рад и напредовање ученика и вреднује њихова постигнућа. Зато је важно да добро осмисли начине на које ће то радити, али и начине на које ће укључити и саме ученике у тај процес.

С обзиром на то да је теже пратити напредовање ученика у развоју социјалних вештина, у наставку следе примери табела које могу да послуже и наставнику и ученицима да брже и ефикасније дођу до корисних података, током процеса реализације пројеката или на самом крају. **Користи:**

- наставнику олакшавају праћење рада ученика и омогућавају да пружи комплетнију повратну информацију ученику, укључујући и вештине на којима би убудуће требало да поради;
- ученику омогућавају да критички сагледа сопствене јаке и слабе стране о којима би убудуће требало да поведе рачуна.

Табела 1. Праћење напредовања и вредновање постигнућа ученика у пројектном задатку (са тумачењем рубрика).

Име и презиме ученика/це:				
Пројекат:	Скала вредновања			
Рубрике	Изузетно	Добро	Задовољавајуће	Потребна подршка
Одговорност (завршава задатке на време, поштује договоре и рокове)				
Сарадња (редовно присуствује састанцима групе, уважава туђе и дели своје идеје, пружа подршку осталима)				
Допринос (спреман/на је да помогне, нуди корисне идеје)				
Комуникација (избегава конфликти и спреман/на је на компромис)				
Решавање проблема (конструктиван/на је)				
Коришћење различитих извора информација				
Укупан утисак (узимају се у обзир све наведене ставке)				

Табела 2. Самоевалуација – ученици вреднују свој рад и залагање у пројектном задатку.

Заокружи оцену која по твом мишљењу најбоље описује твој рад у пројекту.					
Задатке сам завршавао/ла на време.	5	4	3	2	1
Редовно сам присуствовао/ла састанцима групе.	5	4	3	2	1
Уважавао/ла сам туђе и делио/ла своје идеје.	5	4	3	2	1
Помагао/ла сам осталим члановима групе.	5	4	3	2	1
Избегавао/ла сам конфликти.	5	4	3	2	1
Био/ла сам користан у решавању проблема.	5	4	3	2	1

Табела 3. Ученици вреднују свој и рад осталих чланова групе/тима.

Оценом од 1 до 5 оцени свој рад и рад осталих чланова свог тима у пројекту.	Име ученика	Име члана тима 1	Име члана тима 2	Име члана тима 3	Име члана тима 4
Задатке завршава на време.					
Редовно присуствује састанцима групе.					
Уважава туђе и дели своје идеје.					
Помаже осталим члановима групе.					
Избегава конфликте.					
Помаже у решавању проблема.					

Табела 4. Ученици заједнички вреднују рад групе/тима.

Прочитајте наведене тврдње и штриклирајте колону Да ако се слажете, односно колону Не ако се не слажете. Уколико се не слажете, у колони Проблеми у раду групе напишите број тврдње и образложите, а у колони Предлози за побољшање наведите како можете да превазиђете дате проблеме у будућности.			
Тврдње	Да	Не	
1. Завршавали смо задатке по договору и на време.			
2. Помагали смо једни другима и међусобно се подстицали.			
3. Нисмо имали проблема у сарадњи и комуникацији.			
4. Размењивали смо и уважавали идеје чланова тима.			
5. Задовољни смо својим радом.			
Проблеми у раду групе	Предлог за побољшање		

Како би се овај начин праћења напредовања и вредновања постигнућа ученика што боље реализовао и тако био користан за све, пожељно је да наставник има примерак **акционог плана ученика**, као и **распоред њихових састанака** са оквирним дневним редом (погледајте табеле испод), те да **организује периодичне састанке са ученицима** на којима му подносе извештаје о самовредновању, о томе докле су стигли, шта су урадили, како се сналазе, да ли имају проблеме и како их решавају, да ли на време извршавају задатке, да ли неко касни и, ако касни, да ли благовремено обавештава остале о томе итд.

Акциони план ученика			
Име и презиме ученика	Шта ради?	До када?	Извори / потребни материјали

Распоред састанака тима са оквирним дневним редом	
Датум и место одржавања:	Дневни ред:

На овим састанцима, наставник може да тражи на **увид и конкретне радове ученика** без обзира на то што нису готови. На тај начин може да их **усмери и сугерише извесна побољшања**, као и да провери да ли напредују и суштински разумеју оно што раде и да ли примењују своја знања и вештине на очекивани начин.

Најкорисније од свега је то што наставник може да искористи ове тренутке за прикупљање информација у вези са садржајима рада и **унапред припреми квиз-питања за публику**. Тиме се решава проблем пажљивог слушања презентације пројеката, јер су ученици свесни да након презентације следи неформална провера знања. Са оваквим приступом пројектној настави, ученички радови не представљају само декор на зиду учионице, већ добијају своју праву сврху – **постају наставно средство, односно извор знања за све**.

ОБРАЗАЦ – Планирање пројектне наставе

ПЛАНИРАЊЕ ПРОЈЕКТНЕ НАСТАВЕ	
ИЗБОР МЕЂУПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНЦИЈА, ПОСТАВЉАЊЕ ЦИЉА ПРОЈЕКТНЕ НАСТАВЕ	
Међупредметне компетенције (МПК)	Сарадња, учење, комуникација, рад са подацима и информацијама, дигитална компетенција...
Циљ пројектне наставе	Развијање личне одговорности за реализацију пројекта; Развијање социјалних и комуникацијских вештина које јачају самопоуздање ученика; Стицање дуготрајног знања, вештина и навика применљивих у свакодневном животу.
Исходи пројектне наставе	Разумевање важности сарадње за остваривање заједничких циљева Преузимање одговорности за заједничка постигнућа.
ПОКРЕТАЊЕ ПРОЈЕКТА	
Назив пројекта	
Тема пројекта	
Циљ пројекта	
Исходи пројекта	Ученик ће бити у стању да: <ul style="list-style-type: none"> • ... • ... • ... • ...
Корелација са другим предметима	
ОДРЕЂИВАЊЕ ЗАДАТАКА, ПОДЕЛА АКТИВНОСТИ	
Задаци	<ul style="list-style-type: none"> • ... • ...
Облик рада	групни, индивидуални, у пару
Активности	
ОДРЕЂИВАЊЕ УЛОГА И ОДГОВОРНОСТИ, ВРЕМЕНСКЕ ДИНАМИКЕ, РЕСУРСА, ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ	
Улоге и одговорности	
Временска динамика	
Ресурси	
Праћење и вредновање	

Образац можете преузети у електронском облику на порталу Data Didakta (www.datadidakta.rs) у делу који је намењен удбеницима историје, у сегменту *За наставнике*.

1. ДРАГОЦЕНИ ИЗВОРИ ЗНАЊА

Тип пројекта: МИНИ (после лекције 1.2)

Тема: Историјски извори за проучавање нововековне историје

Циљ: Утврђивање и проширивање знања о историјским изворима за проучавање нововековне историје

Исходи. По завршетку пројекта ученици ће бити у стању да:

- објасне значај најистакнутијих институција у Србији у којима се чувају историјски извори;
- опишу и анализирају историјске изворе који су значајни за проучавање нововековне историје.

Временска динамика: две недеље

Облик рада: групни рад

Ресурси: интернет, рачунар

Кључне речи за претрагу: историјски извори, Народни музеј, Народна библиотека Србије, Архив Србије

Корелација: српски језик и књижевност, ликовна култура, информатика и рачунарство

Међупредметне компетенције: дигитална компетенција, естетичка компетенција, компетенција за учење, комуникација, сарадња, предузимљивост и оријентација ка предузетништву, рад са подацима и информацијама

Опис пројекта

Ученици се деле у три тима. Сваки тим има задатак да прикупи податке о **пет историјских извора** (по избору) значајних за проучавање нововековне историје који се чувају у најважнијим институцијама српске културе и припреме PowerPoint презентацију или постер. За сваки од пет одабраних извора треба да наведу назив и врсту извора, укратко га опишу и наведу зашто је значајан. Где год је могуће, одабрани извор илуструју адекватним сликама.

- **Тим 1** истражује историјат, делатност и значај **Народног музеја**, као и пет историјских извора значајних за проучавање нововековне историје који се чувају у овој установи.
- **Тим 2** истражује историјат, делатност и значај **Архива Србије**, као и пет историјских извора значајних за проучавање нововековне историје који се чувају у овој установи.
- **Тим 3** истражује историјат, делатност и значај **Народне библиотеке Србије**, као и пет историјских извора значајних за проучавање нововековне историје који се чувају у овој установи.

Активности ученика:

- у оквиру својих група истражују историјат, делатност и значај наведених институција и изворе који се у њима чувају и прикупљају информације, илустрације и фотографије;
- припремају PowerPoint презентацију; презентују свој рад одељењу и заједнички изводе закључке;

Активности наставника:

- прати рад ученика у свим фазама пројекта, саветује их, усмерава и подстиче креативност у раду;
- увидом у радне верзије пројекта, наставник се упознаје са материјалом који ученици стварају и користи га да унапред припреми питања на која ће ученици одговорити након презентација.

2. ФРАНЦУСКИ АЛМАНАХ

Тип пројекта: ИСТРАЖИВАЧКИ (после лекције 2.5)

Тема: Француска револуција и Наполеоново доба

Циљ: Утврђивање и проширивање знања о француској историји крајем XVIII и почетком XIX века

Исходи. По завршетку пројекта ученици ће бити у стању да:

- објасне узроке и последице Француске револуције и опишу њен ток;
- објасне улогу истакнутих личности француске историје крајем XVIII и почетком XIX века;
- опишу Наполеонове ратне походе и битке;
- разликују врсте новинских текстова и стилове писања у новинарству;
- напишу интервју, кратку вест, путопис и занимљивост.

Временска динамика: три недеље

Облик рада: групни рад

Ресурси: рачунар, интернет, енциклопедије

Корелација: српски језик и књижевност, географија, грађанско васпитање, информатика и рачунарство

Међупредметне компетенције: дигитална компетенција, естетичка компетенција, компетенција за учење, комуникација, сарадња, предузимљивост и оријентација ка предузетништву, рад са подацима и информацијама

Опис пројекта

Ученици се деле у четири тима. Сваки тим добија по један истраживачки задатак који се односи на Француску револуцију и Наполеоново доба и припрема новински текст о томе.

- **Тим 1** има задатак да прикупи податке о краљу Лују XVI, Марији Антоанети, Максимилијану Робеспјеру, Наполеону и адмиралу Нелсону и напише текст о једној од наведених личности у **форми интервјуа**.
- **Тим 2** има задатак да напише **три кратке вести**: о нападу на Бастиљу, бици код Трафалгара и заседању Бечког конгреса.
- **Тим 3** има задатак да напише **путопис** о Наполеоновом походу на Русију, са описом временских прилика (руске зиме), као и предела и градова кроз које се кретала његова војска у бици код Бородина и током освајање Москве.
- **Тим 4** има задатак да напише анегдоте о истакнутим личностима, друштвеним дешавањима и стилу живота људи (обичаји, мода и сл.) у Француској крајем XVIII и почетком XIX века у форми **занимљивости**.

Активности ученика:

- уз помоћ наставника географије, грађанског васпитања и француског и енглеског језика прикупљају информације из различитих извора;
- уз помоћ наставника српског језика и књижевности састављају новински текст на задату тему у одговарајућој форми;
- у сарадњи са наставником информатике креирају електронски часопис *Француски алманах* користећи веб-алат Microsoft Publisher и презентују га другим ученицима и наставницима;

Активности наставника:

- прати рад ученика, координира сарадњу са наставницима других предмета, саветује ученике, усмерава их, подстиче креативност у раду и помаже им да изведу закључке.

3. СУДБИНА ЕВРОПЕ ЈЕ У НАШИМ РУКАМА

Тип пројекта: МИНИ (после лекције 2.6)

Тема: Европа после Наполеонових ратова – Бечки конгрес

Циљ: Проширивање знања о приликама у Европи након пада Наполеона, а уочи Бечког конгреса

Исходи. По завршетку пројекта ученици ће бити у стању да:

- наведу и објасне одлуке Бечког конгреса;
- дефинишу улогу Свете алијансе;
- објасне појмове *суверенишети*, *нација* и *легиџимизам*.

Временска динамика: три недеље

Облик рада: групни и индивидуални рад

Ресурси: рачунар, интернет, енциклопедије, карта Европе, глобус

Корелација: географија, српски језик и књижевност, грађанско васпитање, ликовна култура

Међупредметне компетенције: дигитална компетенција, естетичка компетенција, компетенција за учење, комуникација, сарадња, предузимљивост и оријентација ка предузетништву, рад са подацима и информацијама

Опис пројекта

Пројекат се реализује у форми интерактивне драмске представе кроз коју ученици симулирају Бечки конгрес, односно заступају интересе и политику земље учеснице конгреса која им је додељена. Један ученик добија улогу **наратора**, једном се додељује улога **сниматеља** и сценографа, док се остали ученици деле на **пет тимова**.

Наратор припрема причу о Наполеоновим ратовима и поразу у „бици народа” као увод у симулацију конгреса.

- **Тим 1** истражује геополитичку позицију **Русије**, њене интересе и политику уочи Бечког конгреса; припрема аргументацију којом ће бранити интересе Русије и бира два делегата који ће их заступати на конгресу.
- **Тим 2** истражује геополитичку позицију **Аустије**, њене интересе и политику уочи Бечког конгреса; припрема аргументацију којом ће бранити интересе Аустрије и бира два делегата који ће их заступати на конгресу.
- **Тим 3** истражује геополитичку позицију **Енглеске**, њене интересе и политику уочи Бечког конгреса; припрема аргументацију којом ће бранити интересе Енглеске и бира два делегата који ће их заступати на конгресу.
- **Тим 4** истражује геополитичку позицију **Француске**, њене интересе и политику уочи Бечког конгреса; припрема аргументацију којом ће бранити интересе Француске и бира два делегата који ће их заступати на конгресу.
- **Тим 5** истражује геополитичку позицију **Пруске**, њене интересе и политику уочи Бечког конгреса; припрема аргументацију којом ће бранити интересе Пруске и бира два делегата који ће их заступати на конгресу.

Симулација – кораци:

- Ученик коме је додељена улога сниматеља и сценографа припрема учионицу за симулацију. На средини учионице спаја неколико столова како би се добио један већи сто и на њега поставља глобус. У близини стола поставља карту Европе. Бира најбоље место са кога може да снима симулацију конгреса и укључује камеру на мобилном телефону.
- На припремљену сцену излази наратор и, као увод у Бечки конгрес, прича о Наполеоновим ратовима и поразу у „бици народа”. (до 5 минута)
- На сцену улазе делегације Енглеске, Русије, Аустрије, Пруске и Француске. Редом излажу своје интересе, а затим преговарају о подели територија (ослањајући се на карту Европе) и заштити мира и поретка у Европи после Наполеонових ратова. (20 минута)
- По завршетку представе, делегати одговарају на питања ученика који су били у публици током симулације конгреса и уз подршку наставника изводе закључке. (10 минута)
- У сарадњи са наставником информатике ученици монтирају снимљени материјал, израђују кратак филм (у трајању до 5 минута) и постављају га на школску интернет страницу или YouTube канал.

Активности наставника:

- прати рад ученика у свим фазама, координира сарадњу са наставницима других предмета, саветује ученике, усмерава их, подстиче креативност у раду и помаже им да изведу закључке.

4. РОМАНТИЗАМ

Тип пројекта: МИНИ (после лекције 2.6)

Тема: Романтизам у светској и српској уметности

Циљ: Проширивање знања о одликама романтизма у Европи и Србији и најзначајнијим представницима ове епохе

Исходи. По завршетку пројекта ученици ће бити у стању да:

- наведу одлике романтизма;
- наброје најзначајније књижевнике, сликаре и композиторе доба романтизма.

Временска динамика: две недеље

Облик рада: групни рад

Ресурси: рачунар са звучницима, интернет, енциклопедије

Корелација: српски језик и књижевност, ликовна култура, музичка култура

Међупредметне компетенције: дигитална компетенција, естетичка компетенција, компетенција за учење, комуникација, сарадња, предузимљивост и оријентација ка предузетништву, рад са подацима и информацијама

Опис пројекта

Наставник дели ученике у пет тимова и објашњава им задатке.

- **Тим 1** има задатак да истражи **друштвено-историјске прилике** у Европи у епохи романтизма.
- **Тим 2** има задатак да у сарадњи са наставником српског језика и књижевности истражи **одлике романтизма у књижевности** и најзначајније европске књижевнике тога доба.
- **Тим 3** има задатак да истражи **одлике романтизма у сликарству** и најзначајније европске сликаре тога доба и у сарадњи са наставником ликовне културе на интернету пронађе слике најпознатијих ликовних остварења романтизма.
- **Тим 4** има задатак да истражи **одлике романтизма у музици** и најзначајније европске композиторе тога доба и у сарадњи са наставником музичке културе пронађе кратке аудио-записе њихових дела.
- **Тим 5** има задатак да истражи **одлике романтизма у Србији**, наведе најзначајније српске књижевнике, сликаре и композиторе ове епохе и илуструје најважнија српска уметничка дела тога доба (сликама, стиховима, аудио-записима и сл.).

Активности ученика:

- у оквиру својих група истражују тему и изворе, прикупљају информације, илустрације, фотографије и аудио-записе и припремају PowerPoint презентацију или постер; презентују свој рад одељењу или наставницима и ученицима школе у виду јавног часа.

Активности наставника:

- прати рад ученика, координира сарадњу са наставницима других предмета, саветује ученике, усмерава их, подстиче креативност у раду и помаже им да изведу закључке;
- припрема питања за квиз који ће реализовати на крају јавног часа/презентације.

5. СРЕТЕЊЕ – ДАН ДРЖАВНОСТИ

Тип пројекта: МИНИ (после лекције 3.3)

Тема: Значај верског и државног празника Сретење, који се обележава 15. фебруара

Циљ: Утврђивање и проширивање знања о Првом и Другом српском устанку и првој владавини кнеза Милоша Обреновића

Исходи. По завршетку пројекта ученици ће бити у стању да:

- објасне значај Збора у Орашцу за развој српске државности;
- опишу најзначајније битке и догађаје Првог и Другог српског устанка;
- наведу битне догађаје из времена прве владавине кнеза Милоша Обреновића;
- објасне значај Сретењског устава.

Временска динамика: две недеље

Облик рада: групни рад

Ресурси: рачунар, интернет, енциклопедије и друге публикације

Корелација: српски језик и књижевност, верска настава, ликовна култура

Међупредметне компетенције: дигитална компетенција, естетичка компетенција, компетенција за учење, комуникација, сарадња, предузимљивост и оријентација ка предузетништву, рад са подацима и информацијама

Опис пројекта

Наставник дели ученике у четири тима и објашњава им задатке.

- **Тим 1** има задатак да истражи узроке почетка **Првог српског устанка**, Збор у Орашцу и бојеве Првог српског устанка, као и да анализира и илуструје народну песму *Почейшак дуне йройиив дахија*.
- **Тим 2** има задатак да истражи узроке почетка **Другог српског устанка**, сабор у Такову и бојеве Другог српског устанка, као и да анализира и илуструје народне песме (по избору) које говоре о овој теми.
- **Тим 3** има задатак да истражи **прву владину кнеза Милоша Обреновића**, стицање аутономије и Сретењски устав.
- **Тим 4** има задатак да истражи **државне симболе (обележја) Републике Србије**: грб, заставу и химну, опише елементе државних симбола и наведе шта они представљају, наведе где и када се државни симболи користе, изложи историјат химне *Боже йравде*, наведе ауторе текста и музике српске химне и припреми њен аудио-запис.

Активности ученика:

- у оквиру својих тимова истражују, прикупљају и обрађују информације; уз помоћ наставника српског језика и књижевности и ликовне и музичке културе анализирају и илуструју народне песме (и химну) и припремају PowerPoint презентацију или постер; презентују свој рад одељењу или наставницима и ученицима школе у виду јавног часа.

Активности наставника:

- прати рад ученика у свим фазама пројекта, саветује их, усмерава, подстиче креативност у раду, координира сарадњу са наставницима других предмета и помаже ученицима да изведу закључке;
- увидом у радне верзије пројекта, упознаје се са материјалом који ученици стварају и користи га да унапред припреми питања за квиз који ће реализовати на крају јавног часа/презентације.

6. РАЗГОВОР СА ОБРЕНОВИЋИМА

Тип пројекта: ИСТРАЖИВАЧКИ (после петог поглавља)

Тема: Династија Обреновић

Циљ: Утврђивање и проширивање знања о Милошу, Михаилу, Милану и Александру Обреновићу

Исходи. По завршетку пројекта ученици ће бити у стању да:

- објасне значај и улогу владара из династије Обреновић;
- објасне како су управљали владари из ове династије;
- наведу битне догађаје који су се одиграли у ово време;
- опишу породични живот владара из династије Обреновић.

Временска динамика: четири недеље

Облик рада: групни рад

Ресурси: рачунар, интернет, енциклопедије и друге публикације

Материјал за рад: дефинише се у договору са наставником ликовне културе (уређење простора и прављење костима)

Корелација: географија, српски језик и књижевност, ликовна култура

Међупредметне компетенције: дигитална компетенција, естетичка компетенција, компетенција за учење, комуникација, сарадња, предузимљивост и оријентација ка предузетништву, рад са подацима и информацијама

Опис пројекта

Наставник дели ученике у четири тима и објашњава им задатке.

- **Тим 1** истражује периоде владавине **кнеза Милоша Обреновића**.
- **Тим 2** истражује периоде владавине **кнеза Михаила Обреновића**.
- **Тим 3** истражује период владавине **кнеза и краља Милана Обреновића**.
- **Тим 4** истражује период владавине **краља Александра Обреновића**.

Активности ученика:

- унутар тимова истражују живот додељеног владара: детињство, образовање, породични живот, начин владавине, спољну и унутрашњу политику, важне догађаје из периода његове владавине, напуштање престола, смрт итд.;
- у сарадњи са наставником историје и наставником српског језика и књижевности осмишљавају и увежбавају драмски текст (игроказ) кроз који ће презентовати знања до којих су дошли, говорећи из улога које су заједнички дефинисали и распоредили (владар, супруга, деца, друге личности уколико их има итд.);
- у сарадњи са наставником ликовне културе праве костиме и уређују простор који треба да представља импровизовани дом владара у коме ће он примати госте (ученике и наставнике из школе) и из улоге домаћина им причати приче из свог живота.

Активности наставника:

- прати рад ученика, помаже им приликом осмишљавања драмског текста и поделе улога, координира сарадњу са наставницима других предмета, саветује ученике, усмерава их, подстиче креативност у раду и помаже им да изведу закључке.

7. СЛАВНЕ СРПСКЕ ВОЈВОДЕ

Тип пројекта: МИНИ (током седмог поглавља)

Тема: Србија у балканским ратовима и Првом светском рату

Циљ: Проширивање знања о улози Србије у балканским ратовима и Првом светском рату и истакнутим српским војводама са почетка XX века

Исходи. По завршетку пројекта ученици ће бити у стању да:

- објасне значај и улогу Србије у балканским ратовима и Првом светском рату;
- опишу најзначајније догађаје и битке у балканским ратовима и Првом светском рату;
- објасне улогу и успехе српских војвода у балканским ратовима и Првом светском рату.

Временска динамика: једна недеља

Облик рада: групни рад

Ресурси: рачунар, интернет, енциклопедије и друге публикације

Корелација: географија, информатика и рачунарство

Међупредметне компетенције: дигитална компетенција, естетичка компетенција, компетенција за учење, комуникација, сарадња, предузимљивост, рад са подацима и информацијама

Опис пројекта

Ученици се деле у четири тима. Сваки тим добија задатак да истражи биографију једног српског војводе и његову улогу у балканским ратовима и Првом светском рату, што подразумева временски период у коме је активно службовао, битке које је предводио, његове подвиге и војне стратегије и његову улогу у српској историји.

- **Тим 1** истражује биографију **Радомира Путника**.
- **Тим 2** истражује биографију **Степе Степановића**.
- **Тим 3** истражује биографију **Живојина Мишића**.
- **Тим 4** истражује биографију **Петра Бојовића**.

Активности ученика:

- у оквиру својих тимова прикупљају и обрађују информације и илустрације и припремају PowerPoint презентацију, постер или неки други начин презентовања; презентују свој рад одељењу или наставницима и ученицима школе у виду јавног часа.

Активности наставника:

- прати рад ученика, саветује их, усмерава, подстиче њихову креативност и помаже им да изведу закључке;
- увидом у радне верзије пројекта, упознаје се са материјалом који ученици стварају и користи га да унапред припреми питања за квиз који ће реализовати на крају јавног часа/презентације.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ивић, И., Пешикан, А., Антић, С., *Активно учење*, Институт за психологију Министарство просвете и спорта Републике Србије, Министарство за просвјету и науку Црне Горе, Београд, 2001.
2. Пешикан, А., Антић, С., *Говорите ли активно учење? Речник насјаве оријентисане на ученике*, Образовни форум и Пољопривредни факултет у Београду, 2016.
3. Cohen, M., T., *Formative assessments: What, Why and How*, онлајн публикација: Formative assessments: New Teacher Advocate – Kappa Delta Pi: <http://kdp.org/publications/nta/>, 2014.
4. *Facing History and ourselves*: <https://www.facinghistory.org/resource-library/teaching-strategies/k-w-l-charts>
5. *The Owl Teacher*: <https://www.theowlteacher.com/informal-assessments-list-ideas/>
6. Walsh, B. E., *VAK Self-Audit Communication & Learning Profiles*, Walsh Seminars Publishing House., Victoria, Canada, 2011.
7. Klippert, H., Müller, F., *Methodenlernen in der Grundschule: Bausteine für den Unterricht*, Beltz Verlag, 2003.
8. *Modern methods of teaching history*: https://www.researchgate.net/publication/322469306_Modern_methods_of_teaching_history
9. Tarr, R., *A History Teaching Toolbox*: www.activehistory.co.uk/book/history-teaching-toolbox-preview.pdf, 2016.
10. *The History Teachers' Association of NSW*: <http://htansw.asn.au/teaching-history-journal>

